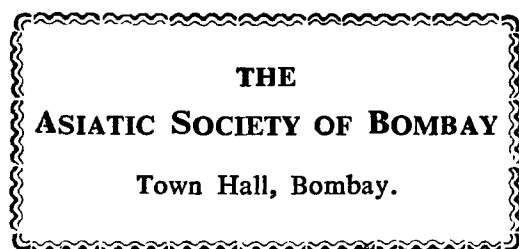

016.09/
Egg/Cat
50653

00050653

CATALOGUE
OF THE
SANSKRIT MANUSCRIPTS
50653
IN THE
LIBRARY OF THE INDIA OFFICE.

PART II.

Sanskrit Literature :

A. SCIENTIFIC AND TECHNICAL LITERATURE.

I. GRAMMAR, LEXICOGRAPHY, PROSODY, MUSIC.

BY

JULIUS EGGELING, PH.D.

PROFESSOR OF SANSKRIT AND COMPARATIVE PHILOLOGY IN THE UNIVERSITY OF EDINBURGH.

London :

PRINTED BY ORDER OF THE SECRETARY OF STATE FOR INDIA IN COUNCIL.

1889.

LONDON:
PRINTED BY GILBERT AND RIVINGTON, LIMITED,
ST. JOHN'S HOUSE, CLERKENWELL ROAD.

00050653

CONTENTS OF PART II.

SANSKRIT LITERATURE :

A. *Scientific and Technical Literature.*

I. Grammar (Vyākaraṇa)—

1. Pāṇinīya—	PAGE
<i>a.</i> Aṣṭādhyāyī	155
<i>b.</i> Recasts of Aṣṭādhyāyī	164
<i>c.</i> Subsidiary Treatises	179
2. Cāndra	193
3. Kaumāra (Kālāpa)	196
4. Sārasvata	210
5. Haima	216
6. Jaumara	218
7. Vopadeva	230
8. Saupadma	242
9. Minor Grammars and Miscellaneous Gram- matical Treatises	247
10. Prākṛit Grammar	266
II. Lexicography (Kosha)	269
III. Prosody (Chandas)	301
IV. Music (Samgīta)	315

SECOND PART: SANSKRIT LITERATURE.

A. SCIENTIFIC AND TECHNICAL LITERATURE.

I. Grammar (Vyākaraṇa).

1. PĀṆINIYA.

a. *Aṣṭādhyāyī*.

567.

2139. Foll. 21; size 15½ in. by 9 in.; Devanāgarī character; twelve lines in a page. Modern.

Aṣṭādhyāyī, Pāṇini's compendium of Sanskrit grammar, in eight adhyāyas.

Edited, with a commentary, embodying part of the *vārttikas* and extracts from the original commentaries, by Paṇḍits Dharaṇādhara and Kāśinātha, Calc. 1809. Also, with German notes and various appendixes, by O. Böhtlingk, 1839. The latter scholar has lately completed a German translation of the *Sūtras*.

[R. JOHNSON.]

568.

3081. Foll. 42; size 10 in. by 6 in.; European paper (water-mark 1844); bound in the European fashion and interleaved; legibly written, in the Devanāgarī character; twenty-one lines in a page.

The same work.

Two leaves, inserted at the beginning, contain an English translation of the *sūtras* as far as I. 2, 52. [J. R. BALLANTYNE.]

569.

2818. Foll. 38; size 12 in. by 8 in.;

fairly written, in the Devanāgarī character; fourteen lines in a page. Modern.

The same work.

The cover has the following notice:

'The golden canons (*sootras*) of Pāṇini, the prince of Sanskrit grammarians.'

[SIR C. WILKINS.]

570.

2451. Foll. 36; size 12 in. by 7½ in.; fairly written, in the Devanāgarī character; fourteen lines in a page. Modern.

The same work.

[R. JOHNSON.]

571.

2822. Foll. 132; size 9½ in. by 6 in.; well written, in the Devanāgarī character. Modern.

The same work.

Each *sūtra*, with its numbers (in adhyāyas and pādas), begins with a new line.

[SIR C. WILKINS.]

572.

2973. Foll. 38; size 10 in. by 6 in.; fair, modern Devanāgarī writing; fifteen lines in a page.

The same work.

[DR. JOHN TAYLOR.]

573.

1680. Foll. 85; size 9½ in. by 3¼ in.; well written, in the Devanāgarī character; seven lines in a page.

The same work.

The earlier part of the volume contains inter-linear notes by Colebrooke.

Dated Samvat 1851. [H. T. COLEBROOKE.]

574.

686. Foll. 51; size 9½ in. by 4 in.; very well written, in the Devanāgarī character; nine lines in a page.

Another copy of the *Aṣṭādhyāyī*; not quite complete.

Foll. 1-26, adhyāyas I.-IV.

Foll. 27-51 (numbered 24-48), from V. 1, 47, to the end.

Dated संवत् १८३३ मितिभाद्रपदशुद्धश्रवणद्वादश्यां १२ रविवारे कपिलधामस्थे लिखितं रत्नेश्वरेण ॥ ० ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

575.

3053. Foll. 102; size 11½ in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī, in the last century, by at least three different hands; 9-15 lines in a page.

Patañjali's Vyākaraṇa-Mahābhāṣya, from shortly after the beginning of the 2nd *pāda*, to the end of the 1st adhyāya.

Foll. 1-42, numbered 157-198, contain to the end of the 2nd *pāda* (where the MS. is stated to have belonged to one *Vaikunṭha*). The 3rd *pāda* ends fol. 68b. [J. R. BALLANTYNE.]

576, 577, 578.

171, 330, 326. Foll. 402, 286 and 333 resp.; size 12 in. by 6 in.; legibly written, in the Devanāgarī character, by different hands; 10-15 lines in a page.

Patañjali's great commentary, with the gloss, entitled *Bhāṣyapradīpa*, of *Kaiyaṭa*, son of *Jaiyaṭa*.

Vol. i. contains adhyāyas 1 and 2; vol. ii. adhyāyas 3, 4 and 5; vol. iii. adhyāyas 6-8.

Dated (at the end of the fifth adhyāya) Samvat 1832.

Adhy. I., *pāda* 1 of the *Mahābhāṣya*, with *Kaiyaṭa's* and *Nāgeśa's* glosses, was published by J. R. Ballantyne, Serampore, 1856; a complete photo-lithographed facsimile of MSS. of these works by Th. Goldstücker, for the Indian Government, 1872-4; a lithographed edition of the *Mahābhāṣya* with *Kaiyaṭa's* gloss, by *Paṇḍits Rājārāmaśāstrin* and *Bālaśāstrin*, Benares 1870; a critical edition of the *Mahābhāṣya*, by F. Kielhorn, Bombay, 1878-85.

[H. T. COLEBROOKE.]

579.

3050. Foll. 271; size 11½ in. by 4½ in.; fairly written, in the Devanāgarī character; about the middle of last century, by three different hands; ten or eleven lines in a page.

Kaiyaṭa's Bhāṣyapradīpa. Adhyāya I.

It begins:

सर्वाकारं निराकारं विश्वाध्यक्षमतीन्द्रियम् ।

सदसद्रूपतातीतमदृश्यं माययावृते ॥ १ ॥

[J. R. BALLANTYNE.]

580, 581, 582.

349, 350, 351. Size 12 in. by 4½ in.; Devanāgarī character; fairly written, by several hands, about the beginning of the present century; 10-12 lines in a page.

Bhāṣyapradīpoddhṛta, a commentary on *Kaiyaṭa's* scholia, by *Nāgojī* (or *Nāgeśa*) -*bhaṭṭa*, son of *Śiva-bhaṭṭa* and *Satī Devī*.

Vol. i. Foll. 342, Adhyāya I. Each *pāda* is paged separately. P. 1, ends fol. 211 [but numbered 219; some numbers (41, 143-149) having been omitted]; p. 2, fol. 259b; p. 3, fol. 295 (at the end of this chapter a few lines are wanting).

The first *pāda* is dated Samvat 1857.

Vol. ii. Foll. 286. Adhyāyas II.-IV., each of which has a separate pagination.

A. II., p. 1, ends fol. 95b; 2, fol. 89b; 3, fol. 118; 4, fol. 132b.

A. III., 1, should end at fol. 183; but there is an omission here; 2, fol. 200; 3, fol. 210; 4, fol. 220.

A. IV., 1, fol. 267b; 2, should end about fol. 275, where there seems to be an omission; 3, fol. 284; 4, fol. 286b.

Vol. iii. Foll. 315, Adhyāyas V.-VIII.; each paged separately.

A. V., 1, fol. 27b; 2, fol. 47b; 3, fol. 69b; 4, fol. 77.

A. VI., 1 (six *āhnikas*), fol. 127; 2, fol. 135; 3, fol. 152; 4, fol. 182.

A. VII., 1, fol. 209; 2, fol. 235b; 3, fol. 246b; 4, fol. 255b. Fol. 18 of this adhyāya is missing (between foll. 199 and 200 of the volume), and No. 61 has been omitted in the numbering.

A. VIII., 1, fol. 278b; 2, fol. 297; 3, fol. 311.

It ends: इति श्रीशिवभट्टसुतसती[सतीदेवी else-where]गर्भजकालोपनामकनागोजीभट्टकृते भाष्यप्रदीपोद्योते षष्ठस्य चतुर्थे प्रथममाह्निके पादश्चाध्यायश्च सिद्धिः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

583, 584, 585.

1208, 1209, 1210. Now bound in one volume. Foll. 716; size 12½ in. by 4½ in.; written by several hands, in the Devanāgarī character; generally eleven lines in a page. Modern.

Nāgoji-bhaṭṭa's *Bhāṣhyapradīpoddya*. Wanting adhyāyas II. and III.

A. I. ends fol. 324b; IV. fol. 400b; V. fol. 465; VI. fol. 591; VII. fol. 655b. The *pādas* of the last five adhyāyas are paged separately.

[H. T. COLEBROOKE.]

586.

557. Foll. 172; size 12½ in. by 4½ in.; copied by two different recent hands, the same by which portions of the preceding vol. were written; eleven lines in a page.

Bhāṣhyapradīpoddya. Adhyāyas II. and III. Adhyāya II. ends fol. 107.

[H. T. COLEBROOKE.]

587.

3076. Foll. 58; size 9½ in. by 4½ in.; legibly written, in the Devanāgarī character; ten lines in a page.

Bhāṣhyapradīpoddya. Adhyāya V.

Dated Samvat 1766.

588.

3042. Foll. 75; size 11½ in. by 5½ in.; legibly written, Devanāgarī writing; 14-17 lines in a page. Modern.

Chāyā, a commentary on the first *āhnika* of Nāgeśa's *Bhāṣhyapradīpoddya*; by Vaidyanātha Pāyagunḍa. It begins:

पतञ्जलिमुमाकांतकमनीयविभूषणं ।

सहस्रवृक्षांभोजसुवासितजगद्वनं ॥ १ ॥

योगिहृत्पद्मवसनं मलमात्रविदारणं ।

स्फोटभिर्यं स्फोटमूलं रूपकारणकारणं ॥ २ ॥

वैद्यनाथः पायगुंडो ध्यात्वा ध्यात्वा परं गुहं ।

भाष्यप्रदीपसूद्योतान् व्याचष्टे गूढसंविदे ॥ ३ ॥

शास्त्रं निर्णयकं न्यायकलायं मुनिसत्तमाः ।

सूत्ररूपेण कुर्वीत शिवस्वैवाज्ञयैव तु ॥ ४ ॥

अल्पाक्षरमसंदिग्धं सारवद्विज्ञतोमुखं ।

अस्तोभमनवद्यं च सूत्रं सूत्रविदो विदुः ॥ ५ ॥

मुनयश्च मनुष्याश्च प्रसादादेव शूलिनः ।

सूत्रव्याख्यां प्रकुर्वीत वार्त्तिकानां स्वरूपतः ॥ ६ ॥

उक्तानुक्तदुरुक्तानां चिन्ता यत्र प्रवर्तते ।

तं ग्रंथं वार्त्तिकं प्रादुर्वात्तिकज्ञा मनीषिणः ॥ ७ ॥

सूत्रार्थं भाष्यरूपेण यथावद् दर्शयति च ।

* In this place a passage has been inserted by mistake, commencing :

विष्णुधर्मोत्तरे प्रोक्तं मार्कंडेयेन धीमता ।

वज्रं प्रति यथा सर्वं प्रोच्यते ऽथ समाश्रूयुः (?) ॥

तत्रज्ञा युक्तमद्वेषं दीप्तगंभीरशब्दवत् ।

कृच्चिन्निरुक्तसंयुक्तं वाक्यमेतत्स्वर्यभुवः ॥

यत्किंचिन्मिश्रसंयुक्तं युक्तं नाम विभक्तिभिः

प्रत्यक्षाभिहितं यच्च तदृषीणां वचः स्मृतं ॥ ०

Y 2

सूत्रार्थी वर्यते यत्र वाक्यैः सूत्रानुकारिभिः ॥ ८ ॥
 स्वपदानि च वर्यते भाष्यं भाष्यविदो विदुः ।
 प्रसादादेव रुद्रस्य भवानीसहितस्य तु ॥ ९ ॥ ०
 श्रोतव्यं स्वगुरोः स्वात्मस्वरूपप्रतिपत्तये ।
 आत्मलाभात्परं नास्ति किञ्चिन्मात्रमपि द्विज ॥ १४ ॥
 पराशरपुराणे वै स्पष्टमेतन्निबोधत ।
 जीर्णैरनुक्तमत्रोक्तं सूत्रार्थप्रतीतये ॥ १५ ॥
 यद्यपि नोचितमिदं दुर्बुद्धेर्मम मन्दतः ।
 तथापि श्रीशङ्कराय प्रवृत्तोऽहं समीरितः ॥ १६ ॥

प्रारिखितप्रतिबंधकशमनाय कृतं समुचितस्वदेवतादिनत्या-
 लकं मंगलं शिष्यशिष्यायै व्याख्यातृश्रोतृणामनुषंगतो मंगलाय
 च क्रमशो निबध्नाति । नत्वेति पद्योक्तसर्वद्वितीयांतानामन्वयः ।
 अस्य च कुर्वे इत्यन्वयः वागिति सरस्वतीमित्यर्थः ० - ।
 स्वकीर्तये आह नागेशेति ०

The colophon runs as follows : इति श्रीमत्पा-
 यगुंडोपाख्यवैद्यनाथकृते भाष्यादिव्याख्याने छायाख्ये ० ॥

पौषे मासि सिते पक्षे चतुर्थ्यां भृगुवासरे ।
 लिखितं लक्ष्मीरामेण छायाख्यं प्रथमाह्निकम् ॥ ०

[J. R. BALLANTYNE.]

38 ślokas, ending :

साध्यो ऽर्थश्चेदनुक्तोऽर्थो वाक्ये यस्मिन्प्रकल्प्यते ।
 सार्थो पत्तिर्दिवा भुङ्क्ते देवदत्त इतीति यत् ॥

निपातनाद्योगविभागदर्शनाद्
 गुरुपदेशादनुवाङ्मिकादपि ।
 स्वतंत्रसिद्धेः परतंत्रदर्शनात्
 प्रसादयेत्तद्व्युत्पत्तौ स्य वडिर्ध ॥

अधिकरणं योगः पदार्थो हेत्वर्थ उद्देशो निर्देश उपदेशो
 स्पदेशः प्रदेशो निर्देशो स्पवर्गो वाक्यशेषो ऽर्थापत्तिः प्रसंगमे-
 कांतमनेकांतः पूर्वयक्षो निर्णयो विधानं विपर्यायो गतिक्रांता-
 वीक्षणमनागतवीक्षणं संशयो व्याख्यानमनुमतं स्वसंज्ञा निर्वचनं
 दृष्टांतो नियोगो विकल्पः समुच्चय ऊह्यमिति । तत्र यमर्थमधि-
 कृत्योच्यते तदधिकरणं । येन वाक्यार्थो युज्यते स योगः । ०
 यदनिर्दिष्टं युक्तिगम्यं तदूह्यमिति ॥

प्रयोजनं संशयनिर्णयो च
 व्याख्याविशेषौ गुणलाघवं च ।
 कृतव्युदासो ऽकृतशासनं च
 सवार्त्तिको धर्मगुणो ऽष्टकश्चेति ॥

589.

490b. Foll. 168 ; size 13 in. by 6 in. ;
 written in a large regular modern hand. The
 MS. has, however, suffered on account of the
 stickiness of the ink. Ten lines in a page.

Bhāṣhyapradīpavivaraṇa, another commen-
 tary on Kaiyaṭa's glosses, by *Īśvarānanda*, dis-
 ciple of *Satyānanda*. The first *pāda* only.

It begins :

भाष्यं व्याचिकीर्षुश्चिकीर्षितस्य ग्रंथस्याविज्ञेन परिसमाप्तये
 प्रचयगमनाय वशिष्टाचारपरिप्राप्तमिष्टदेवतानमस्कारलक्षणं ततं
 मंगलाचरणं शिष्यशिष्यार्थं ग्रंथे निबध्नग्रंथारंभं प्रतिजानीते ॥
 सर्वाकारमिति ०

For another MS. of this work, containing
 four *pādas*, see Weber's Cat. Berl., no. 727.

[H. T. COLEBROOKE.]

590.

3082. Foll. 170 ; size 10 in. by 4½ in. ; on
 the whole fairly written, in Devanāgarī, by three
 different hands (viz. foll. 1-57, 58-162, 163-170
 resp.) ; ten (in the last 8 leaves eleven) lines in
 a page.

Portions of the *Sūktiratnākara*, a commen-
 tary on the *Mahābhāṣya*, by *Śeṣha Nārāyaṇa*.

- Foll. 58-170 of vol. (numbered 30-172 ;
 the last 8 leaves numbered by the same
 more recent hand which added the date)
 contain Adhyāya I. *āhnika* 1 and 2, in-
 complete at the beginning. The 2nd
āhnika begins fol. 112.
- Foll. 14-29 (marked 17-32) : a portion
 of Adhy. I. *āhnika* 3 (on *Pāṇ.* I. 1,
 1-2) corresponding to from about p. 39
 of Kielhorn's *Mahābhāṣya* (fol. 46 of
 Benares ed.) to the end of *sūtra* 2.
- Foll. 30-32 (numbered 34-36) : another
 portion of the same *āhnika*, containing
 part of the comment on *Pāṇ.* I. 1, 3
 (*Mahābh.*, Kielh., pp. 48-49 ; Ben. foll.
 56-57).

- d) Foll. 1-13 (numbered 2-14): Adhy. I. *āhnika* 4, incomplete at the beginning.
- e) Foll. 33-57 of vol. (original numbers 69-139, with many gaps, and figures partly cut away): fragments of the commentary, from shortly before the beginning of Adhy. I. *āhnika* 8 (*Pāṇ.* I. 1, 56) to *Pāṇ.* I. 1, 67, in the 9th *āhnika*, in the comment on which *sūtra* the MS. breaks off abruptly.

The section a) ends (cf. Weber's Cat. Berl., no. 721):

श्रीमत्पिरिंदापरराजराजः श्रीशेषनारायणपंडितेन ।
 कर्णोद्भाष्यस्य सुबोधटीकाकारयद्विभजनोपकृत्यै ॥ १ ॥
 भाट्टे भट्ट इव प्रभाकर इव प्रभाकरे यो भवत्
 कृष्णः सूरिरतो भवद्भुवरो नारायणस्तत्कृतौ ।
 नानाशास्त्रविचारसारचतुरे सत्तर्कपूर्णं महा-
 भाष्यस्याखिलगूढभावविवृतौ श्रीसूक्तिरत्नाकरे ॥ २ ॥
 अध्यायाद्याद्यपादस्य द्वितीयं पूर्णमाहिकं ।
 विचारयंतु सदसत्तिर्भेत्तरतया बुधाः ॥ ३ ॥
 महाभाष्यमहाराजसूक्तिरत्नाकरं बुधाः ।
 भजध्वं सततं कल्पवृक्षवर्चितार्थदं ॥ ४ ॥

After this the date संवत् १६७५ वैशाखशुद्ध ५ has been added by a more recent hand.

A MS. of a *Sūktiratnākara* (*mahābhāṣyaṭip-pana*), by *Nṛsiṃha*, is described P. Peterson, Report 1883-84, p. 104. [J. R. BALLANTYNE.]

591, 592.

2440, 2441. Size 12½ in. by 4½ in.; Devanāgarī character, well written, between the years 1630-1632 A.D; ten lines in a page.

Kāśikā Vṛitti, a perpetual commentary on the *sūtras* of *Pāṇini*, by *Jayāditya* and *Vāmana*. Each volume contains four Adhyāyas:

- A. I., foll. 69, ends: इति जयादित्यकाशिकायां वृत्तौ चतुर्थः पादः ॥
- A. II., foll. 53, ends: इति श्रीजयादित्यकाशिकायां वृत्तौ ०

A. III., foll. 90, ends (by a different hand): इति काशिकायां वृत्तौ ०

A. IV., foll. 99, ends: इति श्रीजयादित्यकाशिकायां वृत्तौ ०

A. V., foll. 79, ends: इति श्रीकाशिकायां वृत्तौ ०

A. VI. (by a different hand from the other books), fol. 135, ends: इत्युपाध्या[य]श्रीवामनकृतायां [का]शिकावृत्तौ षष्ठस्याध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥ संवत् १६६७ वर्षे चैत्रमासे शुक्लपक्षे द्वितीयायां शनिवाशरे श्रीमथुरास्थाने श्रीजमुनातटे श्रीकेशवदेवजीशानुकूले ॥ इदं पुस्तकं ॥

A. VII., foll. 79, ends: इति श्रीवामनाचार्यविरचितायां काशिकायां वृत्तौ सप्तमाध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥ संवत् १६६६ वर्षे ज्येष्ठसुदिनतृतीयां मथुरामध्ये कृष्णदासात्मजवत्सभलिषितं ॥ मिश्रपठनार्थं ॥

A. VIII., foll. 77, ends: इति वामनकाशिकायां वृत्तौ अष्टमस्याध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥ अध्यायश्च समाप्तः ॥ ०

The work seems to have been left incomplete by *Jayāditya*, and to have been afterwards completed by *Vāmana*, who wrote the last three adhyāyas, and perhaps also the last portion (of the 4th *pāda*) of the fifth. See G. Bühler, *Report on a Tour in Kāśmīr*, etc., p. 72; R. G. Bhandarkar, *Report on the Search for S. MSS.*, 1883-84 (1887), p. 57. The quotation from *Jayāditya*, in the *Gaṇaratnamahodadhi*, p. 431, l. 14, evidently refers to *Kāś.* V., v. 1. 130; p. 432, 15, to *K. V.*, v. 1, 129; p. 436, 2, to *K. V.*, v. 1. 133; p. 452, 7, to *K. V.* v. 2. 135.

593, 594, 595.

829, 830, 831. Foll. 659, viz. 1-218, 219-406, 407-659 resp.; size 13 in. by 4½ in.; Devanāgarī character, legibly written by several hands, in the latter part of last century; 10-15 lines in a page.

Kāśikā Vṛitti. Complete.

Adhyāya I. (ascribed to *Vāmana*!) ends

fol. 72b ; II. (not ascr.), fol. 123b ; III. (not ascr.), fol. 219 ; IV. (*Jayāditya*), fol. 327b ; V. (not ascr.), fol. 406b ; VI. (*Vāmana*), fol. 516b ; VII. (*Vāmana*), fol. 589b.

It ends :

इति श्रीपरमो- वामनजयादित्यकृतायां वृत्तावधमो
ध्यायः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

596.

3113. Foll. 391 ; size 12½ in. by 7½ in. ; well written, in Devanāgarī ; fourteen lines in a page. European paper.

Kāśikā Vṛitti.

The leaves of each adhyāya are numbered separately ; I., foll. 42 ; II., 31 ; III., 57 ; IV., 59 ; V., 47 ; VI., 69 ; VII., 43 ; VIII., 43.

Adhyāyas I. and IV. are ascribed to *Jayāditya* (*Mīśra*) ; VI.-VIII. to *Vāmana* (*ācārya* or *bhaṭṭa*). At the end of the other books the author's name is not given.

The following statement is contained on the fly-leaf :

"Copied and corrected by *Vishnu Śivarāma Śāstri Jāmhekar Sāwantvādīkar*. Copying commenced 11th November, 1868, and finished 4th May 1869. The original MS. is one in the custody of *Rāmabhaṭṭa* and *Narasimhabhaṭṭa Grāmopādhyāya*, of Belgaum. It is written on 541 leaves, each leaf being 12½ inches by 4½ inches broad, and is corrected occasionally. The writing is fairly good, and the MS. is well-preserved, though the paper is discoloured, and slightly worm-eaten in the lower right-hand corner of the margin from leaf 14 of book ii. to leaf 41 of book iii. The characters are the ordinary Devanāgarī. The MS. has no date, but the paper bears several watermarks, of which copies have been taken, and would seem to be of Portuguese manufacture.—*Belgaum*, 5. 5. 69."

[J. F. FLEET.]

597-600.

477, 478, 479, 480. Size 12½ in. by 5 in. ; well written, in Devanāgarī ; vols. i. and ii. in

the earlier part of the seventeenth century ; vol. iv. somewhat later ; and vol. iii. towards the end of last century. Generally twelve lines in a page.

The *Padamañjarī*, a commentary on the *Kāśikā Vṛitti*, by *Haradatta Mīśra*.

It begins :

व्यक्तप्रधानपुरुषात्मकमस्वतंत्रम्

एतत्समस्तमधिष्ठिति यः स्वतंत्रः ।

तस्मै शिवाय परमाय दशाव्याय

सांवाय सादरमयं विहितः प्रणामः ॥ १ ॥

स्वं स्वं मनोरथमवाप्तुमपेतविभं

यस्य प्रसादमनवाप्य न शक्नुवन्ति ।

पञ्चासनप्रभृतयः प्रथमे ऽपि देवास्

तद्वस्तु हस्तिमुखमस्तु मयि प्रसन्नं ॥ २ ॥

तातं रुद्रकुमारार्थं प्रणम्यांवां श्रियं तथा ।

ज्येष्ठं चाग्निकुमारार्थमाचार्यमपराजितं ॥ ३ ॥

यश्चिराय हरदत्तसंज्ञया विश्रुतो दशसु दिक्षु दक्षिणः ।

उज्जहार पदमंजरीमसौ शब्दशास्त्रसहकारपादपात् ॥ ४ ॥

तामिमामनुपमेन चेतसा भावयंतु भुवि भव्यबुद्धयः ।

कः खलु प्रणयिनि प्रियंवदे मत्सरीभवति मद्विधे जने ॥ ५ ॥

अविचारितरमणीयं कामं व्याख्याशतं भवतु वृत्तेः ।

हृदयंगमा भविष्यति गुणगृह्याणामियं व्याख्या ॥ ६ ॥

इष्टदेवनमस्कारः कार्यः सन्नेह किं कृतः ।

वृत्तौ भाष्ये तथा सूत्रे वार्तिके च तदुच्यते ॥ ७ ॥

मनसा वचसा च कर्मणा कृत एवायमिहानिवेशितः ।

न हि दर्भपवित्रपाणिनाद्यपरं मंगलमत्र कीर्तते ॥ ८ ॥

वृत्त्यंतरेष्वसंतं गुणं वदन् वृत्तिकृत्त्रिजे ग्रंथे प्रेक्षावतां प्रवृत्तौ
क्रियमाणं वस्तु निर्दिशति ।

वृत्तौ भाष्य इति च वस्तुनि निर्दिष्टे सति तेनार्थेनार्थिनः
प्रवर्तते । इतरे नेत्युपयुक्तो ग्रंथादौ वस्तुनिर्देशः । वृत्त्यंतरेष्वसंभवि
गुणकथनं तु प्रवृत्तिनियमार्थं । कथमपरथा प्रवृत्तिर्विहाय वृत्त्यं-
तराण्यस्यां । स पुनर्गुणो वृत्त्यादिषु विप्रकीर्णस्य तंत्रस्य यः
सारभूतो ऽंशस्तत्संग्रहात्मकत्वं । तत्र सूत्रार्थप्रधानो ग्रंथो वृत्तिः ।
सा चेह पाणिनिप्रणीतानां सूत्राणां कुणिप्रभृतिभिराचार्यैर्विर-
चितं विवरणं । आक्षेपसमाधानपरो ग्रंथो भाष्यं । तदिह का-
त्यायनप्रणीतानां वार्तिकानां पतंजलिप्रणीतं विवरणं । तथा
शब्दसमुच्चये पारायणशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते । धातुपारायणं
नामपारायणमिति । यत्र धातुप्रक्रिया तद्भातुपारायणं । यत्र मंग-

शब्दानां निर्वचनं तन्नामपारायणं । आदिशब्देन शिक्षोणादि-
प्रियादेर्ग्रहणं । ० काशिकेति देशतो अभिधानं । काशिशु भवा
काशिका । ०

Vol. i., foll. 204, contains Adhyāya I.; *caraṇa* 1
ends fol. 93*b*; 2, end wanting; 3, fol. 158*b*;
4, fol. 204*b*.

Foll. 100-104 (*sūtras* i. 2, 10-20); 131-157
(*sūtras* i. 2, 70-i. 3, 89) are wanting. The
number 38 has been omitted in the
pagination; whilst each of the nos. 59,
117 and 118 occurs on two leaves. Foll.
118-204 are less clearly written, but pro-
bably by the same hand (A). Foll. 27 and
57 have been supplied by more modern
hands.

Vol. ii., foll. 205-447 contains Adhyāyas II.
and III.

A. II., *car.* 1 ends fol. 231*b*; 2, fol. 251;
3, fol. 275*b*; 4, fol. 300*b*.

A. III., *car.* 1 ends fol. 367; 2, fol. 396*b*;
3, fol. 425; 4, fol. 447*b*.

Besides the continuous pagination, there
is a separate paging for Adhyāya II. (foll.
1-97, where no. 68 has been omitted);
III. 1 (foll. 1-67); III. 2 (foll. 1-29); and
III. 3 and 4 (foll. 1-51).

Foll. 301-326*a* were written by a dif-
ferent hand from the preceding portion
and Vol. i.; and foll. 368-447 by a third
hand.

Vol. iii., foll. 116 and 80, written by several
modern hands, contains Adhyāyas IV. and
V., each of which has a separate paging.

A. IV., *pāda* 1 ends fol. 43; *pāda* 2, fol. 83;
caraṇa 3, fol. 103; *car.* 4, fol. 116. Nos.
79 and 85 have been omitted in the
paging.

• A. V., *car.* 1 ends fol. 22*b*; 2, fol. 46;
3, fol. 62; 4, fol. 80.

Vol. iv., foll. 698-956, contains Adhyāyas VI.
and VII., the latter not quite complete.

• A. VI., *pāda* 1 ends fol. 763*b*; 2, fol. 791;
3, fol. 818; 4, fol. 859*b*. This Adhyāya
was written by scribe B. It is also
paged separately, foll. 1-164; where
no. 97 has been omitted, and foll. 112
and 161 have been supplied by a more
modern hand. Foll. 23*b* and 24*a* are
much blurred (though still legible), from
rubbing against each other.

A. VII., *caraṇa* 1 ends foll. 887*b*; 2, fol.
917; 3, *pāda* fol. 941. The MS. breaks
off abruptly at the end of fol. 956, in the
comment on *sūtra* vii. 4. 93. This
Adhyāya was written by scribe A. It
has also a separate pagination, 1-97;
fol. 9 having been supplied by the same
more modern hand as those above.

[H. T. COLEBROOKE.]

601.

775. Foll. 106 (orig. 107); size 10 in. by
4 in.; Devanāgarī character.

Foll. 1-76 in a clear handwriting of about
A.D. 1500; generally eleven lines in a page.
Foll. 79-98 in a good small hand of about
A.D. 1650 (?); 12-17 lines in a page. Foll.
77 and 78 were lost and replaced by one leaf
(the writing of which is much effaced), written
by the same hand as foll. 99-107. Fol. 96
has been inserted by mistake between foll. 106
and 107.

Padamañjarī. Adhyāya VIII.

Caraṇa 1 ends fol. 35; 2, foll. 77-8; 3, fol. 98*b*.

Date at the end (probably copied from the ori-
ginal MS. of this section), शके १३२३ प्रजापतिसंवत्सरे
श्रावणशुद्धितीयायां भौमे समाप्तिमगमत् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

602.

245. Foll. 138 (numbered 137; two leaves being marked 104); size $12\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; modern Devanāgarī handwriting; from fol. 79 by a different hand; 8-12 lines in a page.

Padamañjarī. Adhyāya VIII., *caranās* 1-3. Car. 1 ends fol. 39; 2, fol. 117b.

[H. T. COLEBROOKE.]

603.

631. Foll. 59; size $16\frac{1}{4}$ in. by 5 in.; good, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Portions of *Jinendrabuddhi's* commentary on the *Kāśikā Vṛitti*, entitled *Nyāsa*, or *Kāśikā-vivaraṇapañjikā*.

a) Foll. 39. Adhyāya I., *pāda* 2, called (after the first *sūtra* of the chapter) *kuṭā-pāda* (or *nyāsa*), ends: इति श्रीवोधिस-त्वदेशीया[चा suppl.] ये श्रीजिनेन्द्रवृद्धिपादविरचितायां काशिकाविवरणपञ्जिकायां प्रथमो अध्यायस्य कुटा-पादः ॥ समाप्तश्चायं कुटान्यासः ॥

b) Foll. 20. Adhyāya VIII., *pāda* 4, called *Rephanyāsa*. Incomplete. The MS. breaks off abruptly in *sūtra* 39. Occasional blanks have been left in this portion.

[H. T. COLEBROOKE.]

604.

813. Foll. 250; size $15\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; fairly written, in the Bengālī character; six lines in a page. Modern.

Bhāshāvṛitti, a brief commentary on the non-Vedic rules of *Pāṇini's Aṣṭādhyāyī*, by *Purushottamadeva*. It begins:

नमो बुद्धाय भाषायां यथा त्रिमुनिलक्षणम् ।

पुरुषोत्तमदेवेन लघ्नी वृत्तिर्विधीयते ॥

अथ शब्दानुशासनं लौकिकानां प्रकृतिप्रत्ययविभागपरिकल्पनया सामान्यविशेषवता लक्षणेन गत्यन्तराभावात् । वर्णाना-

मुपदेशः क्रमसन्निवेशानुबन्धासंज्ञनार्थः । तदुभयं संज्ञार्थं सा च लाघवेन शास्त्रप्रवृत्त्यर्थः । अकारस्य विवृतोपदेश आकारग्रह-
णार्थः ॥ अ इ उ ए । ०

Adhyāya I. ends fol. 30; II., fol. 52b; III., fol. 88b; IV., fol. 123; V., fol. 165b; VI., fol. 203; VII., fol. 229.

[H. T. COLEBROOKE.]

605, 606.

224, 225. Foll. 316 and 192 resp.; size 15 in. by 5 in.; good, modern Bengālī handwriting; seven or eight lines in a page.

Bhāshāvṛittiyarthavivṛiti, a commentary on the preceding work, by *Srīśṭīdharaśarman*. Incomplete.

It begins: व्याकरणशास्त्रमारभमाणो भगवान् पाणिनिः प्रयोजनानामनुव्याचिख्यासुः प्रतिजानीते अथ शब्दानुशासन-
निति ०

Vol. i. contains the work as far as iv. 1, 101, in which *sūtra* it breaks off abruptly. Adhyāya I. ends fol. 97; II., fol. 178; III., fol. 288b.

Vol. ii., from shortly before v. 1, 20, to viii. 1, 18, in which it breaks off. Adhyāya V. ends fol. 88b; VI., fol. 114b; VII., fol. 187b.

Another copy of this work, mentioned by Dr. Rājendralāla Mitra, *Descriptive Catalogue of Sanskrit MSS. of the Asiatic Soc. of Bengal*, i. p. 84, has two introductory *ślohas*; after which the opening couplet of *Purushottamadeva* is commented upon. [H. T. COLEBROOKE.]

607.

1719. Foll. 292; size $9\frac{1}{4}$ in. by $3\frac{3}{4}$ in.; fairly written, in the Devanāgarī character; foll. 72-157 by a different hand from the rest; 8-12 lines in a page.

Śabdakaustubha, a commentary on *Pāṇini's sūtras*, by *Dhāttoji Dikṣita*, son of *Lakṣmīdhara*.

The work was left unfinished by the author. The present (as well as the next) MS. contains only the first *pāda*, which portion has also been printed at Benares (1876); but the work is supposed to have extended to the end of the 4th *adhyāya*. See Burnell, *Classif. Index to Tanjore MSS.*, p. 39; Aufrecht, Cat. Bodl. No. 352.

It begins :

विश्वेशं सच्चिदानन्दं वन्दे ऽहं यो ऽखिलं जगत् ।
चरीकतिं बरीभतिं संजरीहतिं लीलया ॥
नमस्कुर्वे जगद्वन्द्यं पाणिन्यादिमुनित्रयं ।
श्रीभर्तृहरिमुख्यांश्च सिद्धान्तस्थापकान्वुधान् ॥ ०

The blank page of fol. 1 contains the following note by Colebrooke :

‘*Śabdakaustubha*, a commentary by *Bhaṭṭoji bhaṭṭa* on Sanskrit grammar, in nine lessons, treating of the rules contained in the first quarter of the first lecture of *Pāṇini*. If *Bhaṭṭa* (who was also author of the *Siddhāntacaumudī*) carried this work any further, the remainder is said not to be now extant, or at least is become very scarce.’ (See Misc. Ess. II., p. 13).

Āhnika 1, ends fol. 32; 2, fol. 65; 3, fol. 87; 4, fol. 114; 5, fol. 140b; 6, fol. 167; 7, fol. 185b; 8, fol. 246. *Āhnikas* 1, 6–9, are dated Samvat 1854. [H. T. COLEBROOKE.]

608.

3068. Foll. 219; size 9½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, from fol. 207 by a different hand from the rest; 10–12 lines in a page.

Śabdakaustubha.

Āhnika 1, ends fol. 27; 2, fol. 57; 3, fol. 79; 4, fol. 101b; 5, fol. 124; 6, fol. 136; 7, fol. 153b; 8, fol. 188. Dated Samvat 1905.

[J. R. BALLANTYNE.]

609.

1555c. Foll. 14; size 9½ in. by 4 in.; legibly written, in Devanāgarī; ten lines in a page.

•*Śabdakaustubha*. The 7th *āhnika*, dated Samvat 1853. [H. T. COLEBROOKE.]

610.

399. Foll. 252; size 12¼ in. by 4½ in.; written by four or five different hands; Devanāgarī character; 10–13 lines in a page.

Prabhā, a commentary on *Bhaṭṭoji's Śabdakaustubha*, by *Vaidyanātha Pāyagunḍa*, son of *Mahādeva* and *Veṇī*; and pupil of *Nāgojibhaṭṭa*.

It begins :

आनन्दकंदं मुनिहृन्मिलिदं खलंदगोविंदपदारविंदं ।
वंदे सुरेंद्रादिदं तद्दीनादिशदं रविनंदं (!)* ॥ १ ॥
वैद्यनाथः पायगुंडो नत्वा नागेश्वरं गुरुं ।
आख्यां प्रभाख्यां तनुते कौस्तुभस्य खबुद्धये ॥ २ ॥

प्रातिष्ठितमंथनिर्विघ्नपरिसमाप्त्यर्थं कृतं भगवदादिन्यात्मकं मंगलं शिष्यशिष्यायै व्याख्यातृश्रोतृणामनुषंगतो मंगलाय च निवभ्राति विश्वेश्वरभिरादि ॥ ०

Āhnika 1 ends fol. 66 : इति श्रीमन्महादेवसुतवेणी-गर्भजपायगुंडोपाख्यवैद्यनार्यावरचितकौस्तुभव्याख्यायां प्रभाख्यायां प्रथममाह्निकं समाप्तं संपूर्णं ॥

(*Pratyāhāra*.) *Āhnika* 2, ends fol. 116; 3, fol. 164; 4, (?) ; 5, fol. 220b; 6, fol. 242 (dated संवत् १८४०); 7, fol. 252b. [H. T. COLEBROOKE.]

611.

616. Foll. 97; size 9½ in. by 4 in.; Devanāgarī character; fairly written, in the latter part of last century; ten lines in a page.

Vṛttisaṃgraha, a succinct commentary on *Pāṇini's sūtras*, by *Rāmacandra*, instructed by *Nāgojibhaṭṭa*. *Adhyāyas* I. and II. It begins:

लक्ष्मो नारायणौ वंदे गणेशं च सरस्वतीं ।
भवानीशंकरी वंदे सर्वकार्यार्थसिद्धये ॥
नागोजीविदुषः (!) प्रोक्तो रामचंद्रो यथावति ।
शब्दशास्त्रं समालोक्य कुर्वे ऽहं वृत्तिसंग्रहं ॥

अ इ उ ए ॥ ० ॥ एतानि माहेश्वरसूत्राख्यणादिसंज्ञार्थानि । ०
वृद्धिरादैच् ॥ १ ॥ आकार रेकार औकारश्च वृद्धिसंज्ञकः
स्यात् । शालीयः । आश्वलायनीयः । त्रैकुलमर्थः । ऐतिका-

* Prof. Aufrecht suggests: वंदे सुरेंद्रार्चितपादपद्मं दी-
नादृभावं विशदं च नंदं ।

यनीयः । नीकुलमेयं । औपगवीयः । तपरकरणं गुणानां भेदकत्वपक्षे उभयार्थं । अभेदकत्वपक्षे ऐजर्थं । उभे अभ्यस्तमित्यत्र द्वेग्रहणानुवृत्त्यैव सिद्धे उभेग्रहणं ज्ञापयति । अन्यत्र यत्नेन विना समुदाये संज्ञा न भवति । तेन वृद्धादयः संज्ञाः प्रत्येकमेव भवन्ति न समुदाये ॥

A. I., *pāda* 1 ends fol. 17; 2, fol. 28; 3, fol. 40b; 4, fol. 53b. II., *pāda* 1, ends fol. 67b; 2, fol. 74; 3, fol. 85.

In the colophons, the author's name is not mentioned. [H. T. COLEBROOKE.]

b. Recasts of the *Aṣṭādhyāyī*.

612.

1666. Foll. 112; size 9 in. by 3½ in.; in different Devanāgarī writing; 10-12 lines in a page.

Rūpamālā, an elementary Sanskrit grammar in *sūtras* (extracted from *Pāṇini*) with a *vṛitti*, by *Vimāla Sarasvatī*.

Three leaves are missing at the beginning, as are some other leaves (24 and 34). The MS. is but partially paged.

Fol. 2b (orig. paging 5b), स्वरसंधिः । fol. 3b, इति प्रकृतिभावः । fol. 6b, इति विसर्गसंधिः । fol. 12, अजंतमाला । fol. 15, हलंतमाला । fol. 20, सर्वनाममाला । fol. 20b, संख्याभागः । इत्यभिधेयलिङ्गाः शुक्लादयो दर्शिताः । fol. 22b, नियतलिङ्गमाला । fol. 23, छंदसमाला [begins: छंदसि देवास इत्यादौ जसो सुगागमः] । fol. 28, स्त्रीप्रत्ययमाला । fol. 33, कारकभागः । fol. 42, सर्वधातुकमाला [begins: भूवादयो धातवः ।] ॥ fol. 42b, आत्मनेपदनिः [begins: एष वृद्धौ । स्पृह्ये संघर्षे । दद दाने । दध धारणे । खद खाद आखादने । मुद हर्षे । मूद हिंसायां । ०] । fol. 43, परस्मै । [begins: जि जये । गद लप भण पठ जप जल्प व्यक्तायां वाचि ।] । ib. उभय, etc. । fol. 47, यभावः (passive voice) । fol. 50, आशीर्लिङ्गमाला ॥ लुङ्भागः ॥ fol. 50b, भविष्यत् इत्यादि लृङ्भागः ॥ ० लृङ्भागः ॥ fol. 52, लुङ्माला । fol. 56, लिङ्भागः । ० पंचमलकारभागः । fol. 58, कच । fol. 59, (क्रियासमभिहारे) यङ् । fol. 63b, सन्त-

दिभागः । fol. 64b, लकारार्थमाला । fol. 66b, तडादि-नियमभागः । The remaining leaves treat of the *pratyaya* (*kṛit* and *taddhita*) and the *samāsa*.

The colophon and date are as follows: इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीविमलसरस्वतिविरचिता रूप-माला समाप्ता । संवत् १४३७ वर्षे फाल्गुनवदि ९ सोमे - - दुवविनायकसुतदुवेवामनेन लिखितं । ० - The date occurs once more on the last page, where it apparently is १४६७ with month and day as above.

For another complete MS. of this work, dated Samvat 1626, see Burnell, *Index to Tanjore MSS.*, p. 40. [H. T. COLEBROOKE.]

613.

3184. Foll. 96; size 12½ in. by 7½ in.; well written, in Devanāgarī; fifteen lines in a page; European paper (water-mark 1868).

Prakriyākāumudī, a grammatical compendium, in *sūtras* systematically arranged from *Pāṇini's Aṣṭādhyāyī*, and explained by a brief commentary, by *Rāmacandra Ācārya*, son of *Kṛishṇa Ācārya* (for whose pedigree cf. No. 619).

I. *Subanta*, foll. 47, begins:

श्रीमद्विदुलमानस्य पाणिन्यादिमुनीन्गुरुन् ।
प्रक्रियाकौमुदी कुर्मः पाणिनीयानुसारिणीं ॥
अ इ उ ण् । ०

The *sandhi* ends fol. 5; *liṅgaprakriyā*, fol. 16; *avyayāni*, fol. 16b; *stripratyayāḥ*, fol. 19b; *vibhaktiyarthāḥ* (*kārakaparakriyā*), fol. 23b; *samāsaparakriyā*, fol. 35b; *taddhītaparakriyā*, fol. 46; *dviruktīprakiyā*, fol. 47.

II. *Ākhyāta*, foll. 32, begins:

प्रकृतिः सा जयत्याद्या यया धात्वादिरूपया ।
अन्यन्ते शब्दरूपाणि परप्रत्ययसंनिधेः ॥

धातोः । आतृतीयांतं वक्ष्यमाणाः प्रत्यया धातोर्ज्ञेयाः ।
तेष्वादी दश लकाराः प्रदर्श्यन्ते । लट् ०

Iti parasmaipadaparakriyā, fol. 8b; *ātmanepadapr.*, fol. 16; *mīśraparakriyā*, fol. 12;

adāḍiprakriyā, fol. 15; *hvādip*, fol. 16; *svādip*, fol. 18; *tudādip*, fol. 20; *rudhādip*, fol. 19b; *tanādip*, fol. 20; *kryādip*, fol. 20b; *iti curādip. iti ḍaśagaṇī*, fol. 21; — *nyantap*, fol. 22b; *sanantap*, fol. 24; *yahantap*, fol. 25; *yaṇlugantap*, fol. 25b; *nāmadhātup*, fol. 27; *padavyavasthā*, fol. 29b; *bhāva-karmap*, fol. 31; *lakārārthap*, fol. 32b.

III. *Kṛidanta*, fol. 15, begins: धातोः । आतृती-याध्यायानं धातोर्नित्यधिक्रियते । पुनर्धातूक्तिः कृत्संज्ञा उपपदसंज्ञा चात्रैवेत्येवमर्था । तत्रोपपदं सममीक्ष्य । कृद-तिङिति कृत्संज्ञा ॥ वासरूपो स्त्रियां । ०

Kṛityaprakriyā ends fol. 3; *iti kṛidan-
taprakriyā samūptā*, fol. 15.

IV. *Vaidikaprakriyā*, fol. 2, begins: वैदिकश-ब्देमेव प्रक्रिया । य एव लौकिकास्त एव वैदिका इति न्यायात् । क्वचित्प्रयोगवशादन्यथात्वं । प्रकृतान्तिः पादम-अपरे । च्युत्पादमध्यस्थ एङ्प्रकृत्या स्यादतिपरे न तु वकारयकारपरे अति । उपप्रयन्तो ऽध्वरम् । सुजाते अश्व सूनृते । ०

It ends :

आनंत्यात्सर्वेशः शब्दा न शक्नोते ऽनुशासितुं ।
बालच्युत्पत्तये ऽस्माभिः संक्षिप्योक्ता यथामति ॥ १ ॥
प्रक्रियाकौमुदी सेयं रामचंद्रप्रकाशिता ।
असद्वचस्तमो बध्यात्सच्चकोरप्रिया चिरं ॥ २ ॥
जयति सुभगमूर्तिर्मुग्धहासावलोकः
प्रशमितजनतापो विदुलः स्वात्मदीपः ।
सचकितमिव लक्ष्मीः सेवते यत्पदाब्जं
ललिततरकराभ्यां* साधु संवाहयेती ॥ ३ ॥

इति श्रीमत्परिहंसपरिव्राजकाचार्यसकलसदागमाचार्यश्री-
गोपालपूज्यपादशिष्यश्रीकृष्णाचार्यसुतश्रीरामचंद्राचार्यविरचिता
प्रक्रियाकौमुदी समाप्ता ॥

A fly-leaf contains the following note:—

Copied for me from a manuscript belonging to
Raṅgaśāstri Vaidya of Shāhāpūr, near Belgaum.
The manuscript is not dated. It consists of 179

leaves, about 11" long by 4½" broad. The characters are Nāgarī. 23 August, 1878.

[J. F. FLEET.]

614.

6. Foll. 239 (numbered 1-238; two leaves being marked 134); size 13 in. by 7½ in.; in-
differently written, in a cursory Bengālī hand;
European paper; eight lines in a page.

Prakriyākāumudī. Complete, with the ex-
ception of the Vaidik supplement. The *ākhyāta*
beg. fol. 127b; the *kṛidanta*, fol. 202. It ends:

इति श्रीमत्साहेबाय्या प्रक्रियाकौमुदीं लिखेत् श्रीव्रजनन्द-
नशर्मेण ॥

According to a note, by Colebrooke, on the
first leaf, *Bīreśvara Śeśha*, then living at Benares,
was reputed to be a descendant of the author
of the *Prakriyākāumudī*, and stated his own
genealogy as follows:

Rāmacandra paṇḍita, *Nṛsiṃha paṇḍita*, *Nā-
rāyaṇa paṇḍita*, *Cakrapāṇi paṇḍita*, *Bīreśvara
paṇḍita*, *Śambhū paṇḍita*, *Gopāla paṇḍita*, and
then *Bīreśvara paṇḍita* himself.

[H. T. COLEBROOKE.]

615.

2094. Size 9½ in. by 4½ in.; two different
MS., written by different hands, in the Devanā-
garī character.

Prakriyākāumudī.

I. Foll. 47, two of which (foll. 2 and 3) are
wanting. A rather old, but incorrect,
MS., probably written by several hands;
9-14 lines in a page.

The *Subantaprakaraṇa*, to the end of the
kāraka.

II. This MS.—written, Śamvat 1580, in a
good, bold hand, nine lines in a page—
consists of two parts, paged both con-
tinuously (158-285) and separately.

z 2

* ललितकरतराभ्यां, M.S. 2094.

a) Foll. 84 orig., of which 23 are now wanting (viz. foll. 36, 37, 40-42, 46, 48-61, 69, 80 and 81). The *Ākhyāta*.

b) Foll. 48 (numbered 47, of which foll. 15 and 19 are wanting, whilst two leaves are marked 24; fol. 26b is left blank, and several leaves are slightly injured). The *Kṛidanta* (ends fol. 41b), and *Vaidikaprakriyā*.

It ends: इति श्रीमत्सर्वशास्त्रज्ञसकलसदागमाचार्य - श्रीगोपीनाथविठ्ठलचरणारविन्दमकरन्दलालस - श्रीगोपालतनययतिगुरुचरणसेवक - कृष्णाचार्यसुतरामचन्द्राचार्यविरचिता प्रक्रियाकौमुदी समाप्ता ॥ ० स्वस्ति संवत् पञ्चदश १५ अशीती ८० प्रवर्त्तमाने उत्तरायणे श्रीसूर्ये श्रीमन्मृती महामाङ्गल्यप्रदे ज्येष्ठमासे अक्षितपक्षे द्वादशशष्टिकापर्यन्त पौर्णमासीतदनन्तरप्रतिपदायां तिथौ भृगुवारे अष्टमे सौहोद्रास्याने वास्तव्यालीपराज्ञातीयजो ० महिपासुतपाठकजीवाख्यसुतगङ्गाधरेण प्रक्रियाकौमुद्यभिधग्रन्थो ज्येष्ठस्य पुस्तको ज्यमलिखि ॥ ० चिरायुरयं पुस्तको ऽस्तु ॥ [GAIKAWAR.]

616.

71. Foll. 45; size 10½ in. by 4½ in.; neatly written, in Devanāgarī, mingled with Bengālī letters; 7-10 lines in a page; European paper.

Prakriyākāumudī. The *subānta*, with numerous marginal and interlinear notes, and a list of contents (in English), by Colebrooke.

The *kāra* beg. fol. 17; the *samāsa* fol. 21b; the *taddhita* fol. 29.

Dated शाके १७१५ ०महोपाध्यायश्रीचित्रपतिशर्मणा स्वभागिनेयद्वारा लिखितम् ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

617.

1228. Foll. 60; size 11½ in. by 4¾ in.; neatly written, in the Bengālī character; eight lines in a page; European paper.

Prakriyākāumudī. The *ākhyāta* (ends fol. 40) and *kṛidanta* chapters; without the *vaidik* supplement. With occasional marginal and interlinear notes by Colebrooke.

It ends: ० श्रीकुलबुरुकसाहेबावबोधनाय महोपाध्याय-श्रीचित्रपतिशर्मणा धमदहावासिना [समाज्ञः] समुद्धृतं ग्रन्थ-मलीलिखत् श्रीव्रजनन्दनो नवीनः । शाके १७१५ ॥

Colebrooke has added a list of contents, in English, on a fly-leaf. [H. T. COLEBROOKE.]

618.

1640. Foll. 170, twelve of which (viz. 110-112, 126-134) are wanting; size 10½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī; foll. 1-145, by three different hands; about the latter part of the 17th century; foll. 146-170, numbered separately, about the middle of the last century; 11-13 lines in a page.

Prasāda, a commentary on the *Prakriyākāumudī*, by Viṭṭhala,* son of Nṛsiṃha (and Māṇikāmbā), and grandson of Rāmacandra.

The *sandhi* and *subānta* chapters; incomplete.

The work begins:

श्रीमद्विठ्ठलमेकमव्ययमजं शब्दात्मकं ब्रह्म यः

स्वेच्छातो जगदुद्भवस्थितिलये हेतुः स्वमायागुणैः ।

यज्ज्ञास्त्रश्रुतिसंततिव्यवहृतिस्तं पुण्डरीकाग्रमे

भक्तानुग्रहहेतुतः स्थितमहं वन्दे मुदे संविदे ॥ १ ॥

श्रीशंभुं पाणिनिं श्रीवररुचिमथ वाकसंस्कृतौ दीक्षितं श्री-

शेषं तद्भाष्यहार्दप्रकटनपटुगीः पण्डितान् भर्तृमुख्यान् ।

वृत्तिन्यासादिकर्तृन् स्वमतपरमतस्थापकान् भोजदुर्ग-

ह्वीरस्वामिप्रमुख्यान् प्रगुणनतिभजे तन्मतज्ञप्रिहेतोः ॥ २ ॥

किं शेषः पाणिनिर्वा वररुचिरथवा सर्वविद्याप्रणेता

शंभुर्भूमावभूद् भूसुरकुलतिलको ऽन्ध्रप्रदेशे ज्येष्ठशे ।

च्युवेदो सर्वशास्त्रप्रकटनपटुधीः कृष्णजो रामचन्द्रो

ऽनन्ताचार्यप्रपौत्रो दिशतु कृतिमतिं मे स कैशिडन्यगोचः ॥ ३ ॥

वन्दे तं यतिवृन्दवन्दितपदं श्रीराघवेन्द्रादि यन्-

नामाभाति सरस्वतीपदवरं वादीन्द्रविद्रावकम् ।

यो विद्याः समदाचतुर्दश मुदा श्रीशेषभाष्यादिकाः

शिष्येभ्यो मयि यत्कृपास्ति सततं सज्ज्ञास्त्रसंवित्तये ॥ ४ ॥

लोके ऽस्मिन्नुपक्रमं चरिवृत्तौत्पौदायैलोकज्ञता

विद्वत्तोपकृतिः क्षमा सजनता वेदोक्तधर्मादरः ।

* Spelled Viṭṭhala (sometimes Viṭṭhala), in this and the other MSS.

आचार्य कृतकालनिर्णयमहाग्रन्थार्थसङ्क्षेपिका-

टीकं तं नरसिंहमालज्जनकं वन्दे विदां संमतम् ॥ ५ ॥

गम्भीरार्थमितोक्त्याकलितसकलसञ्चरलाकरा श्री-

शेषोक्त्यायगभी स्वपरमतयुतां प्रक्रियाकौमुदीं ताम् ।

व्याकुर्वन्बुद्धिहीनो यदपि तदपि तत्पुत्रो रामचन्द्रा-

चार्योक्तेः पाठरक्षाकरणगुणतया सज्जनैर्नोपहास्यः ॥ ६ ॥

तथा च पण्डितमन्यैः प्रक्षेपैर्वैलिनीकृता ।

प्रक्रियाकौमुदी तस्याः प्रसादः क्रियते मया ॥ ७ ॥

In the comment on *Rāmacandra's* introductory couplet the following passage occurs :

तथा च नृसिंहाचार्यवैयर्थ्यं कालनिर्णयदीपिका विवृता यत्र तत्रोक्तं रामचन्द्राचार्यसूनुभिः ।

The *saṃjñāprasāṅga* ends fol. 16; *sandhi*, fol. 34b; *klīvaśabdā halantāḥ*, fol. 82; *avyaya*, fol. 89; *stripratyaya*, fol. 106b; (the end of the *kāraka*, the *saṃāsa*, and beginning of *taddhita* are wanting).

The *taddhita* ends fol. 170a :

श्रीरामाचार्यसूनुर्हरिहरभजनैकाग्रधीः श्रीनृसिंहा-

चार्यो यं माणिकावाप्यजनयदतुलं वोढुलाचार्यमार्थं ।

तस्य श्रीपाणिनीयाद्यनुगुणसगुणे प्रक्रियाकौमुदीय-

व्याख्यानं ऽस्मिन्प्रसादे सुविशदमगमस्तद्धितास्ते समामि ॥

The second page of this leaf contains the beginning of the *dvirukta-prakriyā*. A list of contents has been added on two leaves.

[H. T. COLEBROOKE.]

619.

1641. Foll. 150; size 11½ in. by 4½ in.; legibly written, in Devanāgarī; 14-16 lines in a page.

Viṭṭhala's Prasāda. The *ākhyāta* and *kṛid-anta* chapters. The former begins:

श्रीविठ्ठलं सुरवरं प्रणमामि देवं

• कारुण्यसिंधुमखिलानतद्वन्द्वि ।

ईषत्सहासमुखपंकजमात्मभासम्

उत्फुल्ललोचनविलोकननाशितार्थं ॥ १ ॥

तिङंतकांडस्य हि केऽपि पारं नाशसिपुः शुद्धधियो ऽपि संतः ।

तं प्रक्रियाकौसदमंशनज्ञो व्याख्यानहं स्यामुपहास्य एव ॥ २ ॥

प्रक्षेपकालुष्यनिरासहेतोः प्रसादमस्या विदधे यथावत् ।

इति प्रतिज्ञातमतः करिष्ये व्याख्यां स्वतः सज्जनतोषदात्रीं ॥ ३ ॥

मंगुलादीनि मंगलमध्यानि मंगलांतानि च शास्त्राणि ° प्रथं त इत्यभिप्रेत्य तिङंतमभिधातुमिच्छन् ग्रंथकृत् ग्रंथमध्ये मंगलाचरणं करोति । प्रकृतिरिति °

The *lakārārthavarga* (on the force of tenses and moods), or last section of the *ākhyāta*, ends fol. 92; the *kṛitya*, fol. 96b; the *kṛidanta*, fol. 140b.

It ends : प्रक्रियाकौमुदीयव्याख्याने स्मिन्प्रसादे निरगम-दमला वैदिकी प्रक्रियेयं ॥

The explanation of the concluding stanza of the *Prakriyākāumudī*, is followed by these couplets :

श्रीमद्विठ्ठलपादपंकजयुगं वन्दे सुरैर्वैदितं

भक्तेभ्यो ह्यभयप्रदं सुखकरं विज्ञानदं सर्वदा ।

क्षोदीयः किल यद्रजो जनितवत्पृथ्वीस्थिरांतां धरां

या विश्वस्य विधारणे ऽजनि तथा पुष्टौ समर्था ह्येषा ॥ १ ॥

वन्दे पाणिनिमीश्वरं वररुचिं श्रेष्ठं तथान्यान् बुधान्

ग्रंथान्ये व्यदधुः परोपकृतये सूत्रादिभाष्यादिकान् ।

पोतैस्तेस्तु नरास्तरन्ति गहनं तं शब्दरत्नाकरं

चित्रं यत्परपारमापनपरो देवो मरुत्वानपि ॥ २ ॥

यस्मिन्वैदिकधर्मज्ञातमनिशं जागर्ति सङ्क्षेपा-

चारानुष्ठितितुष्टविठ्ठलविभुः सर्वार्थदः सर्वदा ।

चङ्गवेदादिसमस्तशास्त्रनिचयश्रीपांचरात्रागम-

व्याख्यानक्षमपूरुषो विजयते वंशोऽग्रेदेशोद्भवः ॥ ३ ॥

तद्वंशे नररत्ननायकमणिर्जातो ऽविमङ्गांगजो

ऽन्ताचार्य इति त्रिलोकिविदितः सर्वज्ञ एवापरः ।

रामस्वामियतीन्द्रवर्धविहिताचार्याभिवेकस्ततो

लब्धा वैदिकपांचरात्रमकरोद्यो वल्लभानां त्रयं ॥ ४ ॥

तत्सूनुर्निगमागमादिकुशलः सन्यायवैशेषिको

व्याकृत्यद्वयजैमिनीयभणितिष्वव्याहतप्रातिभः ।

यः सौदर्शनभाष्यमाख्यदमलं विद्वत्सभासंनिधाव्

आचार्यो नृहरिः सदाचरणतः साक्षात्कृतश्रीहरिः ॥ ५ ॥

गोपालाचार्यमुखाः प्रथितगुणगणास्तस्य पुत्रा अभूवन्

कृष्णाचार्यस्तत्कनीयानपि जगति गुणैर्ज्येष्ठ आसीद्वरिष्ठैः ।

यं वेदाद्याः सुविद्याः स्वयमधिवसतिं चक्रुरुत्कर्षहेतोस्

तस्मात् श्रीकृष्ण एवेत्यनुजगदुरर्धु सूरयः सौरिभक्ताः ॥ ६ ॥

तस्मादाचार्यवयौ हरिहरभजनप्राप्तसंचिप्रकाशाव्

आस्तां ज्येष्ठो नृसिंहो निखिलगुणनिधी रामचन्द्रः कनिष्ठः ।

येनानेकप्रबंधाः क्षितिपतिसामित्त्यातविद्वत्प्रबोधो-
द्वाधार्थं चक्रिरे यैर्भवति हृदि कृतैः कोविदः प्राकृतो
ऽपि ॥ ५ ॥

तत्सूनुं सकलेषु शास्त्रनिवहेष्वाचार्यकृष्णात् गुरोर्
लब्धज्ञानविशेषमात्मजनकं श्रीमन्नृसिंहं भजे ।
तत्पूर्वांश्च कलिप्रलुप्तमखिलं विद्यासमूहं तथा
धर्मं स्फारयितुं क्षितौ समभवन्ते ते ज्वतारा हरेः ॥ ६ ॥
श्रीमद्वाधवसंज्ञकं यतिवरं वंदे गुरुं संततं
यः सर्वज्ञसमान् अधाहुवि नरानात्मीयसेवापरान् ।
वादीन्द्रान् बहुवादिदर्शमनान् जितां तथास्यापयत्
यो ऽद्वैतश्रुतिमूर्धनैर्णयचणो भाष्यादिसंस्फारकः ॥ ७ ॥
श्रीविठ्ठलाचार्यगुरोस्तनूजं सौजन्यभोजं जितवादिराजं ।
अनंतसंज्ञं पदवाक्यविज्ञं प्रमाणविज्ञं तमहं नमामि ॥ १० ॥
[यः शास्त्रलोकव्यवहारविज्ञाज्ञागतमयं स्ववशं व्यतानीत् ।
तमर्भकं कृष्णगुरोर्नमामि रामेश्वराचार्यगुरुं गुणाभि ॥ ११
MS. B.]

यत्संनिधानादभवन्नरो ऽमी विद्याधिराजान्जितवादिराजाः ।
आचार्यवर्यं बुधरामचंद्रं भजामि गोपालगुरोस्तनूजं ॥ १२ ॥
जगन्नाथाश्रमं वंदे यतिं वेदांतकोविदं ।
पदवाक्यप्रमाणज्ञं स्वधर्मनिरतं सदा ॥ १३ ॥
श्रीरामाचार्यसूनुर्हेरिहरभजनैकाग्रधीः श्रीनृसिंहा-
चार्यो ऽयं माणिकांवाप्यजनयदतुलं विठ्ठलाचार्यमार्थं ।
सोहं श्रीपाणिनीयाद्यनुगुणसगुणं प्रक्रियाकौमुदीय-
व्याख्यारूपं प्रसादं विशदमकरवं विठ्ठलस्तेन तुष्यात् ॥ १४ ॥
संवत् १५३६ वर्षे माघवदि एकादशी रवौ श्रीमदानंदपुर-
स्थानोत्तमे आभ्यंतरनागरज्ञातीयपंडितअनंतसुतपंडितनारायणा-
दीनां पठनार्थं ॥ कुठारीव्यवहितसुतेन विश्वरूपेण लिखितं ॥

This date is probably that of the MS. from which the present was copied (a century or more after that).

A list of contents, on three leaves of European paper, has been appended.

[H. T. COLEBROOKE.]

620.

3185. Foll. 161; size 12 $\frac{3}{4}$ in. by 7 $\frac{1}{2}$ in.; well written, in Devanāgarī, on European paper, by the same hand as no. 605 (MS. 3184); fifteen lines in a page.

The same portion of *Viṭṭhalācārya's Prasāda*.

'Copied from a Devanāgarī MS., belonging to *Bāladīkshīt Asōgēkar* of *Shāhāpūr*, near *Belgaum*, dated Samvat 1633, and consisting of 137 leaves, about 12 $\frac{3}{4}$ " by 5 $\frac{3}{4}$ ".' [J. F. FLEET.]

621.

2390. Foll. 211; size 9 $\frac{1}{2}$ in. by 5 $\frac{1}{2}$ in.; fairly written, in Devanāgarī, about A.D. 1650; 12-16 lines in a page; from fol. 198 by a more modern, indifferent hand, about 20 lines in a page.

A portion of the *Prasāda*.

Foll. 1-126 (numbered 1-125, two leaves being marked 13), contain from the beginning of the work to the end of the feminine bases.

Foll. 127-211 (numbered 225-310, no. 303 having been omitted by mistake), contain from shortly before the end of the *samāsa* (fol. 128), to shortly after the beginning of the *dvirukta-prakriyā* (211b), thus comprising the whole of the *taddhita* chapter.

Fol. 210 has been inverted by the binder.

For fragments of the same work, see Weber's Cat. Berl., no. 738, and Aufrecht's Cat. Bodl., no. 355. The Oxford fragment makes *Rāmacandra* the author of the *Vaishṇavasiddhāntadīpikā*, which *Viṭṭhala* there declares to have commented upon, whilst a passage quoted above, p. 167a, states that *Rāmacandra* composed, and that *Viṭṭhala's* father, *Nṛsiṃha*, commented upon, the *Kālanirṇaya*, a work placed by Colebrooke at about A.D. 1243 (Misc. Ess. II., p. 379; 2nd ed., p. 333).

[The *Kṛityaratnāvalī* is ascribed to *Rāmacandra*, son of *Bhaṭṭa Viṭṭhala*, and grandson of *Bālakrishṇa Bhaṭṭa*. [GAIKAWAR.]

622, 623, 624.

2065, 2066, 2189. Size 11 in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; well written, and pretty correct Devanāgarī MS. of about B.D. 1550; ten lines in a page.

Prakriyākāumudī-ṭīkā, another commentary on *Rāmacandra's* work, composed—by order of prince *Kalyāṇa*, son of *Vīravara* (?), and grandson of *Gaṅgādāsa*—by *Kṛishṇa*, son of *Śeṣha Nṛsiṃha-sūri*.

The work begins with an introduction of 46 stanzas, from which we extract those containing genealogical information, partly restored by a modern hand :

अलिकुलमंडितगंडं प्रत्यह्व्यूहतिभिरमातैडम् ।
सिंदूरारुणमुंडं देवं वै तुंडमवलंबे* ॥ १ ॥ ० ॥
भास्वद्भूमीवल्लयतिलके धर्मकर्मप्रसूताव
आर्याधर्ते सुचरितकृताचार्यके विश्वबंधे ।
अंतर्वेदिर्जयति यमुनाजहुजाभ्याजभाजोर्
बाह्योर्मध्ये हरिगिरिशयोः स्पष्टलक्ष्मेव वक्षः ॥ ६ ॥
तत्रोदुश्चरहार† इत्यभिधया जागर्ति नौवृद्धरः
स्वलोकप्रतिबिम्बमंबरचरैः साशंकमालोकिताः ।
यस्मिन्नल्पितकल्पशास्त्रविभवाः शाखाशतोद्भासिताः
सेव्यंते तरवो ऽथ वेदगुरवः प्रत्याशया तैर्द्विजैः ॥ ७ ॥
ब्रह्मावर्ते नाम तत्रास्ति तीर्थे सार्धं पश्यं पूर्वपुखैरगल्यैः ।
यत्संसेव्यं प्राप वल्लीकजन्मा सन्मानाहीं काव्यवाचां समू-
चास्ते तस्मिन्नमरनगरगेवसर्वेस्वहारी [द्विं ॥ ६ ॥
हारीभूतामलसुरसरित्पत्रपुंजाभिधानः ।
ग्रामः स्वस्तीजनविनिमयी भूतरामाभिरामः
कामक्रीडाभवनमवनौ कर्षदाश्चर्यरूपः ॥ ९ ॥ ० ॥
तत्र ब्राह्मणमंडले ऽतिविपुले सत्कर्मभिन्नमैले
वाल्मीकिप्रतिवेशवासवशतो विज्ञातसर्वागमे ।
आसीद्रूपधरः परः स्मरहरः सच्छ्रोत्रियाणां वरः
शौर्योदार्यविवेकधैर्यनिलयो भूपालभूषामणिः ॥ १३ ॥
शिवः कपाली मधवापि गोत्रभिच्
चंद्रः कलंकी तपनो विकर्तनः ।
शेषो ऽपि चाशीविषवंशसंभवस्
तत्केन लोके ऽयमिहोपमीयतां ॥ १४ ॥
प्रत्यर्थिस्त्रिपालबालवनितासीमंतसिंदूरिका-
लुंडाकप्रकटप्रतापतपनप्रोद्भासिताशामुखः ।
त्रैलोक्योत्तरकर्मनिर्मितिप्रिप्राप्तप्रतिष्ठस्ततः
संभूतः कलि काल कल्मषपरीहाराय नारायणः ॥ १५ ॥

* (?) read वैकुण्ठम् ०

† तत्रोदु restored by a second hand.

यः सिंहासनमास्थितो ऽपि सहजं पद्मासनं सेवते
यो मालापरिवर्तयन्परिवर्तं शालाविशालाः श्रितः ।
योगं यः श्रयति क्षितिस्त्रिदुचिताचारे नियोगं चरन्
वेदेहं जनकं व्यजेष्ट परं लोकानशेषानपि ॥ १६ ॥
तस्मादाविरभूत्प्रभूतविभवो गांगेयमेयोजितो
गंगादास इति प्रसिद्धमहिमा गंगा समाराध्य यः ।
स्वामाख्यमकृतार्थयज्ञगदलं चक्रे ऽन्यचक्रेश्वरान्
अज्ञेशादजययज्ञयैकनिलयः शक्रे ऽप्यवज्ञापरः ॥ १७ ॥
हरिहरपदपद्मद्वन्द्वनिर्द्वन्द्वभक्ति -
प्रतिहतदुरितौघोष्ठाघजंघालकीर्तिः ।
प्रतिदिवसवितीर्णैस्त्र्यंशं प्रीणितार्थि -
व्रजविहितशुभाशीःशीलिताशेषकामः ॥ १८ ॥
नानाजन्मशतार्जितेन तपसा गंगाधरापथनैर्
यः श्रीमाननभाभिधानसुभगे पाति व्रजे ज्योतिषि ।
लेभे वीरवरं सुतं द्विजवरं प्रह्लादभीष्माजुन-
प्राया भागवता न यं तुल्यितुं ब्रह्मर्षयो वा क्षमाः ॥ १९ ॥
तदंशे भूवतंशे समनानि रजनीजानिलज्ज्ञानिदान-
स्फूर्जहानावदानप्रथितपृथुयशोधोरणौघौतविश्वः ।
सर्वोर्वीशक्रचक्राक्रमनमितशिरःकोटिकोटीरकोटी-
प्रोदं चद्रुलरोचिःपरिचरितलसत्पादपंकेरुहं श्रीः ॥ २० ॥
कामो वामदृशां निधिर्नयजुषां कालानलो विद्विषां
स्वःशास्त्री विदुषां गुरुगुणवतां पार्थो धनुर्धरिणां ।
लीलावासगृहं कलाकुलभूषां कर्णैः सुवर्णीषिनां
श्रीमान् वीरवरः क्षितीश्वरवरो वर्धनैर् सर्वोपरि ॥ २१ ॥
यस्य प्रौढतरः प्रतापतरुणः प्रत्यर्थिपृथुभृतां
कीर्तिं सर्वगुणाश्रयामुदवहसंयोजितां वेधसा ।
लाजा मेरुहिरण्यरेतसि हुताः क्षामंडलस्यंडले
यस्मादुत्पतिताः स्फुरन्ति परितस्तारामिषाद्भूरिशः ॥ २२ ॥
सर्पी सा यत्कृपाणी गुरुभुजभुजगा संगतः संगरादौ
सद्यः कृत्तारिकंठच्युतरुधिररजोयोगमभ्यावहंती ।
दृष्यहानां वृषूरोल्लङ्घकरटिघटागंडशैलेषु लग्ना
सूते सद्यः किलांडान्यतिविमलमलद्भूरिमुक्ताञ्जलेन ॥ २३ ॥
गंगादासात्मजन्मक्षितिर्मणमण्योः कीर्तिसंगानुपंगाः
श्रेयंते स्फोटकेनस्तवकसमरूचो हारिदश्वाः किलाश्वाः ।
द्राग्वीक्ष्याभूत् विडौजाः पृथुपुलकभरः पार्थमाशंकमानो
विष्वक् वाप्यायमाणान्यनुवहति मुदा लोचनानां शता-
[नि ॥ २४ ॥ ० ॥

वालाकोदरसोदरांघ्रिकिरणम्यष्टारिसीमंतिनी-
सीमंतेषु समर्थयन्नाविरतं सिंदूरपूरश्रयम् ।

सर्वाशाः परिपूरयन्निजयशःकर्पूरपूरैश्चरं
 श्रीमान् वीरवरो जगत्यनुपमश्रीः केन वा वर्ख्यतां ॥ ३९ ॥
 सो ऽयं काव्यकलाविलासभवनं श्रीपारसीकेश्वर-
 प्राणानामधिदैवतं गुरुगुणश्रेणीमणीरोहणं ।
 विद्यानां निकषोपलः कुलगृहं केलीकुरंगीदृशां
 शश्वत्पंडितमंडलीपरिवृतो विद्याविनोदं व्यधात् ॥ ३० ॥
 तस्यास्ति सर्वजनलोचनलोभनीय-
 सौर्द्धसारसविलासनिवासभूमिः ।
 विद्याविनोदपरिमोदितभूरिसूरिः
 कल्याण इत्यभिधया तनयो नयतः ॥ ३१ ॥
 यस्यापांगतरंगिते सुरगवीवक्त्रे च वाक्चातुरी
 कंठे चापि सरस्वती हरिहरेर्भक्तिश्च शक्तिर्भुजे ।
 आस्ते पाणितले सदा वितरणश्रीः पादपद्मे नृप-
 श्रेणीमौलिमणिप्रभा वत कथं स्तैः कुमारो ऽप्यसौ ॥ ३२ ॥
 सर्वविद्याविदो ऽप्यस्य कल्याणगुणशालिनः ।
 अभिन्यविशतातीव तीक्ष्णा व्याकरणं मतिः ॥ ३३ ॥
 रसालंकारसारापि वाणी व्याकरणोज्जिता ।
 शिबोपहतगात्रेव न रंजयति सज्जनान् ॥ ३४ ॥
 कल्याणस्य तनूद्वयस्य नृपतिः कल्याणमूर्तेस्ततः
 कल्याणो मतिमाकलय्य विषमग्रं चार्थसंविज्ञये ।
 कृष्णं शेषनृसिंहसूरितनयं श्रीप्रक्रियाकौमुदी-
 टीकां कर्तुमसौ विशेषविदुषां प्रीत्यै समाजिज्ञपत् ॥ ३५ ॥
 अस्फुटभावा प्रस्फुटदोषाभिहितापसिद्धांता ।
 असमर्थकपदबंधा नैषापरया विभावयत्यर्थं ॥ ३६ ॥
 तस्माद्वीरवरात्महीशमुकुटालंकारचूडामणोः
 प्राप्याज्ञं सूचिरं विभाव्य च हृदि ज्योतिर्नृसिंहाभिधं ।
 संतोषाय विशिष्य भाष्यविदुषां बोधाय दुर्भेधसां
 व्याख्याम्याकरसाक्षिकं सुविशदं तां प्रक्रियाकौमुदीं ॥ ३७ ॥
 Vols. i., ii., foll. 254 and 279, numbered
 continuously 1-533 (but from fol. 431 to
 end, wrongly 411-513). The *sandhi* and
subanta sections.
 The *saṃjñāprakāśa* ends fol. 47b; *sandhi-*
prapañca, fol. 112b; *stripratyañh*, ii., fol.
 285b; *śaṭkārakāvarṇanam*, fol. 345b;
sāmāsikī prakriyā, fol. 457; *taddhitapra-*
kriyā, fol. 527b. This section ends:
 पृथुमंडलमौलिमंडनमणिः श्रीशेषवंशामलो-
 हंसः श्रीनरसिंहसूरिभवप्रत्यक्षवाचस्पतिः ।

तत्सूनोः कृतगूढभावविवृतौ सत्प्रक्रियाव्याकृतौ
 श्रीकृष्णस्य कृतौ समाप्तिमगमद् द्वित्वाश्रया प्रक्रिया ॥
 इति द्विरुक्तप्रक्रिया ॥

Most leaves of vol. i. are much worm-eaten
 at the side, but restored by a modern hand.
 Foll. 483-468 of vol. ii. are also slightly
 damaged in the middle, but have not been
 restored.

Vol. iii., foll. 409, numbered 1-408 (fol. 135
 being lost, and nos. 336 and 405 occur-
 ring twice each). The *ākhyāta* (ends
 fol. 313b), *kṛidanta* (ends fol. 399) and
vaidikī prakriyā. The MS. breaks off
 abruptly in the explanation of the last
 of the three concluding stanzas, given
 under no. 613 (MS. 3184): सचकितमिव
 लक्ष्मीः ०

For another MS. of the *ākhyāta* and *kṛid-*
anta sections see A. Weber, Cat. Berl., no.
 739.

A. *Kṛishṇa*, son of *Śeṣha Nṛsiṃhasūri*, com-
 posed the *Padacandrikā* grammar (under the
 auspices of a prince Narottama).

[GAIKAWAR.]

625.

1333. Foll. 294, two of which (228 and
 229) are wanting; size 11½ in. by 5 in.; well
 written in the Devanāgarī character; ten
 lines in a page. The last 5½ leaves were
 copied by a different hand from the rest;
 eleven lines in a page.

Tattvacandra, another commentary on the
Prakriyākāumudī, abridged from the preceding
 work by *Jayanta*, son of *Madhusūdana*, a native
 of *Prakāśāpurī* on the river *Tapatī*.

It begins:

दुंदिराजं गणाधीशं विष्णुसंकटहारिणं ।
 तदंवां भारतीं देवीं श्रीहरिं च गुरुं भजे ॥ १ ॥ ० ॥

दाक्षिण्येन समस्तगोपयुवतीचेतांसि मुष्णन्मुधा-
धाराहारिवचोभिरुन्नतकुचापीडैश्च चुवैरपि ।
साकूतस्मितवीक्ष्यैरथ चमत्कारेण संवंचयन्
राधाधामगतः प्रभूतधनदो भूयात्सदा माधवः ॥ ४ ॥
श्रीकृष्णपंडितवचोऽवुधिमथनोत्थं

सारं निपीय फणिसंमतयुक्तिमिष्टं ।

अर्थ्यामविस्तरयुतां कुरुते जयंतः

सकौमुदीविवृतिमुत्तमसंमदाय ॥ ५ ॥

पूर्वोक्तिरेव लिखितेति च मा ब्रवीरन्

पूर्वं ऽपि पूर्वतरसंमतिश्रयिण्या ।

युक्त्या व्यलेखिपुरिदं न मुधा कदाचिन्

नामूलमेव किमपि प्रथितं हि लोके ॥ ६ ॥

पूर्वसूरकृतवाकप्रतिहारे वर्तते मम गतो रघुवंशे ।

कालिदासकविरप्यद ऊचे का कथा विबुधमानिनि
जीवे ॥ ७ ॥

व्याचिख्यासुर्मूलमात्रं विव्रस्तश्चातिविस्तरात् ।

तत्कृते ऽयं लघुपायस्तेन तुष्यंतु सज्जनाः ॥ ८ ॥

Fol. 26b : विसर्गसकारौ ह्रस्वसंधेरेव भेदौ । एवं च
चत्वारः संधयः । पंचसंधिप्रवादस्तु संध्यर्धकत्वात्संज्ञाप्रकरणे ऽपि
संधित्वोपचारात् ॥ इति पंचसंधिप्रक्रिया ॥

भूषीते तपतीतटी विजयते तत्र प्रकाशापुरी

तत्र श्रीमधुसूदनो विरुरुचे विद्वद्भिर्भूषामणिः ।

तज्जेनेन्द्रमुताभिधेन* विदुषामालोच्य सर्वं मतं

तत्वे संकलिते समाप्तिमागमत्संधिस्थिता व्याकृतिः ।

Fol. 81b : इति स्त्रीप्रत्ययाः ॥ स्वादीनामर्थविशेषव्यवस्थां
दर्शयितुमारभते ॥

Fol. 100b : इति विभक्त्यर्थाः । एतेषां कारकमिति
व्यवहारः । कारकं च क्रियाहेतुः ।

The *samāsa*, ends fol. 141 ; *taddhita*, fol. 173 ;
dvirukta (and *subanta*), fol. 174b. ° समाप्तिमगमत्सु-
प्रक्रियाव्याकृतिः ॥ ° ॥

कृष्णशेषवचोऽभोधिर्दुःप्रवेशो ऽत्यवुद्धिभिः ।

इति मत्वा तदुत्सस्तु तत्कृते संप्रसारितः ॥

The *ākhyāta* ends fol. 271 (orig. paging
fol. 27३) : ° समाप्तिमगमत् तिङ्प्रक्रिया । इति तिङंतप्रक्रिया ॥
अथ कृदंताः (ends fol. 288 or 290 resp.).

* Corrected at the end, and on fol. 174b, into: तत्पुत्रेण
जयन्तकेन ।

It ends : इति वैदिकप्रक्रिया ॥ ° ॥

कृष्णशेषवचोऽभोधेस्तत्त्वचंद्रः प्रकाशितः ।

प्रकाशाभूजयतेन काश्यां प्रकाशयतां चिरं ॥ ° ॥

Dated : संवत् १६८७ ॥ मुनिवसुरसचंद्रप्रोक्तवर्षे ॥ ° ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

626, 627.

2331, 2332. Foll. 247 and 257 resp.;
size 11 in. by 5 in.; written in excellent, large,
uniform Devanāgarī; ten lines in a page.
Every third leaf is, as a rule, of a dark yellow
tint, the rest being white.

Siddhāntakaumudī, by Bhaṭṭojjīdikshita, son of
Lakshmīdhara. Complete.

The *pūrvārdha* ends vol. i., fol. 217b ; *tiṇanta*,
from vol. i., fol. 218, to vol. ii., fol. 100,
numbered 1-130. The *uttarārdha* (num-
bered 1-82) ends vol. ii., fol. 182b.

The *vaidikaprakaraṇa* (fol. 25) ends fol.
207 ; *svaraprakaraṇa* (fol. 40, numbered
1-39, two leaves being marked 22), fol.
247 ; *pāṇinīya-līngānuśāsana*, fol. 10.

It ends : संवत् १८६४ नाभाद्रपदवदी १ चंद्रवारे लखीतं
श्रीगुजरातमध्ये भट्टहरजिवन् भांणजी शुभं भूयात् ॥

This grammar has been printed repeatedly
in India, the best editions being those of Prof.
Tārānātha Tarkavācaspati (Calc.), and Kasinath
Pandurang Paraba (Bomb.). [GAIKAWAR].

628.

1331. Foll. 247(+8); size 12 in. by 5 in.;
well written, in Devanāgarī, about A.D. 1650 ;
twelve lines in a page.

Siddhāntakaumudī. Complete.

The *pūrvārdha* ends fol. 103 ; *lakārārtha-
prakriyā*, fol. 171 ; *uttarārdha*, fol. 212b ;
līngānuśāsana, fol. 247. At the end a
different hand has added :

[म] तारेमणीरामभट्टस्येदं पुस्तकमिति सुधीभिर्ज्ञेयं ॥

A A

Eight leaves of European paper, inserted at the end, contain a *sūcīpattra*, written by a more modern hand. [H. T. COLEBROOKE.]

629, 630.

2190, 2191a. Foll. 197 and 163; size 10½ in. by 4 in.; 10–12 lines in a page; well written, in Devanāgarī, about A.D. 1650.

Siddhāntakaumudī, with the corresponding numbers of *Pāṇini's sūtras* noted above the text.

The *pūrvārdha*, vol. i., foll. 1–158 (wanting fol. 2) ends: सरसपुरवास्तव्यमोतालाज्ञाती[य] भट्टोपपदशिवशंकरात्मजमुखानन्दस्यायं लेख वाराणस्यां विश्वेश्वरप्रसादात् शिवौ शिवौ कुरुतां ॥

The *uttarārdha*, from vol. i., fol. 158, to vol. ii. 109; the *tiñanta* ends fol. 50 (this section being numbered 1–90).

The *vaidikasvaraprakriyā*, fol. 156b; *pāṇinīyaliṅgānuśāsanaavṛtti*, fol. 163b.

It ends: विश्वनाथयोः जयतु (!) माघमासे सिते पक्षे वत्सरे सप्रतितमे तथा ॥ लिखितं पुस्तकमिदं प्रसादात्तव रामचंद्रपुरुषा ॥ [GAIKAWAR.]

631, 632.

2207, 2208. Size 8½ in. by 4 in.; thick Devanāgarī writing; 7–11 lines in a page.

Vol. i., foll. 305; the first seven of which have been lost and supplied by a different hand on six leaves; foll. 128–182 written in a different, straight, peculiar hand, eight lines in a page; and the last three pages of the same volume probably by a third hand. Vol. ii., foll. 223, written by the same hand as the greater part of vol. i.

Siddhāntakaumudī, without the *vaidikaprakriyā* and *liṅgānuśāsana*.

Vol. i. contains the *pūrvārdha*.

Vol. ii., foll. 1–98, the *kṛidanta*; foll. 99 to the end, numbered 1–125, the *tiñanta*; ends: संवत् १७१४ समये मघवदिपंचमी ॥ लिखितं गंगारामवैष्णवेन स्वपठनार्थं ॥

633, 634.

63, 64. Foll. 207 and 212 resp.; size 10½ in. by 4 in.; Devanāgarī character, two different hands. Vol. i., foll. 60–78, and vol. ii. fol. 131 to the end, in a fair, regular handwriting, seven or eight lines in a page; the rest, by a different, less accurate hand, nine lines in a page.

Siddhāntakaumudī, without the *vaidika* and *liṅgānuśāsana* chapters.

Vol. i., the *pūrvārdha*; the leaves of the several chapters being numbered separately.

Vol. ii., the *uttarārdha* :—

a) The *tiñanta*, foll. 130, numbered 1–129, fol. 59b having been left blank and numbered together with the following leaf. Dated: संवत् १८१९ कार्तिक शु ० १९.

b) The *kṛidanta*; dated, संवत् १८१४ समै वैसाख सुदी १० ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

635.

2446. Foll. 137 (orig. 140, foll. 28, 80 and 81 of which are missing, and replaced by blank leaves); size 12 in. by 6 in.; indifferent Devanāgarī writing; 15–23 lines in a page.

Siddhāntakaumudī, without the supplements.

The *uttarārdha* begins fol. 79 (orig. fol. 82); ends: संवत् १७७८ (! probably 1789) चर्षे ज्यैष्ठ्यसुदि प्रतिपदायां लिखितं सहज्रामेण काश्यां सारदवंशोद्भूतेन स्वार्थे परार्थे वा ॥

636, 637.

2325, 2326. Foll. 218 in each volume; size 11 in. by 5 in.; well written, in Devanāgarī.

towards the end of the last century, in a large, bold, hand ; nine lines in a page.

Siddhāntakaumudī. Wanting the *kṛidanta* chapter.

Vol. i., foll. 1-202 contains the *subanta-prakarana*. From foll. 203 to vol. ii., 135 (numbered 1-151), the *tiñanta*.

Vol. ii., foll. 136-218 (numbered 1-83), the two supplements, ending : इति ० उत्तरार्धे पाणिनीयलिङ्गानुशासनसूत्रवृत्तिः ॥ [GAIKAWAR.]

638.

360. Foll. 197 ; size 10 $\frac{3}{4}$ in. by 4 $\frac{1}{4}$ in. ; fairly written, in Devanāgarī, about the middle of the last century ; eleven and twelve lines in a page.

Siddhāntakaumudī. Incomplete.

Foll. 1-124 contain the *pūrvārdha* ; foll. 125 to end (numbered 1-73), the first part of the *uttarārdha*, comprising the *tiñanta* or *lakāraprakriyā*. The copyist, however, erroneously states at the end : इति[ल]-कारप्रक्रिया ॥ इति -- उत्तरार्धे समाप्तम् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

639.

970. Foll. 103 ; size of the leaves, which are folded, 16 in. by 3 $\frac{3}{4}$ in. ; seven, sometimes six, lines in a page ; careless, recent Bengālī handwriting.

Siddhāntakaumudī. The *tiñanta* chapter.

There are occasional blanks of one or two *aksharas*. [H. T. COLEBROOKE.]

640.

2821. Foll. 169 ; size 9 in. by 7 in. ; European paper, bound in the European fashion ; written, in Devanāgarī, towards the end of last century.

The same portion of the *Siddhāntakaumudī*. The broad margin contains occasional notes in English and Sanskrit. [SIR CH. WILKINS.]

641.

675a. Foll. 60 ; size 10 $\frac{1}{2}$ in. by 4 $\frac{1}{4}$ in. ; clear, recent Devanāgarī writing ; eleven lines in a page.

Siddhāntakaumudī. The *kṛidanta* section.

For some parts of the MS. Colebrooke has noted the numbers of the *sūtras* in the margin, or between the lines. [H. T. COLEBROOKE.]

642.

768c. Foll. 83 ; size 10 in. by 4 in. ; written, in Devanāgarī, by a somewhat clumsy hand ; eight lines in a page.

Siddhāntakaumudī. The supplementary chapters.

Dated : शंवत् १८५४ शमैनामपुशवदी १० चारवुपचारके प्रतितै चारभइ ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

643, 644.

1692, 1693. Foll. 292 and 267 resp. ; size 9 $\frac{1}{2}$ in. by 4 $\frac{3}{4}$ in. ; clearly written, in the Devanāgarī character ; eleven or ten lines in a page.

Praudhamanoramā, gloss, or supplementary commentary, by *Bhaṭṭojidīkshita*, on his *Siddhāntakaumudī*.

Vol. i. contains the *pūrvārdha*. Dated : संवत् १८३७ साके (!) १७१२.

Vol. ii., foll. 1-136 (numbered 1-135, two leaves being marked 38), the *tiñanta-kāṇḍa* ; foll. 137-267 (numbered 1-131), the *kṛidanta*. Dated : संवत् १८३८ नीती आसीन कृष्णः चारसुभ (!)

The work was lithographed at Benares, 1868 ; 1872. [H. T. COLEBROOKE.]

645, 646.

1232, 1233. Foll. 264 and 135 resp.; size 10½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, by one *Yadunātha*, son of *Muralīdhara* (सुराधरम्), A.D. 1755; nine lines in a page.

Praudhamanoramā.

Vol. i., *pūrvārdha*:—*stripratyayāḥ* end fol. 104; *vibhaktiyarthāḥ*, fol. 129 [the leaves of this and the succeeding portions being numbered separately].

Vol. ii., *uttarārdha*:—*kṛidanta-prakriyā* ends fol. 100, the remaining leaves having a separate numbering.

A more modern hand has added, on European paper, a *sūcīpattra* of three leaves to vol. i., and of one leaf to vol. ii. [H. T. COLEBROOKE.]

647.

3063. Foll. 325; size 11½ in. by 5 in.; Devanāgarī character; foll. 154–237 indifferently written, fourteen lines in a page; fol. 238 supplied by a modern hand; the remaining portion beautifully written; twelve lines in a page.

Praudhamanoramā.

The *pūrvārdha* ends fol. 153; *tinānta*, fol. 238; *kṛidanta*, fol. 304: लिखितं वाराणसीस्थानात् व्यासमाधवजी ॥ सं. १६९३ वर्षे माघवदि १ रवौ ॥

The MS. ends: सं. १६९३ समये माघवदि १२ गुरुवासरे ॥

[J. R. BALLANTYNE.]

648, 649.

2067, 2068. Foll. 182 and 85 resp.; size 10 in. by 4 in.; written in a fair, somewhat small, Devanāgarī hand; 10–13 lines in a page.

Praudhamanoramā. Incomplete.

Vol. i. contains the *pūrvārdha*. A number of leaves, especially 161–167, have been slightly damaged by damp at one corner.

Vol. ii., foll. 1 and 2a, the beginning of the *kṛit*-portion; foll. 3–85 (numbered 1–83), the *tinānta*.

Dated: संवत् १७९६ फाल्गुनवदि. च.

[GAIKAWAR.]

650.

2666. Foll. 141 (numbered 2–64, 62–139); size 10 in. by 3½ in.; written, in Devanāgarī, by two different hands; the first portion (foll. 2–64), towards the end of last century; the remainder in Samvat 1816 (A.D. 1759); eight or nine lines in a page.

Praudhamanoramā. The *tināntakūṇḍa*.

There is no deficiency at the beginning; the pagination notwithstanding. A leaf inserted at the end contains a *sūcīpattra*, by a still more recent hand (than A). [H. T. COLEBROOKE.]

651, 652.

1346, 1347b. Size 12 in. by 4½ in.; Devanāgarī character; written by different hands; 10–12 lines in a page.

Śabdaratna, a commentary on the *Praudhamanoramā*, by *Haridīkshita* (disciple of *Rāmāśrama*), son of *Vīreśvara*, and grandson of *Bhaṭṭojidīkshita*.

Vol. i., foll. 454 (while two leaves are numbered 85, one leaf is marked both 103 and 104). *Pūrvārdha*. It begins:

शेषविभूषणमीडे शेषाशेषार्थलाभाय ।

दानुं सकलमभीष्टं फलमीष्टे यत्कृपादृष्टिः ॥ १ ॥

गूढोक्तिग्रथितां पितामहकृतां विद्वत्प्रमोदप्रदां

भक्त्याधीय मनोरमां निरुपमादामाश्रमात् सद्गुरोः ।

तत्त्वज्ञानवशात् परेण कलितान्दोषान् समुन्मूलय(न्)

व्याचष्टे हरिरेव तां फणिमताम्यालोच्य वैरेश्वरि. ॥ २. ॥

भट्टोजिदीक्षितमुखैः कृतिभिः कृतेषु

ग्रन्थेष्वमी किमु न सन्ति समोहितार्थः ।

यत्संकलय्य कथिता इह तावतैव

तुष्यन्तु मन्दृतिमिमामवलोक्य धीराः ॥ ३ ॥

Fol. 262, इति स्त्रीप्रत्ययाः ॥ fol. 312, इति विभक्त्यर्थः ॥ fol. 389b, इति समासाश्रयविधयः ॥ Ends: इति श्रीभट्टाजिदीक्षितपौत्रेण वीरेश्वरसूनुना हरिदीक्षितेन कृते शब्दरत्ने सुवर्णं समाप्तम् ॥ ० ॥ संवत् १८५६ ॥

Vol. ii. (1347b); foll. 145. *Uttarārdha*, the three parts of which are paged separately.

a) *Tiñanta*, foll. 111; dated: संवत् १८५६ मिति फाल्गुणसुदी ९ मंगर ॥

b) *Kṛidanta*, foll. 23; संवत् १८५६ मिति फाल्गुने मासे सुक्लपक्षे दुरतीयां रविवासरे ॥

c) *Vaidik* chapter, foll. 11; संवत् १८५६ मासे उत्तमासे फाल्गुनमासे कृष्णपक्षे तेरोदश्यां कथा लीख्यते: ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

653.

2393. Foll. 278; size 11 in. by 3½ in.; Devanāgarī character; well written, by three different hands, in the last century; 8-11 lines in a page.

Laghuśabdaratna, an abridgment of the preceding work, by the same author. It begins with the first introductory stanza of the larger work.

The *subanta* ends fol. 196; the *tiñanta*, fol. 265 [the leaves of this portion are only partially numbered, beginning from 1; fol. 266 to end being numbered 1-13].

It ends: इत्यष्टमोऽध्यायः ॥ इति श्रीमहोदितभट्टोजिपौत्र-दीक्षितवीरेश्वरपुत्र-दीक्षितहरिविरचिते लघुशब्दरत्ने वैदिकी समाप्ता ॥ समाप्तश्चायं शब्दरत्नः ॥

Cf. Rāj. Mitra, *Descriptive Cat.*, p. 80.

[H. T. COLEBROOKE.]

654, 655.

485, 486. Size 12½ in by 4½ in.; Devanāgarī character: 8-13 lines in a page.

• *Tattvabodhinī*, a commentary on the *Siddhāntakaumudī*, by Jñānendra Sarasvatī.

Vol. i., foll. 389, written by three or four different scribes; from fol. 64 to the end (except fol. 276 and part of 277) in a neat clear hand. The *Pūrvārdha*. It begins:

नत्वा विश्वेश्वरं साक्षं कृत्वा च गुरुवन्दनम् ।

सिद्धान्तकौमुदीव्याख्या क्रियते तत्त्वबोधिनी ॥

विश्वविद्याताय कृतं मङ्गलं शिष्यशिक्षायै निबध्नन् चिकीर्षितं प्रतिजानीते मुनित्रयमित्यादिना ।

The *kāraka* begins fol. 166; *samāsa*, fol. 199b; *taddita*, fol. 274; *dviruktaparakriyā*, fol. 183b.

Dated: संवत् १८५२ समैनामपुस कृष्णपक्षे ५ वारपु. Vol. ii., foll. 237, numbered 1-115 (of which fol. 8 is wanting), 1-70 and 1-53; copied by two, or perhaps three, different hands.

The *Uttarārdha*. It begins:

समस्तजगतामीशौ जगदानन्दकारकौ ।

जगतीजनकौ वन्दे पार्वतीपरमेश्वरौ ॥

The *kṛidanta* ends fol. 114: संवत् १८५३ वैशाखमासे शुक्लत्रयोदश्यां गुरुवासरे समाप्तम् ॥

Fol. 115 to the end contain the *ākhyāta*. It begins:

अज्ञाननाशने दक्षं दीक्षितं भक्तवत्सले ।

वटमूलाश्रयं त्र्यम्बकं दक्षिणामूर्तिमाश्रये ॥

It ends: इति श्रीपरमहंसपरिव्रजकाचार्य-श्रीवामनेन्द्रस्वामीचरणारविन्दसेवक - ज्ञानेन्द्रसरस्वतीकृतौ सिद्धान्तकौमुदीव्याख्यायां तत्त्वबोधिनीव्याख्यायां तिङन्तकाण्डं समाप्तम् ॥

List of contents, on one and two leaves resp., have been added to the two volumes by a more modern hand. Lithographed editions of the *Tattvabodhinī*, together with the *Subodhinī*, and the text of the *Siddhāntakaumudī*, were published at Benares in 1863; 1871-2.

[H. T. COLEBROOKE.]

656, 657.

1883, 1884. Foll. 387 and 409 resp.; size 11 in. by 5 in.; very well written, in the Devanāgarī character; ten lines in each page.

Tattvabodhinī.

Vols. i. and ii., foll. 1-73; numbered 1-451.

The *pūrvārdha*.

The *saṃjñāprakarāṇa* ends fol. 15b; *paribhāṣāpr.*, fol. 22b; *strīpratyaṃyāḥ*, fol. 193b; *vibhaktiyarthāḥ*, fol. 235; *saṃāsāśrayavīdhayaḥ*, fol. 314b.

Vol. ii., foll. 74-222 (numbered 1-149), the *kṛidanta*; foll. 223-409 (numbered 1-187), the *tiñanta* section.

Dated : संवत् १८५० वर्षे पोसवदी ७ वार गरेउ लखुछे ॥

[DR. J. TAYLOR.]

658, 659:

675 b & c. Foll. 55 and 34 resp.; size 10½ in. by 4 in.; clearly written, in the Devanāgarī character, by three different hands; nine lines in a page.

Subodhinī, a commentary on the *vaidikaprakriyā* of the *Siddhāntakaumudī*, by Jayakṛishṇa, son of Raghunātha, son of Govardhanabhaṭṭa.

a) (675b), *Svaraprakaraṇa*, beg. अनुदात्तं पदम् । परिभाषेयम् । नाधिकारः । अस्वरितत्वात् । ०

Dated : संवत् १८४१ समयनाम आषाढमासे कृष्णपक्षे तिरोदसि भउमवासरे ॥

b) (675c). Eight adhyāyas of Vaidik rules. Foll. 1-10, by a different hand from the rest. At the beginning there is a deficiency to the extent of about a full page, the MS. beginning नन्वेवमपि वैदिकशब्दानां लौकिकशब्दाभिज्ञत्वात् ० (line 9 of Benares ed. of Samvat 1929); the introductory stanzas—in which the author names, besides his grandfather and father, the two elder of his three brothers, *Mahādeva* and *Rāmakṛishṇa*—being thus wanting. It ends : इति श्रीमन्मौनिबुलतिलकायमान-श्रीगोवर्धनभट्टात्मज-रघुनाथभट्टांगजेन[ज]यकृष्णेन कृतायां सिद्धांतकौमुदी-व्याख्यायां सुबोधिन्यां वैदिकखंडे समाप्तिम[गमतां] संवत् १८४१. [H. T. COLEBROOKE.]

660-662.

1504, 1505, 1513. Size 12 in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī, by different recent hands; 8-13 lines in a page.

[*Bṛihat*-] *Śabdendusekhara*, a commentary on the *Siddhāntakaumudī*, by Nāgeśabhaṭṭa, son of Śivabhaṭṭa (surnamed *Kāla*) and *Satī*.

Vols. i. and ii., foll. 278 and 277 resp.; numbered 1-553 (three consecutive leaves being marked 106). The *Pūrvārdha*. It begins:

नागेशभट्टो नागेशभाषितार्थविचक्षणः ।

शिवभट्टसुतो धीमानुपाध्यायोपनामकः ॥

याचकानां कल्पतरोररिकक्षुताशनात् ।

शृंगवेरपुराधीशरामतो * लब्धजीविकः ॥

नत्वा फणीशमीशानं कौमुद्यर्थप्रकाशकं ।

मनोरमोमार्थदेहं तन्वे शब्देदुशेखरं ॥

ग्रंथसमाप्तिग्रंथप्रचारादिप्रतिबंधकविघ्नविघाताय समुचितचूषित्रयनमस्काररूपं मंगलमाचरन् शिष्यशिष्यायै व्याख्यातश्रोतृणामनुबंधतो मंगलाय च निवध्नाति । मुनित्रयमिति ०

The *kāraka* (or *vibhaktiyarthāḥ*) begins fol. 253b; the *saṃāsa*, fol. 318b; the *taddhita*, fol. 421; the *dvirukta*, fol. 544.

It ends;

शब्देदुशेखरे ग्रंथे पूर्वमर्थमपूपुरं ।

प्रीयतां तेन भगवान् शिवया सहितः शिवः ॥

शब्देदुशेखरः सोऽयं फणिभाष्योक्तिभूषितः ।

सतां हृत्कमलेष्वास्तां यावत्फणिफणाधरौ* ॥

इति श्रीकालोपनामकशिवभट्टसुत-सतीगर्भज-नागेशभट्टविरचिते सिद्धांतकौमुदीव्याख्याने शब्देदुशेखराखे पूर्वार्थसमाप्तम् ॥

Vol. iii., foll. 239; the *Uttarārdha*, in three parts, each with a separate numbering of

* See the *Laghuśabdendusekhara*.

leaves; viz., *tiñanta*, foll. 154: इति श्रीशिव-
भट्टसुत-सतीगर्भज-नागोजीभट्टविरचिते शब्देन्दुशेखरे ति-
ङ्गं समाप्तम् ॥ *vaidikī prakriyā*, foll. 20, not
quite complete at the end of the eighth or
last adhyāya; *kṛidanta*, foll. 65.

In the margin of the last leaf of vol. ii., as
well as in the *sūcīpatras* (one loose leaf in each
of the first two volumes, and two in vol. iii.),
the work is called *Vṛihacchabdendusekhara*; as
indeed it also is done in the author's shorter
work, the *Laghuśabdendusekhara* (see below).

[H. T. COLEBROOKE.]

663.

1020. Foll. 418, only partially numbered
in the beginning; foll. 275 to end numbered
1-142, nos. 112 and 120 occurring twice;
Devanāgarī character; size and writing (by
different hands) as in the preceding volumes;
fol. 73b and part of 73a left blank.

Laghuśabdendusekhara, an abridgment of
the preceding work, by the same author.

It begins:

पातंजले महाभाष्ये कृतभूरिपरिश्रमः ।
शिवभट्टमुतो धीमान् सतीदेव्यास्तु गर्भजः ॥
याचकानां कल्पतरोररिकखुताशनात् ।
भृंगवेरपुराधीशाद्रामतो लब्धजीविकः ॥
नत्वा फणीशं नागेशस्तनुते ऽर्थप्रकाशकम् ।
मनोरमोमार्धदेहं लघुशब्देन्दुशेखरं ॥

Fol. 221: इति समासाश्रयविधयः संपूर्णाः ॥ आवणमासे
कृष्णपक्षे तिथौ पंचम्यां गुरुवासरे ॥

Fol. 274b: इति शिवभट्टसुत-सतीगर्भज-नागोजीभट्टकृते
लघुशब्देन्दुशेखरे पूर्वार्धम् ॥ विस्तरस्तु बृहच्छब्देन्दुशेखरे
दृष्टव्यः ।

शब्देन्दुशेखरे स्वल्पे पूर्वमर्धमपूरम् ।
प्रियतां तेन भगवाञ्छिवया सहितः शिवः ॥
भूषितः फणिभाष्योक्त्या लघुः शब्देन्दुशेखरः ।
सतां हल्मलेष्वास्तां यावत्फणिफणाधरा ॥

It ends:

शब्देन्दुशेखरः पुत्रो मंजूषा चैव कन्यका ।
स्वमतौ सम्यगुत्पाद्य शिवयोरर्पितौ मया* ॥
शब्देन्दुशेखरः सो ऽयं फणिभाष्योक्तिभूषितः ।
सतां हल्मलेष्वास्तां यावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥

इति ० ० उत्तरार्धं समाप्तम् ॥

For other MSS. cf. Aufrecht, Cat. Bodl.,
nos. 364-66; Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 132.

Part of the work, with two commentaries
(*Bhairava Miśra's Candrakalā*, and *Sadāśiva
Bhaṭṭa's Śekharavivṛitisamgraha*), was litho-
graphed at Benares, 1865-6.

[H. T. COLEBROOKE.]

664, 665.

536, 1684. Foll. 395 and 300 resp.; size
9½ in. by 4 in.; legibly written, in Devanāgarī,
by several recent hands; 8-13 lines in a page.

Laghuśabdendusekhara.

Vol. i., *Pūrvārdha*.

a) foll. 297 (numbered 1-298, no. 41
having been omitted), ends: इति समासा-
श्रयविधयः ॥

b) foll. 86 (numbered 1-97, no. 84 having
been omitted, and fol. 80 inserted after
fol. 83).

Vol. ii., *Uttarārdha* in three parts:

a) foll. 1-38; *kṛidanta*, ends: इति -- ना-
गोजीभट्टकृतलघुशब्देन्दुशेखरे सिद्धांतकौमुदीव्याख्याने
कृदंतं विस्तरस्तु बृहच्छब्देन्दुशेखरे दृष्टव्यः ।

b) foll. 146 (numbered 1-147, no. 4 having
been omitted), *tiñanta*.

c) foll. 116 (numbered 1-117, no. 77 having
been omitted), the *vaidik* portion.

[H. T. COLEBROOKE.]

666.

272b. Foll. 140 (numbered 1-141, no. 39
having been omitted); size 12 in. by 4½ in.;

* MS. 1684 reads: ईशयोरर्पितौ मया ॥

clearly written, in the Devanāgarī character; nine lines in a page.

Cidasthīmālā, a commentary on the *Laghu-sabdendusekhara*, by *Vaidyanātha Pāyagunḍa*.

It begins :

निराधाराधारं निखिलजगतां पारमुदधेर्
भवस्य प्राकारं विनलसुखलक्ष्म्याः सुरुचिरं ।
चिरं धारं धारं मनसि गुरुगीर्वाणकृपया
परं वंदे वंदे हरिहरमहं श्रीकारवरम् ॥ १ ॥
नत्वा गुरुं वैद्यनाथः पायगुण्डाख्यको वृत्ति ।
चिदस्थिमालां तनुते लघुशब्देदुशेखरे ॥ २ ॥

It ends : इति विभक्त्यर्थः ॥ संवत् १८५५ ॥

For other MSS. see Rāj. Mitra, Notices, iii., p. 319; Descriptive Cat., p. 110; Aufrecht, Cat. Bodl., no. 366 (where, probably by mistake of the scribe, the work is called *Sadasthīmālā*).

[H. T. COLEBROOKE.]

667.

1848. Foll. 256; size 10 $\frac{3}{4}$ in. by 4 in.; good large Devanāgarī handwriting; eight lines in a page.

Madhya-siddhāntakaumudī, an abridgment of the *Siddhāntakaumudī*, by *Varadarāja*.

It begins :

नत्वा वरदराजः श्रीगुरुन् भट्टोजिदीक्षितान् ।
करोति पाणिनीयानां मध्यसिद्धान्तकौमुदीं ॥

For an analysis of the work, see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 367; Rāj. Mitra, Descriptive Cat. of Grammatical MSS., p. 93.

The present MS. seems to have consisted originally of 268 leaves, numbered both continuously, and by sections. The first 45 leaves having however been lost, the *subānta* (foll. 1-47) has been supplied anew by a more modern hand, on 33 leaves of European paper; the concluding portion of this chapter being thus found twice in the MS.

The *tinānta* ends fol. 144b (orig. paging); the *kṛitprakriyā*, fol. 175b; the *kāraka*, fol. 184b;

the *samāsūsrayavidhayah*, fol. 219b; the *dviruktaparakriyā*, fol. 256b; the *stripratyaaya*, fol. 263.

It ends :

एषा वरदराजेन बालानामुपकारिका ।
अकारि पाणिनीयानां मध्यसिद्धान्तकौमुदी ॥
कृतिवरदराजस्य मध्यसिद्धान्तकौमुदी ।
तस्याः संख्या तु विज्ञेया खवाणकरवह्निभिः ॥

एवं ग्रंथस्य संख्या ३२५० ॥ शके १७२८ क्षयसंवत्सरे आश्विनशुक्लचतुर्थ्यां सौम्यवारे अमृतसिद्धियोगवेलायां ग्रंथसमाप्तिः ॥

[DR. J. TAYLOR.]

668.

1159. Foll. 101; size 9 $\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; legibly written in Devanāgarī; 13-15 lines in a page.

Madhya-siddhāntakaumudī.

After the two concluding couplets given above, it ends : काश्यां यत्नेन संपाद्य मध्यसिद्धान्तकौमुदी ।

रघुनाथात्मजेनेदं लिखितं पुस्तकं शुभं ॥

संवत् १७८१ शके १६४७ राक्षसाब्दे भाद्रपदशुक्लपौर्णमास्यां भृगौ समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

669.

3094. Foll. 92 (the last 14 of which are wrongly numbered 68-86); size 9 $\frac{1}{2}$ in. by 6 in.; well written, in Devanāgarī, by four different hands; 18-21 lines in a page. Bound in the European fashion and interleaved (watermarks 1843 and 1839). Fol. 62b is left blank.

Laghu-(siddhānta-)kaumudī; a further abridgment of the *Siddhāntakaumudī*; by *Varadarāja*.

Fol. 1 contains a *sūcīpattra*; there are occasional English remarks on the inserted leaves, and the fly-leaf has the following, in Ballantyne's handwriting : 'The *Laghukaumudī*, with questions for examinations.'

Dated : संवत् १९०३ शके १७६८ मीति आषाढशुक्लप्रतिपदा १ बुधवार ॥

The work was published, with an English translation, by J. R. Ballantyne, Benares, 1849; 1867.

[J. R. BALLANTYNE.]

670.

2783c. Foll. 65; size 11 in. by 5 in.; carelessly written, in the Devanāgarī character, about A.D. 1700; 8-11 lines in a page.

Laghukaumudī. [COLL. OF FORT WILLIAM.]

671.

2605. Foll. 50; size 12½ in. by 7½ in.; large, clear Devanāgarī handwriting, of the latter part of the last century; thirteen or fourteen lines in a page.

Laghukaumudī; the *sūtras* in red, the *vṛitti* in black ink. The concluding *śloka* and colophon are followed by the couplet:

सिद्धान्तकौमुदीशब्दकौस्तुभाभोगमागतः ।
चम्रे वरदराजः श्रीलघुसिद्धान्तकौमुदीम् ॥

[R. JOHNSON.]

c. *Subsidiary Treatises.*

672.

593a. Foll. 97; size 11 in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī; ten lines in a page. The first two leaves have been supplied by a different hand.

Paribhāṣāvṛitti, a commentary on the *paribhāṣās*—or general rules of interpretation and application, as handed down in connection with *Pāṇini's* grammar—by *Sīradeva*. The order of the rules (as well as in part their text, which is here given in full) is different from that followed by *Nāgojibhaṭṭa*.

The work begins:

स्फुटदभिनवरागा भास्कराभा प्रगल्भा
प्रसभशमितदोषा स्फोटसङ्गोक्तचक्रा ।

• विहितहितविचारा जाड्यजातोपज्ञांते
प्रभवतु परिभाषावृत्तिरासेवितैषा ॥

व्याख्यानतो विशेषप्रतिपत्तिर्न हि संदेहादलक्षणं ॥ १
(*Nāg.* 1) ॥ व्याख्यानादाचार्यपारंपर्योपदेशात्संदेहेऽपि विशेष-
भावगमो भवति न तु लक्षणाभाव इति । तेन षष्ठीस्थाने योगे-

तस्य प्रत्याख्याने षष्ठीनिर्देशेष्वनेकसंबंधसंभवेऽपि स्थाने योगैव
भवति । तदुक्तं व्याख्यानतो ० लक्षणमिति स्थाने योगेति व्या-
ख्यास्याम इति । ०

Here follow a few more *paribhāṣās*: न हि
कार्यो निमित्तत्वेनाश्रियते ॥ २ ॥ इतरेतराश्रयाणि शास्त्रे प्रव-
र्तन्ते ॥ ३ ॥ यदागमास्तद्गुणीभूतास्तद्गुणेन गृह्यन्ते ॥ ४ (*N.* 11) ॥
निर्दिश्यमानस्यादेशा भवन्ति ॥ ५ (*N.* 12) ॥ नानुबन्धकृतमने-
काल्पं ॥ ६ (*N.* 6) ॥ वर्णाश्रये नास्ति प्रत्ययलक्षणम् ॥ ७
(*N.* 21) ॥

There are altogether 130 *paribhāṣās*. *Ps.*
1-102 are arranged under 27 *pādas*, mostly
named artificially after the beginning of the
corresponding *pāda* of the *Ashṭādhyāyī*; viz.

Adhy. I., 1, *prathamapāda* (*paribh.* 1-13) ends
fol. 13b; 2, *kuṭūḍipāda* (p. 14-16), fol. 17;
3, *bhūpāda* (p. 17-19), fol. 23; 4, *kārakapāda*
(p. 20-27), fol. 29.

A. II., 1, *samānthapāda* (p. 28, 29), fol. 32;
2, *aparapāda* (p. 30-32), fol. 35b; 3, *ana-
bhīhitapāda* (p. 33), fol. 37b; 4, *dvigupāda*
(p. 34, 35), fol. 39.

A. III., 1, *pratyayapāda* (p. 40), fol. 42b;
2, *karmanī-pāda* (p. 41-45), fol. 45; 3, *ba-
hulapāda* (p. 46), fol. 46; 4, *sambandhapāda*
(p. 47, 48), fol. 47.

A. IV., 1, *ṇyāp-pāda* (p. 49-52), fol. 50b;
2, *raktapāda* (p. 53-55), fol. 52b; 3, *yush-
matpāda* (p. 56), fol. 53b; 4, *ṭhakpāda*
(p. 57), fol. 54.

A. V., 2, *dhānyapāda* (p. 58-60), fol. 55; 4, *śa-
tapāda* (p. 61), fol. 56b.

A. VI., 1, *ekāpāda* (p. 62-64), fol. 59; 2, *ba-
huvrīhipāda* (p. 65, 66), fol. 60; 4, *aṅga-
pāda* (p. 67-77), fol. 68b.

A. VII., 1, *yuvapāda* (p. 78-83), fol. 70; 2, *si-
cipāda* (p. 84-89), fol. 74b; 3, *devikāpāda*
(p. 90-95), fol. 77; 4, *ṇaupāda* (p. 96-99),
fol. 80b.

A. VIII., 1, *sarvasya-dve-pāda* (p. 100), fol.
81b; 4, *rephapāda* (p. 101, 102), fol. 83.

Then follow the *nyāyamulāḥ paribhāṣāḥ* (103-130).

The comment on the last rule seems incomplete. It ends:

सामान्यमपि दर्शयति तत्रेति सतत्तेतनु - - - धूमहोपाध्या-
यश्रीश्रीरदेवकृता परिभाषावृत्तिः समाप्ता ॥ संवत् १७३९ ०

For other MSS. of this work, see Burnell, Index of Tanjore MSS., p. 42; Rāj. Mitra, Notices, vi., p. 139. [H. T. COLEBROOKE.]

673.

1415A. Foll. 26; size 12½ in. by 3¼ in.; well written, in Devanāgarī; nine lines in a page.

Laghu-paribhāṣāhāvṛitti, a brief commentary on the same collection of *paribhāṣās*.

It begins:

नयनभङ्गविनिर्जितखञ्जुनी

मुनिसुरासुरभृमुररञ्जनी ।

शरदुदितिशिरद्युतिभासती

विजयते जगतीह सरस्वती ॥ १ ॥

अज्ञानान्यस्य लोकस्य सूत्राञ्जनशलाकया ।

चक्षुरुन्मीलितं येन तस्मै पाणिनये नमः ॥ २ ॥

व्याख्यानतो ० १ ॥ व्याख्यानाद्विशेषार्थज्ञानं संदेहे सति कर्तव्यम् । न तु संदेहादभिमतार्थप्रतिपादकं शास्त्रं स्यात् । तच्च व्याख्यानं षड्विधम् । यदाहुः ।

पदच्छेदः पदार्थोक्तिर्विग्रहो वाक्ययोजना ।

आक्षेपो ऽथ समाधानं व्याख्यानं षड्विधं मतमिति ॥ ०

It ends: केचित्तु व्याख्यानत इत्यादिपरिभाषा व्याडिम-
निविरचिता इत्याहुः ॥ Cf. *Vyāḍīyaparibhāṣāhāvṛitti*,
Bühler, *Kāśmīr Rep.*, p. cxxxix.

इति भास्करभट्टाग्निहोत्रकृतिलकायमाना[ना]मन्नेवास-
ना निर्मिता लघुपरिभाषावृत्तिरगाचरमवर्णध्वंसम् ॥ ० संवत्
१८५१ ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

674.

212. Foll. 186 (numbered 1-184, nos. 52 and 160 occurring twice); size 11 in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī, in the latter part of last century; eleven lines in a page.

[*Paribhāṣāhārthasamgraha*]-*Candrikā*, a commentary, by *Svayamprakāśananda* (disciple of *Advaitānanda Sarasvatī*), on a work entitled *Paribhāṣāhārthasamgraha*, which follows the same order of the *paribhāṣās*, and in its explanations shows much similarity to those of *Siradeva*. It begins:

नत्वा गुरुपदद्वन्द्वं संसारजलधिप्रवं ।

व्याकरोमि यथाबुद्धि परिभाषार्थसंग्रहं ॥

ग्रंथादौ शिष्टाः मंगलमाचरन्ति तस्य च भगवता भाष्यकारेण
मंगलादीनि मंगलमध्यानि मंगलांतानि शास्त्राणि प्रथंत इति
प्रचयगमनं प्रयोजनमुक्तं वीरपुरुषकाव्यायुष्मापुरुषकाणि चेति ।
तद्ग्रंथाभ्यासकृतेषां सामर्थ्यातिशयः आयुर्वृद्धिश्चेति प्रयोजनद्वय-
मुक्तं । अतो मंगलाचरणस्यावश्यकत्वात् परमेश्वरप्रार्थनरूपं
मंगलमाचरितं शिष्यशिक्षायै ग्रंथतो निवर्त्तयति विज्ञेयान् इति ।
विपूर्वाञ्जि जय इत्यस्माद्वातोरेकाच इति (P. III., 1. 22)
यडि यडो ऽचि च (II., 4. 74) ० उक्तृष्टजयवानित्यर्थः ।
सदेति सर्वस्मिन्काल इत्यर्थः ० । शं भवतीति शंभुः मितद्रवादि-
त्वार्थः जंगळत् कौटिल्येन गच्छन्नित्यर्थः । ० । संचंचुराणः
पशुनेति पशुकरणकं गर्हितं चरणं कुर्वन्नित्यर्थः ० । यः सदा
विज्ञेयानः गिरिजां मुदा जंगळपशुना संचंचुराणश्च स शंभुः
मुखरूपः मम वागगतं तंतातात् ० ॥ ० गुरुं नमस्करोति मूर्ति-
यस्येति पाणिनिरिति पणनं पणः । ० । पदमहाभाष्यप्रबन्धा
पतंजलिः पदमहाभाष्यस्य प्रबन्धेति कर्मणि षष्ठ्यासमासः ० ।
शिवं नमस्कृत्तुं चिकीर्षितं प्रतिजानीते प्रणम्येति (no further
comment) ॥

व्याख्यानतो विशेषप्रतिपत्तिर्हि संदेहादलक्षणं [१] ॥ ननु
व्याख्यानत इत्यनुपपन्नं ०

Adhy. I. ends fol. 59; II., fol. 72; III.,
fol. 84b; IV., fol. 95b; V., fol. 99; VI., fol.
123b; VII., fol. 162b; VIII., fol. 166b.

It ends: अस्मिन्दर्शन इति लक्ष्यानुसाराच्च इदं सर्वं
व्यवस्थितं अतो न कोपि दोष इत्याह इदं निति उभयोः स्वीकारे
किं प्रमाणमित्याकांक्षायां भगवता पतंजलिना तच्च तच्च व्यवह-
तत्सदित्याह उभयेति तथा च भाष्यकारवचनप्रामाण्यात् सर्व-
वृत्तिरिति भावः ॥ इति श्रीपरमहंसपरिव्रजकाचार्यसर्वतंत्र-
स्वतंत्रश्रीमदद्वैतानंदसरस्वतीचरणारविंदभृंगाग्र्याण्यस्य स्वयं-
प्रकाशानंदस्य कृतिः परिभाषार्थसंग्रहव्याख्या चंद्रिका संपूर्णा ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

675.

696. Foll. 248 (numbered 1-246, nos. 86 and 187 occurring twice); fair, modern Devanāgarī writing; 9-11 lines in a page.

The same work. [H. T. COLEBROOKE.]

676.

1936. Foll. 3; size 10½ in. by 3½ in.; fair, modern Devanāgarī handwriting; ten lines in a page.

The text of the *Paribhāṣhās*, arranged in the same order as in the preceding works.

The MS. ends : समासकृत्तद्धितेभ्यः संबंधानामन्यत्र रुद्ध-
भिन्नरूपाव्यभिचरिसंबन्धेभ्यः ॥ १२३ ॥ इति पाणिनिमतानुगामिनी
परिभाषा समाप्तिमगमत् ॥ इदं पुस्तकं रामचंद्रेण लिखितं ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

677.

778. Foll. 71; size 10½ in. by 6 in.; fair Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Paribhāṣhendusekhara, another commentary on the *paribhāṣhās*, arranged in a different order from that followed in the preceding works; by *Nāgojībhaṭṭa*, son of *Śivabhaṭṭa* and *Satī*.

Dated Samvat 1852. A list of contents, on seven leaves, has been added by a different hand.

The work has been edited, with a translation and explanations, by F. Kielhorn, *Bombay Sansk. Ser.*, 1868. [H. T. COLEBROOKE.]

678.

3071. Foll. 87 (fol. 7 is wanting, the defect having been supplied in the margin of fol. 6b); eight lines—from fol. 8 (written by a different, very regular hand) seven lines—in a page.

• *Paribhāṣhendusekhara*. Dated Samvat 1872.

[J. R. BALLANTYNE.]

679.

272a. Foll. 125; size 12 in. by 4½ in.; folls 12-15 are misplaced between foll. 56 and 57; but they, as well as fol. 57a, are in a different handwriting; two leaves are marked 114, the second, with the rest of the MS., having being written by a third hand.

Paribhāṣhendusekhara-kāśikā, by *Vaidyanāthabhaṭṭa Pāyagunḍa*, son of *Mahādeva* and *Veṇī*.

Dated Samvat 1856. [H. T. COLEBROOKE.]

680.

490a. Foll. 135; size 13 in. by 6 in.; good, modern Devanāgarī writing, which has suffered from the sticky condition of the ink; ten lines in a page.

The same work. [H. T. COLEBROOKE.]

• 681.

2191d. Foll. 7 (foll. 167-173 of volume); size 10½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, about A.D. 1650 (by *Bhaṭṭa Sukhānanda*, son of *Bhaṭṭa Śivaśaṅkara*); twelve lines in a page.

Uṇādisūtra, as handed down in connection with *Pāṇini's* grammar; in five chapters (*pāda*).

Edited, with *Ujvaladatta's* commentary, and a glossary, by Th. Aufrecht, 1859.

[GAIKAWAR.]

682.

2375. Foll. 80; size 10 in. by 4½ in.; excellent Devanāgarī writing of A.D. 1706; eleven lines in a page.

Uṇādivṛitti, a commentary on the preceding work, by *Ujvaladatta*, surnamed *Jājali*.

Colophon : इति महोपाध्यायज्ञाजलीत्परनामधेय (read
ज्ञाजलीत्पर ०) - श्रीमदुज्ज्वलदत्तविरचितायामुणादिवृत्तौ पंचमः
पादः ॥ ५ ॥ यमांगमुनिशीतांशुमते उच्चे ० ॥

श्रीकादरस्य मुहुरदा दयालुपदवृत्तिना ।

शुचिनेत्रेण नयनचंद्रेण लिखितं निवर्द्ध ॥

[R. JOHNSON.]

B B 2

683.

768b. Foll. 22; size 10 in. by 4 in.; clearly written, in the Devanāgarī character, about the middle of last century; ten or eleven lines in a page; most leaves have been reversed by the binder.

Dhātupāṭha, as handed down in connection with *Pāṇini's sūtras*.

Edited by Westergaard, in his *Radices Linguae Sanskriticae*, Bonn, 1841.

[H. T. COLEBROOKE.]

684.

1577B. Foll. 23; size 9½ in. by 4½ in.; indifferent Devanāgarī writing; nine lines in a page.

The same work.

Dated Samvat 1845; Śaka 17(2)0 (*kālayukta*).

[J. R. BALLANTYNE.]

685.

14B. Foll. 12; size 11½ in. by 6 in.; well written, in Devanāgarī; 13 or 14 lines in a page.

Another copy of the *Dhātupāṭha*, dated Samvat 1915.

[J. R. BALLANTYNE.]

686.

2832. Foll. 29; small 4to, 8 in. by 6 in.; large Devanāgarī writing; ten or eleven lines in a page; European paper.

Dhātupāṭha Pāṇinīya, in the recension of *Bhīmasena* (or *Bhīma*); rather incorrect.

It begins: अथ धा(तु suppl.)पाठः लिखिते भू सज्ञायां एध वृद्धौ गाधृ प्रतिष्ठालिप्तयोः बाधृ लोडने नाधृ नाधृ याङ्गो-पतापैश्चर्याशीषु दध धारणे स्कुदि आप्रवणे श्चिदि ज्वेते वदि अभिवादनस्तुयोः भदि कल्याणे सुखे च मदि स्तुतिमोदमदस्वप्न-कांतिगतिषु ०

It ends: छद अपवारणे द्रण गात्रविचूर्णने क्षप प्रेरणे वस निवासे ॥ इति भीमसीनी (corr. ० सेनी by a later hand) धातुपाठः समाप्तः ॥

[SIR CH. WILKINS.]

687.

434a. Foll. 122; size 11 in. by 5 in.; Bengālī character; European paper; eight lines in a page.

Dhātupradīpa, or *Tantrapradīpa*, a commentary on the *Dhātupāṭha*, by *Maitreya Rakshita*.

The MS. [A] was transcribed for Colebrooke (who has added English equivalents to the roots, each of which begins with a new line), by *Vrajanandanaśarman*, sister's son (*bhāgineya*) of *Citrapatiśarman* of *Dhamadahā*. It begins:

मञ्जुघोषप्रसादेन धातूनां वृत्तिमारभे ।

बहुशो ऽमून् यथा भीमः प्रोक्तवाँस्तदुपागमात् * ॥ १ ॥

अप्रयुक्तत्वात् सत्तालक्षणस्य सर्वधात्वर्थव्यापकत्वेन† प्राधान्याद्भातुसंज्ञायां भवतेरनुवादे भूप्रभृतिसंतानवाचकस्य भूवादिशब्दस्य निपातनात् धात्वर्थमदजन्तमुल्लङ्घ्यापि भवतिमेव प्रथमं निर्दिशति ॥ भू सज्ञायां ॥ ०

Class i., ends fol. 64; ii., fol. 71; iii., fol. 73b; iv., fol. 82b; v., fol. 84b; vi., fol. 93; vii., fol. 94b; viii., fol. 95b; ix., fol. 99b.

This MS. concludes with the following two *ślokas*:

वृत्तिन्यासं समुद्दिश्य कृतवान् ग्रन्थविस्तरं ।

नास्मा तत्त्वप्रदीपो ज्यं विवृतास्तेन धातवः ॥

आकृष्य भाष्यजलधरेण धातुनाम-

पारायणक्षपणपाणिनिशास्त्रवेदी ।

कालापचान्द्रमते तत्त्वविचारदक्षो

धातुप्रदीपमकरोज्जगतो हिताय ॥ २ ॥

इति महोपाध्यायश्रीमैत्रेयरक्षितकृतो धातुप्रदीपः समाप्तः ॥

According to a note by Colebrooke, "the transcription was finished in Feb. 1795, but needs revision."

Annexed to the MS. is an index of the roots (without *anubandhas*), arranged according to the final (and then according to the initial) letter with references to fol. and page of this MS. The index was originally compiled from the

* Thus B; तदुपागमात् A.

† लक्षणस्यार्थस्य सर्वपदार्थ ० B.

Kavikalpadruma for Sir. W. Jones (cf. MS. 2739), and was thence transcribed in Roman letters by Colebrooke, on 21 leaves.

This is followed by nine leaves of grammatical notes—in Colebrooke's handwriting—on the technical characteristics of the conjugational classes, on personal endings, the characteristics of tenses, the force of some of *Pāṇini's anu-bandhas*, etc. [H. T. COLEBROOKE.]

688.

649. Foll. 102 (the last fifteen leaves wrongly numbered 89–103); size 13 in. by 4½ in.; recent Bengālī handwriting; six lines in a page.

The same work [B]. The more correct copy.

[H. T. COLEBROOKE.]

689, 690.

154, 148 (now in one vol.). Foll. 435; size 13½ in. by 5 in.; good, recent Devanāgarī writing; eleven lines in a page.

Mādhavīyā Dhātuvṛtti, another commentary on the *Dhātupāṭha Pāṇinīya*, by *Sāyaṇācūrya*.

The *bhṛvādi* section ends fol. 239; *adādi*, fol. 296; *juhotyādi*, fol. 308b; *divādi*, fol. 340; *svādi*, fol. 351; *tudādi*, fol. 375; *rudhādi*, fol. 383b; *tanādi*, fol. 393; *kryādi*, fol. 407.

A leaf added at the end contains a list of authorities (*pramāṇika*) quoted in the *bhṛvādi* section; a pretty complete list of the authorities quoted in the work is, however, given in Westergaard's *Radices*, p. iii. Cf. Weber, Cat. Berl., no. 789; Aufrecht, Cat. Bodl., no. 372.

[H. T. COLEBROOKE.]

691.

2462. Foll. 180; of which 26 are wanting, viz. foll. 1, 2, 4, 105–123, 160–163, as are a leaf or two at the end; many leaves damaged

by damp and wear, esp. the first 30, and the last 15; size 11 in. by 4½ in.; fair, somewhat stiff, Devanāgarī writing of the latter part of the 16th century; foll. 66–71a, indifferently written, by a second (the greater part of fol. 71 by a third) somewhat more modern hand; twelve lines in a page.

Mādhavīyā Dhātuvṛtti. The *bhṛvādi* section. This section has been printed in the *Paṇḍit*.

This is the codex from which Westergaard (*Rad.* p. iii) supposes MSS. 154 and 532 to have been copied. The lacuna between foll. 104 and 124 extends from shortly after the beginning of § 16, 1, to shortly before § 19, 2; that between foll. 159 and 164 from near the end of § 22, 27, to shortly before § 22, 32. The MS. ends at about § 23, 18. The writing of the last page has, however, been largely worn away.

[GAIKAWAR.]

692..

532. Foll. 373; size 9 in. by 3¾ in.; fairly written, in Devanāgarī, in the latter part of the last century; 9–11 lines in a page.

The same portion of the *Mādhavīyā Dhātuvṛtti*.

[H. T. COLEBROOKE.]

693.

1613. Foll. 243; size 9½ in. by 4 in.; on the whole fairly written, in Devanāgarī, by four different hands; foll. 1–51 about the middle, the remaining portion towards the end, of the last century; 8–10 lines in a page.

Mādhavīyā Dhātuvṛtti; wanting the *bhṛvādi*, the *rudhādi*, the latter part of the *adādi* (from 21. वृत् to the end), and *dhātus* 101–135 of the *divādi* section.

The *juhotyādi* section beg. fol. 52; *divādi*, fol. 69b; *svādi*, fol. 112b; *tudādi*, fol. 128b; *tanādi*, fol. 167b; *kryādi*, fol. 183; *curādi*, fol. 203b.

[H. T. COLEBROOKE.]

694.

864a. Foll. 53; size 11 in. by 4½ in.; legibly written, in Devanāgarī; twelve lines in a page.

A portion of the *Mādhavīyā Dhātuvṛtti*; viz. the *tanādi* (foll. 1-11), *kryādi* (12-35) and *curādi* sections.

Dated : संवत् १६५३ समये पौषवदि अष्टमी गुरुदिने ०

[H. T. COLEBROOKE.]

695.

1394. Foll. 202; size 13 in. by 5 in.; fairly written, in Devanāgarī; 13-16 lines in a page.

Dhātusaṃgraha, consisting of the *bhṛvādi* section of the *Dhātupāṭha Pāṇinīya*, with conjugational forms and derivatives, as well as extracts from various commentaries and grammars (as *Mādhavīyā vṛtti*, *Durgādāsa's Dhātudīpikā*, *Maitreya Rakshita*, *Halāyudha*, *Siddhāntakaumudī*, *Praudhamanoramā*, etc.); compiled, for Colebrooke, by *Chakkaṇaśarman*.

Dated : संवत् १८६५ कार्तिककृष्णत्रयोदश्यां सोमयुक्तायां लिखितमिदम् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

696.

768a. Foll. 22; size 10 in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī; 10-12 lines in a page.

Gaṇapāṭha to *Pāṇini's* grammar, in eight adhyāyas.

It begins with the *gaṇa sarvādi* and concludes with the two recensions of the *gaṇa kshubhnādi*.

It ends : इत्यष्टमः समाप्तः । संवत् १८३५ शके १७०० चैत्र कृष्ण ४ मंदि लिखितं ॥ इयमदेवसुतः ॥ द्वि । शंकरजीयण काश्यां ॥

The back of the last page contains the following :

गंगाभिः परिपीयते पुररिपोः पुण्यामवस्थीयते

चेतः साधुनि धीयते शिवपदे विश्वेश्वरो गीयते ।

पुण्यश्रीरुपचीयते प्रतिदिनं कालाङ्गयं हीयते

कामारेः कृपया मुदा परमया कालो मया नीयते ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

697.

2191e. Foll. 8 (174-181 of vol.); size 10½ in. by 4 in.; well written, in Devanāgarī, about A.D. 1650; twelve lines in a page.

Gaṇapāṭha, incomplete.

It begins (see introd. *śloka*s to *Pāṇini's sūtras*):

येनाक्षरसमासायमधिगम्य महेश्वरात् ।

कृत्स्नं व्याकरणं प्रोक्तं तस्मै पाणिनये नमः ॥

The MS. breaks off abruptly in the middle of the word ब्राह्मण in the *gaṇa* नडादि to *Pāṇ.* IV. 1, 99.

[GAIKAWAR.]

698.

3161. Foll. 270; folio, size, 11½ in. by 8 in.; recent Devanāgarī writing.

Grammatical lists of words and aphorisms, written beneath one another, on the left hand side of each page, so as to allow space for remarks thereon; viz.

a) Foll. 150. The *Gaṇapāṭha*. On the first fifteen leaves English, and sometimes Sanskrit, explanations have been added by Colebrooke. The first word of each *gaṇa* is written in red ink. This portion ends : इत्यष्टमः समाप्तः ॥

b) Foll. 50. The *Dhātupāṭha Pāṇinīya*; with English or Sanskrit notes on foll. 1-9, 19-30, 37-40.

Red ink has been used for the headings.

c) Foll. 50. The *Uṇādisūtras* according to the *Siddhāntakaumudī*. This portion ends : इत्युणादौ पञ्चमः पादः ॥

d) Foll. 7. The rules on the gender of nouns, according to the same work. The colophon of this portion is: इति श्रीभट्टोजिदीक्षितविरचितायां सिद्धांतकौमुद्यामुत्तरार्द्धे पाणिनीयलिङ्गानुशासनसूत्रवृत्तिः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

699.

2191c. Fol. 1 (fol. 166 of vol.); size 10½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, about A.D. 1650, by *Bhaṭṭa Sukhānanda*, son of *Bhaṭṭa Śivaśaṅkara*; 12 or 8 lines in a page.

Phitsūtra, four chapters of (88) rules on the accentuation of nominal and pronominal stems, particles, etc., by *Śāntanava*. [GAIKAWAR.]

700.

98a. Foll. 11; size 9¾ in. by 3½ in.; fairly written, in Devanāgarī; nine lines in a page; the first leaf has been supplied by a later, scrawling hand.

Phitsūtravṛtti, a commentary on the preceding work.

Dated: सम्वत् १५११ समये भाद्रपदि १० बुधे । लिखित-तन्त्रशेषे ॥ ° to which a later hand has added नृसिंहदेवीयपुस्तकं शोधितं. Numerous corrections, marginal and in the text, seem to have been made by the same later hand. The MS. at one time belonged to one *Sadāśiva Deva*.

This commentary has been published from the present MS., in Dr. Kielhorn's edition of the *Phitsūtra*. The *phitsūtras* are also contained in the editions of the *Siddhāntakāumudī*.

[H. T. COLEBROOKE.]

701.

98b. Foll. 71, the first of which is wanting; size 9¾ in. by 3½ in.; well written, in Devanāgarī, by at least two different hands, about the end of the 16th century; at first nine, then ten lines in a page.

Svaramaṅjarī, a treatise on Vedic accents, by *Nṛsiṃha*, son of *Rudrācārya*.

According to a MS. described by Rāj. Mitra, Notices, iv., p. 44, the work begins: पाणिनीयमता-

भिज्ञानं नत्वा वृद्धान्गुरुनपि । the remainder of the first leaf being wanting in that MS. also.

एते निस्तराः । इतः परे प्रत्ययस्तराः fol. 42b; इत्युणादि-प्रत्ययाधिकारः fol. 59. It ends:

सुब्रह्मण्यानिगदस्तरः ॥

रुद्राचार्यतनूजेन कौलिमञ्जुलजन्मना(?) ।

नृसिंहाख्येन विमला शब्दाभिपारदृशना ॥

तत्कैतवविदा* वेदनिष्णातेन मनीषिणा ।

सवैदिकोदाहरणा प्रणीता स्तरमंजरी ॥

इति श्रीरुद्राचार्यसूनुनृसिंहविरचिता स्तरमंजरी समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

702.

1600c. Foll. 2; size 16 in. by 3¾ in., folded to half their length; modern Bengālī writing; six or eight lines in a page.

Nañ-samāsa, a commentary on the rules regarding the formation of 'compounds' with the privative prefix; apparently an extract from some larger work.

It begins: नन्निन्नेतत्तु (Pāṇ. II. 2, 6) प्रथमैकवचनान्तं समासगतविभक्त्यन्तरस्याभावात् । तथा चोक्तं ।

लिङ्गसंख्याविनिर्मुक्तात् स्वपदत्वाधिमव्ययात् ।

इत्यत आह सुवन्नेन सह नञस्तत्पुरुष इत्यादि । तत्पुरुषसंज्ञकः समास इत्यनेन तत्पुरुषसंज्ञया सह समाससंज्ञयोः समावेश उक्तः । °

Bhartrihari and a *Vṛttikṛit* are quoted on fol. 2b.

It ends: नञ्समासं कालापाः कर्मधारयसमास इत्यन्तर्भाचयन्ति । तदसत् विशेषणविशेष्यभावस्यानियतत्वात् पूर्वनिपातानियमः स्यात् समास इत्यादिना समासः इति नञ्समासः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

703.

2542a. Foll. 3; size 10 in. by 4½ in.; well written, in Devanāgarī, about the beginning of the last century; 13-15 lines in a page.

Aniṭ-kūrikā, a metrical arrangement of the

* तत्कैतवविदा MS.

verbs which are *anudātta* in the *Dhātupāṭha* (i. e. do not admit of the intermediate *i*)—eleven stanzas, as given in the *Kāśikā Vṛitti*, vii. 2, 10—with a commentary.

The text begins : अनिट्स्वरांतो भवतीति दृश्यताम् ०

The comment begins : स्वरांतो यो धातुः स सर्वो ऽपि अनिट् भवति ०

Cf. Böhtlingk, *Pāṇini* II., p. 317; Weber, Cat. Berl., no. 878 (*śrīkārīkā*).

In stanza 6 this MS. reads, with the Ben. ed. of the *Kāś.* V., पुराणगाः वि. आचार्याः.

[GAIKAWAR.]

704.

1600a. Foll. 27; size 9½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, about the middle of the last century; nine lines in a page.

Yanūganta-śiromaṇi, a treatise (by Śeṣha *Kṛishṇapāṇḍita*) on the formation of the Intensive without the suffix *ya*. It begins:

नतदेवशिरःस्पर्दिमकरंदाकितांघ्रये ।

वागीशादक्षमते विघ्ननाशाय ते नमः ॥

यङो ऽचि च (P. II. 4, 74) ॥ अजिति प्रत्ययो गृह्यते न प्रत्याहारः । तथा सति अणोत्पेवावश्यत् यङ्लुगंतान्यस्याचो ऽसंभवादिति हरदत्तः । ०

It ends : काशिका[का]रसंमत्या भाषायामपि यङ्लुगस्ति तेन केचिन्महाकविप्रयुक्ता यङ्लुगंताः शिष्टप्रयोगमनुसृत्य प्रयोक्तव्या इत्याह । प्रयोगानुसारादिति ॥ चांदे तु यङ्लुक् भाषाविषय एवेत्युक्तमिति सर्वमककं (!) ॥

महाभाष्यमहापारावारपारीणबुद्धिभिः ।

परीक्ष्यो ग्राह्यदृष्ट्यायं यङ्लुगंतशिरोमणिः ॥ १ ॥

श्रीभाष्यप्रमुखमहार्णवावगाहात्

लभ्यो ऽयं मणिरमलो हृदा निषेव्यः ।

खंतव्यं यदकरवं विदां पुरस्तात्

प्रागल्भ्यं पितृचरणप्रसादलेशात् ॥ २ ॥

The author also quotes : *Kātantra*, fol. 3a; *Kaiyaṭa*, f. 3b; *Nyāsakāra*, f. 13b; *Prakriyā*, f. 5b; *Prasāda*, ff. 2a, 5b; *Mādhava*, ff. 3a, 14a; *Vāmana*, f. 3b.

The author's name is not mentioned in this MS., but see Rāj. Mitra, Notices v., p. 90, where the treatise is stated to be 'a gloss on a portion of Śiromaṇi's commentary on the *Śabda-khaṇḍa* of Gaṅgeśa.'

[H. T. COLEBROOKE.]

705.

1600b. Foll. 21; size 7 in. by 3½ in.; legibly written, in Devanāgarī; modern; ten lines in a page.

Grammatical paradigms of the same form of the Intensive. On fol. 1a, the treatise is called *Dhāturūpāvali*. It begins:

भू सत्तायां । लटि । बोभवीति । बोभोति । ० - - - ।

स्पर्धे संघर्धे । पास्यधीति ०

It ends : लङि । अमोमूर्द्धि ॥

यङ्लुगंतस्यधातूनां सर्वरूपाख्यलीलिखत् ।

सन्त्रियोपाभिधः कृष्णः स्ताद्वरिः सुखदः सदा ॥

Cf. Rāj. Mitra, Descr. Cat., p. 37.

[H. T. COLEBROOKE.]

706.

954. Foll. 63; size 11 in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, eleven lines in a page.

Vākya-padīya, a metrical treatise on the philosophy of grammar, by *Bhartṛhari*. The work consists of three *kāṇḍas*, whence it is also called *Trikāṇḍī*; while single verses from it are often quoted as *Harikārikā*. The MS. begins:

अनादिनिधनं ब्रह्म शब्दं तत्त्वं (r. शब्दतत्त्वं) यदक्षरम् ।

विवर्तते (ऽर्थ)भावेन प्रक्रिया जगतो यतः ॥

I. *Brahmakāṇḍa*, or *Āgamasamuccaya* (on grammar and language generally), ends fol. 7: इति श्रीभर्तृहरिकृते वाक्यप्रदीपे आगमसमुच्चयः प्रथमकांडः ॥

II. *Vākya-kāṇḍa* (on the sentence), fol. 22b: इति वाक्यप्रदीपे द्वितीयं कांडम् । समाप्ता वाक्यपरदीपिका ॥

III. *Padakāṇḍa*, or *Prakīrṇaka* (on the word), in fourteen sections; 1, *jāti-samuddeśa*, 106 śl., ends fol. 26; 2, *dravyasamuddeśa*, 18 śl. [the end of this and the beginning of the next section are wanting, 35 verses having been omitted]; 3, *sambandha-s.*, 87 śl., fol. 28;

4, *bhūyodravya-s.*, śl. ib.; 5, *guṇa-s.*, 9 śl., fol. 28b; 6, *diks.*, 28 śl., fol. 29b; 7, *sādhana-s.*, śl. 167, fol. 35; 8, *kriyā-s.*, śl. 63, fol. 37; 9, *kāla-s.*, śl. 112, fol. 40b; 10, *purusha-s.*, śl. 9, fol. 41; 11, *samkhyā-s.*, śl. 32, fol. 42; 12, *upagraha-s.*, śl. 27, fol. 43; 13, *linga-s.*, śl. 31, fol. 44; 14, *vr̥ttisamuddeśa*, ends:

इति श्रीभट्टहरिकृते वाक्यप्रदीपे तृतीयः कांडः ॥ ०
संवत् १८३३ चैत्रकृष्णपक्षे एका ० ११ मंददिने ग्रंथ-
संख्या २००० रूपै २ ॥

According to a note, by Colebrooke, on the fly-leaf, 'this is different from the *Haricāricā*, and is not *Bhartrihari's* work, but compiled from it' (!).

The *Vākyapadīya* is now being published—the three *kāṇḍas* with *Harivṛishabha's*, *Puṇya-rāja's*, and *Helārāja's* commentaries resp.—by *Pandit Rāmākrishṇa Śāstrī Paṭavardhana*, in the Benares Sanskrit Series.

See Prof. Kielhorn's paper on the gram-
marian *Bhartrihari*, in the *Indian Antiquary*,
vol. xii. (1883), p. 226 sq.

[H. T. COLEBROOKE.]

707.

329. Foll. 222; size 11½ in. by 6 in.; well
written, in Devanāgarī; twelve lines in a page;
the writing enclosed in a coloured edge; on
some leaves the writing has been slightly
injured by damp.

Prakīrṇa-prakāśa, a commentary, by *Helārāja*,
son of *Śrī-Bhūtīrāja*, on the third *kāṇḍa* of the
Vākyapadīya. Incomplete; only eight out of
fourteen sections.

It begins:

यस्मिन्सन्मुखां प्रयाति रुचिरं कोऽप्यंतरुज्जृम्भते

नेदीयान्महिमा मनस्यभिनवः पुंसः प्रसन्नान्ननः ।

तृप्तिं यत्परमां तनोति विषयास्वादं विना शाश्वतीं

धामानंदसुधामयोजितवपुः संप्रातिभं संस्तुमः ॥ १ ॥

कांडद्वये यथा वृत्तिसिद्धांतार्थः स तत्त्वतः ।

प्रबंधो विहितो ऽस्माभिरा - - - नुसारिभिः ॥ २ ॥

तद्धेतुभूतकांडे ऽस्मिन्संप्रपंचे स्वरूपतः ।

स्योकार्थद्व्योतनपरः प्रकाशो ऽयं विधीयते ॥ ३ ॥

इह पदार्थद्वयकविचारपरत्वाद्वाक्यपदीयस्य प्रथमकांडेन प्रयो-
जनादिपदार्थे निरूपिते ऽनंतरकांडोपपादितोपपत्तिभिर्वैक्यतद-
र्थयोरन्वाख्येयस्थितलक्षणयोः पदार्थयोर्विनिर्णीतत्वात्तदपोद्धारका-
पोद्धाररूपः पदविचारः प्रक्रम्यते ॥ तत्र नियतविकल्पो यथा-
भिप्रायमपोद्धार इति यथासंभवं पदभेदानुद्दिशति ॥

द्विधा कैश्चित्पदं भिन्नं चतुर्धा पञ्चधापि वा ।

अपोद्भूत्यैव वाक्येभ्यः प्रकृतिप्रत्ययादिवत् ॥ १ ॥

वाक्यस्यैव निरंशस्य वाचकत्वादंतरा यदप्रतिपत्तिर्विभ्रम इति
किमसत्पदव्युत्पादनेनेत्याशङ्क्यापोद्भूत्यैव वाक्येभ्य इत्याह । ०

This section consists of the following chap-
ters:—1, *jāṭisamuddeśa*, ends fol. 61a; 2, *dravya*,
fol. 68b; 3, *sambandha*, fol. 98b; 4, *bhūyo-*
dravya, fol. 101b; 5, *guṇa*, fol. 110a; 6, *dik*,
fol. 120b; 7, *sādhana-samuddeśa* [*karmādhikārah*,
fol. 165b; *karāṇādhikārah*, 169; *kartrādhikārah*,
177b; *hetvādhikārah*, 180b; *śeṣādhikārah*, 194a],
ends fol. 199; 8, *kriyā-samuddeśa*, ends: इति
श्रीभूतिराजतनयहेलाराजकृते प्रकीर्णप्रकाशे क्रियासमुद्देशो
ष्टमः ॥ संवत् १८६२ ० ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

708.

731. Foll. 202; size 12½ in. by 4½ in.; De-
vanāgarī character; foll. 1-152 in a large,
clear hand, eight or nine lines in a page; the
rest in a smaller hand, slanting from left to
right, ten lines in a page.

[*Bṛihad-*] *Vaiyākaraṇabhūṣhaṇa*, by *Koṇḍa-*
bhaṭṭa, son of *Raṅgojibhaṭṭa*, and nephew of
Bhaṭṭojidikshita [A.] A treatise (chiefly based
on the *Śabdakaustubha*) on the functions of the
several parts of speech and their subdivisions;
and of certain classes of suffixes; in sixteen
chapters, consisting of seventy-four couplets,
with a commentary by the same writer.

It begins :

श्रीलक्ष्मीरमणं नौमि गौरीरमणरूपिणं ।
स्फोटरूपं यतः सर्वं जगदेतद्विवर्तते ॥ १ ॥
अशेषफलदातारं भवाभितरणे तरि ।
शेषाशेषार्थैलाभार्थं प्रार्थये शेषभूषणं ॥ २ ॥
वाग्देवी ° see Weber, Cat. Berl., no. 764.

1. धान्वाख्यातसामान्ययोर्निरूपणं ends, with *śl.* 21, fol. 60a (fol. 65a of MS. 453).
2. लडाद्यर्थेनिरूपणं: *śl.* 23, fol. 80a (88a).
3. कारकार्थेनिरूपणं: *śl.* 24, fol. 95b (103a).
4. नामार्थपरिच्छेदः *śl.* 27, fol. 109a (118a).
5. समासशक्तिनिरूपणं: *śl.* 37, fol. 157b (160a).
6. शक्तिनिरूपणं: *śl.* 40, fol. 165b (169a).
7. नञर्थेनिरूपणं: *śl.* 42, fol. 167a (171b). [(179b).
8. निपातानां द्योतकत्ववाचकत्वनिरूपणं: *śl.* 49, fol. 174b
9. प्रत्ययार्थेनिरूपणं: *śl.* 53, fol. 179a (185b).
10. देवताप्रत्ययार्थेनिरूपणं: *śl.* 56, fol. 180a (186b).
11. अभेदेकत्वसंख्यानिरूपणं *śl.* 57, fol. 181b (188b).
12. संख्याविवक्षानिरूपणं *śl.* 60, fol. 183a (189b).
13. ज्ञाप्रत्ययभूषणं *śl.* 61, fol. 185b (192b).
14. वर्णस्फोटनिरूपणं *śl.* 63, fol. 189b (194b).
15. व्यक्तिस्फोटनिरूपणं *śl.* 70, fol. 200a (208b).
16. स्फोटवादः ends :

विद्याधीश्वदेहसंज्ञकपति* श्रीमाध्वभट्टारकं
जित्वा केलदिवेकटप्पसविधेऽप्यांदोलिकां प्राप्तवान्† ।
यश्चक्रे मुनिवर्धेसूत्रविवृतिं सिद्धांतभंगं तथा
माध्वानां तमहं गुरुपमगुरुं रंगोजिभट्टं भजे ॥ १ ॥
पाणिनीयवचसां खलु मूलं चंद्रशेखरभवानिति रुढं ।
तेन भूषणमिदं हि तवैव‡ प्रीतये भवतु सांबशिवस्य ॥ २ ॥
इति श्रीमत्पद्माक्षप्रमाणपारावारपारीणधुरीणरंगोजिभट्टा-
त्मजकोडभट्टकृते वैयाकरणभूषणे चरमः स्फोटवादः समाप्तः ॥
संवत् १८५५ मिति वैशाखसुदीप्रतिपदायां भौमवासरे °

The epithet 'bṛihat' appears only on the fly-leaves of this and the next MS. A leaf inserted at the end contains a *sūcipattra*, written by a third hand. [H. T. COLEBROOKE.]

* विद्याधीश्वदेह ° C.

† केलदिवेकटप्प C., orig. B; सविधेऽप्या (नंदमा marg.)-
लत्रवान् C. ‡ Thus ABC.

709.

453. Foll. 210; size 9½ in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī; nine or ten lines in a page.

Vaiyākaraṇabhūṣaṇa [B.].

The MS. is dated in Samvat 1810.

[H. T. COLEBROOKE.]

710.

2645a. Foll. 120 (and a *suddhapattra* after fol. 39); size 10½ in. by 4½ in.; written, in Devanāgarī, by different hands, in the early part of last century; 10-18 lines in a page.

The same work, the author of which is here called *Kauṇḍabhaṭṭa* [C.]. Incomplete.

Fol. 101 ought to be followed by fol. 107. Between this and fol. 102 part of chap. 5 is wanting, comprising what in MS. 731 is contained on foll. 148-152. Foll. 102-106 are numbered 1-5, concluding with the end of the 5th chapter, or *śl.* 37. After this there is a large gap, foll. 108-120, numbered 1-13, containing the commentary from shortly before *śl.* 62 to the end of the work. Fol. 27a has been left blank without an omission.

[GAIKAWAR.]

711.

3095. Foll. 102; size 9½ in. by 4 in.; excellent Devanāgarī writing; seven lines in a page.

Vaiyākaraṇabhūṣaṇasūtra, or *Laghu-(vaiyākaraṇa)bhūṣaṇa*; being an abridgment of the preceding work, by the same author (whose father is called *Raṅgobhaṭṭa* in this MS.)

It begins : श्रीलक्ष्मीरमणं नौमि ° १ ॥ अशेषफलदा-
तारं ° २ ॥ पाणिन्यादिमुनीन् ° ३ ॥ see no. 706 above; and Aufrecht, Cat. Bodl., no. 402.

Dated : संवत् १७०६ आश्विनकृष्णद्वितीया २ भौमवासरे
लिखितं समाप्तम् ॥

Editions of this work have been published at Calcutta, in 1849; and (with *Harivallabha's* comm., *Bhūṣaṇasārādarpaṇa*) at Benares, 1866.

[J. R. BALLANTYNE.]

712.

3096. Foll. 73 (and a *suddhapattra* to fol. 28); size 9½ in. by 5½ in.; good, clear Devanāgarī writing, of the 17th century; eleven or twelve lines in a page.

The same work.

The author's name is spelled *Koḍabhaṭṭa* in this and the next MS. [J. R. BALLANTYNE.]

713.

2542d. Foll. 40; size 10 in. by 4½ in.; well written, in Devanāgarī, about A.D. 1700; fourteen or fifteen lines in a page.

The same work.

[GAIKAWAR.]

714.

859a. Foll. 37; size 11½ in. by 5 in.; clearly written, in the Devanāgarī character, about the middle of the last century; 11-15 lines a in a page.

Another copy of the *Vaiyākaraṇabhūṣhaṇasāra*. [H. T. COLEBROOKE.]

715.

685. Foll. 251; size 9¾ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, by two different scribes, foll. 1-86 eight lines, the rest (by the same slanting hand as the the latter part of no. 708, MS. 731) eleven lines in a page.

Bhūṣhaṇasāradarpaṇa, a commentary on the *Vaiyākaraṇabhūṣhaṇasāra*, by *Harivallabha*, son of *Śrīvallabha*.

It begins:

रमाप्रेमामहं जगदवनदधं मधुहृतं

•श्रुतिस्तोमाहृत्या परिजनितवेदाननमुदम् ।

अखण्डानन्दाद्यं निखिलजनहृत्कन्निलयं

हयग्रीवं वन्दे प्रकृतकृतिविमलकृतम् ॥ १ ॥

•सत्येकस्मिन्नपि बाधके समवहितसाधकसहसादपि कार्योत्पत्ते-
रदर्शनाद् ०

It ends:

ज्ञात्वा श्रीफणिवाक्यजालमनुर्ल ० ॥ १ ॥

आसी मैगिरी धरासुरवरः श्रीवल्लभः कोविदो

वेदानेषु विनोदमञ्जरिरिति ख्यातास्ति यन्निर्मितिः ।

तत्सूनुर्हरिवल्लभः समकरोत्सद्युक्तिमण्युज्ज्वलं

श्रीमद्भूषणसारदर्पणमिमं मोदाय विद्यावताम् ॥ २ ॥

उत्प्रेक्षितार्थो हि न मोदहेतवे ० ॥ ३ ॥

सर्वो ऽप्यर्थो बुधैः स्पष्टो यद्यपीह तथापि मे ।

तत्सन्दर्भांशेति (!) वितता प्रमता केन वार्यते ॥ ४ ॥

इति श्रीमत्कूर्माचलाभिजनोत्प्रेक्षितातीपोपनामक-श्रीवल्लभात्म-
जहरिवल्लभविरचिते भूषणसारदर्पणे स्फोटवादः समाप्तः ॥ संवत्
१८६५ ० [H. T. COLEBROOKE.]

716.

1347c. Foll. 187; size 12 in. by 4½ in.; written, in Devanāgarī, by four or five different hands (foll. 161-172 by the same hand as the latter part of the preceding MS.); 10-15 lines in a page. Fol. 130b is left blank.

Bhūṣhaṇasāradarpaṇa. Complete.

Dated: संवत् १८५६ समयनामपौषकृष्णपञ्चम्यां तीयउ
बुधवासरे ॥

A fly-leaf at the end of the volume contains an incomplete *sūcipattra*.

[H. T. COLEBROOKE.]

717.

1347d. Foll. 105, in three separately numbered parts of 29, 52 and 24 leaves resp.; the first, eleven lines in a page; written by a different scribe from the two last, which are in a small, neat hand, ten lines in a page; size 12 in. by 4½ in.

Laghubhūṣhaṇakānti, another commentary on the *Vaiyākaraṇabhūṣhaṇasāra*, by *Paṇḍit Gopāladeva*, surnamed *Manudeva*, a younger brother of *Kṛishṇadeva*, and pupil (or son) of *Bālabhaṭṭa Pāyagunḍa*. Apparently incomplete.

It begins :

नमस्कृत्य गणाध्यक्षं नृसिंहं कमलायुतं ।
बुद्धिप्रभावधैर्यित्रीं संहन्त्री (1. संहन्त्री) दुरितस्य च ॥
संपादयित्रीं कामानां प्रापयित्रीं श्रियः श्रियं ।
तातं शंभुं सतीं दुर्गां पाणिनिप्रभृतीन्मुनीन् ॥
बालभट्टाभिधं* पायगुंडोपाख्यं परं गुह्यं ।
गोपालदेवनामासौ पंडितो बालबुद्धये ॥
कृष्णदेवानुजो लोके मनुदेवापराभिधः ।
अनुसृत्य नयं प्राचां नव्यानां लेशतस्तथा ।
लघुनो भूषणस्येमां कांतिं वितनुते सुधीः ॥

A *sūcipattra* at the end of the volume contains the following divisions, the only ones marked in the text : आख्यातार्थनिरूपणम् (contained in pt. 1); लकारार्थनिरुध्यः (ends pt. 2, fol. 8a); सुबर्थनिरुध्यः (fol. 24a); नामार्थनिरुध्यः (fol. 31b); समासार्थनिरुध्यः (to the end of pt. 2); ननर्थनिरुध्यः (pt. 3, fol. 4b); निपातानां द्योतकतावाचकनिरुध्यः (fol. 10b); देवताप्रत्ययार्थनिरुध्यः (fol. 16b); and lastly इति लघुभूषणकान्तौ बालार्थनिरुध्यः ॥

Dated Samvat 1856. [H. T. COLEBROOKE.]

718.

3027. Foll. 274; size 13½ in. by 5 in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; 10-14 lines in a page.

Vaiyākaraṇasiddhāntamañjūshā, usually called *Mañjūshā*, an exposition of the general principles of grammar and speech, by *Nāgeśa Bhaṭṭa*, son of *Śiva Bhaṭṭa*, and *Satī*, pupil of *Haridī-kshīta* and *Rāmarāma*. It begins :

नागेशभट्टविदुषा नत्वा सांबाशिवं लघुः ।

वैयाकरणसिद्धान्तमञ्जुषैवा विरच्यते ॥ १ ॥

Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 403.

The MS. ends : इति श्रीमदुपाध्यायोपनामकसतीगर्भ-
जशिवभट्टसुतनागेशकृतो वैयाकरणसिद्धान्तमञ्जुषाख्यः स्फोटवादः ॥
[J. R. BALLANTYNE.]

बालभट्टाभिधं MS., cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 632.

719.

923. Foll. 224; size 12½ in. by 4½ in.; fairly well written, in Devanāgarī, at the beginning of the present century; twelve lines in a page.

The same work.

[H. T. COLEBROOKE.]

720.

933. Foll. 297; size 12½ in. by 4½ in.; fairly well written, in Devanāgarī, by two different hands; eight or ten lines in a page.

The same work.

Dated Samvat 1855. [H. T. COLEBROOKE.]

721.

2788. Foll. 246; folio; size 10½ in. by 6½ in.; fairly written, in the Devanāgarī character, by two or three different hands; 24-28 lines in a page.

Another copy of the *Vaiyākaraṇasiddhāntamañjūshā*.

Dated: संवत् १८७८ भाद्रे मासे कृष्णे पक्षे सप्तम्यां
शुक्रवासरे । [COLL. OF FORT WILLIAM.]

722.

1373. Foll. 297; size 10 in. by 4½ in.; Devanāgarī character; fairly written, by different hands; 10-14 lines in a page.

Kalā, a commentary (*vivṛiti*) on *Nāgeśa's Mañjūshā*, by (his pupil) *Vaidyanātha*, surnamed *Pāyagunḍa*. The MS., which is very incorrect, begins :

रामवामघनमं (!) निकामं हृदयंगमं ।

कामं वेदे जगद्गामविमं (? चंदे ० विप्रं च) वचसांशमं ॥ १ ॥

अमंदगुणमंदिरं विमलरत्नविद्यांशुरं

ब्रह्माधरकृतादरं कलितचिन्तलक्ष्मीवरं ।

शिरोधनदीवरं शिवकरं रमोमावरं

नमामि दुरिताहरं गुरुवरं सनागेश्वरं ॥ २ ॥

मंजूपाख्यस्य भूक्तादेर्न लाभः कलपाविना ।
वैयाकरणसिद्धांतज्ञातस्यापि यथा तथा ॥ ३ ॥
अतस्तदास्या विवृतिर्मंजूपायाः प्रयत्नतः ।
पाखगुडो वैद्यनाथभट्टः कुर्वे स्वबुद्धये ॥ ४ ॥

It ends: इति श्रीमत्पांमंगुडोपाख्यवैजनाथाविरचिता
मंजूपाविवृतिः कला परिपूर्णा ॥ संवत् १८५५ ॥

Cf. Bühler, Cat. of S. MSS. of Gujarāt etc.,
III., p. 22. [H. T. COLEBROOKE.]

723.

2863. Foll. 118; size 13 in. by 5½ in.;
well written, in Devānagarī, on European paper,
by two different recent hands; eight or nine
lines in a page.

Laghu-Vaiyākaraṇasiddhāntamañjushā, appa-
rently an abridgment of the work noticed
above, by the same author. Incomplete. The
beginning is the same as in the larger work,
from which indeed it seems to differ but little.
The MS. breaks off abruptly at the end of a leaf.

Foll. 1-52 are marked मंजूपा; foll. 66-115
ल. म. [J. R. BALLANTYNE.]

724.

802b. Foll. 17; size 15½ in. by 5 in.; clear,
recent Bengālī writing; 8-10 lines in a page.

Śabdārthasāramuñjarī, a treatise on the philo-
sophy of grammar, by *Jayakṛishṇa Tarkācārya*.

It begins:

हेरम्भचरणद्वन्द्वं विम्वनाशकरं परं ।

प्रणम्य जयकृष्णेन क्रियते सारमञ्जरी ॥

तत्र प्रथमतः कालत्रयनिरूपणं । वर्तमानध्वंसप्रतियोगित्व-
मतीतत्वं । वर्तमानप्राग्भावप्रतियोगित्वं भविष्यत्वं । स्वावच्छिन्न-
कालवृत्तित्वं वर्तमानत्वं ॥ अथ लकारादौ शक्तिनिरूपणं । लोटो
वर्तमानत्वमर्थः । विधिलिङो भविष्यत्वं । विधिः संभावना ।
विधिः कर्तव्यतोपदेशः संभावना कल्पनं । लोटो भविष्यत्वं
आशीः प्रेरणा च आशीः शुभचिन्तनं । प्रेरणं प्रवर्तनं । आ-
शिषि लिङो भविष्यत्वमाशीः लुटलोटोर्भविष्यत्वं । त्वय्यानीययो-
र्भविष्यत्वं विधिश्च लिङ्लुङोरतीतत्वं । ° *athākhyātaviśe-
śārthakathanam*, fol. 2b; *dvikarmakavicārah*,
fol. 4b; *karakavicārah*, fol. 5b; *karṭṛikāraka-*

lakṣhaṇam, fol. 6; *karma-*, *karaṇa-*, *sampradāna-*,
apādāna-, *adhikaraṇa-*, *karakalakṣhaṇam*, fol. 9;
samāsavādah, ib.; *nirḍhāraṇam*, fol. 11; *eva-
kāravicārah*, ib.; *sarvanāmasaktiḥ*, fol. 11b;
ivaśabdavicārah, ib.; *uḍdeśyavidheyabodhaḥ*, fol.
12; *upasargavicārah*, fol. 12b; *ktvācpratyayavi-
cārah*, ib.; *nañarthakathanam*, ib.; *vaidhahimsū-
vicārah*, fol. 14; *śaktinirūpaṇam*, ib.; *śaktigrā-
hakanirūpaṇam*, fol. 14b; *śabdavicārah*, fol. 15;
caturvidhavācakalakṣhaṇam, fol. 15b; *vīpsāvi-
cārah*, fol. 16b; *śūbdabodhāntaram*, ib.

It ends: द्वौ ब्राह्मणावित्त्र द्विपदं द्रुततरबोधाय सार्धकं
त्रयो ब्राह्मणाश्चत्वारो ब्राह्मणाः पञ्च घटा इत्यादौ बहुवचनेन
बहुत्वावच्छिन्नब्राह्मणोपस्थितौ व्यादीनां तु व्यावर्तकतया सार्धक-
त्वमेवेति निष्कर्षः ॥

आलोक्य विविधं ग्रन्थं विचार्य च पुनः पुनः ।

कृतेयं जयकृष्णेन शब्दाधिसारमञ्जरी ॥

महामहोपाध्यायश्रीयुक्तनयकृष्णतर्काचार्यविरचिता सारमञ्जरी
समाप्ता ॥

Fol. 17b has the title: व्याकरणसारमञ्जरी जैकृष्ण-
कृता ।

For other MSS. of this treatise see Rāj. Mi-
tra, Notices, i., p. 223, ii., 319; Descr. Cat. i.,
p. 148. [H. T. COLEBROOKE.]

725.

722b. Foll. 13; size 16 in. by 5 in.; legible,
recent Bengālī writing; eight lines in a page.

Apparently the same work, somewhat modi-
fied, and with the author's name suppressed.

It begins:

हेरम्भचरणद्वन्द्वं विम्वनाशकरं (!) परं ।

प्रणम्य परया भक्त्या शाब्दबोधः प्रकाशयते ॥

तत्र प्रथमतः कालनिरूपणं । वर्तमानध्वंसप्रतियोगित्वमतीतत्वं ।
वर्तमानप्राग्भावप्रतियोगित्वं भविष्यत्कालत्वं स्वावच्छिन्नकालवृ-
त्तित्वं वर्तमानत्वं । विनिष्टप्राग्भावप्रतियोगित्वे सति अनुत्पन्नध्वं-
सप्रयोगित्वं वर्तमानत्वं । इदं त्वनित्यत्वं । नित्यगतत्वं तु अनु-
त्पन्नत्वे सत्यविनाशिपदार्थत्वं नित्यत्वमपि न देव । अत एव खपु-
ष्पादौ न नित्यत्वं नानापि वर्तमानत्वं । तत्र पदार्थज्ञाभावा-
दिति । अथ लकारादौ शक्तिनिरूपणं । °

It ends : द्विशब्दस्तु द्रुततरबोधाय सार्धक इति संक्षेपः ॥

आलोक्तं विविधं ग्रन्थं विचार्य च पुनः पुनः ।
कृतेयं पण्डितैः पूर्वैः शब्दार्थे सारमञ्जरी ॥
प्रतियोगिपदादन्यपदे अन्यत्कारणादपि ।
वृत्तिशाब्दैकदेशस्य संबन्धस्तेन नेष्यते ॥
तत्पत्न्यो वृषलीभार्यः प्रवीरं पुत्रकाम्यति ।
आड्यस्य राजमातङ्गा इति न स्युः (!) ॥
चैत्रस्य दाशभार्ये संलूनचक्रो रथो मया ।
शरैः शान्तिपत्रोऽयं वृक्षश्चेति सतां मतं ॥

समाप्तश्चायं ग्रन्थः ॥ भाद्रे मासि सिते पक्षे पञ्चम्यां सोम-
वासरे । लिखितं पुस्तकमिदं सर्वं त्यक्त्वा विचक्षणेः ॥ ०

On the back of the last leaf the book
is called *Śābdabodhaprakāśa*, by *Gaṅgeśopā-
dhyāya* (!).

[H. T. COLEBROOKE.]

726. *

721a. Foll. 15; size 16 in. by 5 in.; good,
recent Bengālī handwriting; nine lines in a
page.

Kāraṇakakra, or *Shaṭkārakavivecana*, a dis-
quisition regarding the grammatical functions
of the cases, by *Bhavanānda Siddhāntavāgīśa*.

It begins :

नत्वा श्रीकृष्णचरणं कारकाद्यर्थनिर्णयः ।
श्रीभवानन्दसिद्धान्तवागीशेन चितन्यते ॥

तत्र क्रियानिमित्तं कारकत्वमिति न सामान्यलक्षणं संप्रदा-
नादेरनुमितिप्रकाशनद्वारेण तंडुलादिसंप्रदानद्वारा संबंधिनो ऽपि
क्रियानिमित्तत्वेन नैव तंडुलं पचतीत्यादौ नैवादावतिव्या-
प्तिः । ०

It ends : यस्य च भावेन भावलक्षणमिति (*Pāṇ.* II.,
3, 37) सूत्रेण च ० इति सूत्रार्थः । यस्य क्रियया अन्यस्य
क्रियान्तरेण लक्ष्यते इति व्याख्याने तु शाब्दिकानां प्रायिका-
भिप्रायं ॥ इति महामहोपाध्यायश्रीसिद्धान्तवागीशभट्टाचार्यवि-
रचितं घट्टारकविवचनं समाप्तं ॥

of *śūtras* of *Pāṇini* seem to be referred to.

[H. T. COLEBROOKE.]

727.

232d. Foll. 13 (227-239); size 12½ in. by
3½ in.; fair, modern Devanāgarī writing; ten
or eleven lines in a page.

The same treatise.

It begins :

श्रीकृष्णचरणौ नत्वा कारकाद्यर्थनिर्णयः । ०

[H. T. COLEBROOKE.]

728.

3075. Foll. 10; size 9½ in. by 3½ in.;
recently written, in the Devanāgarī character,
somewhat inclining to the Nepal type; 7-9 lines
in a page.

The first chapter (*saṃjñāprakarana*) of some
treatise on apparently contradictory points in
Pāṇini's sūtras; by the author of the *Prakriyā-
pradīpa*, and pupil (or son) of *Śeṣha Vīreśvara*.

It begins :

विरोधिनां तिरोभावमव्यो यद्भारतीभरः ।

वीरेश्वरगुरुं शेषवंशोत्तंसं भजामि तं ॥

दारितरिपुवक्षोऽसंचक्रपाणिनैरहरिं नत्वा ।

विद्वन्मण्डलद्वयं तत् परमतखण्डनं तनुते ॥

हयवरद हृदयोपदेशो ऽडियोः शल्बलोश्च हकारग्रहणार्थः ।
यत्तु हयवरदसूत्रे हकारोपदेशप्रयोजनमडौ तद्वहणमित्युक्त्वा
हल्सूत्रमुपादायैतत्सूत्रप्रयोजनं शलादौ ग्रहणं । तेनाधुनदित्यादि
सिध्यतीत्युक्ते ॥ तत्र प्रथमं हकारोपदेशप्रयोजनमुत्तरं तु सूत्रप्रयो-
जनमिति भेदेन ग्रहणे किं बीजम् ॥ ०

Kaivyaṭa is quoted, fol. 3b, 9a; *Kāśikā*, fol. 6;
Pāṇinīśikṣhā, fol. 7b.

It ends : इति संज्ञाप्रकरणम् ॥ इको गुणवृद्धी (*Pāṇ.* I.
1, 3) ॥ इह भाष्याद्यनुक्तो ऽपि नियमपक्षः असाधुस्तच्छेषपक्षा-
विशिष्टश्चेति निरूपितं प्रक्रियाप्रदीपे ऽस्माभिः ॥ तथा हि ॥
एतत्परिभाषाया अलोन्वयशेषत्वे मिदंगैः (VII., 3, 82) पुग-
नलघूपधस्य च (ib. 86) ॥ मृजेर्वृद्धिरित्यादौ (VII., 2, 114)
दोषमुद्गाढ्य मिद ईमिदिः वाक्यान्तः ॥

[J. R. BALLANTYNE.]

2. CĀNDRA.

729.

3243. Foll. 67; size 9 in. by 7 in. Devanāgarī character.

Cāndra-vyākaraṇa, a Sanskrit grammar in *sūtras*, by *Candragomin* (incomplete); with fragments of commentaries thereon; recently copied from palm-leaf MSS. in the possession of the Cambridge University Library.

A. pp. 1-111. The *sūtras*, as copied from MS. Add. 1691. iv. (C. Bendall, Catalogue of Buddhist Sanskrit MSS., p. 180). The work consists of six *adhyāyas* of four *pādas* each. The original MS. is incomplete at the beginning, the first three *pādas*, and the beginning of the fourth being wanting; and there are two *lacunæ* in the middle of the work, where leaves have been lost. Each *sūtra* is here copied on a separate line (there being generally 24 in a page); and references to the corresponding rules of *Pāṇini* have been added in pencil. The original MS. is a fairly good one; and though there are numerous mistakes, they are mostly of a trifling kind, which are easily corrected with the help of *Pāṇini's sūtras*, the *vārttikas*, and the *Mahābhāṣya*. *Candragomin's* chief merit, as those of other post-*Pāṇinean* founders of grammatical schools, consists in the re-arrangement of the (non-Vedic) grammatical material, with the view of bringing together all the rules that deal with the same phonetic or grammatical operations, as well as the same part of speech; though in this latter respect he is not nearly so thoroughgoing as his successors. Where he merely recasts *Pāṇini's* rules, his chief considerations appear to be brevity and facility of

pronunciation. But, as Prof. Kielhorn has shown (*Indian Antiquary* xv., p. 183 seq.), the *Cāndra-vyākaraṇa* also contains some original matter which has been made use of by the authors of the *Kāśikā Vṛtti*, *Vopadeva*, and other grammarians.

Adhy. I., 4. There seems to be very little wanting at the beginning of this *pāda*, 134 *sūtras* being preserved (the 1st and 11th, however, only partly). The MS. begins (the *aksharas* in brackets being supplied from *Pāṇini*): [आतो ण]ल औः (P. VIII. 1, 34) ॥ टित्तडामेत् (III. 4, 79) ॥ आमेः (ib.) ॥ पासः से (80) ॥ लुट आद्यानां डारौरसः (II. 4, 85) ॥ तडाम् (ib. *vārtt.*) ॥ लोट एरुः (III. 4, 86) ॥ सेहिङ् (87) ॥ आशिषि तुल्योक्तात् इ वा (VII. 1, 35) ॥ मेरानिः (III. 4, 89) ॥ अमेतः (90) ॥ [खोर्वो]मौ (91) ॥ इडादीनामेष् (93) ॥ etc. The succeeding *sūtras* corresponding roughly to P. III. 4, 92-112; and I. 3, 12-93; with VII. 2, 79, 80; I. 4, 102-106; and III. 1, 87-89 inserted.

II. 1 (99 *sūtras*). स्त्रीजसमौदृष्ट्याभ्यामभिसङ्केभ्याम्-भ्यस्ङसिभ्यामभ्यस्ङसोसाम्ङ्योस्सुप् (IV. 1, 2) ॥ अतो भिस् ऐस् (VII. 1, 9) ॥ इदमसोः कात् (11) ॥ दाङ्सोरिणस्यौ (12) ॥ डेङ्सोर्यौतौ (12; 13) ॥ सर्वोदिभ्यः स्मैस्मातौ (14; 15) ॥ डेः स्मिन् (15) ॥ जसः शीः (17) ॥ आदामः साम् (52) ॥ नान्यच्च नामाप्रधानात् (I. 1, 29) ॥ तृतीयार्थयोगे (30) ॥ चाथैसमासे (31) ॥ शी वा (32) ॥ प्रथमचरमतयाव्यार्थनेमकतिपयात् (33) ॥ पूर्वोदिभ्यो नवभ्यः (VII. 1, 16) ॥ स्मात्स्मिनी च (15, 16) ॥ स्मै च तीयात् (I. 1, 36 v. 3) ॥ आप औतः शीः (VII. 1, 18) ॥ नपुंसकात् (19) ॥ जस्शसोः शिः (20) ॥ अद्याभ्य औस् (sic; 21) ॥ णः संख्यायां लुक् (sic; 22) ॥ कतेः (I. 1, 25) ॥ स्वमोर्नपुंसकात् (VII. 1, 23) ॥ अतो ङ् (24) ॥ इतरादिभ्यः पञ्चभ्यो नेकतरातः (sic; 25, 26 v.) ॥ etc. P. VIII. 1, 27-56; I. 4, 23; 33-53; 86-90; III. 3, 2-5, 13-72.

II. 2 (87 *sūtras*), one of which, the 76th, is

- omitted in the orig. MS., but obtained from the commentary (Add. 1657. 1), beg. p. 7: सुप् सुपैकार्यम् (II. 1, 4) ॥ असंख्यं विभक्तिसमीपाभावव्यातिपश्चाद्युगपत्संपत्ताकृत्यार्थे (6) ॥ यथा न तुल्ये (7) ॥ यावदियत्त्वे (8) ॥ प्रतिना मात्रार्थे (9) ॥ संख्याशशलाकाः परिणा द्यूते ज्यथावृत्तौ (10) ॥ etc. P. II. 1, 12-24; I. 4, 59-79; II. 2, 6-18, 24-29; II. 4, 2-31; III. 4, 59-64.
- II. 3 (83 *sūtras*), beg. p. 16: स्त्रियाम् (IV. 1, 3) ॥ ऋणो (!) ङीप् (5) ॥ उगितः (6) ॥ अच्चेः (6 v. 2) ॥ अहसो वनोरच्चे (7) ॥ अन्यार्थे वा (7 v.) ॥ etc. P. IV. 1, 8-81.
- II. 4 (121 *sūtras*), beg. p. 20: प्राग्जितादण् (IV. 1, 83) ॥ दिव्यदित्यादित्ययमाख्यः (85, K.V.) ॥ पयुरनश्वाद्यादेः (sic; 84) ॥ अः स्यासः (85, v. 7) ॥ etc. IV. 1, 85-178; II. 4, 58-70.
- III. 1 (68 *sūtras*), beg. p. 26: तेन रक्तं रागात् (IV. 2, 1) ॥ लाञ्छालोचनादृक् (2) ॥ शकलकर्दमाद्वा (2, v. 1) ॥ नीलषोढादन्कनौ (2, vv. 2, 3) ॥ नखत्रेन्दुयुक्तैः कालः (3) ॥ चार्थाञ्जः (6) ॥ etc. P. IV. 2, 7-70.
- III. 2 (83 *sūtras*), beg. p. 29: शेषे (IV. 2, 92) ॥ राष्ट्राद् यः (93) ॥ पारावारावारपारा[न्तः broken; 93, with v.] ॥ ग्रामाद्यत्खन्नौ (94) ॥ etc. P. IV. 2, 95-138; IV. 3, 1-24; I. 1, 73-75.
- III. 3 (127 *sūtras*), beg. p. 32: तत्र जाते प्रावृषष्टक् (? two *sūtras*; IV. 3, 25-26) ॥ पूर्वाह्णापराह्णाद्रात्रौ मूलप्रदोषावस्करात्कन् (!) नास्ति (28) ॥ पन्थकः (29) ॥ सिन्धुपकाराद्वा (sic; 32) ॥ अमावास्यादश्च (30) ॥ etc. P. IV. 3, 34-168.
- III. 4 (106 *sūtras*), beg. p. 38: प्राग्यतष्टक् (IV. 4, 1) ॥ तेन जितं जयति दीव्यति खनति (2) ॥ संस्कृते (3) ॥ कुलन्धकोपान्तादण् (4) ॥ तरति (5) ॥ द्वाजनीभ्यां ठन् (7) ॥ चरति (8) ॥ etc. P. IV. 4, 10-108.
- IV. 1 (151 *sūtras*), beg. p. 43: प्राक् क्रीताञ्जः (I. 1, 1) ॥ उगवादिभ्यो यन् (2) ॥ वा हविरपूपा-दिभ्यः (orig. MS. हविरपू ०; ? हविःपू ०; 4) ॥ तस्मै

- हितम् (5) ॥ न राजाचार्यवृषभ्राज्यात् (9 vv., 7 vv.) ॥ देहांशात् (6) ॥ etc. P. V. 1, 7-136.
- IV. 2 (161 *sūtras*), beg. p. 50: [three aksharas broken away; ? धान्तेभ्यः] स्ते च खन् (V. 2, 1) ॥ ब्रीहिशालेद्वैक् (2) ॥ यवयवकषष्टिकाद्यत् (3) ॥ वा तिलमाषोमाभङ्गाण्युभ्यः (4) ॥ अश्वादेकाहगमे खन् (19) ॥ गोष्ठाद्भूते (18) ॥ सामपदीनं सख्यम् (22) ॥ सर्वचर्मणा कृतः (5) ॥ etc. P. V. 2, 6-140.
- IV. 3. Only the first 10 *sūtras*, and part of the 11th, are preserved, after which two leaves are missing in the original MS. It beg. p. 57: षष्ठ्या व्याश्रये तस् (V. 4, 48) ॥ रोगात्प्रतीकारे (49) ॥ क्षेपातिग्रहाव्ययनेष्वक्तैरितृतीयायाः (46) ॥ हीयमानपापयुक्तात् (47) ॥ प्रतिना पञ्चम्याः (44) ॥ अवधावहाग्रुहोः सर्वादिबहुभ्यो ङ्गादिभ्यः (sic; 45, 44 v.) ॥ कृतो ज्ञत इतः (V. 3, 7-8) ॥ आद्यादिभ्यः (V. 4, 44 v.) ॥ सप्तम्यास्तल् (V. 3, 10) ॥ ककुचेहात्र (11 etc.) ॥ भवद्दीर्घयुवायुष्मदेवानां प्रियैस्ते ज्या - (? 22).
- IV. 4. The last 89 or 90 *sūtras* are preserved, some of which are; however, defective, the ends of the leaves being broken in the original MS. It beg. p. 59: ० चृचः (V. 4, 74) ॥ नन्हो[तु]र्माणवचरणयोः (74 v.) ॥ प्रयन्त्रवात् सामलोमः (75) ॥ अक्षणो ज्वक्षुषः (76) ॥ etc. P. V. 4, 77-160.
- V. 1. The first 50 *sūtras* (except the 3rd), and the last 3 *sūtras* are preserved in the original MS., a leaf having been lost in the middle. Fortunately MS. Add. 1657.3 (4 leaves) covers part of the gap. These leaves, which, unfortunately, are in extremely bad preservation (cf. Bendall, Cat., p. 158), contain the only fragment of what seems to be the original *Vṛitti* (perhaps composed by Candragomin himself); while all the other commentatorial MSS. in the Cambridge collection are merely portions of glosses on other commentaries. This

fragment of the *Vṛitti* extends from about V. 1, 13 to V. 1, 76, thus yielding the additional 26 *sūtras*, 51-76, all of which it has been possible to restore, with one exception (*sūtra* 61, which corresponds to P. VI. 1, 49). In the copy here described, the text of these 26 additional *sūtras* (with extracts from the *Vṛitti*) is given on a leaf inserted between, pp. 64 and 65.

The *pāda* beg. p. 63: सन्यडोराद्यमेकाज् द्विः (VI. 1, 1; 9) ॥ चङ्लिदोः (11; 8) ॥ [third *sūtra*, of 2 or 3 *aksharas* broken away, (?) शौ च (or अलुकि), 10*] ॥ न न्ना हलि (3 with v. 1, K.V.) ॥ अयि रः (3 with v. 4 K.V.) ॥ पुनः (3 K.V. अपरे पुनः ०) ॥ ईर्षो यिः सन्वा (3 v. 2) ॥ सुपो ययेष्टम् (3, v. 7 K.V.) ॥ दास्त्रान् साह्रान् मोदांश्चिद्विदं चक्रसम् (12 with v. 5 Mbh.) ॥ ० *sūtra* 23 with *Vṛitti*: स्वपः (VI. 1, 18) । स्वपः सनि परतः यण इभवति । सुपुप्सति ॥ etc.

Sūtra 72: दीर्घस्य (VI. 1, 75) ॥ दीर्घस्य छे परत (sic) तुभवति । ह्रीच्छति । झेच्छति ॥ 73: पदान्तस्य वा (76) ॥ पदान्तस्य दीर्घस्य छे परतो वा तुभवति । कुटीञ्छाया । कुटीञ्छाया । कुवलीञ्छाया । कुवलीञ्छाया ॥ 74: इको यणचि (77) ॥ अच्युपश्चिष्टो य इक् तस्य यणदेशो भवति । दध्यत्र । मध्यत्र [four *aksharas* broken away] ॥ 75: एचो ऽयवापावः (78) ॥ एचः स्थाने अचि परतो अय् अय् आय् आविस्ते आदेशा भवन्ति । चयते लवनं । चायको लावकः ॥ 76: यिपरे ऽवावी (79) ॥ यकारादौ प्रकृतेः परे यः -- broken.

The last three *sūtras* of the *pāda* run thus: [अपाच्च]तुप्पाञ्चकुनिषु कृष्णात्रकुलायार्थेषु (VI. 1, 142) ॥ अपरस्यराः सातत्ये (144) ॥ पारस्करादीनि नास्ति (157) ॥

V. 2 (146 *sūtras*), beg. p. 66: अलु[गु]त्तरपदे (VI. 3, 1) ॥ पञ्चम्याः स्तोकादिभ्यः (2) ॥ ब्राह्मणा-
च्छंसी (2 v.) ॥ खित्तिच एकाचो ऽमः (67; 68) ॥

ओजःसहो ऽम्भस्तमोऽन्नसस्तृतीयायाः (3 with v. 1) ॥ मनसो नास्ति (4) ॥ आशायिनि (5) ॥ etc. P. VI. 3, 6-138.

V. 3 (175 *sūtras*), beg. p. 72: प्रकृतेः (VI. 4, 1) ॥ हलः (2) ॥ अलुकि (?) ॥ नाम्यतिसृचतस्रोः (3; 4) ॥ नुर्वो (6) ॥ नः (7) ॥ शिशुटि (12 with v.) ॥ स्महतोर्नुमि (10) ॥ etc. P. VI. 4, 11-173.

V. 4 (176 *sūtras*), beg. p. 80: युवोरनाकावसः (VII. 1, 1) ॥ आयनेयीनीयियः षढस्रष्टथां स्फाद्या-दीनाम् (sic; 2) ॥ ढस्येकः (VII. 3, 50) ॥ इसु-सुगोर्भ्यः कः (51 with v.) ॥ तो ऽश्वतः (ib.) ॥ अनश्मसासे क्को त्यप् (VII. 1, 37) ॥ च्युत इज्ञातोः (100) ॥ उपान्तस्य (101) ॥ उदोष्ठ्यात् (102) ॥ इदितो नुम् (58) ॥ etc. P. VII. 1, 59-99; VII. 2, 84-113; II. 4, 36-56; VII. 2, 35-60; 6-30; 61-83.

VI. 1 (108 *sūtras*), beg. p. 88: मृजेरात् (VII. 2, 114) ॥ च्युतो ऽचि वा (100) ॥ अजागृणिश्रीनां सिच्यतद्यादैच् (5) ॥ हलो ऽचः (3) ॥ नेटि (4) ॥ वोर्णोः (6) ॥ हलादेरुपान्तस्याश्वस्रष्टथाम्येदितोऽतः (5) ॥ वद्वजलः (3) ॥ अचः ॥ किंति चापयादावचामादेः ॥ देविकाशिंशपादीर्घसत्रश्रेयसामात् (VII. 3, 1) ॥ etc. VII. 3, 2-42; VI. 4, 92-97; VII. 4, 1-9; VII. 3, 44-82.

VI. 2 (143 *sūtras*), beg. p. 93: इको ऽदेइ त्रि-यार्थायाः ॥ उद्योः (VI. 4, 146) ॥ जुस्युकोः (VII. 3, 83-86) ॥ लघोरुपान्तस्य (86) ॥ सृजिदुशोर्मेत्यम् (VI. 1, 58) ॥ स्पृशमृशकृषतृपटृपसृपां वा (III. 1, 44 v. 1) ॥ द्विरुक्तस्य नाच्यलिटि (VII. 3, 87) ॥ etc. VII. 3, 85; I. 2, 1-26; VII. 3, 88-120; VII. 4, 10-97.

VI. 3 (130 *sūtras*), beg. p. 99: वीक्षाभीक्ष्णयोर्द्वे (VIII. 1, 4) ॥ परेर्वर्जने वाक्ये वा (5) ॥ अघ्युपर्व-यसां सामीप्ये (7) ॥ etc. VIII. 1, 8-25; VIII. 2, 1-108.

VI. 4 (159 *sūtras*), beg. p. 105: समः सुति (!) सः (VIII. 3, 5) ॥ पुनः खयमि (6) ॥ नश्छयप्रशान् (7) ॥ कान्कानि (12) ॥ नृन्पे रो वा (10) ॥ अजा-नुनासिकः पूर्वस्य (2) ॥ अनुस्वारः (4; 23) ॥ etc.

* One also misses here some words corresponding to P. V. 1, 2 अजादेर्द्वितीयस्य ।

to P. VIII. 3, 79; VIII. 4, 1 seqq.; the last *sūtras* being शश्छो ऽमि (sic; VIII. 4, 63) ॥ चयः शरि द्वितीयः ॥

- B. pp. 115-117 contain the beginnings of 51 *sūtras* of Adhyāya I., *pāda* 3, extracted from *Ānandadatta's Paddhati*, contained in MS. Add. 1691, vi. (Bendall, Cat., p. 181); these being all the rules on which that scholiast has to offer any additional remarks. The first leaf of the original MS. being, however, broken, the first *sūtra* (which apparently corresponds to P. III. 3, 1, उणादयो बहुलम्) has perished. The gloss on this *sūtra*, as far as preserved, has been copied on p. 114, beginning - - - तेनोपो पि ग्रहणं बहुवचनं चेत्याह । उणा समुपलक्ष्येति । ० The next few *sūtras* begin : माङि ० (III. 3, 175); [भव]न ० (III. 3, 18; in the gloss thereon *Vimalamati* and *Ratnaśrīpāda* are quoted) ॥ यन् (?) 16 ॥ संख्यात ० (cf. 20 K.V.) ॥ इङः (21) ॥ ऋ ० (21 v. 2) ॥ नु[दोः यः 29] ॥ प्रघने (33) ॥ पर्या ० (37-8) ॥ चुपा ० (39) ॥ हस्त ० (40) ॥ चिति ० (41) ॥ संघ ० (42) ॥ etc., the corresponding *sūtras* of *Pāṇini* ranging from III. 3, 55 to 169; and from III. 4, 18-58. The last six *pratīkas* are : अलं (III. 4, 18) ॥ मेङ (19; अपमानं याचत इति) ॥ एक ० (21; भुक्ता व्रजनि) ॥ खाद्वर्षी ० (26) ॥ विशि ० (56) ॥ नास्ति (58) ॥

- C. pp. 119-126. The beginning of *Ānandadatta's* gloss on Adhyāya II., *pāda* 1, copied from the first three leaves of MS. Add. 1705 (Bendall, Cat., p. 198) : नमो बुद्धाय ॥ स्त्री ० ॥ स्वादिसमुदायः प्रथमानं पदं । पञ्चमं वा । प्रतित्रिकं वा प्रथमानं पदमिति त्रयः पक्षाः संभवन्ति ॥ तत्र च विभक्तिरत एव निर्देशप्रामाण्यात् । न त्वनेनैव स्वतः प्रकृतिविभिभावादित्यर्थः ॥ तत्राहो पक्षे त्रयमिति स्यादतीनां भयनं क्लयाविज्ञेयम् । यति जपि साधनभेद-कल्पनया ॥ त्रयोऽर्थश्च यत् तत् त्रयम् । ०

J. EGGELING.]

3. KAUMĀRA (KĀLĀPA).

730.

709. Foll. 165; size 17 in. by 5½ in.; well written, in the Bengālī character, c. 1805 A.D., by three or four different hands; European paper; 6-8 lines in a page.

Kātantra (also called *Kālāpasūtra*), a grammar in aphorisms, by *Śarvavarman* (or *Sarvavarman*); with a concise commentary (*vṛitti*), by *Durgasiṃha*. Complete; and, on the whole, carefully written and corrected.

I. *Sandhi*, in five chapters. It ends, fol. 12:

अद्रियुगमसिन्धुसोममानशाक आत्रके
मोनगेन वेदचन्द्रं अंशं ईशपादकं ।
चन्द्रघस एषिका प्रणय विप्रहेतवे
श्लेखि श्रीलरामकृष्णशर्मणा च पुस्तिका ॥
श्रीसरस्वतीचरणे मम दृढा भक्तिरस्तु ॥

II. *Nāmni catuṣṭayam*, in six chapters, the last three of which are the *kāraka*, *samāsa*, and *taddhita-pādas*.

III. *Ākhyāta*, in eight chapters, beg. fol. 64.

IV. *Kṛit* section, in six chapters, beg. fol. 108.

The *sūtras*, with the *Daurgasimhā Vṛitti*, and extracts from other commentaries, have been edited by J. Eggeling, Bibl. Ind. 1874-78.

[H. T. COLEBROOKE.]

731.

1047. Foll. 95; size 17 in. by 5 in. (folded to 9 in. long); Bengālī character; six lines in a page.

Kātantra, with the *Daurgasimhā Vṛitti*. From the beginning of the work to the end of the *ākhyāta* section.

Dated : सन ११३० शालतारिख २० विष्णु म्हालगुन ।

[H. T. COLEBROOKE.]

732.

1754. Foll. 110 (one of which, fol. 90, is wanting); size 8½ in. by 4 in.; Devanāgarī characters; six or seven lines in a page.

Kātantra with *Durgasiṃha's Vṛitti*, from the beginning of the work to the end of the *nāmnī catuṣṭayam*. Some glosses have been added in the margin.

Dated Saṃvat 1672, Śāke 1537 (A.D. 1615).

[H. T. COLEBROOKE.]

733.

2918. Foll. 91; size 16 in. by 3½ in.; written in the Nepal type of the Bengālī character, towards the end of last century; 7-9 lines in a page.

Durgasiṃha's Vṛitti to the end of the *ākhyāta* section; with numerous marginal and interlinear glosses in a smaller hand.

The *sandhi* ends fol. 5b; *nāmnī catuṣṭayam* fol. 41b.

In places the writing has become illegible, apparently through damp. [B. H. HONGSON.]

734.

2081. Foll. 115 (the first two of which are wanting); size 9 in. by 3¾ in.; indifferent Devanāgarī writing of the latter part of the 17th century; seven lines in a page.

The same work, to the end of the *samāsa-prakarana* (ii. 5); with numerous marginal glosses by different hands. [GAIKAWAR.]

735.

1567b. Foll. 11; size 10½ in. by 4½ in.; large Devanāgarī writing, of about A.D. 1750; nine lines in a page.

Durgasiṃha's Vṛitti on the first four *pādas* of the *sandhi* section. [H. T. COLEBROOKE.]

736.

1053. Foll. 61; size 16½ in. by 3 in.; fairly written, in the Bengālī character; six lines in a page.

The *kṛit* section of the same work. Dated शकाब्दः १६४५ (A.D. 1723). [H. T. COLEBROOKE.]

737.

801b. Foll. 27 (foll. 12-38 of vol.); size 16½ in. by 7 in.; good, small Bengālī handwriting of A.D. 1805; eight lines in a page.

Kātantravṛitti-ṭikā (or *Durgatīkā*), a commentary, by *Durgasiṃha*, on his *Kātantravṛitti*.

The *sandhi* section. It begins:

शिवमेकमजं बुद्धमक्षय्यं तं स्वयंभुवं ।

कातन्त्रवृत्तिटोकेयं नत्वा दुर्गेण रच्यते ॥ ०

Cf. Eggeling, *Kātantra*, p. 465. It ends:

शाके समुद्रभुजशैलमुधाकराख्ये

गीत्वा गजेन्द्रगणमूर्धविदारिवाहाः ॥

तन्नामया समयदोषविशीर्षमूल्यः

कश्चिन्निलेख बुधसंमतदुर्गेटीकां ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

738.

1285. Foll. 83, + 61; size 13½ in. by 7½ in.; fairly good Bengālī handwriting (? of A.D. 1766); 7 or 8 lines in a page.

Kātantravṛitti-ṭikā. The *nāmnī catuṣṭayam*, from *sūtra* 26 of the first *pāda* to the end of the fourth, or *kāraka-pāda*.

The margin of fol. 83 (end of *pāda* 3) has the number 1823, probably intended for the date of the MS. in the Vikramāditya era.

[H. T. COLEBROOKE.]

739.

1037. Foll. 82 (numbered 1-88, two leaves being marked 67); size 18½ in. by 3 in.; fairly written, in the Bengālī character, by several recent hands; six lines in a page.

The *ākhyāta* section of the same work.

A blank occurs on p. 51b; the comment on *pāda* 3, *sūtras* 4-8 (and part of 3 and 9) having been omitted. [H. T. COLEBROOKE.]

740.

1383c. Foll. 50 (foll. 75-124 of vol.); size 15 in. by 6½ in.; modern Bengālī handwriting; seven or eight lines in a page.

Kātantravṛitti-pañjikā, another commentary on *Durgasimha's Vṛitti*, by *Trilocanadāsa*. The five chapters on *sandhi*.

It begins :

प्रणम्य सर्वकर्तारं सर्वदं सर्ववेदिनं ।

सर्वीयं सर्वगं सर्वं सर्वदेवनमस्कृतं ॥

दुर्गसिंहोक्तकान्तवृत्तिदुर्गपदान्यहं ।

विवृणोमि यथाप्रज्ञमज्ञज्ञानहेतुना ॥ ०

Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 377; Eggeling, *Kātantra*, p. 466. [H. T. COLEBROOKE.]

741.

1299. Foll. 26; size 14 in. by 4 in.; small, clear Bengālī handwriting (omitting, however, the diacritical point of the *r*) of about A.D. 1650; six lines in a page.

Kātantravṛitti-pañjikā. The first four *sandhi-pādas*. [H. T. COLEBROOKE.]

742.

76. Foll. 128; size 18 in. by 3 in.; good, modern Bengālī handwriting; six lines in a page; foll. 1-108 alternately of a dark and a light yellow, the remaining leaves of the dark yellow tint.

The *nāmni catuṣṭayam* of *Trilocanadāsa's Pañjikā*.

Pāda 1 ends fol. 176; 2, fol. 39; 3, fol. 54b; *kāraka-pāda*, fol. 85; *samāsa-pāda*, fol. 107b.

[H. T. COLEBROOKE.]

743.

1054. Foll. 69 (numbered 42-110); size 16 in. by 2 in.; small Bengālī handwriting, somewhat faded in places, esp. the last leaf; six lines in a page.

The same work. *Pādas* 4-6 of the *nāmni catuṣṭayam*.

The first leaf also contains part of the comment on the last *sūtra* of *pāda* 3.

Dated: शकाब्द १६५५ (A.D. 1623).

[H. T. COLEBROOKE.]

744.

1393. Foll. 169; size 13½ in. by 6½ in.; good, modern Bengālī handwriting; six or seven lines in a page.

The *ākhyāta* section of the same work.

[H. T. COLEBROOKE.]

745.

801c. Foll. 74; size 16½ in. by 7½ in.; fair, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Kātantravṛitti-pañjikā. The six chapters on *Kṛit* affixes. [H. T. COLEBROOKE.]

746.

1261. Foll. 84 (one of which, fol. 67, is wanting); size 8½ in. by 3½ in.; clearly written, in Devanāgarī; eight or nine lines in a page.

The first five *kṛit-pādas* of *Trilocanadāsa's Pañjikā*.

Dated: संवत् १९२५ शुक्लौ देवशर्मणालेखि ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

747.

1383d. Foll. 47; size 14 in. by 4½ in.; written in the Bengālī character, by two recent hands; foll. 1-19 indifferently, the rest fairly; eight lines in a page.

Kātantracandrikā, an exposition of *Durgasimha's Vṛitti* and *Trilocanadāsa's Pañjikā*, by an unknown author. The *sandhi* section.

It begins: ग्रन्थारम्भे शिष्टाचारपरिप्राप्त्यर्थं निखिलविप्रविद्यातार्थं च शिवनमस्कारमादौ निबध्नाति देवदेवमित्यादि ॥

Of other commentators, a number of quotations (mostly in the form of *kārikās*) are met with from *Kulacandra* (also quoted by *Trilocanadāsa*), probably the author of *Durgavāhyaprabodha*, cf. Rāj. Mitra, Notices i., p. 297.

[H. T. COLEBROOKE.]

748.

1820. Foll. 63 (the 2nd of which is wanting); fairly written, in the Jaina type of Devanāgarī, about A.D. 1500; nineteen lines in a page.

*Pañjikā*durgapadaprabodha, scholia on the *Kātantravṛttipañjikā*, by *Leśaprabodha*, disciple of *Jinadattasūri* (or *Jineśvarasūri*). From the beginning of the work to the end of the *kāraka* chapter (II. 4).

It begins: अहं ॥ नमः सर्वविदे ॥ नमः श्रुतदेवतायै ॥

श्रेयसे ऽस्तु परं ज्योतिर्लोकालोकावभासकं ।

यत्किंकराविवर्केन्दु अपि विश्वप्रकाशकौ ॥ १ ॥

श्रेयःश्रीसुभगः क्षिताखिलरिपुः श्वेतांतपत्रेदिरा-

भ्राजिष्णुश्चतुरंगसंघकटकः सद्धर्मचक्राद्भुतः ।

नानामर्त्यपतिश्रितां हि पुगलः प्रोद्गीप्ररत्नध्वजो

ऽहंचक्रो मम सिद्धये ऽस्त्वभिमुखः श्रीशान्तिनाथः प्रभुः ॥ २ ॥

श्रीवीरं जिनदत्तसूरिसुगुहं दत्ताश्रिताभीषितं

नत्वा श्रीश्रुतदेवतां भगवतीं चाराध्य बुद्धिप्रदां ।

अज्ञो ऽप्यस्मि गुरुपदेशवशतः श्रीपञ्जिकायाः क्वचिद्

वृत्त्यादेः परशास्त्रतो ऽस्फुटपदव्याख्यां लिखामि स्फुटां ॥ ३ ॥

तत्रादौ तावत् शिष्टसमाचारपरिपालनार्थं निर्विघ्नेन शास्त्र-परिसमाप्त्यर्थं चाभीष्टदेवतानमस्कारं प्रेक्षावतां प्रवृत्त्यर्थमभिधेयं संबंधप्रयोजनानि च प्रतिषिद्धादियुः पञ्जिकाकारः श्लोकद्वयं चकार । प्रणम्येत्यादि ॥ प्रणम्य शर्वं रुद्रं दुर्गसिंहोक्तकांतवृ-त्तिदुर्गपदान्यहं विवृणोमीति संबंधः । ०

The *sandhi* section ends fol. 17: इति श्रीजि-नेश्वरसूरिशिष्यलेश्वरप्रबोधमूर्तिगणिविरचिते पञ्जिकादुर्गपदप्रबोधे पंचमः संधिः ॥

In a MS. described in Kielhorn's Report, Bombay, 1881, p. 26, the author is called *Jinaprabodha*. [H. T. COLEBROOKE.]

749.

855. Foll. 83; size 12½ in. by 4 in.; good, modern Bengālī writing; seven lines in a page.

Caitanīkūṭī, an exposition, by *Vararuci*, of a set of aphorisms on *Kṛit* affixes (in six *pādas*), composed by the same author, and adopted by the *Kalāpa* school.

It begins: सिद्धिरिच्छन् ऽज्ञानुबन्धे ॥ धातूनामिज्जत्का-येस्य सिद्धिर्भवति । ऽज्ञानुबन्धे परतः । ०

It ends: इति चैवकुट्यां वररुचिकृतायां कातन्त्रवृत्तौ पदसहस्रिकायां यज्ञोमानशोधितायां कृत्स्नु पद्यः पादः समाप्तः ॥

The *sūtras* have been published in J. Egge-ling's edition of the *Kātantra* (IV. 1, 1 seq.), with extracts from *Vararuci*'s commentary (p. 538 seqq.). [H. T. COLEBROOKE.]

750.

1383b. Foll. 40; size 13½ in. by 4½ in.; modern Bengālī handwriting; 8-11 lines in a page.

Kalāpacandra, a commentary (*vyākhyāsūtra*) on the *Kātantra* by *Susheṇa Kavirāja Miśra*, son of *Miśra Mahādharma*. The *sandhi* section.

It begins: प्रारिप्सितग्रन्थप्रतिबन्धकविघ्नविघाताय हर-नमस्कारपुरःसरं मङ्गलं शिष्यान् शिष्ययितुं आदौ निचम्राति देवदेवमित्यादि । ०

Besides the commentaries of *Durgasiṃha* and *Trilocanadāsa*, the following authorities have been met with: *Umāpati* (foll. 4b, 23b, *Umā-patikārikā*, 31b), *Kalidāsa* (foll. 15b, 16, 30b), *Kulacandra* (foll. 2, 13b, 14, 16, 23, 24, 39b), *Gopīnāthātarkācārya* (fol. 19b), *Daurgāḥ* (foll. 19, 24), *Patāñjali* (fol. 18b), *Parīśiṣṭa* (fol. 34, -*kāra*, 21b), *Bhāṣhyakāra* (fol. 18b), *Vāmanavṛttikṛita* (*rahasṭādigrhaṇam ārūḍhapratipattiyartham ity uktam*, fol. 3), *Śaṅkātāyana* (foll. 18b, 37b), *Śrīpati* (fol. 19; *Datta-Śrīpati*, and immediately after, *kaścit Śrīpatiḥ*, fol. 18), *Hemakāra* (foll. 5, 11b, 18, 31b, 33b, 34b).

It ends: इति मिश्रमहिषरात्मजशुभेनकविराजविरचिते सन्धौ पञ्चमः पादः समाप्तः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

751.

1385. Foll. 109; size 14 in. by 4½ in.; legible, recent Bengālī handwriting; eight or nine lines in a page.

The same work. The *nāmni catuṣṭayam*, incomplete. The MS. breaks off abruptly in II. 4, 13.

It begins :

श्रीविद्याभूषणाचार्यसुपेक्षेन विनिर्मितः ।

आस्तां कलापचन्द्रो ऽयं कालापानां मनोमुदे ॥

The 3rd chapter ends fol. 86b: इति कविराजनि-
श्रविरचिते कलापचन्द्रे नास्ति चतुष्टये तृतीयप्रकरणं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

752.

1383a. Foll. 34; size 14½ in. by 4½ in.;
recent Bengālī handwriting: 9-12 lines in a
page.

The *ākhyāta* section of *Kavirāja's Kalāpacan-
dra*; incomplete. The MS. terminates abruptly
in the comment on III. 2, 8. It begins:

रमापतिपदाम्भोजराजहंसेन यत्नतः ।

आचार्यकविराजेन व्याख्यास्यातस्य लिख्यते ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

753.

1383e. Foll. 53; size 13 in. by 4½ in.;
recent Bengālī handwriting; eight lines in a
page.

Kātantra-vyākhyāsāra, another exposition of
the *Kātantra*, by *Harirāma*. The *sandhi* section.
It begins:

विश्वनाथपदद्वन्द्वं नत्वा गुरुपदे मया ।

तन्मते हरिरामेण व्याख्यासारः समासतः ॥

ग्रन्थारम्भे शिष्टाचारपरिपालनार्थं निखिलविघ्नविघातार्थं च
नमस्कुर्वन्निब्रूयामि । देवदेवमित्रादि ०

The work is chiefly based on the commen-
taries of *Durgasiṃha* and *Trilocanadāsa*. Of
other writers belonging to this school, he quotes
Umāpati (foll. 4b, 5b, 8, 29b; 39b, 42, 44), *Kavi-
rāja* (foll. 8b, 19b, 22b), *Kulacandra* (fol. 11),
Laṅhuvṛttikāra (fol. 38b), *Śrīpati* (foll. 18, 26b,
27b, 28, 34, 35, 38; *Śrīpatisūtra*, ?i.e. *vārttika*,
40b). Of other authorities quoted we may
mention *Harani* (7, 7b), *Medinikāra* (7b, 51),
Tatpāradāsa (29) and *Hemakāra* (50, *Hemakāra*,
[H. T. COLEBROOKE.]

754.

1387. Foll. 136; size 14 in. by 5 in.;
written, in the Bengālī character, by two or three
recent hands; seven or eight lines in a page.

The *nāmni catuṣṭayam* of the same work.

It begins: अथ चतुष्टयप्रदीपो लिख्यते । धातु । दधाति
पुष्पाति क्रियामिति धातुधातोः ०

It ends: इति चतुष्टयप्रदीपे व्याख्यासारे तद्वित्तः पादः
समाप्तः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

755.

1182b. Foll. 45; size 13 in. by 4½ in.; good,
modern Bengālī handwriting; eight lines in a
page.

Kātantra-vyākhyāsāra. The first three chap-
ters of the *ākhyāta* section.

[H. T. COLEBROOKE.]

756.

1182a. Foll. 42; size 13 in. by 4½ in.;
modern Bengālī handwriting; eight lines in a
page.

The *kṛidanta* section of the same work, from
the beginning to *sūtra* 9 of the 5th chapter.

It begins: वृक्षादि । अथ कृदन्ताः शब्दाः शर्ववर्मेणा
न कथं व्युत्पादिता वररुचिना वा कथं व्युत्पादिता इति शि-
ष्यजिज्ञासायां प्रतिपादयन्नाह वृक्षादिवदिति । ननु कृतिना
कृतो न कृता इति कथं ज्ञातं यावता कर्तृकर्मणोः कृति नित्यं ०

[H. T. COLEBROOKE.]

757.

1182c. Foll. 33; size 13 in. by 4½ in.; good,
small, modern Bengālī handwriting; eight lines
in a page.

A fragment of another commentary (*Vyākhyā-
sāra*) on the *Kātantra*, by *Rāmadāsa*, comprising
the comment on III. 1, 6, and from III. 2, 2
to III. 6, 48, where it breaks off abruptly. The
author's name is given in the colophon, added
by a different hand: रामदासकृताख्यातव्याख्यासारः ॥

Besides *Durgasimha* and *Trilocanadāsa*, on whose commentaries the work is chiefly based, *Kulacandra* and *Hemakara* (once *Hemakāra*, twice *Hema*) are frequently referred to, as are also once each *Umāpati* (fol. 28), *Candra* (22), *Patrāṅkura* (12), *Purushottama* (यतिभवते श्रीः पद्मानामिति, 9b), *Vararuci* (शोभुष्यमान इति मतान्तरेणैवेति वररुचिः fol. 3b), *Śrīpati* (22b).

[H. T. COLEBROOKE.]

758.

1271A. Foll. 63; size 13½ in. by 4½ in.; legible, modern Bengālī writing; eight or nine lines in a page.

Vīṇśvara's Kātantraṭīkā. The 3rd *pāda* of the *ākhyāta* section.

It begins: द्विवचनं ॥ अधिकारसूत्रमिदं वक्ष्यमाणाधि-
संक्षेपाद्यतः कार्ये कार्यनिमित्तानां यद्विवरणं सो अधिकारः । ०

It ends: इति श्रीमहामहोपाध्यायश्रीविश्वेश्वरतर्काचार्य-
विरचिताष्टमप्रकरणं समाप्तं ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

759.

1271B. Foll. 52; size 13½ in. by 4½ in.; modern; legibly written, in the Bengālī character; nine or ten lines in a page.

Kālāpatattvārṇava, another commentary on the *Kātantra*, by *Raghunandana*. The section on *krit* suffixes. It begins:

प्रणम्य परमं देवं गोपालं चित्तनन्दनं ।
करोमि शब्दशास्त्रस्य विवृतिं प्रस्तुतां शुभां ॥
सदार्थमृतलाभाय सूक्तिरत्नाय च द्रुतं ।
कलापसर्वतन्त्रस्य समुद्रः सेव्यतामयं ॥ ० ॥

अथ कृदन्ताः शब्दाः सर्ववर्मेणा कथं न व्युत्पादिता वररु-
चिना वा किमर्थं व्युत्पादिता इति शिष्यनिज्ञासायां प्रतिपाद-
यन्नाह वृक्षादिवदित्यादि । ननु वृक्षादयो अपि कृदन्ता एव ०

It ends: इति श्रीरघुनन्दनाचार्यशिरोमणिकृते कलापत-
न्त्रार्थे कृत्सु पञ्चमः पादः समाप्तः ॥

For another MS. of (the same portion of) *Raghunandana's* commentary, see Rāj. Mitra, Notices vii., p. 101. [H. T. COLEBROOKE.]

760.

1475c. Foll. 2; size 12¼ in. by 5 in.; De-
vanāgarī character; eleven or twelve lines in
a page.*

A passage from some commentary, apparently
belonging to the *Kātantra*.

It begins: बहुलमेतन्निदर्शनम् ०

Kulacandra, *Kumārakāvya* (K.S. 8, 31), *Can-
drapradīpa*, a *īlākṛit*, *Dhātupradīpa*, *Vardha-
māna*, and *Vāmana* (*Kāvya*. V. 2, 79) are re-
ferred to in these pages. The following *sūtra* (?)
occurs: स्थूलदूरयुवक्षिप्रक्षुद्राणामनस्यादेर्लोपो गुणश्च । cf.
P. VI. 4, 156. [H. T. COLEBROOKE.]

761.

1163. Foll. 105; size 13½ in. by 5 in.; fairly
written, in the Bengālī character, by two or three
recent hands; eight lines in a page.

Kātantra-parīśiṣṭa, a set of grammatical
rules supplementary of the *Kātantra*, with brief
comments; by *Śrīpati-datta*.

The work begins:

संसारतिमिरमिहिरं महेशमजमधुरं हरिं नत्वा ।

विविधमुनितन्त्रदृष्टं ब्रूमः कातन्त्रपरिशिष्टं ॥

वृद्धिरादेशस्य ॥ आदेशस्य वृद्धिर्भवतीत्यधिक्रियते । प्राग्वृद्धि-
ग्रहणं मङ्गलार्थं ॥ स्वस्योरिणोः ॥ ईरेरिणोः परतः स्वशब्दादेशस्य
वृद्धिर्भवति । स्वैरः । स्वैरी । स्वैराहुणमावादिना सिद्धे ईरिग्र-
हणमोरिण्येवत्युतिनिवृत्त्यर्थं ॥ अक्षस्योहित्यां ० ॥ प्रस्योढो-
द्घोश्च ० ॥ चृति धातोरुपसर्गस्य दीर्घः ० ॥ नामधातोर्वा ० ॥
लुति वा ० ॥ चृणप्रवसनकक्षलदशानामृणे ॥ चृणशब्दे परे
एषामरादेशस्य दीर्घो भवति । चृणार्थं । प्राणार्थं । वसनार्थं ।
वत्सतरार्थं ॥ वत्सरशब्दश्चाह्नाकाशिकादी पठ्यते । तदिह न
संमतं पातञ्जलिशाकटायनादीनां तरप्रत्ययस्थेष्टत्वात् । तथा च
तरप्रत्ययो ऽत्र भाष्यादायुक्तः ॥ कक्षलार्थं । दशार्थं । दशार्थो
देशः । दशार्थो नदी । चृणं जलदुर्गो ऽच्युच्यते ॥ ० ॥ चृते
रस्तृतीयासमासे ० ॥ चृतो रलावृद्धतोः ० ॥ लुक् सव-
र्णवत् ० ॥ उपसर्गवर्णलोपो धातोरेदोतोः ० ॥ नामधातो-
र्वा ० ॥ एषैष्ययोः प्रस्य ० ॥

The *sandhiprakaraṇa* ends fol. 20 (where the
Vṛitti is expressly ascribed to *Śrīpatidatta*);
nāmuprakaraṇa, fol. 35b; *kāraṇapr.*, fol. 55b.

shatvādhikāra, fol. 59b; *ṇatvapraś.*, fol. 63; *stryādhikāra*, fol. 72b; then follows the *samāsa-prakaraṇa*, with which the work seems to conclude.

The colophon is: इति वैद्यमहामहोपाध्यायश्रीश्रीप-
तिदत्तविरचितं कातन्त्रपरिशिष्टं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

762.

3178. Palm-leaves 119, of which 1-21 are wanting; size 14 in. by 2 in.; neatly written, in the Bengālī character, in the 16th century (?); five lines in a page.

Another copy of *Śrīpati-datta's Parisiṣṭa*. Incomplete at the beginning. A leaf of paper has been inserted here, with indifferent, much injured, writing, apparently intended to supply one of the lost leaves.

The *nāmaprakaraṇa* ends fol. 38; *kāraka-prakaraṇa*, fol. 63b; *shatvādhikāra*, fol. 69; *ṇatvādhikāra*, fol. 74; *stryādhikāra*, fol. 85b.

[P]

763.

641. Foll. 175; size 16 in. by 5 in.; good, modern Bengālī handwriting; 10-13 lines in a page.

[*Kātantra*-] *Parisiṣṭaprabodha*, a commentary on the preceding work, by *Gopīnātha Tarkācārya*, son of *Paśupati Ācāryasimha*. It begins:

यो जातो धरणीधरेन्द्रतनयानापाङ्गिपाथोरुहा-
सक्तात्मा ज्ञेयमानसात् पशुपतेराचार्यसिंहात् ततः ।

कीर्तिश्रीजितशीतरश्मिकुमुदश्रेणीश्रियः श्रीमतो
दानानीतरवारिवारितधरादीनानिदैव्यारितः ॥

सो ज्यं सूरिसभासभाजितमतिः कामाभिरामाकृतिः
सत्योत्सेकवशीकृतेश्वरमतिः श्रीयोजनासंततिः ।

गोपीनाथ इमं चकार मधुरव्याहारवागीश्वरः
तत्त्वोपायैरः जदवेचनैः मध्वीकथिद्याधरः ॥

एव सादृ सङ्कलविप्रसक्तगणकुञ्जरसंमतिप्रामाण्यविरहितो विप्रो-

त्सवकारणप्रारब्धकर्मोपकारकरणहरिन्मस्कारपुरःसरं ग्रन्थमार-
भमाणस्तन्निबन्धनं शिष्याभिशिष्ययिष्यन् करोति संसारेति ।
अस्यार्थः । ०

कातन्त्रस्य शर्ववर्मकृतसूत्रस्य परिशिष्टं । परिशिष्यते यदाग-
मादेशादिलक्षणं कार्यं तत्परिशिष्टं । शर्ववर्मेणाऽनुक्तं चयं ब्रूम
इत्यर्थः । कातन्त्रशब्दो लोके कौमारव्याकरणे रूढ इति न
जयदेवादितन्त्रं प्रतीयत इति चन्द्रः । आत्मनो ग्रन्थकरणयोग्य-
तासूचकं कर्तव्यग्रन्थप्रामाणिकत्वबोधकत्वं च विशेषणमाह ।
विविधमुनितन्त्रदृष्टमिति ०

The MS. is corrected throughout. The colo-
phon runs thus:

इति महामहोपाध्यायश्रीपशुपत्याचार्यसिंहात्मजश्रीगोपीना-
थतर्कचार्यविरचिते परिशिष्टप्रबोधे समासव्याख्यावं समाप्तं ॥

The *sandhipr.* ends fol. 39b; the *nāmapr.*,
fol. 84; the *kāraka*, fol. 124b; *ṇatva*, fol. 133;
stripr., fol. 145. [H. T. COLEBROOKE.]

764, 765, 766.

1634, 1620, 1621. Size 19 in. by 3½ in.;
folded to half the length; small, but clear, modern
Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Another copy of *Gopīnātha's* commentary.

Vol. i., foll. 98 from the beginning to the
end of the *nāmaprakaraṇa*;

Vol. ii., foll. 39 the *kārakaprakaraṇa*;

Vol. iii., foll. 50, thence to the end of the
samāsaprakaraṇa.

It ends: इति महामहोपाध्यायश्रीपशुपत्याचार्यसिंहतनु-
जविरचिता पुस्तिका समाप्ता ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

767.

145. Foll. 144; size 14 in. by 4 in.; modern;
legibly written, in the Bengālī character; eight
lines in a page.

[*Kalāpa*-] *Parisiṣṭaprabodha* (or *Pattvabo-*
dhinā), another commentary on *Śrīpatidatta's*
work, by *Rāmacandra Cakravartin*. It begins:

प्रणम्य श्रीनाथपदारविन्दम्

अज्ञानसंमोहविनाशवीजं ।

कलापतन्त्रस्य च तत्त्वबोधिनो

कुर्वे कृतो(मां) द्विजराजचन्द्रः ॥

उपायाः सन्ति यद्यत्र गोपीनाथादिनिर्मिताः ।

विबुद्धबोधनायैव तथाप्यत्र ममोद्यमः ॥

तत्रादौ शिष्टाचारतयानुमतयन्प्रसमाप्तिकामो मङ्गलमाचरे-
दिति प्राचीनाः । तत्रेति नवीनाः । तथा हि समाप्तिग्रन्थस्य
चरमर्णोत्पत्तिः ० । ० ॥ हरिं नत्वा कातन्त्रस्य कौमारव्याकर-
णस्य परिशिष्टं वक्ष्यमाणत्वेन शेषावयवत्वं लोपागमादि वृद्धा-
दिकार्षे शर्ववर्मणोऽनुक्तं वयं ब्रूमः । ०

The MS. terminates at the end of the *kāra-
karakaraṇa*. [H. T. COLEBROOKE.]

768.

1271E. Foll. 58; size 13½ in. by 4½ in.;
fairly good, modern Bengālī handwriting; eight
lines in a page.

Parīśiṣṭa-Siddhāntaratnākara (?), a third
commentary on the *Kātantra-parīśiṣṭa*, by
Śivarama Cakravartin. The *sandhi* section.

The MS. from which this was copied seems
to have been incomplete at the beginning. The
copy begins with the explanation of the rule
च्युते; followed by that of च्युतो र ० ॥ लुक् ० ॥ See
above, no. 761.

At the beginning a different hand has added
the stanza:

वाक्यद्विपद्मं च धिया लिलेख कृतप्रणामी शिवरामशर्मा ।
व्याहारवाक्यैः परिशिष्टशास्त्रे सिद्धान्तरत्नाङ्कुरमेव यत्नात् ॥

It ends: इति शिवरामचक्रवर्तिकृते परिशिष्टसिद्धान्त-
रत्नाङ्कुरे (sic; ? पत्राङ्कुरे cf. p. 201a) सन्धिप्रकरणं
समाप्तं ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

769.

139. Foll. 172; size 13½ in. by 6 in.; modern
Bengālī handwriting; twelve lines in a page.

Vaktavya-viveka (or *-vṛttitīkā*), a fourth com-
mentary on *Śrīpatidatta's Parīśiṣṭa*, by *Pun-
ḍarikāksha Vidyāsāgara Bhaṭṭācārya*, son of
Śrīkānta Pandita. It begins:

शङ्करचरणसरोजं प्रणतामरमौलिं पदं वन्दे (I) ।

अथ वक्तव्यविवेकं विदधे श्रीपुण्डरीकाक्षः ॥

एकान्तरपाणिनि ० ।

स श्रीपतेरपि चर्चासि विरेचयामि ० ॥

विशिष्टशिष्टाचारपरिप्राप्तया स्तुत्यविम्विधातार्थकृतमिष्टदे-
वतानमस्कारं शिष्टशिष्टार्थमादौ निवभ्राति संसारेत्यादि ० - - ॥
कातन्त्रपरिशिष्टमिति कातन्त्रे सार्ववर्मिकव्याकरणे परिशिष्टमनुक्तं
कार्षे तद्भूम इत्यर्थः ॥ ०

इति महामहोपाध्यायश्रीमच्छ्रीकान्तपण्डितात्मजश्रीपुण्डरी-
काक्षविरचिते वक्तव्यविवेके सन्धिप्रकरणं समाप्तं ॥
fol. 33b.

इति नामप्रकरणं ॥ fol. 74b (end of leaf).

इति महामहोपाध्यायश्रीविद्यासागरभट्टाचार्यकृतायां वक्तव्य-
वृत्तिटीकायां कारकप्रकरणं समाप्तं ॥ fol. 133.

इति महामहोपाध्यायश्रीमच्छ्रीकान्तपण्डितात्मजश्रीविद्यासा-
गरभट्टाचार्यविरचिते वक्तव्यविवेके स्तुत्यधिकारः
समाप्तः ॥ fol. 151.

The last chapter (*samāsa*) begins with two
śārdūlavikrīḍita stanzas, शौदीर्यं त्यजताम् ०, ending
वितनुते श्रीकान्तवीरात्मजः ॥

The original colophon, which was identical
with that of the preceding chapter, except
० वक्तव्यटीका समाप्ता ॥ has been daubed over, and
a different hand has added:

इति महामहोपाध्यायश्रीपुण्डरीकाक्षवक्तव्यटीका समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

770.

1271F. Foll. 28; size 14 in. by 4½ in.; clear,
modern Bengālī handwriting; eight lines in a
page.

Kātantra-Uttaraparīśiṣṭa, a continuation of
Śrīpatidatta's Parīśiṣṭa, by *Trilocanadāsa*.

It begins:

नत्वा शङ्करचरणं नत्वा कातन्त्रशिष्यसंमोहं ।

दृष्ट्वा नानातन्त्रं कुर्मः परिशिष्टमुत्तरस्य (I) ॥

श्रीपतिना हुतसारे कलापदुग्धां सुधां कामं ।

[ए]तन्त्रियानिगरणं पातुं चलते त्रिलोचनः सद्यः ॥

तादृक्परिश्रमपयोधिनिमज्जनेन

लब्धं मया किमपि वस्तु विचारदक्षाः ।

भावोऽपि तत्परिचये भवतां महान्तः

श्रुत्वा किं हसय मामवधत्त धीराः ॥

स्त्री द्विगुरदन्तोऽप्यात्रादिः समाहारे ॥ पात्रादवर्जितोऽदन्तो

Dhātupāṭha of the *Kātantra*, with a commentary (*vṛitti*), entitled *Manoramā*, composed, in A.D. 1536, by *Ramānāthaśarman Rāyi*, son of *Vedagarbha Tarkācārya*.

This MS. [A.] begins:

सम्यक् प्रणम्य तां वाणीमानीय* च सतां वचः ।

मनोरमा रमानाथशर्मणा परिनिर्मिता ॥ १ ॥

प्रायेण धातुवैषम्यात् सर्वेषां घूर्णते शिरः ।

या तत्क्रियायै† प्रभवेत् सैव वृत्तिर्भनोरमा ॥ २ ॥

भूरिसूरिकृता वृत्तिर्भूयसी युक्तयुक्तिका‡ ।

निश्चतुं§ धातवस्तेषां॥ न शक्यास्तेन मे श्रमः ॥ ३ ॥

यो मत्सरः¶ प्रचयति प्रथितस्य नाम्ना

कस्यापि वा निजमहित्वसमीहया वा ।

उच्छिद्य नाम मम वीक्ष्य कृतीः समन्तात् **

तस्यैव नश्यति तारां†† सुकृतं कृतं तु ॥ ४ ॥

भू सत्तायां ॥ सतो भावः प्रवृत्तिनिमित्तं सत्ता तस्याश्च‡
सिद्धरूपायाः अपि यथा क्रियात्वं तथा वर्णितमेव धातुसं-
ज्ञायां । ° [H. T. COLEBROOKE.]

775.

648. Foll. 103; size 13 in. by 4 in.; written, in the Bengālī character, towards the end of last century; eight or nine lines in a page.

The same work [B].

This is the more correct MS.; but the first two leaves have been supplied by a later, less intelligent, scribe. The MS. ends:

* प्रणम्य सततं वाणीमानीय B.

† यत्नात् क्रियायै B.

‡ Thus B., and Paris MS.; युक्तयुक्तिका

§ शिशूनां इत्यपि पाठः A. marg.

॥ Thus Par.; ° ते तां A; B. reads this half-*śloka*
thus: ततस्तस्यानुशक्यास्ते न मे तेषु परिश्रमः ॥

¶ मत्सरं B.

** Thus B., Par.; समस्ताम् A.

†† नश्यतु तारां B.

‡ B. om. प्रवृत्तिः; ° तस्या A.

§§ सिद्धरूपायाः क्रियाया A.

वसुवाणभुवनगणिते* शाके धर्मद्वितीये ।

कातन्त्रधातुवृत्तिं निर्मितवान् श्रीरमानाथः ॥ ° ॥

इति वेदगर्भतर्काचार्यात्मजरायिकुलप्रसूतश्रीरमानाथशर्म-
निर्मितायां कातन्त्रगणधातुवृत्तौ† चुरादिविवरणं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

776.

2820. Foll. 65; size 8½ in. by 7 in.; bound in the European fashion; good Devanāgarī writing; 15–20 lines in a page.

Kāśinātha's Dhātumanjari, ‡ alphabetically arranged for Wilkins by *Lālā Mahatā Barāya*, and published by the former (1815) from this MS., with the various readings of Carey's edition of the *Kavikalpadruma*.

It begins:

सरामराममारामं गुणानां धातुमञ्जरी ।

ज्ञानदाज्ञानही ज्ञान्वा काशीनाथेन कथ्यते ॥

अक अग कुटिलायां गतौ । अकति । अगति सर्पः । अगः
पर्वतः ॥

The margin contains numerous English renderings in pencil. [SIR CH. WILKINS.]

777.

842. Foll. 79; size 12½ in. by 4 in.; modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Śabdāvalī, consisting of paradigms of, and general remarks on, declensions. Rules of the *Kātantra* are quoted by the author.

It begins:

प्रणम्य सच्चिदानन्दं जगतां ज्ञानकारणं ।

शब्दतत्त्वं समालेखि बालानामाशुबुद्धये ॥

* For वष the scribe orig. wrote वष; A. does not give this *śloka*; the last page of the Paris MS. (acc. to M. Sylvain Lévi) is in a very bad state of preservation; it omits बुद्ध, and seems to read वसुवाणगणित.

† कातन्त्रगणधातुवृत्तौ A.; कातन्त्रधातुवृत्तौ Par.

‡ The original MS. of this work (no. 2819) mentioned by Westergaard, *Radices*, p. v., seems to have disappeared from the library many years ago.

अकारान्तादिहान्तानां सर्वनाम्नां ततः परं ।
संख्यानां च कतेष्वपि साध्यमुक्तं मयाधुना ॥
देवादीनां च शब्दानां लिङ्गानां च विनिर्णये ।
यदभद्रं ब्रवीम्यत्र क्षमस्व तदिहोत्तमाः ॥
रुदिशब्दाश्च कथ्यन्ते पुंसि क्रीवे स्त्रियामपि ।
गुणद्रव्यक्रियायोगास्त्रिलिङ्गास्तदनन्तरं ॥ °

इति पुल्लिङ्गे अकारान्ताः fol. 8; ° आकारान्ताः fol. 8b;
° इकारान्ताः fol. 12, etc.

इति पुंसि व्यञ्जनान्तविचरणं । अथ स्त्रीलिङ्गशब्दाः fol. 34b;
अथ नपुंसकलिङ्गशब्दाः fol. 46; अथ सर्वनामशब्दाः fol. 56;
अथ संख्यावाचकशब्दाः fol. 71.

It ends: इति शब्दावल्यां संख्यावाचकशब्दसाधनं
समाप्तं ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

778.

1271D. Foll. 51; size 13½ in. by 4½ in.; fairly good, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Śabdāmālā, a set of declensional paradigms, arranged by *Gopīnātha-śarman*.

It begins:

प्रथम्य चरणाम्भोजं भवान्या बालबोधिनी ।
क्रियते शब्दमालेयं श्रीगोपीनाथशर्मेणा ॥

पुंस्त्रीनपुंसकशब्दे वाच्यलिङ्गाश्च वाचकः । ° देवशब्दो देव-
वाचकः । देवः देवी देवाः । ° The MS. is perhaps incomplete, it ending with forms of यूप, दोष, दोस्; after which a different hand has added the colophon: इति श्रीगोपीनाथकृता शब्दमाला समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

779.

825c. Foll. 57; size 12¾ in. by 4½ in.; fairly good, modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Śabdārṇava, another set of declensional paradigms, with a running explanation, by *Rāma-*

The treatise begins:

नत्वा शम्भोः पदान् सुरुदनुजवरैः सेव्यमानं सुकान्तं
योगीन्दैरभिवाञ्छितं द्विजवरैर्धर्मैः हि पूज्यं च यत् ।
मूढानां प्रतिपत्तये वितनुते श्रीरामचन्द्रः सुधीर्
विज्ञानाय शिशोरतीव सुखदं शब्दार्थैर्वै ज्ञानदं ॥
शब्दानां प्रथमे द्वित्वे बहुत्वे यानि यानि च ।
प्रयोगानि भवन्ति हि तानि तानि वदाम्यहं ॥

अथाकारान्ताः । रामः रामौ रामाः । °

It ends: मधुलिहादीनां विरामव्यञ्जनादी च उक्ते ॥
समाप्तं चेदं शब्दार्थवसिति ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

780.

825b. Foll. 52; size 12¾ in. by 4½ in.; legibly written, in the Bengālī character; six lines in a page; modern.

[*Kalāpa-*] *Dhātusādhana*, a set of conjugational paradigms with a running explanation, by *Rāmakānta* (or *Rāmacandra Cakravartin*, acc. to the title on fol. 1a).

It begins:

नत्वा गुरुपदद्वन्द्वं रामकान्तेन यत्नतः ।
बालानामवबोधाय क्रियते धातुसाधनं ॥

अथ धातवः ॥ तत्र यद्यपि बहवो धातवस्तथापि ग्रन्थगौरवभयात् ऋटिति सर्वधातुसाधनानुसंधाने धीजनकत्वाच्च वृद्धसं-
मताद् भवादयो दशैव निबध्यन्ते । यदुक्तं वृद्धैः ।

भूस्यागमदृशो हन्तिदाकृञ्जग्रहचिन्तयः ।

दशैते पुरतो ज्ञेयाः शीघ्रज्ञानाय धातव इति ॥

तत्र प्रथमं भू सत्तायामिति सत्तार्थं वर्तमानस्य भूशब्दस्य क्रियाभावो धातुरिति ° - भू ends fol. 8b; स्या fol. 12b; गम् fol. 16b; दृश् fol. 20; हन् fol. 28; दा fol. 30b; कृ fol. 37b; ज्ञा fol. 41b; ग्रह fol. 46; चिन् is not quite complete, ending abruptly आशीः । चिन्त्यात् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

781.

1292. Foll. 22; size 13 in. (fol. 17-22, 12½ in.) by 4¾ in.; modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Dhātusādhana, the above set of paradigms—

the compilation of which (in *śaka* 1411) is here ascribed to *Kavicaandra*—without the commentary. It begins:

नत्वा शिवपदद्वन्द्वं संसारसारकारणं ।
श्रीमता कविचन्द्रेण क्रियते धातुसाधनं ॥
भूत्यागमदृशो हन्तिदाकृज्ञाग्रहचिन्तयः ।
दश ते पुरतो ज्ञेयाः शीघ्रज्ञानाय धातवः ॥ ०

भू सत्तायां । भूधातुरकर्मकः परस्मैपदी ०
It ends : करणे भुवने शाके बालानां बोधहेतवे ।

श्रीमता कविचन्द्रेण रचितं धातुसाधनं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

782.

1175b. Foll. 24; size 13½ in. by 4½ in.; good, recent Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Dhātughoshā, the same set of paradigms. This MS. omits the introductory and concluding *ślokas*. It is here appended to a MS. of the *Śighrabodha*, being perhaps intended to be used in connection with that grammar, or on account of the occurrence of the word *śighra* in the opening *śloka*.

After आशोः । चिन्त्यात् (see no. 780), the MS. proceeds at fol. 23b, चिन्त्यास्तां चिन्त्यासुः etc.

[H. T. COLEBROOKE.]

783.

825a. Foll. 29; size 13 in. by 4½ in.; Bengālī character; seven lines in a page.

[*Kalāpa-*] *Ākarṣitarahasya*, a treatise on the formation of the Intensive without *ya*, by *Kavi Kaṇṭhakāra*, son of *Trilocana Kavindra*. It consists of 19 *ślokas* (and four introductory stanzas), with a commentary by the same writer.

It begins:

प्रयत्नस्य महादेवं चर्करीतरहस्यकं ।
श्रीकण्ठकविहारो ऽहं वावसि वदतां वरः ॥
परिभाषाटीकायां माधवदासकविचन्द्रभिषजा* ।
मद्गुरुगुरुशोभरपरिशिष्टे यदभिहितमचिरुद्धं ॥
रसवत्सुपसंज्ञानुशासने(यु) च यदभिहितं बीक्ष्य ।
तत्सर्वं संक्षेपात्पदानि वावसि चर्करीतानाम् ॥

* One syllable wanting.

नो ज्ञाज्ञाति कलापचन्द्रविदुरो यद्वावदीति स्फुटं
भाषायामिह चर्करीतमखिलं नैवं दरीदृश्यते ।
भाषायामपि ममनीति विदितो वक्तव्यवादी ततस्
तत्सर्वं विवरीवरीमि रसवत्तन्वादिभिः संमतम् ॥
चर्करीताभिधो धातुश्रेक्रीयितलुकीयते ।
सप्तम्या वैषयिक्या च तस्य द्विवचनं भवेत् ॥ १ ॥
चेक्रीयिते च यो ऽभ्यासस्तत्र यद्यद्विधीयते ।
तत्सर्वं चर्करीतस्याभ्यासे रीविषये रिररी ॥ २ ॥ ०

The commentary begins:

रामचन्द्रनृपद्वारि कलापाध्यापनारतः ।

कण्ठहारकविः सो ऽहं विवृणोमि रहस्यकं ॥

इह निखिलव्याकरणसंवादिर्कौमारव्याकरणं रहस्यदीक्षा-
गुरुणा त्रिलोचनकविचन्द्रमहोपाध्यायेन कृतोत्तरपरिशिष्टाख्या-
तप्रकरणे तस्य लुक् चर्करीतं च बहुलमित्यादीनि यानि यानि
सूत्राख्यभिहितानि तानि तानि शार्ववर्मिकाणि सूत्राणि च
व्याख्यातुकामेन तदात्मजेन व्याकरणशास्त्रसमुद्रसमुत्तितीर्षुषिषणा
विशेषशोभितना श्रीकवि कण्ठहारेण समुपाध्यायपुत्रकविसार्वभौ-
मप्रार्थनादितच्चर्करीतपदकदसकं विवरीवरीतुकामेन प्रारिप्सि-
तप्रतिबन्धकविनाशवीजमहादेवनमस्काराय ग्रन्थस्य नामधेयाय
च कृतं पद्यं व्याख्यातुमुच्यते प्रयत्नस्येति ० - - ॥ परिभाषेति
पद्ययुगलं सुगमं (not explained) ॥ ० ॥ नो ज्ञाज्ञातीत्यादि ।
अस्यार्थः । कलापचन्द्रविदुरो दुर्गैः प्रस्तावाचर्करीतमखिलं भा-
षायां नो ज्ञाज्ञाति भाषायामिति परवाक्योत्तरमपि । ० । यद्
यस्मादिह कलापमते भाषायां चर्करीतमखिलं न दरीदृश्यत
इत्येवं वावदीति दुर्गै इति शेषः । यद्वा कलापचन्द्रविदुरो दुर्गै-
सिंहो ज्ञाज्ञात्येव चर्करीतमर्थात् किंतु न वावदीति चर्करीत-
लक्षणं शर्ववर्मणानुक्रान्तात् । ० । दरीदृश्यते । यन्मते चर्करी-
ताद्वावकर्मणोर्नात्मनेपदमभिधीयते तन्मते चेक्रीयितानो ऽयं
प्रयोगो विदितः । अशेषपरिशेषकारितयाख्यातवक्तव्यवादी तु
श्रीपतिदत्तः ॥ ० । तथा कात्यायनेनापि भाषायां चर्करीतमिति
मत्वा ० । अन्ये ऽपि भाषायां चर्करीतमिच्छन्ति । तथा हि ।
यङो लुग्वहुलं प्रकृतिवत्परस्मैपदी चेति सुपसंज्ञाकरणं । यङ्-
लुक्कुट्टिनिमित्तेषु ईङ् च वा इति सारस्वतव्याकरणं । चर्करी-
ताभ्यासस्येत्यत्र श्रीपतिनाप्युक्तं । यङो लुगस्तीति केचित् ।
निलुग्वृत्तौ (!) चोक्तं भाषायां यङो लुगस्तीति । चान्द्रश्च
लुगधिकारे यङो बहुलमित्याह । काशिकायामपि चान्द्रोनुवृ-
त्तिरिह नेष्टा । भागवृत्तिकारस्तु बोधवीत्येव न चान्द्रसमिति
मन्यते । उक्तं चान्यत्र बोधवीतीति परं रूपं भाषायां साधना-
न्यदिति ॥

कृष्णेन साहसे प्रीतिर्वोभवति यदन्नवोत् ।

न जायतीति युक्तौ तत्सिंहद्विपदयोरिव इति ॥

जायतीतीति विजयवाक्ये । जायतीतीति संग्रहे । शंशमां-
चक्रुरिति भट्टिकाव्ये । वोभवति न सम्मो इति । प्रतिपदमुपहतः
केनचिज्जाग्रहीति विरोधाख्यभावोदाहरणे मिश्रेणोक्तमिति । ०

The author also quotes: *Kātantraikadeśi*, and
° *deśinah*, fol. 28b; *Kulacandra*, fol. 25b; *Kra-*
madīśvara, fol. 7, 10b, 11b etc.; *Durga(sinhā)*'s
(*dhātu-*) *Gaṇavṛitti*, fol. 17; id. *svavṛittau*, fol. 20;
id. *Paribhāṣāvṛittau*, fol. 6, 24; *Sāgara*, fol. 19b.

The colophon runs thus: इति वैद्यमहोपाध्याय-
त्रिलोचनकवीन्दुतनयश्रीकविकण्ठहारविरचितं चक्रेरीतरहस्यं
समाप्तं ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

784.

1415b. Foll. 5; size 12½ in. by 4½ in.; recent
Bengālī writing; ten lines in a page.

Kṛinmañjarī, a set of eighteen memorial verses
(*kārikā*) on primary suffixes (*kṛit*), with a com-
mentary, by *Śivarāmaśarman*.

It begins:

नन्वा महेशं शिवया समेतं संसारदावानलमोक्षहेतुं ।

संक्षेपतः श्रीशिवरामशर्मा कृन्मञ्जरिं सूरिमुदे तनोति ॥

तत्त्वानीयी क्स्वप्पणया पञ्चैते कृत्यसंज्ञकाः ।

भावे कर्मणि चैते स्युर्लक्ष्यतोऽन्यत्र कुत्रचित् ॥ १ ॥ ०

विशेषवचनात् किं स्याद्भावे कर्मदिक् ऽपि च ।

एते संक्षेपतः प्रोक्ता अन्ये ज्ञेया विचक्षणैः ॥ १८ ॥

इहायं कर्ता बालव्युत्पन्नये कृत्यप्रत्ययान् कारिकायां संगृह्णा-
ति तव्येति पञ्चैते कृत्यसंज्ञका इति ते कृत्या इत्यनेनेत्यर्थः । भावे
कर्मणि चैते स्युरिति भावकर्मणोः कृत्यकुलार्था इत्यनेनेत्यर्थः । ०
आख्यातप्रकरणे दुर्गसिंहस्त्वाह । अकर्मकात् भावे सकर्मकात्
कर्मणि एवं कृत्स्वपि वेदितव्यं ०

It ends: भावकर्मणोरुदाहरणं भीतिगमनं । करणे यथा
व्रश्चनः परम्पुः । आधारे गोदोहनो शक्रुधानी सुर्यथा(!) ईषत्पा-
ध्वंसकार्याय ॥ इति शिवरामशर्मोक्तकृन्मञ्जरिः समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

785.

1517h. Foll. 18; size 11 in. by 3½ in.; fairly
written, in Devanagari, in the latter part of last
century; 9-11 lines in a page.

Shaṭkāraka, a set of 14 couplets, on the syntax
of cases, here ascribed to *Vallabhānanda*; with
a commentary. The text runs as follows:

भग्नं मारवलं येन निर्जितं भवपञ्जरम् ।

निर्वाणपदमारुढं तं बुद्धं प्रणमाम्यहम् * ॥

पट्टारकाणि संवन्ध उक्तानुक्तया द्विधा ।

विभक्तिश्चेति निश्चयेमवश्यं योगमिच्छता ॥ १ ॥

यो यत्र प्रत्ययो जातः समासो यत्र वा भवेत् ।

स एनं वक्ति युञ्जानस्तस्य लिङ्गेन संख्यया ॥ २ ॥

लिङ्गसंख्याभियोगश्च प्रायो भवति दर्शितः ।

वेदाः प्रमाणमित्यादिप्रयोगो येन संमतः ॥ ३ ॥

मुख्यकर्तारमाचष्टे प्रत्ययो ऽनेककर्तृके ।

मुख्यः प्रयोजको ज्ञेयः प्रयुक्तो नापरैर्यदि ॥ ४ ॥

दुहादेर्गौणकं कर्म नीवहादेः प्रधानकम् ।

इनन्ते कर्तृकैर्भव अन्यद्वा वक्ति कर्मजः ॥ ५ ॥

गमनाहारवोधार्थशब्दार्थकर्मधातुषु ।

अनिनन्तेषु यः कर्ता स्यादिनन्तेषु कर्म तत् ॥ ६ ॥

न नीखाद्यदिशब्दायक्रन्दः कर्मकर्तृकाः ।

तथा भक्षिरहिंसायां बहोऽसारथिकर्तृकः ॥ ७ ॥

हृक्रोरपि तथा कर्ता इनन्ते कर्म वा भवेत् ।

अभिवादिदृशोरेवमात्मनेविषये परम् ॥ ८ ॥

उक्तादन्यदनुक्तं स्यादुक्ते स्यात् प्रथमैव हि ।

अनुक्ते तु भवन्त्यन्या द्वितीयाद्या यथायथम् ॥ ९ ॥

कर्तृसंज्ञे तृतीया स्याद् द्वितीया कर्मकारके ।

तयोरथ भवेत् षष्ठी कृति निष्ठादिर्वर्जिते ॥ १० ॥

एकदा तूभयप्राप्तौ कर्मस्थेव न कर्तरि ।

अकारकप्रयोगे तु षष्ठी स्यादुभयोरपि ॥ ११ ॥

प्रायशः कथिता एव दृश्यन्ते कर्तृकर्मणोः ।

यथाभिधानमन्यासां प्रवृत्तिर्न निराकृता ॥ १२ ॥

तृतीया करणे प्रायश्चतुर्थी संप्रदानतः ।

पञ्चमी स्यादपादाने तथाधारे तु सप्तमी ॥ १३ ॥

संवन्धे ऽथ भवेत् षष्ठी निर्णयस्तावदीदृशः ।

उक्तानुक्तविचारेण प्रयोगस्तेन गम्यताम् ॥ १४ ॥

The commentary begins: इहायं ग्रन्थकर्ता बाल-
व्युत्पन्नये संक्षेपतः संवन्धमभिधानः प्रस्तुवन्नाह पट्टारकाणी-
त्यादि ॥ अस्यायमर्थः । योगं संवन्धमिच्छता छात्रेण चिन्तयमेवेदं
निश्चये ०

This MS. ends: अत एवायमस्माकमेतावत्परिश्रमः ॥
इमां विंशतिसंयुक्तां मध्येगम्य चतुःशतम् । अरतामरमोलोके(!)

* This *śloka* probably belongs to the commentary.

संबंधो द्योतसिद्धः ॥ इति श्रीवज्रभाजनंदविरचितं षट्कारकम् ॥
श्रीशांके. [H. T. COLEBROOKE.]

786.

801a. Foll. 11; size 15½ in. by 5½ in.; legible modern Bengālī writing; ten lines in a page.

The same treatise, here ascribed to *Vaḥṣa-nandin*; with the same commentary.

It ends: अतः कारकसंबन्धो द्योतमापादयन्निह स्थित
एवायमस्माकं तानुद्दिश्य परिश्रमः ॥

इमां विंशतिसंयुक्तां मध्येगम्य चतुःशती ।

आस्तां सरभसो लोकः संबन्धो द्योत एव हि ॥

इति वहसनन्दिर्विरचितं षट्कारकं समाप्तं ॥

On the first page the treatise is called *Kā-tantrashaṭkāraka*. [H. T. COLEBROOKE.]

787.

1160b. Foll. 16; size 13 in. by 4¾ in.; good, modern Bengālī handwriting; ten lines in a page.

The same treatise, here ascribed to *Maheśa-nandin*; with the commentary.

This MS. contains the text twice, first by itself, and then each *śloka* with the comment.

It ends: अतः कारकसंबन्धो द्योत्यते ते पदसन्धिस्थिता-
वास्माकं तानुद्दिश्य परिश्रमः ॥

इति महेशनन्दिर्विरचितं षट्कारकं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

788.

1175A. Foll. 38; size 13 in. by 4 in.; fairly good modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Śabdarahasya, a treatise on the philosophy of grammar, by *Rāmakānta Vidyāvāgīśa*, son of *Śyāmasundara Cakravartin*.

It begins:

सर्वव्यशेषदाजं मत्वा मतं च सन्नन्तकारकाणां ।

विदधे शब्दरहस्यं श्रीरामकान्तः समासेन ॥

अथ शब्दो निरूप्यते ॥ तत्र प्रतिनियतो वर्णानां व्यूहः शब्द इति टीकाकृतः । इत्यं ० । आकारादिवर्णानां शब्दव्यवहारो गौण इति लक्ष्यते । प्रायिकं वा लक्षणमिदं । स च द्विविधः । साधुशब्दो ष्यशब्दश्च ॥ अत्र तर्काचार्यः । साधुत्वं नियतधर्मजनकसजातीयत्वं । नियतं च नियतक्रियासाध्यत्वात् । नियता च क्रिया श्रुतिस्मृतिप्रतिपाद्या । यद्यप्यपशब्दा धर्मं जनयन्ति सत्यं व्रूयादिति श्रुतेः । तथापि नानर्वेदां म्लेच्छित्यं नापभाषितव्यमिति । ०

सार्धकादिनिरूपणं fol. 3b; शक्त्यादिनिरूपणं fol. 5; लिङ्गाद्यनिरूपणं ॥ धातुद्विविधः ० fol. 8b; अर्थनिरूपणं fol. 11b; शक्त्यादिनिरूपणं fol. 13; शक्तिग्रहप्रकारः fol. 14; मुखनिरूपणं fol. 16; -- कारक ० --; अथ समासलिङ्गं fol. 28b.

Quotations from the following authorities have been met with:

Kavirāja, fol. 26, 30b; *Kāvyaaprakāśasūtram* (*śloka Kāvyaapr.* II, 8), fol. 4, 16; [तत्र तद्भूलौक-
शिक इति काव्यप्रकाशसूचविरोधात् किंतु शब्द एव लक्षणा
स्वशक्यसंबन्धित्वे संबन्धेन लक्ष्यस्य शब्दगतत्वे सत्येवेति काव्य-
प्रकाशटीकाकृत] 18; *Kāvyaaprakāśakṛitāpi vyākhyā-
tam* [viz. इहागृहीतसंक्षेपस्य शब्दादर्थप्रतिपत्तेरभावात् ०]; *Kulacandra*, fol. 6, 6b, 10; *Gaṅgeśvaropādhyāya*, 15; *Gopīnātha*, 13, 16b, 31; *Cakravartin*, 12, &c.; *Cintāmaṇīkṛit*, 29; *Jayāditya*, 25; *Tīkā* and *Tīkākṛit*, often; *Tarkācārya*, often; *Trilocana*, 8b; *Durga*, 5; *Durgūdayaḥ*, 23b; *Nyāsa*, 33b, 35, 36b; *Nyāsakṛit*, 6b; *Pañjī*, 26; *Paramā-
nanda-cakravartin*, 16b, 19b; *Prabhākarāḥ*, 17b; *Bhartrihari*, 4b; *Vākyapadīye Bhartrihariḥ*, 12; *Bhāṣhāpariccheda*, 8; *Rāyamukūṭa*, 28b; *Vṛttī-
kṛit*, 36; *Śabdaśaktiprakāśikā*, 4b, 20b, &c.; *Śrī-
pati*, often; *Śrutyadhyāye Śrīdharasvāmīn*, 20; *Sandhīkikā*, 9b; *Sāgara*, often; *Siddhāntapra-
dīpa*, 9b, 12, 13; *Siddhāntamuktāvalī*, 5b, 8. The *Naiyāyikāḥ* and *Mīmāṃsakāḥ* are also fre-
quently referred to, generally in opposition to each other.

It ends: अन्यथा हे राजनित्यादौ विभक्तिव्येन लिङ्गत्वा-
भावादप्रसङ्गो नकारलोपस्येति दिक् ॥ इत्येकवचनान्नादिनि-

रूपं ॥ इति श्रीलश्रीमहामहोपाध्यायश्यामसुन्दरचक्रवर्त्यात्मज-
श्रीरामकान्तविद्यावागीशेन कृतं शब्दरहस्यं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

789.

2341c. Foll. 6, the first of which is wanting; size 10½ in. by 4½ in.; legibly written in the Jaina type of Devanāgarī, in the latter part of the 17th century; 20-25 lines in a page.

Kātantra-Vibhramasūtra, a set of twenty *ślokas*, containing words, and word-combinations, of the same or similar sound, and susceptible of different meanings; with a commentary (*avacūri*), composed at *Dhavalakkapura*, in *Samvat* 1625, in the reign of *Jinacandrarāja*, by *Cārītrasīṃha Sādhu*, disciple of *Gītivācaka Matibhadragani*.

For the beginning of the text (of 21 *ślokas*) and commentary, see Weber, Cat. Berl. ii., No. 1632. Also the identical *Haima-(tantra-) vibhramasūtra* (with the comm. of *Guṇacandra*), ib., No. 1696, and Aufrecht, Cat. Bodl., No. 380.

This MS. begins in the middle of the 7th *śloka*, the 8th beginning एतेषां कथमेकत्वं ° and the 20th or last [अव्याययो असमस्तं स्यात् °] corresponding to the 21st of the Oxford and Berlin MSS.

It ends: इति कातंत्रविभ्रमसूत्रं संपूर्णं ॥ पण्डितहर्षवि-
शालगणिचिनेयज्ञानसमुद्रलिखितम् ॥

The commentary ends: दिव्योर्ह सादिति सलोपः
सोर्हि ° व्यचनीकः सिद्धं ॥

वाणाश्विपडिदुमिते सद्यति धवलकूपुरवरे समहे ।

श्रीखरतरुणपुष्करमुदिचापुष्टप्रकाराणां ॥ १ ॥

श्रीजिनमाणिक्याभिधसूरीणां सकलसार्वभूमानां ।

पट्टे वरे विजयिषु श्रीमज्जनचंद्रानेषु ॥ २ ॥ गीतिः ।

वाचकमतिभद्रमण्यः शिष्यः तदुपास्यवाप्तपरमार्थः ।

चारित्रसिंहसाधुर्व्यधादवचरिणिमिह सुगमां ॥ ३ ॥

यस्मिंस्त्रितं मतिमांछा(ह)नृतं प्रश्नोत्तरत्र किंचिदपि ।

तत्सम्यक् प्राज्ञवैरैः शोध्यं स्वरोपकाराय ॥ ४ ॥

इति कातंत्रविभ्रमावचूरिः ॥ ज्ञानसमुद्रलिखितम् ॥

[F. BUCHANAN.]

4. SĀRASVATA.

790.

1136. Foll. 179; size 8½ in. by 3½ in.; excellent Devanāgarī writing of June and July, A.D. 1670; eight lines in a page.

Sārasvatī Prakriyā, being the *sūtras* of the *Sārasvata-vyākaraṇa*, with a commentary, by *Anubhūtiśvarūpācārya*. Complete in three sections (*ṛitti*), each of which is paged separately.

I. Foll. 75 (two of which, 28 and 36, have been supplied by a modern hand). *Subanta* section.

The MS. begins:

सूत्रसप्तशतं यस्मै ददौ साक्षात्सरस्वती ।

अनुभूतिस्वरूपाय तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥

प्रणम्य परमात्मानं चालधीवृद्धिसिद्धये ।

सारस्वतोमनुं कुर्ये प्रक्रियां नातिविस्तराम् ॥ °

It ends: इति तद्धितप्रक्रिया समाप्ता ॥ संवत् १७२७

वर्षे । श्रावणे मासि सिते पक्षे प्रतिपदि गुरुवासरे ।

सोमेश्वरो ऽलिखत्प्रेम्णा प्रयमा वृत्तिरुत्तमा ॥

II. Foll. 73. *Ākhyāta* section. It begins:

लक्ष्मीनृसिंहौ प्रणिपत्य काश्यां

बुधांश्च पद्माकरभट्टमुख्यान् ।

सारस्वतोयां च तिवादिवृत्तिं

क्रमास्त्रिख्येयं गणपप्रसादात् ॥

अथाख्यातप्रक्रिया निरूप्यते । °

It ends: इति श्रीअनुभूतिस्वरूपाचार्यविरचिताया-

माख्यातप्रक्रिया समाप्तेयम् ॥ संवत् १७२७ वर्षे ।

मासे नभस्ये शुक्ले च द्वितीया रविवासरे ।

सोमेश्वरो ऽलिखत्प्रेम्णा द्वितीया वृत्तिरुत्तमा ॥

III. Foll. 31 (foll. 2 and 3 of which are wanting). *Kṛidanta* section.

It begins:

निजजनैर्विधिना निखिलापदो

कृटिति यो विनिवर्तयति स्मृतः ।

जलाधिजापरिरम्भणलालसो

नरहरिः कुरुतां जगतां शिवम् ॥

अथ कृदन्तप्रक्रिया निरूप्यते ॥ °

It ends: इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यानुभू-

तिस्वरूपाचार्यविरचितायां सारस्वतिप्रक्रिया संपूर्णा ॥
संवत् ११२१ वर्षे । भादे मासि शिते पक्षे नवम्यां मित्र-
वा(स)रे । सोमेश्वरोऽलिखत्प्रेम्णा तृतीया वृत्तिरुत्तमा ॥
संवत्सप्रदशे प्राप्ते सप्तविंशतिके शुभे । संवत्सरे च
सिद्धार्थे शुभदे शुभधर्मिणाम् ॥ श्रीमत्श्रीगोडमालवीज्ञा-
तोप - श्रीमच्छ्रीभट्टश्रीपुरोत्तम तस्यात्मज श्रीवदाख्य
तस्यात्मज श्रीमुकुन्दाख्य तस्यात्मज श्रीश्रीगणेशभट्टाख्य
तस्यात्मज श्रीश्रीराम तस्यात्मज श्रीजगदीश्वर तस्यात्मज
सोमेश्वरोऽलिखत्स्वस्यात्मज-भट्टश्रीरत्नेश्वरपठनार्थं तस्य
पुत्रपौत्राणां प्रपौत्रार्थं परोपकारार्थं चेति वृद्धपुरुषाणां
प्रसादात् ० ॥

For an analysis of this Grammar, see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 382; for other MSS., Böhtlingk, Cat. St. Petersburg, p. 728; Weber, Cat. Berl., nos. 773-5; Raj. Mitra, Descr. Cat. of Gramm. MSS., p. 151; Roy. As. Soc., Todd Coll. no. 16 (dated Samvat 1710).

The work was lithographed at Surat in 1829, and reprinted at Bombay in 1861 (*Śake* 1783, *durmati-nāma-samvatsare*); but both editions are quite uncritical, and contain much that is not found in our MSS. The *subanta* section, with *Bhaṭṭa Vasudeva's* commentary, was also published at Benares in 1864; and reprinted at Calcutta (*Jībānanda Vidy.*) in 1874.

[H. T. COLEBROOKE.]

791.

2742. Foll. 290; size 6½ in. by 3½ in.; bound in the European fashion; excellent, modern Devanāgarī writing, throughout with red lines of punctuation. An odd leaf (originally loose, and now inserted the wrong way between foll. 120 and 121) is a *śuddhipattra* to fol. 27.

Sārasvatī Prakriyā. Complete.

[SIR C. WILKINS.]

792.

1069. Foll. 70; size 13½ in. by 6 in.; fairly written, in the Bengālī character; seven or eight lines in a page.

The same work. Complete.

Sections I. and II. end foll. 37 and 62b resp.

Dated :

शाके सप्तद्विसप्तैकसंख्ये मेघमिने रवौ ।

तृतीयेहि रवेर्वारे लिप्ता पूर्तिमगादियम् ॥

शकाब्दाः ११२१ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

793.

1628. Foll. 73; size 9½ in. by 3 in.; folded to one half their length; fairly written, in the Bengālī character, by three different, recent hands.

The same work. Complete.

Section I. ends fol. 36 : इति तद्विप्रक्रिया ॥ इति परमहंसपरिव्राजकाचार्य - श्रीनरेन्द्रपुरीविरचिते सारस्वताख्ये स्यादिप्रक्रिया समाप्ता ॥

Section II. ends fol. 63, where there seems to be a slight omission. This MS., however, abounds in various readings.

The two concluding couplets of the work are not contained in this MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

794.

2192. Foll. 110 (numbered 106, there being duplicate leaves of foll. 13 and 14; and nos. 41 and 42 having been used twice); size 11 in. by 5 in.; large, clear Devanāgarī writing of about the middle of last century; ten lines in a page.

The same work. Complete.

Section I. ends fol. 44b (orig. pag.); II. fol. 88b.

[GAIKAWAR.]

795.

2809. Foll. 340; size 9 in. by 7½ in.; written, in Devanāgarī, half-margin, and bound in Indian fashion.

Sārasvatī Prakriyā. Incomplete; with a partial English translation written, in lead pencil, in the margin.

Section I. ends fol. 252. The MS. breaks off in the rules on the formation of the reduplicated perfect. At the beginning there is

F F

an index to the first 197 pages, written in red pencil, on five pages.

The cover has the following statement :

'The writer (F.S.) employed a Pundit at Rungpore, a district of Bengal. That Pundit brought him this Grammar (the *Sārasvata*) and read it with him. It is an elegant Treatise and is much admired for its simplicity and brevity, and is a work which was a favourite of Sir Charles Wilkins.'

[SIR C. WILKINS.]

796.

1796a. Foll. 87, bound in the European fashion; size $12\frac{1}{2}$ in. by $7\frac{1}{2}$ in.; indifferent Devanāgarī writing (probably by a European hand); twelve lines in a page; foll. 57-69a well written by a different hand, 15-17 lines in a page; fol. 69b left blank, and seven blank leaves inserted after it.

The *subanta* section of the *Sārasvatī Prakriyā*. Incomplete; the end of the *stripratyaya*, the whole of the *kāraka*, and beginning of the *samāsa* having been omitted between foll. 69 and 70.

[DR. JOHN TAYLOR.]

797.

2542e. Foll. 31; size $10\frac{1}{2}$ in. by 6 in.; well written, in Devanāgarī, about A.D. 1700; 11-14 lines in a page; foll. 8b-14b probably by a different, less careful hand.

The *subanta* section of the *Sārasvatī Prakriyā*, from the beginning to the declension of the personal pronouns; being about two-thirds of the section.

[A pencil note on the front page of fol. 1, signed S., makes *Sadānanda* the author of the *Sārasvata-vyākaraṇa*.]

[GAIKAWAR.]

798.

2089d. Foll. 50; size $9\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; legibly written, in Devanāgarī, by several hands,

in the 17th century; 8-10 lines in a page; foll. 1 and 30 (and the corners of 2 and 5) supplied by more modern hands.

Sārasvatī Prakriyā. The *ākhyāta* and *kṛd-anta* sections.

Dated, by a different (?) hand :

मध्वाख्यमासे सितपद्ममोक्षे काव्याह वा पंचभूंसंज्ञित्यां ।
देवेश्वरेणेति कृता समाप्ता पूर्णानुपित्वा कपिलाश्रितायां ॥

[GAIKAWAR.]

799.

725a. Foll. 42; size $13\frac{1}{4}$ in. by 5 in.; transcribed at Benares, in a small, somewhat clumsy, Devanāgarī hand; 15-17 lines in a page.

Another copy of the last two sections, but varying considerably from other MSS.

Fol. 1a has the title, written by a different hand, '*Mahābhāṭṭī Sārasvatīṭīkā*.'

The *ākhyāta* section ends fol. 30b: इति श्री-अनुभूतिस्वरूपाचार्यविरचितायां सारस्वतीप्रक्रियायां °

Dated Samvat 1834 (A.D. 1777-8).

[H. T. COLEBROOKE.]

800.

2834. Foll. 113; bound in the European fashion; size 9 in. by 7 in.

An English translation of the first (or *sub-anta*) section of the *Sārasvatī Prakriyā*, apparently by Wilkins; with an incomplete introduction, on three leaves. [SIR C. WILKINS.]

801.

859e. Foll. 65 (out of orig. 118; foll. 39-90, and 112 of which are wanting); size 10 in. by $4\frac{1}{2}$ in.; clear Devanāgarī writing of A.D. 1616; 12-15 lines in a page.

Sārasvata-ṭīkā, a commentary on the *Sārasvatī Prakriyā* (the text of which seems to be given in full throughout), by Puṇḍarāja.

The larger gap extends from shortly before the beginning of the *kāraka* to the formation of the intensive.

It begins :

आनन्दैकनिधिं देवमंतरायतमोरधिं ।

दयानिलयनं वंदे चरदं द्विरदाननं ॥

वाग्देवतायाश्चरणारविंदमानंदसांदे हृदि संनिधाय ।

श्रीपुंजराजः कुरुते मनोद्वां सारस्वतव्याकरणस्य टीकां ॥

इह ग्रंथस्य कर्ता निरंतरायमौष्मितीति सौ शिष्टाचारप्रतिपालनाय च इष्टदेवतानमस्काररूपं मंगलाचरणपूर्वकं श्रोतृप्रतिपत्तिद्वारा सप्रयोजनं चिकीर्षितं प्रतिजानीते । प्रणम्य ०

इति श्रीपुंजराजेन विद्वद्वज्रभानुना सारस्वतस्य टीकायां स्वरसंधिर्निरूपितो । fol. 10b.

इति सारस्वतटीकायां ० विसर्गसंधिर्निरूपणं । fol. 16a, etc. Foll. 26 and 27 have been exchanged by the binder.

It ends :

इति प्रसन्नया वाचा विविच्यार्थमसंशयं ।

टीका सारस्वतस्येयं यथामतिं विनिर्मिता ॥

इति श्रीमालिकुलश्रीमालभारमालवर्मंडलालंकार-श्रीपुंजराजविनिर्मिता सारस्वतटीका संपूर्णा ॥ ०

वह्नयमिषड्विधुमिते नृपविक्रमस्य ।

काले गते जयसहस्यसिते ऽपि पक्षे ॥

श्रीविश्वनाथनगरे अलिखत्सिंहः ।

पौराणिकः स्वपरपाठकृते सुटीकाम् ॥

For another MS. of this commentary, see Weber, Cat. Berl., no. 776.

[H. T. COLEBROOKE.]

802.

1194. Foll. 117; size 12½ in. by 5½ in.; careless, modern Bengālī handwriting; nine, sometimes ten, lines in a page.

Puñjarāja's Sārasvatatīkā. Incomplete; the *sandhi* and *kṛidanta* portions being wanting.

Fol. 52b: इति श्रीमालिकुलतिलकं जीवननवेन्द्रमालवाग्निपतिराज्यश्रीकरण-श्रीपुंजराजविरचितायां सारस्वतटीकायां स्यादिप्रक्रिया संपूर्णा ॥ अथ विभक्त्यर्थो निरूप्यते ॥

Fol. 60b: इत्युदारमतिना सरस्वतीसूत्रवृत्तिं विवृत्तिं वितन्वता पुंजराजविभुना सविस्तरं कारकप्रकरणं निरूपितं । इति कारकप्रक्रिया ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

803.

2524b. Foll. 59; size 10½ in. by 4 in.; clearly written, in Devanāgarī; 11-14 lines in a page; foll. 2 and 3 are torn, about one third being wanting on one side.

Sārasvatīya-Subodhikā, a concise exposition of the *Sārasvatī Prakriyā*, by *Śrī-Amṛita-Bhārati*.

The work seems to be incomplete at the beginning and end. The first page (1b) which, though written by the same hand, evidently belongs to some other commentary or gloss (the *Sārasvatadīpikā*), begins:

शृण्वतो मम पार्वतीत्यादौ । प्रयोगदर्शनात् । किंच । राजा राजते च रकारस्य युगपत्पूर्वोपरोभावदर्शनादिति विवरणकारेणापि प्रयुक्तत्वात् । आगमसंग्रंथौ च रकारो बीजमिति बहुशः प्रयोगदर्शनादिति । लोकाक्षेपस्य सिद्धिरिति उपसंहारसूत्रं । अस्य चोदाहरणानि कानिचिदादावेव दर्शितानि । लक्ष्मीरीमुषेत्यादिना यथामातरादेरिति । माङ् माने । ० प्रवृत्तिसिद्धये सूनामसंकीर्तनपुरःसरं ग्रंथं स्तौति । स्वरूपं त इति । मस्कारो नाम वेणुः । सो ऽस्यास्तौति मस्कारी संन्यासीत्यर्थः ० । इदानीं श्रोतृणां आशिषमाह । अवतादिति । वो युष्मान् अवतात् रक्षतु । कः । हयग्रीवः ० कमलाकरः ० ईश्वरः ० - - - the page ends: श्रीब्रह्मसागरगुरोश्चरणा ।

In the first line of fol. 2 (torn) the concluding words of the introductory *śloka* of the *Sārasvatī Prakriyā* are commented upon: -विस्तरं । न विद्यते अतिविस्तरं यस्याः सा नातिविस्तरा तां नातिविस्तरां । ०

The *sandhi* begins fol. 4; declension, fol. 7b; *kāraka*, fol. 21; *saṃāsa*, fol. 24; *taddhita*, fol. 30; *ākhyāta*, fol. 33b; *kṛidanta*, fol. 52b.

Fol. 58 ends: रकारादीनि नामानि रामाक्षस्तस्य रात्रण इति रामायणे (III. 39, 18; Gorr. III. 43, 35) । तथा रकारादीनि नामानि ।

The last page (59a), written by a different, older hand, contains the concluding stanzas of the *Sārasvatadīpikā*, by *Satyaprabodha-bhaṭṭāraka*, pupil of *Brahmasāgara*; viz.

----- नुचिंता-
 दोतेन शब्दसरितां पतिरेप तीर्थैः ।
 विश्वेश्वराभिमुनिना मुनिराध्वराम-
 चन्द्रैकचारुकरुणालवकण्ठधात्रा ॥
 विश्वेश्वराभिमुनिना मुनिपरिदतेन
 श्रीरामचन्द्रचरणां वृजसेवकेन ।
 सारस्वताख्यमुनिग्रन्थमुदीपिकेयं
 छेत्रे व्यधायि पुरुषोत्तमसंज्ञिके ऽस्मिन् ॥

श्रीमत्परमहंसपरिव्रजकाचार्यश्रीब्रह्मसागरचरणानुशिष्यस्य सत्यप्रबोधभट्टारकस्य कृतिः सारस्वतदीपिका समाप्ता ॥ ० संवत् १५५६ वर्षे आषाढमासे शुक्लपक्षे चतुर्थ्यां तिथौ भृगुवासरे ० (a line blotted out) पुत्रपौत्रादीनामध्ययनाय सारस्वतीदीपिकमिदमलेखि ० ॥

A MS. of *Amṛita Bhārati's Subodhikā* is mentioned, Bühler, Cat. of S. MSS. in Gujarāt, &c. III. no. 158; of a *Dīpikā*, by *Bhaṭṭāraka Candrasūri*, ib., no. 161; probably the same as *Candrakīrtisūri's Sārasvatayākarāṇadīpikā*, entitled *Subodhikā*; Weber, Cat. Berl., no. 1639.

[GAIKAWAR.]

804.

2524a. Foll. 220; size 10½ in. by 4 in.; legibly written, in Devanāgarī, by several hands, about 1550-1600; 9-13 lines in a page; part of 16a, and the whole of 21b left blank, without any omission.

Vidvatprabodhinī (*Rāmabhaṭṭī*), another commentary on the *Sārasvatī Prakriyā*, by *Bhaṭṭa śrī-Rāma*, son of the *Āndhra Bhaṭṭa śrī-Nara-siṃha* and *Kāmā*.

The *ākhyāta* chapter; not quite complete at the end.

It begins: अथाख्यातप्रक्रिया निरूप्यते ॥ धातोः । कथमाणाः कथयिष्यमाणाः प्रत्ययाः धातोः धातुसंज्ञकशब्दान् धातुः । भ्वादिः ०

This commentary seems to have been composed during a pilgrimage undertaken by the author in company with his two sons, *Lakshmi-dhara* and *Janārdana*; the several stages of which are thus indicated at the end of chapters :

इति विद्वत्कविकुलचक्रचूडामणिचक्रवर्तिभट्टश्रीनरसिंहात्म-
 जभट्टश्रीरामविरचितायां विद्वत्प्रबोधिन्यां रामभट्ट्यां ० ॥

आंशश्रीनरसिंहसूरितनुजः कामांशिकासंभवः

श्रीरामस्मरणैकनिर्मलमनाः श्रीरामनामा बुधः ।

श्रीसारस्वतसंज्ञकस्य तनुते ग्रंथस्य टीकामिमां

यस्यां साधु परोक्षकालपिप्पुना जाता शवादिप्रक्रिया ॥

यस्य प्राणप्रियौ पुत्रौ लक्ष्मीधरजनादेनौ ।

विष्णुशंभुद्विजानां च कृपया जीवतां चिरं ॥

प्रयागात्प्रस्थितो रामो विद्वान्पुत्रान्वितः शुचिः ।

पंचभिर्दिवसैः प्राप्तः पुरीं वाराणशीं शुभां ॥ fol. 58.

काशीं प्राप्य विधानतः सुतलसल्लक्ष्मीधरेणान्वितो

गंगायां मणिकर्णिकातटवने स्नात्वा च विश्वेश्वरं ।

संपूज्य प्रतिवासरं समकरोद्यात्रां सुखेनान्वितो

यो रामः कविशेखरो बुधमणिः सद्भोजयित्वा यतीन् ॥ fol. 78b.

काशीयात्रां च कृत्वा विधिवदमलधीः पुत्रयुक्तो गयां तं

पित्रादीनां च मुक्त्यै जिगमिषुरनयः प्रस्थितः सुप्रसन्नः ।

गंगां तीर्त्वा प्रदूरे समधिगततटं शोणभट्टं च तीर्त्वा

पुण्यादुदंडपूर्वं परमगमदसौ रामविद्वान्विहारं ॥ fol. 90.

उदंडविहारपुराद्रामो विद्वान्वृत्तसूरिसुतः ।

गयां गतश्च सतनयः पितृणां मुक्तिहेतवे सोऽयं ॥ fol. 113b.

कन्यागते रघौ आढं पितृणां मुक्तिदायकं ।

गयायां विधिवद्रामो यो भक्त्या कुरुते स्म सत् ॥ fol. 126.

गयाया निर्गतो रामस्तीरभुक्ताख्यदेशपं ।

रूपनारायणं विप्रं संतुष्टं खगिराकरोत् ॥ fol. 170b.

रूपनारायणाद् भूषादाज्ञां प्राप्य सुतान्वितः ।

तीरभुक्ताख्यदेशाच्च प्रयागं समुपागतः ॥ fol. 185.

The MS. ends at the bottom of fol. 220b :
 शयेरन् । विसर्ग शयेषाः । शयेयार्था । शयेध्वं । शये

A MS. of this commentary (*Vidvatbodhinī* by *Rāma*) is mentioned in Bühler's Cat. Guz. III., p. 30. [GAIKAWAR.]

805.

1959. Foll. 167; size 10 in. by 4½ in.; well written, in the Jaina type of Devanāgarī, about A.D. 1550; thirteen lines in a page.

Siddhāntaratnāvalī, another commentary on the *Sārasvatī Prakriyā*, by *Madhana*, son of *śrī-Kōhna* and *śrī-Nāyaka-devikā*, and grandson of *śrī-Jānārdana Vatsarāja*.

It begins:

श्रीमद्विष्णुपदाञ्जमंगुलिदलं संज्ञानकिञ्चित्कृतं
पीयूषोन्मकरन्दमुद्यदसमाभाराजितं खोद्यतं ।
योगीश्वरमरककरालिनिवहैः पेपीयमानं मुदा
ज्ञानानन्दभरप्रदायि नितरां संचिंतये संविदे ॥ १ ॥
वागीश्वरमज्ञतमोऽपि यस्याः कृपाकटाक्षेऽखतः प्रयाति ।
सा मे मतिं स्फुरयतादवश्यं वाग्देवता संनमतस्तदंही ॥ २ ॥
ब्रह्मापि जिह्मीभवति स्वकृत्यै नितान्तमप्राप्य यतः प्रसादं ।
विष्णेश्वरो मे विगतांतरायं साध्यं स साध्यावमतस्तदंही ॥ ३ ॥
श्रीरंगरंगायितयत्प्रसादात् श्रीरंगरंगाश्च गिरोंरंगाः ।
मतिं मनीषी तनुतां गुरुर्मे श्रीरंगनामा नमतस्तदंही ॥ ४ ॥
श्रीकाहनामाद्विजराजराजिकीर्तिर्हिजातिः श्रुतिशास्त्रविज्ञः ।
सुतं सती नायकदेविकांवाप्यसूतं सद्धर्ममिव श्रुतिर्धैः ॥ ५ ॥
बुद्धाध्वा गुरुशसनान्नतगुरुर्व्याकृत्य गाधार्षवात्
सत्सारस्वतनौश्रितः सुमतिदः श्रीपाणिनीयोत्सवः ।
सो ऽहं साधु समुद्धरे सुमनसां संतोषयित्रीं सदा
सत्कंठभरणाय माधवसुधीः सिद्धांतरत्नावली ॥ ६ ॥
सारस्वतं मयनुसारतस्तत्प्रक्षेपकालुष्यनिरासहेतोः । [७ ॥
व्याख्यानं व्याकृतमप्यनस्यैर्हस्यो न वा स्यां गुणगृह्यसद्भिः ॥
तत्र सारस्वतीं प्रक्रियामृजुं चिकीर्षुः श्रीमदनुभूतिस्वरूपा-
चार्यस्तद्विग्रसमानिप्रचयगमनशिष्टाचारावनायम् ०

The *nāmādhikāra* ends fol. 109b; the *ākhyā-
toprakriyā*, fol. 156b.

It ends:

श्रीज्ञानार्देनिवत्सराजतनयः श्रीकाहनामा सुतं
यं श्रीनायकदेविकापि सुधियं प्राजीजनन्माधवं ।
तस्य व्याकरणार्णवैकतरणैः सारस्वतीयोत्तम-
व्याख्या विष्णुमुदे स्तु सा विरतिमैत् सिद्धांतरत्नावली ॥

यत्सूचितं सू(च)कृतावचाद्यैर्विभज्य योगं च मयानुमूलं ।
व्याख्यातमेतत्सुधियां सुखाय व्युत्पत्तये स्तोकधियामपीह ॥
टीकांतरे भूयसि सत्यपीयं सारस्वते ० ।

एतद्व्यामति मयाव्यधियानुमूलं

व्याख्यायि विस्तराभयादिह किञ्चिदल्पं ० ॥

इति श्रीभट्टमाधवविरचिता सिद्धांतरत्नावली नाम सारस्व-
तस्य टीका समाप्ता ॥

A MS. of this commentary is mentioned in
Bühler's Cat. Guz. III., p. 28.

[DR. JOHN TAYLOR.]

806.

2804. Foll. 232; size 10 in. by 7 in.; bound in the European fashion; clearly written, in the Devanāgarī character; 12-19 lines in a page.

Sārasvatī Prakriyā, with a commentary in Hindi (*Sārasvatavyākaraṇa-bhāṣāṭīkā*), written above and below the text. The *sūtras* are written in red ink.

Quotations from a Sanskrit commentary, the *Sārapradīpikā* (a MS. of which is mentioned in Bühler's Cat. Guz. III., p. 28), are frequently met with in the *Bhāṣā* comment.

The *pūrvārdha*, foll. 121; the *ākhyāta*, foll. 80; the *kridanta*, foll. 31.

Dated: संवत् १८३४ ज्येष्ठशुदि ५ बुधवासरे लिखितं
आसाराममिश्र कान्यकुब्जेन ॥ [SIR C. WILKINS.]

807.

2743. Foll. 193; size 7½ in. by 6 in.; bound in the European fashion; clear, somewhat thick, modern Devanāgarī writing; fourteen lines in a page.

Siddhāntacandrikā, a succinct commentary on the *Sārasvatāsūtra* (the text of which is given throughout), by *Rāmacandraśrama*.

Complete in two *ardhas*, the first comprising the *subanta* section (ends fol. 75b); the second the *ākhyāta* (fol. 156b), and *kṛidanta* sections.

It begins:

नमस्कृत्य महेशानं मतं बुद्धा पतञ्जलेः ।
वाणीप्रणीतसूत्राणां कुर्वे सिद्धांतचंद्रिकां ॥

अ इ उ च ल समाताः । अनेन क्रमेणैते वर्णा ज्ञेयाः । ते च समानसंज्ञाः स्युः । नैतेषु सूत्रेषु संधिरनुसंधेयो ऽविचक्षितस्तु संधिर्भवतीति नियमात् ॥ ह्रस्वदीर्घप्रभेदाः सवर्णाः ॥ एतेषां ह्रस्वदीर्घप्रभेदाः सजातीयः परस्परं सवर्णा भिद्यन्ते । चवर्णा स्वर्णौ च एकमात्रो ह्रस्वः द्विमात्रो दीर्घः त्रिमात्रः प्रुतो व्यञ्जनं चार्धमात्रकं ॥ ए ऐ ओ औ संध्यक्षराणि । उभये स्वराः । अकारादय एकारादयश्च ह्रस्वदीर्घप्रभेदाः स्वरा उच्यन्ते ॥ अवर्जा नामिनः ॥ अवर्णवर्जाः स्वरा नामिन उच्यन्ते । °

The *ākhyāta* begins fol. 57b: धातोः ॥ इदमधिक्रियते ।

संज्ञा च परिभाषा च विधिर्नियम एव च ।
अतिदेशो ऽधिकारश्च घातुं सूत्रलक्षणं ॥

भ्वादिः ॥ क्रियावचनो भ्वादिर्धातुसंज्ञः । °

The *kṛidanta*, fol. 156b: कृत्कर्तरि ॥ वक्ष्यमाणप्रत्ययः कृत्संज्ञकः । °

It ends: वर्णाकारः । अकारः । ककारः ॥ रादिफो वा ॥ रेफः । रकारः । लोकाच्चेपस्य सिद्धिवैयामातरादेः ॥ इति श्रीरामचंद्राश्रमविरचितायां सिद्धांतचंद्रिका संपूर्णा ॥

The *Siddhāntacandrikā* has been published at Benares (1864), with *Sadānanda's* commentary, *Subodhinī*. Cf. Bühler, Cat. Guz. III., p. 30; Rāj. Mitra, Descr. Cat. of Gramm. MSS., p. 154. [SIR C. WILKINS.]

808.

1205. Foll. 84; size 12½ in. by 4¾ in.; fairly good, recent Devanāgarī writing; ten lines in a page.

The same work. Not quite complete at the end.

In the last few pages this copy varies considerably from the other MSS.

At the end a different hand has added
सिद्धांतचंद्रिका समाप्ता पू० उ० । व्याकरणलघुवृत्तिः ।

[H. T. COLEBROOKE.]

809.

859b-d. Foll. 75; size 12 in. by 4½ in.; legibly written, in Devanāgarī, about A.D. 1700; 7-12 lines in a page.

The same work, incomplete. Each section has a separate pagination.

c) Foll. 44. The *pūrvārdha* or *nāmaprakriyā*.

b) Foll. 27, the first 13 of which are wanting. The *ākhyāta*, incomplete at the beginning by about one-half.

d) Foll. 15 (and a *śodhapattra* after fol. 11). The *kṛidanta* section.

[H. T. COLEBROOKE.]

810.

1796b. Foll. 133 (foll. 88-220 of vol.); bound in the European fashion; size 12½ in. by 7½ in.; indifferent Devanāgarī writing (probably by a European hand); twelve lines in a page.

Siddhāntacandrikā. The *ākhyāta* section.

[DR. JOHN TAYLOR.]

5. HAIMA.

811.

725b. Foll. 24 (foll. 43-66 of vol.); size 12 in. by 4½ in.; good, small Devanāgarī writing; 16-20 lines in a page.

Portions of *Hemacandra's Śabdānuśāsana*, a grammar in aphorisms, with the author's short commentary, the *Laghuvṛitti*. The complete work—also called *Siddha-Hemacandra*, or *Haimavyākaraṇa*—consists of eight adhyāyas (of four *pādas* each), the first six of which treat of *Samskrit*, the remaining two of *Prākṛit* grammar.

I. Foll. 1-11. Adhyāya I., *pādas* 1-4, and A. II., p. 1 and 2.

A. I. I. treats of the *saṃjñās*; I. 2 and 3 of *sandhi*; I. 4, and II. 1, of declension; II. 2, of the *kāraka*.

II. Foll. 12-24. Adhyāya III., *pādas* 3 and 4, and A. IV., ps. 1-4 (except p. 1, *sūtras* 46-102, where a leaf is missing). The verb section.

The work begins:

प्रथम्य परमात्मानं श्रेयः शब्दानुशासनं ।

आचार्यहेमचंद्रेण स्मृता किंचित् प्रकाशयते ॥

अहम् इत्येतदक्षरं परमेश्वरस्य परमेशिनो वाचकं मंगलार्थं शास्त्रस्यादौ प्रणिदध्महे ॥ १ ॥ सिद्धिः स्याद्वादात् ॥ स्याद्वादादनेकांतवादात् प्रकृतानां शब्दानां सिद्धिर्नैष्यन्तिज्ञैर्मिथ्य वेदितव्या ॥ २ ॥ लोकात् ॥ ०

For other MSS. see Weber, Cat. Berl., nos. 1645-60. [H. T. COLEBROOKE.]

812.

1555d. Foll. 48; size 10 in. by 4½ in.; good Devanāgarī writing; 10-13 lines in a page.

The *ākhyata* section (adhy. III., p. 3 and 4; and adhy. IV.) of the same work; with the *Laghuvṛitti*.

It begins: वृद्धिरारैदौत् । आ आर् ऐ औ एते प्रत्येकं वृद्धिः स्युः । मार्हि । कार्यं । नायकः । औपगवः ॥ The margin, moreover, contains a gloss (*Avacūri*), written in a minute, yet clear, hand.

It begins: वृद्धिं वृद्धौ । वृद्धिं । वृद्धिमीष्ट । इत्याशास्यमाना । इति वृद्धिः । तिकृती नास्ति । इति कप्र ० अथश्चतु ० वि १ धुटस्तृतीयः धुट् ११ आश्च आर् च ऐच औच आरैदौत् ० cf. Weber, Cat. Berl., nos. 1672-75.

It ends: इति श्रीआख्यातावचूरः संपूर्णा संपूतेति ॥ ० संवत् १५३६ वर्षे आश्विनवदि १ सोमे सारंगपुरनगरे लिखितं ॥ पं० भर्तृहरिगणेशीनां पुस्तकमिदं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

813.

2542f. Foll. 7; size 10 in. by 4½; fairly written, in the Jaina type of Devanāgarī, about A.D. 1600; 15-17 lines in a page.

Hemacandra's Liṅgānuśāsana, a metrical treatise on the gender of nominal stems, in eight chapters; being a supplement to the grammar. With a gloss (*Avacūri*) written, in a small hand, on the margins round the text, and numerous interlinear scholia.

The treatise begins:

पुल्लिङ्गं कटण्ठपभमयरपसभमयरपसस्त्वन्तमिमनलौ किलिक् ।

ननडौ घषञौ दः किर्भावे खो ऽकर्तरि च कः स्यात् ॥ १ ॥

The gloss begins: उच्यते इत्येतदंतं च नाम युं । तत्र कांताः । आनकस्यासकतैलपणिकाद्याः । दांताः । कक्षपुटाविटा-ऽक्षवाटादयः । खांताः । गुणक्षयगणाद्याः । पांताः । निशीथ-शपथोपस्थादयः । पांताः । क्षुपयूपधूपाद्याः । ०

The text of this work has been edited, with the author's commentary, and a German translation, by R. O. Franke (1886). See also Weber's Cat. Berl., nos. 1688-94.

The colophon of the text is: इति लिङ्गानुशासनं गणिजसविमलेन लिखितं दक्षिणदेशे ।

That of the gloss: इति लिङ्गस्यावचूरः । सकलग-अनिजसविमल । तत्क्षिप्य-गंगविमललिपिकृतं ॥ after which, by a different hand: पदीपविजयेन ज्ञानवृद्धये प्रदत्तं ॥

[GAIKAWAR.]

814.

2365. Foll. 8; size 10 in. by 4½ in.; clear, modern Devanāgarī writing; ten or eleven lines in a page.

Liṅgānuśāsana, without the gloss.

It ends: इत्याचार्यश्रीहेमचंद्रविरचितं लिङ्गानुशासनं समाप्तं ॥ ० ज्योतिषरायजीश्रीपाचश्रीजीची ० वपंडितदामोदरजी तस्य पुत्र चौरंजीवकवरजीदुल्लभरामजीज्योग्यपठनार्थं शुभं भवतु लिखितं च मधुरानाथ उदीच्यसोपरना-

[GAIKAWAR.]

6. JAUMARA.

815.

822. Foll. 200; size 12½ in. by 3 in.; six, sometimes five, lines in a page; written in the Bengālī character, by three different scribes; the greater part (foll. 1-85, 129-143, 145, 160-175) in a small, neat hand. The leaves consist, for the most part, of two leaves pasted together.

Kramadīśvara's Saṃkshiptasāra, a grammar in *sūtras*, with a short commentary (*vr̥tti*) entitled *Rasavatī*, revised by *Jumaranandin*.* Complete in seven *pādas*. It begins:

शिवं प्रणम्य सर्वेशं सर्वभाषासु लक्षणं ।

संक्षिप्तसारमाचष्टे पंडितः क्रमदीश्वरः ॥

वृद्धिरादैजारालैचो ऽडः ॥ अडः स्थाने आत् ऐच् आर् आल् ऐच् इत्येते आदेशाः क्रमः क्रमवतामङ्गमिति यथाक्रमं वृद्धिः परिभाष्यन्त इत्यध्याहारः । °

I. *Sandhipāda* ends fol. 21 : इति वादीन्द्रचक्रचूडामणिमहापण्डितश्रीक्रमदीश्वरकृतौ संक्षिप्तसारे महाराजाधिराजश्रीमञ्जुमरनन्दिपरिशोधितायां वृत्तौ रसवत्यां प्रथमः सन्धिपादः ° ॥ श्रीजगन्नाथदेवशर्मणो लिपिरेषा ° श्रीगोपीनाथस्य पाठहेतवे ॥

II. *Tināntapāda*, fol. 59b : शकाब्दाः १६१० पौषे मास्यसिते पक्षे सप्तम्यां शुक्रवासरे विलिखेत् (!) बहुयत्नेन श्रीजगन्नाथदेवशर्मणा ॥

III. *Kridantapāda*, fol. 85b : शकाब्दाः १६१० कार्तिके मास्यसिते दिवसे लिखनं समाप्तं । कार्तिके मास्यसिते पक्षे पौर्णमास्यां रवेर्दिने °

IV. *Taddhitapāda*, fol. 128b. Fol. 129a contains the horoscope of *Manoharadevaśarman*, eldest son of *Gopīnāthadeva* : शकाब्दाः १६१६ । १२ । १५ । सौरभाद्रपद चतुर्दशहनि गुरुवाराधिकरणकपुष्पपक्षीयप्रतिपदि तिथौ दिवा चतुर्दशदशतीते पूर्वफल्गुनी सिंहराशौ चन्द्रे श्रीगोपीनाथशर्मणः प्रथमपुत्रो जातः स च नरगणो क्षत्रियवर्णः तस्यास्या श्रीमनोहरदेवशर्मा ॥

* Also spelled *Jūmaranandin*, though not in any of the MSS. here described.

V. *Kāraṇapāda*, fol. 142.

VI. *Subantapāda* ends fol. 166 :

नत्वा गुरुपदासौर्जं सुन्दरीं गणनायकं ।

ग्रन्थो व्यलेखि यत्नेन गोपीनाथस्य हेतवे ॥

माघे मास्यसिते पक्षे षष्ठ्यां च शनेर्दिने ।

यत्नेन लिखितो ग्रन्थः पुत्रवत् परिपालयेत् ॥

शकाब्दाः १६१० तारिख २ माघस्य द्वितीयदिवसे । °

VII. *Samāsapāda* ends :

सर्वेषां प्रयोक्तव्या भाषा वृद्धानुसारतः ।

बालव्युत्पत्तिदिङ्मात्रदर्शनार्थं तु लक्षणं ॥

शकाब्दाः १६२५ । probably the date of the MS. from which this was transcribed.

An additional (VIIIth) *pāda* contains the rules on *Prākṛit*; Cf. Lassen, *Inst. Prācr.*, p. 15 seq.; Delius, *Radices Prācr.*, p. x. seq.; R. Pischel, *De Grammaticis Prācr.*, p. 16.

On the *Saṃkshiptasāra* see also Th. Zachariae, in *Bezzenger's Beiträge V.*, p. 22 seq.; Aufrecht, *Cat. Bodl.*, no. 388; Rāj. Mitra, *Descript. Cat. of Gramm. MSS.*, p. 135.

[H. T. COLEBROOKE.]

816.

1495b. Foll. 69 (foll. 60-128 of vol.); size 16 in. by 5½ in.; fairly written, in the Bengālī character, by two recent hands (the second portion, foll. 36-69, also paged separately 44-77); eight lines in a page.

Gopīcandra's Saṃkshiptasāraṭīkā. Pāda I. It begins :

हरिहरहरिख्यगर्भात्तत्वा हेरसमसिकां च गुरुं ।

संक्षिप्तसारटीकां गोपीचन्द्रः स्फुटो कुरुते ॥

दोषापसारणपराः पदार्थभेदावधारणप्रवणाः ।

कवयो रसयहवार्हा(?) मामनुगृह्णन्तु विस्फुरद्विपाः ॥

बहून्दोषानपि त्यक्त्वा कृत्वाप्ये ऽपि गुणे ग्रहं ।

संभावयन्तु सन्तो मां शिरस्येण कृतो ऽञ्जलिः ॥

It ends : इति औत्पासिनिकश्रीगोपीचन्द्रकृतायां श्रीमञ्जुमरनन्दिपरिशोधितायां सन्धिवृत्तिटीका समाप्ता ॥

For other MSS. of this commentary, see Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 389-392; Rāj. Mitra, Descript. Cat. i., p. 137. [H. T. COLEBROOKE.]

817.

746. Foll. 209; size 13½ in. by 3 in.; written, in the Bengālī character, by several hands; 5-7 lines in a page.

Pāda II. (*tiñanta*) of the same work.

It begins: धातोः ॥ तिङादिमह इत्यन्तं पदं लुप्तप्रथमा बहुवचनान्तं °

The last portion was written by one *Rāmanudevaśarman*, in Śaka 1712.

[H. T. COLEBROOKE.]

818, 819.

230, 900. Foll. 202 and 137 resp.; size 15 in. by 5 in.; good, recent Bengālī handwriting; vol. i. and vol. ii., foll. 1-163, by the same hand, seven lines in a page; the remaining portion by two different hands (foll. 64-127; 128-137), eight or nine lines in a page.

Three chapters of *Goyācandra's* commentary; viz.:

- Vol. i., foll. 1-79: *Pāda* VI. (*subanta*); beg. लुक् ° ॥ नित्यानां पदानां प्रतिपत्त्यर्थं प्रकृतिप्रत्ययविभागपरिकल्पनं शास्त्रेण क्रियते °
- Vol. i., foll. 80-vol. ii., fol. 63 (numbered 1-186). *Pāda* II. (*tiñanta*).
- Vol. ii., foll. 64-137 (numbered 1-74) *Pāda* III. (*kṛidanta*). Beg.: लुङ् ॥ विधिरतिदेशः संज्ञाधिकारश्चायं योगः °

[H. T. COLEBROOKE.]

820.

1494g. Foll. 111 (127-237 of vol.); size 16 in. by 5½ in.; good, modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Pāda IV. (*taddhita*) of the same work.

It begins: नासो ऽतः [स्त्रियां तद्धितः] ॥ धातूनां तिङादीनां च स्त्रियां वृत्त्यभावात् परिशिष्येण नास एवादी च लभ्यते । ° [H. T. COLEBROOKE.]

821.

1481. Foll. 123; size 15¾ in. by 5½ in.; good, clear, recent Bengālī handwriting; foll. 1-82 by a different hand from the rest; eight lines in a page.

Pādas V. (*kāraka*) and VII. (*samāsa*) of *Goyācandra's Saṃkshiptasāraṭīkā*.

The *kāraka* begins: क्रिया[मुख्यप्रयोजकौ कर्ता] ॥ नास इत्यधिकारात् कर्त्तृदिसंज्ञा नास एव । अतः पश्य मृगो धावतीत्यादौ कर्त्तृसमुद्दिष्टत्वादिना कर्मादिसंज्ञा नाशङ्कनीया ।

The *samāsa* begins (fol. 42): तत् [पुरुषो वा नञः समासः] ॥ नामाधिकारो विद्यत एव सुबन्तपादश्चानन्तरमुक्तः सन्निहितत्वात् समासविधानं ° [H. T. COLEBROOKE.]

822.

722a. Foll. 121; size 16 in. by 5 in.; fairly good, recent Bengālī writing; nine lines in a page.

Vyākaraṇa-Durghaṭodghāṭa, a gloss on *Goyācandra's Saṃkshiptasāraṭīkā*, by *Keśava Deva Tarkapañcānana Bhaṭṭācārya*.

It begins:

प्रणम्य गोविन्दपदारविन्दं

हिताय शिष्यस्य विशेष्यत्वात् ।

व्याकारदुर्बोधसमं तनोति

श्रीमान् सुधीः केशवदेवशर्मा ॥

प्रारिखितप्रतिबन्धकनिवर्तकं मङ्गलं कृतं शिष्यशिष्यायै ग्रन्थकृत् टीकाकृच्च शिष्याय शिष्यायितुमादौ निबध्नाति शिवमित्यादि हरिहरेत्यादि ॥ मङ्गलं तु विप्रध्वंसं प्रति सरणं न समाप्तिं प्रति कादस्यर्थादौ कृते ऽपि मङ्गले समाप्त्यदर्शनात् अकृते ऽपि वीद्वादि कृतग्रन्थसमाप्तिदर्शनाच्च । °

I. *Sandhi-durghaṭodghāṭa* ends fol. 20b;

II. *Tiñanta-durgh.*, fol. 40b;

III. *Kṛidanta-durgh.*, fol. 52b (where in the margin the author is called *Keśavatarkā-lāṅkāra*), ends:

गोयीचन्द्रमतं सम्यगबुद्धा दूषितं तु यत् ।

अन्यथा विवृतं यद्वा तन्मया प्रकटीकृतम् ॥

IV. *Taddhita-durghatodghāṭa*, fol. 65 :

तद्वितदुर्घटमोदनमेतत् प्रतिभटदुर्घटनाकारि ।

अभ्यस्तततरहस्यं वस्यमतः स्यादस्य रहस्यम् (?) ॥

V. *Kāraka-durgh.*, fol. 78.

VI. *Subanta-durgh.*, fol. 95b ;

VII. *Samāsa-durgh.* ends (fol. 121b):

रत्नार्थैः क्रमदीश्वरेण रचिते संक्षिप्तसाराख्ये

गोयीचन्द्रमहाशयप्रमतिना टीकालिखितमिति ।

अभ्यङ्गैः स्वकपोलकल्पितपदैर्भगना कृचिन्मञ्जिता

गूढा सामयकानुसारिसरणिः श्रीकेशवेनोद्धृता ॥

इति श्रीलमहामहोपाध्यायकेशवतर्कपञ्चाननभट्टाचार्यविर-
चिते व्याकरणदुर्घटोद्घाटे समासदुर्घटोद्घाटः समाप्तः ॥ समाप्तं
दुर्घटोद्घाटदिप्पनी ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

823.

1382. Foll. 45; size 15½ in. by 5½ in.; fairly good, recent Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Samkshiptasāra-tippaṇī, an exposition of *Goyā-candra's* commentary, by *Vaṃśīvadana*.

Pāda I. (sandhi). It begins :

रामं नत्वा गुरुं श्रेष्ठं मत्तान्यालोक्य यत्नतः ।

संक्षिप्तसारटीकायां नवकार्यं प्रकाशयते ॥

ग्रन्थारम्भे सकलशिष्टैकवाक्यतया विधेयत्वेन परिप्राप्तं इष्टदे-
वतानतिस्वरूपं प्रारिखितप्रतिबन्धकविश्वविघातकं मङ्गलं कृतं
शिष्यशिष्यायै ग्रन्थकृदादौ निबध्नाति शिवमिति ०

It ends :

श्रीवंशीवदनं विशिष्टविनयं विद्वज्जनप्रीणनं

सूते रायमती* सती मतिमती श्रीमान् विशिष्टः स्वयं ।

व्याकारे क्रमदीश्वरेण रचिते श्रीनन्दिना शोधिते

गोयीचन्द्रकृते च तद्विरचिते पादो ज्यमादिगीतः ॥

गिधग्रामनिवासिना श्रीरामवज्रभदेवशर्मणः पाठार्थं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

824.

1494f. Foll. 69-126 of vol. (paged 1-57;

two leaves being marked 46); size 16 in. by 5½ in.; modern Bengālī writing; foll. 23b-57 by a different and better hand than the beginning; seven or eight lines in a page.

Pāda II. (tiṇanta) of *Vaṃśīvadana's* commen-
tary.

It begins : वर्तमानमवधोक्त्य भूतभविष्यतोर्निरूप्यत्वेना-
प्राधानत्वाद् वर्तमानकालजन्यं लट्प्रत्ययं प्रथममुपन्यस्तं ॥ धा-
तोः ॥ ० [H. T. COLEBROOKE.]

825.

1495c. Foll. 32 (129-160 of vol.); size 16 in. by 5½ in.; fair, modern Bengālī hand-
writing; seven lines in a page.

Pāda III. (kṛidanta) of the same work.

It begins : लड । शतुः शकार कणसि च्छदिति
सिद्धये । ०

It ends : इति श्रीवंशीवदनकृतायां व्याकारदीपिकायां (!)
तृतीयकृदन्तपादः ॥ टीप्पणी समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

826.

1495d. Foll. 39 (161-199 of vol.); size 15½ in. by 5½ in.; good, clear, modern Bengālī
handwriting; seven lines in a page.

Pāda IV. (taddhita) of the same work.

It begins :

श्रीरामचरणद्वन्द्वमहमद्वन्द्वसाधनं ।

वन्द्यवृन्दारकैर्वन्द्यमिन्दिरामन्दिरं भजे ॥

It ends : श्रीवंशीवदनं ० (MS. 1382) - - पादश्च-
तुर्थो गतः ॥

अपारसंसारसमुद्रतारिणी

समुत्थितव्याधिसमूलघातिनी ।

अशेषजन्मार्जितपापहारिणी

हरिस्मृतिः सर्वविषयविनाशिनी ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

827.

1474b. Foll. 45 (45-89 of vol.); size

* The MSS. seem rather to read वायमती.

16 in. by 5½ in.; good, modern Bengālī hand-writing; 7-9 lines in a page.

Pāda V. (kāraka) of the *Samkshiptasāra-tippaṇī*.

It begins : क्रिया ॥ सर्वकारकाणां निरूपकत्वेन प्रवृत्तौ च निवृत्तौ च कारकाणां य ईश्वरः अप्रयुक्तः प्रयुक्तो वा स कर्ता नाम कारकमिति ° [H. T. COLEBROOKE.]

828.

1474a. Foll. 44; size 16 in. by 5½ in.; fairly good, modern Bengālī handwriting; seven or eight lines in a page.

Pāda VI. (subanta) of the same work.

It begins :

वामभागेन सङ्ग्रामं दक्षिणे लक्षणांश्चिन्तं ।

नीलोत्पलदलश्यामं श्रीरामं प्रणमाम्यहं ॥

उक्तस्य सुप्रत्ययस्य कार्यार्थं तत्प्रकृतिप्रकारार्थं च सुवन्तपादमारभमाणो जसादीनां जकारादिप्रसङ्गे सर्वोपसंग्राहकं सूत्रमाह । लुक् ।

It ends : इति श्रीवंशीवदनकविचन्द्रविरचिते व्याकरणादर्शे सुवन्तपादविवरणो नाम षष्ठः किरणः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

829.

1495a. Foll. 59; size 15½ in. by 5¾ in.; good, clear, modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Pāda VII. (samāsa) of *Vamśīvadana's* commentary.

It begins :

मुखेन शेरते सन्तः शरणे यत्पदामुजे ।

इन्द्रनीलमणिश्यामं श्रीरामं प्रणमाम्यहं ॥

तत् ॥ समासो ऽनेन विधीयते °

It ends :

वचःसंपत्तिदायित्वं मुनेः पञ्चाननस्य च ।

निविडाज्ञानतो मुक्तिर्न वंशीवदनाद्विना ॥

समासटिप्पणी समाप्ता इति । लिखितं श्रीउमाशङ्करशर्माणा (see next MS., copied by the same, A.D. 1789) ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

830.

1472. Foll. 420; size 16 in. by 5½ in.; well written, in the Bengālī character, by *Umā-śaṅkaraśarman*, in A.D. 1789; seven, sometimes eight, lines in a page.

Vyākaraḍipikā, another exposition of *Goyī-candra's Samkshiptasāraṭikā*, by [*Nārāyaṇa*] *Nyāyapañcānana*, son of [*Bāṇēśvara*] *Vidyāvinoda*. Complete, with the exception of *pāda IV*.

It begins :

नत्वा श्रीहरिचरणं कृत्वा शरणं पितुः पदं च मतं ।

विमलधियां हितजननी क्रियते व्याकारदीपिका यत्नात् ॥

को ऽपि न्यायपुराणे काव्यनिचयालङ्कारवैशेषिक-

व्याकारश्रुतिनाटकस्मृतिगुरुर्विद्याविनोदः स्थितः ।

तत्पुत्रस्य विचारनिर्मलमतः श्रीन्यायपञ्चानन

श्रीलुक् सुधियो विधाय विमलां शृण्वन्तु वाचां हितां ॥

I. *Sandhipāda* ends fol. 64b : इति पूर्वग्रामिकुलकलानिधिमहामहोपाध्यायविद्याविनोदाचार्योत्तमज-श्रीन्यायपञ्चाननकृतायां व्याकारदीपिकायां प्रथमः सन्धिपादः समाप्तः ॥

II. *Tināntapāda* beg.: कालत्रयमध्ये वर्तमानस्य पुरोवर्तित्वेन मुख्यत्वाद् वर्तमानकाले विहितप्रत्ययं विदधत् ° It ends fol. 170b, where the copyist's name is given.

III. *Kṛidantapāda* beg.: तिङ्प्रत्ययं समाप्य कृतप्रत्ययं प्रक्रममाणः तिङ्प्रथिणी शतृशानौ विदधदाह ॥ लङ्-लङ्वात् ॥

[IV. *Taddhitapāda* wanting.]

V. *Kārapāda* beg. (fol. 229): क्रिया ॥ ननु प्रकृतिप्रत्ययागमादेशोपादानेन शब्दशासनं व्याकरणं तद्विन्नत्वात् कथं क्रियामुख्यप्रयोजकादेर्व्याकरणत्वं °

Dated : शाके भूमीन्दुशैलावनिपरिगणिते ॥

VI. *Subantapāda* begins (fol. 291): सुप्रत्ययमुक्ता तत्र कार्यार्थं षष्ठं सुवन्तपादमारभमाणो जसादीनां जकारादिप्रसङ्गे सर्वोपसंग्राहकलक्षणमाह ।

VII. *Samāsapāda* beg. (fol. 345): समासव्युत्पत्तयैव ज्ञातार्थत्वात् तद्विषयमकृत्वा तद्विशेषलक्षणमाह ।

It ends :-

वैयाकरणकवीन्दानुपगच्छत चेद् जिजीविषा दूरं ।

स्वामशुल (!) उदितो स्यं स्यातः पञ्चाननो यस्मात् ॥ ०

For the same author's *Prākṛitapāda*, see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 413; *Guṇaparakāśa*, below, no. 838; [*Amarakosha*-] *Śabdārthasandipikā*, no. 964; commentary on *Bhaṭṭikāvya*, no. 922. [H. T. COLEBROOKE.]

831.

1400. Foll. 95; size 13 in. by 4½ in.; good, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Kaumudī (*Goyīcandrikā*), another exposition of *Goyīcandra's Saṃkshiptasūratīkā*, by *Abhirāma Vidyālaṅkāra*.

Pāda II. (*tiṇanta*).

It begins: वर्तमानकालस्य पुरोवर्तित्वात् तिङ्शब्देन लडादिव्यपदेशाच्च मुख्यत्वेन वर्तमानकालीनतिङादिलक्षणमादावुपन्यस्यति । धातोः । ०

It ends: इत्यौत्थासनिक* इत्यादि उत्थस्य उत्थितस्य राज्ञ आसनमहेतीति तदहेत्यादाविति टीका ॥ इति वन्द्यघाटी-यग्यषडकुलोद्भव-श्रीयुताभिरामविद्यालङ्कारभट्टाचार्यकृतौ संक्षिप्तसारटीकाव्याख्याने कौमुद्यां गोयीचन्द्रिकायां तिङन्तपादः समाप्तः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

832.

1404. Foll. 91; size 13 in. by 4½ in.; Bengālī character; by the same hand as the preceding MS.; eight lines in a page.

Pāda V. (*kāraka*) of *Abhirāma Vidyālaṅkāra's* commentary.

Begins: विहिततद्धितादपि नासः कर्त्रादिसंज्ञाविधान-पूर्वकं प्रथमादिविभक्तिविधानार्थतद्धितपादानन्तरं कारकपदमारभमाणः कारकेषु मुख्यार्थत्वात् कर्तृलक्षणं प्रथममभिधायति ॥ क्रियेति ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

* *Keśava Tarkapañcāna* (MS. 722) explains it thus: औत्थासनिक इति उत्थायासनं दीयते राजादितिरिति अन्यमुद्दिश्य राजा नाभ्युच्यते अस्मै आसनमपि दीयते इत्याधिक्यस्य ज्ञेयम् ॥

833.

941. Foll. 88; size 12 in. by 5½ in.; legibly written, in the Bengālī character, by two recent hands; foll. 1-15, thirteen or fourteen lines, afterwards ten lines in a page.

Scholia on *Goyīcandra's Saṃkshiptasūratīkā*, by *Candraśekhara Vidyālaṅkāra* and *Harirāma Vācaspati*. *Pādas* I. II. V. VI. VII.

I. *Sandhipāda* beg. fol. 16b: आचार्यकृतपङ्क्त्यर्थसंगतयः ॥ नन्वादाविति किमर्थमिति कथं निरवोचत असत्यस्मिन्नादिपदेन गगणमाचष्टे गगणयतीत्यत्र वृद्धिर्न प्रसज्येत् उच्यते । अनेकवर्णव्यवहिताच्चेन धातोरस्य कथादित्वात्तथा न स्यात् ॥ ०

Fol. 22b: इति सन्धिटीका कियत्पङ्क्तिटिप्पण्यः । अथ सन्ध्यधिकारः ।

It ends fol. 29: पठादित्वमङ्गीकृतमिति संगच्छते इति संक्षेपः ॥

II. *Ṭiṇantapāda* beg. ib.: ननु प्राभावयदित्यादौ ० Fol. 51: इति तिङन्ताधिकारे कियन्ति ॥ अथ तिङन्ताधिकारः ।

It ends fol. 62: इति श्रीचन्द्रशेखरविद्यालङ्कारकृतायामर्थबोधन्यां द्वितीयतिङन्तपादः समाप्तः ॥

[III. *Kṛidantapāda*; IV. *Taddhitapāda* wanting].

V. *Kārakapāda*, foll. 1-15; begins;

प्रणम्य परमेशानं हरिरामः सतां मुदे ।

संक्षिप्तसारतट्टीकादुर्वोधिं कुरुते स्फुटं ॥

अथ कारकाधिकारः । कर्त्रा स्वसाध्यक्रिया साक्षादाधारत्वेन तयाविधितत्पलाधारत्वेन चैतन्मया करणीयमेतन्मया स्वकर्तृकक्रियया प्रापणीयं वेत्यादि ।

Fol. 9a has been left blank, there being a lacuna.

It ends: नैवान्येषां स्वारसिकप्रयोगे इत्यवधेयमत एवोभादिशब्दानां हेत्वर्थयोगे स्वारसिकमखिलविभक्तिविधानं कदापि नाशङ्कनीयमित्युपायमतं बोध्यं ॥ ओं गुरुपादुकायै नमः [श्रीयादवेन्द्रशर्मा daubed over with yellow orpiment].

VI. *Subantapāda* beg. fol. 62 : अथ सुबन्ताधिकारः । स्वपूर्वकं तस्य पूर्वस्वरिखादिकमेव भवतीति । °

It ends fol. 69b : प्रमादं वदतः प्रमाद एव इति बोध्यमिति संक्षेपः ॥

VII. *Samāsapāda* beg. ib. अथ समासाधिकारः । न चोत्तरपदार्थप्रधानतां तत्पुरुषस्य °

It ends : अनुमेये ऽनुमानविषये ऽनुमायकेनानुमानकर्त्ता ऽवश्यं भाव्यमिति तेनैवानुमानसाधनं रूपात् प्रयुक्त इत्यर्थः इत्यनुमायकेनेति प्रमादजनमानेनेति बोध्यमिति हेयमिति वा इति संक्षेपः ॥

नाम्ना वै विष्णुरामस्तु विप्रपूजनसादरः ।

अलेखीं बुद्धिदां श्रेतां हरिरामजटिप्पनीं ॥

The margin of the last page has the title, in Devanāgarī, संक्षिप्तसारटीप्पणी हरीरामवाचस्पतिकृता ॥

The last three leaves are numbered 89-91; three leaves being apparently wanting after fol. 85. [H. T. COLEBROOKE.]

834.

1494b. Foll. 36 (foll. 16-50 of vol.); size 15½ in. by 5 in.; fair, recent Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Unādi-parīśiṣṭa, a supplementary chapter of the *Samkshiptasāra* on *unādi* affixes, consisting of 196 *sūtras*, with a *vṛitti*; by *Kramadīśvara* and (revised by) *Jumaranandin*. It begins:

वादेरुणादिर्वातादौ ॥ वातादौ वाच्ये वादेर्धातोरुत्तरे उणादिर्भवति । आदेशागमगुणवृद्धिह्रस्वादयो यथासंभवं परिकल्पनीयाः । वा वायुर्वातः । चन्ध बन्धुर्जातिः सुहृच्च । °

It ends : इति श्रीक्रमदीश्वरकृतौ श्रीमज्जुमरनन्दिपरिशोधितायां वृत्तौ उणादिपादः समाप्तः ॥ लिखितं श्रीरुदेश्वरदेवशर्मणा ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

835.

1494a. Foll. 15; size 16 in. by 5½ in.; indifferent, recent Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Parīśiṣṭa (supplement) to the fourth chapter, or *taddhita-pāda*, of the *Samkshiptasāra*, in aphorisms, with a *vṛitti*, by *Jumaranandin* (?). The MS. begins with a (defective) *āryā* stanza which should belong to *Goyicandra's* commentary; viz.:

[जुमरनन्दिपरिशोधितभागात् ° see next MS.]

स्त्रीपुंसाभ्यां नण् तद्धृन्दादौ ॥ स्त्रीणां वृन्दं स्त्रैणं पौंशं । नीलो धान्यादेस्तत्क्षेत्रे । धान्यीनं मीट्रीनं । °

It ends : अनुक्रुपुंस्कस्याच्च । खट्वाका । खट्टिका (l. खट्टिका) ॥ समाप्तश्चायं परिशिष्टमूलः ॥

Fol. 1a contains the title, in Devanāgarī, गोयीचन्द्रकृतसंक्षेपपरिशिष्टसंक्षिप्तसारका °

For the Oxf. MS.—the colophon of which runs: इति वादीन्द्रचक्रचूडामणिमहापण्डितः (:) श्रीक्रमदीश्वरकृतौ संक्षिप्तसारे महाराजाधिराजश्रीमज्जुमरनन्दिपरिशोधितायां वृत्तौ रसवत्यां चतुर्थतद्वितशेषे परिशिष्टमूलं समाप्तं ।—see Aufrecht Cat., no. 393 A.

[H. T. COLEBROOKE.]

836.

1476. Foll. 69; size 15½ in. by 5½ in.; fairly good, recent Bengālī handwriting; seven or eight lines in a page.

Goyicandra's commentary on the (*Taddhita*-) *Parīśiṣṭa*. It begins: श्रीमज्जु-

जुमरनन्दिशोधितभागात् (!) परिशिष्टमस्ति यत् किञ्चित् । तत्संपूर्णं कुरुते गोयीचन्द्रः प्रकीर्तया वृत्त्या ॥

स्त्रीपुंसाभ्यां नण् तद्धृन्दादयो । तद्धृन्दादयो यावन्त एवार्थाः प्रागुक्तास्तेषु वाच्येषु स्त्रीपुंस इत्येताभ्यामुत्तरे नण् भवति । स्त्रैणं पौंशं । इयादावित्यकारलुक् स्त्रीणां वृन्दं स्त्रीषु भवं स्त्रीभ्यो हितं स्त्रीभ्य आगतं स्त्रीणामिदमित्यादयो ऽर्था अवगन्तव्याः । स्त्रिणां स्त्रैणी पौंशो नदादित्वादी बहुलवचनाज्ञावे विकल्पमस्येच्छन्ति स्त्रैणं स्त्रीत्वं पौंशं पुंस्त्वं । तद्धृन्दादाविति किं स्त्रीवत् पुंस्वत् ॥ गीनो धान्यादेस्तत्क्षेत्रे ॥ क्षेत्रं धान्यादेरुत्पत्तिस्थानं धान्यादिवाचकाच्छब्दात् तत्क्षेत्रवाच्ये गीनो भवति । धान्यशब्देनात्र तद्विशेषवाचिनः शब्दा गृह्यन्ते न तु धान्यशब्दः । यतः क्वचित् स्वरूपग्रहणं क्वचिदर्थग्रहणमित्यादिविशेषप्रतिपत्तिर्या -

ख्यात एव भागवत्त्रिकारस्तु धान्योन्नतमुदाजहार मौद्गीनिं
कौलत्पीनिं कौटुवीणिं ॥

It ends : पुंस्त्वैवाकारस्य स्थाने ऽति कृते विकल्पस्या-
भावात् नित्यमखट्टिकेति ॥ इत्यौत्थासनिकश्रीगोयीचन्द्रविरचि-
तजुमरनन्दिपरिशोधितपरिशिष्टं समाप्तं ॥ after which, in
Devanāgarī, जुमरपरिशिष्टव्याख्या गोयीचन्द्र ०

[H. T. COLEBROOKE.]

837.

721c. Foll. 24; size 16 in. by 5 in.;
recent, somewhat stiff, Bengālī handwriting;
nine or ten lines in a page.

Jñāpakāvalī, an exposition of a collection of
jñāpakas, or indicatory *sūtras*, supposed to be
contained in the *Samkshiptasāra*, by *Haragovinda*
Vācaspati. *Pādas* I.-III.

I. *Sandhipāda* begins :

नत्वा हरिं भजदबोधभिदं तनोति
संगृह्य पूर्वसुधियां हि नयानुसारात् ।
वालप्रबोधनकृते ज्ञापकालिमेतां
संक्षिप्तसारजलधेस्तरणाय कश्चित् ॥
अत्र संध्यादिपादोक्तलक्षणेध्वस्ति यत्र हि ।
ज्ञापकत्वं क्रमाद्धाये तदेवेति नियम्यते ॥
यत्र यज्ज्ञापकं ग्राह्यं कथनीयं विविच्यते ।
सूत्रानुसारिता स्वेपां नात्र ज्ञाप्यानुसारिता ॥
यानि टीकाकृतोक्तानि टिप्पनीकृद्भिरेव च ।
ज्ञापकान्यत्र लिख्यन्ते तान्येकत्राशुबुद्धये ॥
अन्यान्यपत्र वाच्यानि यथामति मया बुधाः ।
पूर्वापरानुसंधानाद् न दूष्याख्यनुकम्पया ॥
वृद्धि ॥ अङ्गस्थानिकानामादैज्जारालैचामादेशानां यथा-
क्रमत्वं बोध्यं । एतज्ज्ञापकं । ०

II. *Tināntapāda* begins fol. 7 :

गोपीनाथपदं नत्वा वितनोति सतां मुदे ।
तिङ्गन्ते हरगोविन्दः सूत्राणां ज्ञापकावल्लो ॥ धातोः ॥ ०

III. *Kridantapāda* begins fol. 18b :

प्रणम्य गोपीजनवत्तभाङ्गि
सतां प्रबोधाय कृदन्तपादे ।
तनोति हि ज्ञापकपङ्क्तिमेतां
यत्नाद्वरश्चात्रहिताभिलाषी ॥

नियामकं यद्यपि सर्वसाधकं

कृत्तद्वितान्येध्वभिधानमस्ति ।

अनन्यसापेक्षमथो तथापि

अङ्गीकृतत्वेन क्रियत्सु वक्ष्ये ॥ लउ ॥ ०

For a *Jñāpakasamuccaya* relating to *Pāṇi-*
nī's Grammar, see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 353.

[H. T. COLEBROOKE.]

838.

1496. Foll. 65; size 15½ in. by 5½ in.;
fairly good, modern Bengālī handwriting, eight
lines in a page.

Gaṇaparakāśa, a commentary on the *gaṇas* of
the *Samkshiptasāra*, by [*Nārāyaṇa*] *Nyāyapañcā-*
nana, son of [*Bāṇeśvara*] *Vidyāvinoda*.

It begins :

नत्वा कृष्णपदद्वन्द्वमर्चितैकान्तसाधनं ।
गणप्रकाशः क्रियते न्यायपञ्चाननेन च* ॥
दृष्टोपाध्यायसर्वस्वं धातुपारायणादिकं ।
असंदेहाय साध्यन्ति प्रकृतिप्रत्ययैर्गणाः ॥
शास्त्रान्तरेषु दृष्टा ये ते ऽपि साध्याः प्रयत्नतः ।
वृत्तिपाठानुरोधेन टीकाव्याख्यानतस्तथा ॥

प्रकृतिप्रत्ययैरिति बहुवचनस्याद्यर्थत्वादागमनादेशयोर्ग्रहणं ॥
अज्ञा अत्यार्थे नञ्युपपदे जनी प्रादुर्भावे इत्यस्मात् अत्येन समयेन
जायते इत्यर्थे अन्यतो ऽपि दृश्यते इति डः डिङ्वादनलुक् अथवा
अज गतिक्षेपनयोः पठादित्वादङ्कः अनङ्क्येषु वीरिति न वी-
भावः ॥ १ ॥ इल प्रेरणे चुरादिः एत्यते प्रेर्यते इति लिखादेरेक
इति अकः इलयोरेकस्मरणात् उल्लं एडका ॥ २ ॥ अशू व्याप्नो
विशादित्वात् वः अश्वा ॥ ३ ॥ ०

The *gaṇa* अज्ञादि is followed by क्रौड्यादि fol. 2b;
दैवयज्ञादि fol. 3; नदादि ib.; मात्रादि fol. 6; शक्त्यादि
fol. 6b; इन्द्रादि ib.; एकादि 7a; अग्न्यादि ib.; भिक्षादि
7b; खण्डिकादि ib.; पाशादि 8; कुन्दुमादि 8b; मरुत्वादि
ib.; राजन्यादि ib.; भौरिक्कादि 9b; रेपुकार्यादि ib;
वसन्तादि 10b; उक्थादि 11; शिवादि 11b; विदादि 14b;
उदुसरादि 16b; बाह्यादि ib.; व्यासादि 18; कुर्वादि 18b;
शुधादि 20; सुभगादि 22; रेवत्यादि 22b; जगदादि 23;

* Orig. : क्रियते श्रीन्यायपञ्चाननशर्मणा ॥

तिकादि ib.; वाकिनादि 24; भागविच्यादि 24b; गर्गादि ib.; अश्वादि 28; कुञ्जादि 31; सुवारत्नादि 31b; संकलादि 32; तृणादि 33; प्रेक्षादि ib.; अश्मादि 33b; सख्यादि 34; संकाशादि 34b; बलादि 35; पक्षादि ib.; कर्णादि 35b; सुतङ्गमादि 36; वराहादि 36b; कुमुदादि 37; अरोहणादि 37b; कृशाश्वादि 38b; चृष्पादि 39; गर्तादि 40; काशादि ib.; मध्यादि 40b; उत्तरादि 41; नडादि 42b; अथ शेषो अधिकारीयगणाः साध्यन्ते; वाहोकादि 42b; कच्छादि 43b; कम्पादि 44; नद्यादि 44b; कादि ib.; दिवादि 45; काश्यादि ib.; धूमादि 45b; गहादि 46b; अध्यात्मादि 48; दिशादि ib.; मुखादि 49; अङ्गुल्यादि ib.; चृगयनाति ib.; चृगादि 50; शुद्धिकादि ib.; सीतान्वेषणादि 50b; सिन्ध्यादि ib.; शिखिकादि 51; शौनकादि 51b; मखिकादि 52; कुलालादि ib.; रैवतिकादि 52b; वित्वादि ib.; रजतादि 53; पलाशादि 53b; शरादि 54; उत्सादि ib.; अश्वपत्यादि 55; दण्डादि 55b; दक्षिणादि 56; छिदादि ib.; अश्वादि ib.; वातादि 56b; आढकादि ib.; पर्णादि ib.; वेतनादि 57; वस्त्रादि ib.; उत्सङ्गादि ib.; भस्त्रादि 57b; अश्वद्युतादि ib.; व्युष्टादि ib.; महानाम्यादि 58; संतापादि ib.; उत्थापनादि 58b; धनादि ib.; योजनादि 59; उत्तरादि ib.; पारायणादि ib.; प्रभूतादि ib.; अनुपदादि ib.; अर्थादि 59b; महिषादि ib.; केशरादि ib.; छत्रादि 60; युगादि 60b; प्रतिजनादि ib.; कथादि ib.; पथ्यादि 61; राजादि ib.; खलादि ib.; गवादि ib.; अपूप्यादि 61b; चतुरादि 62; पृष्ठादि ib.; दृढादि 62b; ब्राह्मणादि 63; मित्रादि 64; पुरोहितादि 64b; उद्गात्रादि ib.; युवादि or मनोज्ञादि, which beg. ib. युवा ॥ यु मिश्रणे वृषादेरन्वित्यन् उवादेशो युवन् ॥ १ ॥ it ends: ग्रामस्य कुमारः यामकुमार ॥ २२ ॥ बहूनलतीत्यङ् बहुल ॥ २३ ॥ सह एति अयते वा इण् गतौ अय गतौ वा पचादित्वानङ् सहाय ॥ २४ ॥ वृधु वृद्धौ क्तः वृद्धः ॥ २५ ॥ मनोज्ञादिराकृतिगणः ॥

इति पूर्वग्रामिकुलकलानिधिमहामहोपाध्यायविद्याविनोदात्मजश्रीमदाचार्यपञ्चाननकृतो गणप्रकाशः संपूर्णः ॥

एकः पञ्चाननः श्रीमान् पण्डितः क्षितिमण्डले ।

नास्ति कश्चित्तदन्यो ऽपि युमरामरभट्टिनि ॥

For the author's commentaries here referred to, see above, no. 830.

The *Gaṇapradīpa* is frequently, *Goyicandra* occasionally, quoted by the author.

[H. T. COLEBROOKE.]

839.

1178. Foll. 124; size 13½ in. by 4½ in; legibly written, in the Bengālī character, at the beginning of the present century; seven lines in a page.

Gaṇamūrtanḍa, a commentary on the *Dhātupāṭha* of the *Samkshiptasāra*, by *Nṛsiṃha Tarkapañcānana*, son of *Kuśala Tarkabhūṣaṇa* (a descendant of *Caṇḍīdāsa Bhaṭṭācāryacūḍamani*, author of a commentary on the *Kāvya-prakāśa*).

It begins :

चण्डिदासकुलाञ्जलिः कुशलस्तकेभूषणः ।

नृसिंहस्तत्सुतो वक्त्रि गणवृत्तिं नतो हरिं ॥ १ ॥

धीरश्रीलनृसिंहजे मुखकुले जातः कवीनां रविर

विद्यानामनुकम्पया वितरणे मयां सुपर्वदुमः ।

नानाशास्त्रविचारचारुचतुरो ऽलंकारटीकाकृतिर

भट्टाचार्यश्रीरोमणिर्विजयते श्रीचण्डिदासाभिधः ॥ २ ॥

अन्तरीक्षनिभे शास्त्रे स्पारे कोऽपि न पारगः ।

चिरं तथापि कृतिनः कृती यत्नं वितन्वते ॥ ३ ॥

भ्यादिदशगणा इत्याकाङ्क्षाकाङ्क्षितदशगणनिबन्धनाविष्कुर्वीणो ग्रन्थकृत् सर्वधात्वर्थव्यापकाथैकत्वेन प्रधानत्वात् प्रथमतो निर्दिष्टं भूधातुं निर्दिशति । भू सत्तायां । एकस्वरत्वादूकारो न चिह्नार्थः । तदुक्तं ।

दिधीवेवोदरिचोर्लूजागतीनां चिरेर्जिरेः ।

एकस्वरकधातुनां नानुबन्धो विधीयते ॥ ०

Then follows (fol. 4) अतः सातत्यगमने । सातत्यगमनं नैरन्तर्येण चरणं । अतति वातः । भावे । अत्यते । गतेरुद्देश्यरहितत्वादकर्मकत्वं । अतति पदातिः ॥ चिती संज्ञाने । संज्ञानमवबोधः । ० च्युतिर् आसेचने । ० च्युतिर् स्वरणे । ०

इति भूवर्जं तवर्गानाः fol. 8b; इति पवर्गानाः fol. 12b; इति कवर्गानाः fol. 14; इति चवर्गानाः fol. 19b; इति टवर्गानाः fol. 24; इति याद्यनाः fol. 29; (इति जप्तानाः) इति उदात्ता उदात्तेतः सेङ् ॥ अनिङ्कारिका । fol. 35b; इति परस्मैभाषास्तृवर्जमनुदात्ता अनिङ्कः अजनाः ॥ अथात्मनेभाषाः ॥ यती प्रयत्ने । ० fol. 43b; इत्यात्मनेभाषा उदात्ता अनुदात्तेतः सेङ् fol. 59b; इत्यनुदात्ता अनुदात्तेतः fol. 60; इत्यनुदात्ता अनिङ्कः fol. 61b; इत्यात्मनेभाषा डीङ्प्रभृतय उदात्ता स्मयतिप्रभृतयो डित् । अथोभयपदिनः fol. 62; इति

विभाषिताः ॥ द्युत आदीप्रौ etc. द्युतादि, घटादि, फणादि, जलादि, यजादि.—The several sections end as follows :—

- I. आसीदश्वपतेराज्ञिश्चट्टजाते निशापतौ ।
क्षेम्यश्चट्टः शान्तिराम उचितो घोषनेउकः ॥
वज्रमेलिपुरस्कारो देवाश्चट्टयोगतः ।
चण्डिदासः सुतो जज्ञे सर्वशास्त्रविशारदः ॥
चण्डिदासकुलोत्पन्नस्तर्कपञ्चाननाभिधः ।
नृसिंहो गणमान्त्रेखे भ्वादिवृत्तिं निरुक्तवान् ॥ fol. 78.
- II. सनाभिधो [लभ्यो ?] वन्द्यः श्रीकालो नेउघोषजः ।
उचितौ चण्डिदासस्य द्वावेतौ कुलभूषणौ ॥
गुरो गोपिकानाथो महानन्दो युधिष्ठिरः ।
श्रीनाथो जज्ञिरे पञ्च चण्डिदासस्य सूनवः ॥
गोपीनाथकुले जातस्तर्कपञ्चाननाभिधः ।
नृसिंहो गणमान्त्रेखे भ्वादिवृत्तिं निरुक्तवान् ॥ fol. 85b.
- III. गोपीनाथस्याज्ञिरासीत् जगच्चट्टे मधोः सुते ।
सानन्दश्च तथा विद्यानन्दो ऽनन्दश्च माधवः ॥
विनायककवीन्द्रश्च पुण्डरीकश्च धन्वभः ।
ज्ञानानन्द इमे ख्याता गोपीनाथस्य सूनवः ॥
माध[व]स्य कुलोत्पन्नस्तर्कपञ्चाननाभिधः ।
नृसिंहो गणमान्त्रेखे भ्वादिवृत्तिं निरुक्तवान् ॥ fol. 87b.
- IV. आज्ञिरादौ जगच्चट्टे माधवस्य सुतो ऽभवत् ।
विद्याधरकुलोत्पन्ने ऽनन्ताख्ये चट्टजे ततः ॥
नृनक्षेम्यो घोषरघुः क्षेम्यश्चट्टपुराङ्कः ।
नयनो भुवनो भोलानाथो दैवकिनन्दनः ॥
गणेशश्च मुकुन्दश्च षडैते माधवात्मजाः ।
नयनान्वयसंभूतस्तर्कपञ्चाननाभिधः ॥
नृसिंहो गणमान्त्रेखे दिवादिवृत्तिमुक्तवान् ॥ fol. 96.
- V. नयनस्य पमोचट्टे [? पञ्चाचट्टे] दैवकीगाङ्गजे तथा ।
भगवच्चट्टके चाज्ञिलभ्यो वं (i.e. वन्द्यो ?) यदुराघवी ॥
क्षम्यो वाणीनाथघोषश्चत्वारो जज्ञिरे सुताः ।
सदानन्दश्च कुमुदो भवानन्दश्च यादवः ॥
कुमुदाभिजनोत्पन्नस्तर्कपञ्चाननाभिधः ।
नृसिंहो गणमान्त्रेखे भ्वादिवृत्तिं निरुक्तवान् ॥ fol. 99b.
- VI. Beg. तुद व्यथने ॥ व्यथनं दुःखोत्पादनं । तुदति तुदते
पिप्पुनोक्तिर्लोकं ।
ततस्त्रिशिरसं तस्य प्रावृष्टलक्ष्मणो ध्वजं ।
अमघ्नात् सारथिं चास्य भूरिभिश्चातुदच्छरैः ॥ (Bhatt.
अस्य रावणस्य । अरुनुदः ॥ नुद प्रेरणे । ० [17, 89].

- यदुपञ्चाननो वन्द्यो लभ्यः कुमुदसंज्ञिनः ।
आज्ञिश्च द्वारकानाथे कृष्णानन्दे च चट्टजे ॥
गङ्गाहरिः श्रीहरिश्च कुमुदस्य सुताबुधौ ।
कौमुदि(?) श्रीहरिर्वाचस्पतिस्तस्य कुलोद्भवः ॥
नृसिंहो गणमान्त्रेखे तुदादिवृत्तिमुक्तवान् ॥ fol. 106b.
 - VII. आज्ञिश्चट्टहरानन्दे आसीत् [श्री]हरिसंज्ञिनः ।
लभ्यो वन्द्यः श्यामदासो यदुपञ्चाननात्मजः ॥
श्यामादिचरणो रामचरणः श्रीहरेः सुतौ ।
विद्यावागीशसंज्ञस्य श्यामस्य कुलसंभवः ॥
नृसिंहो गणमान्त्रेखे रुधादिवृत्तिमुक्तवान् ॥ fol. 108.
 - VIII. आज्ञिश्चट्टघणश्यामसुनौ (!) जानकिनाथके ।
श्यामस्य लभ्यो वं सीतारामाख्यः श्यामदासजः ॥
गोपालः कृष्णरामश्च प्राणकृष्णश्च सूनवः ।
सार्वभौमः श्यामसुतो गोपालस्तत्सुतात्मजः ॥
नृसिंहो गणमान्त्रेखे तनादिवृत्तिमुक्तवान् ॥ fol. 109.
 - IX. गोपालसार्वभौमस्य आज्ञिरान्दिचट्टके ।
कुशलः सुवलो रामनाथस्तस्य सुतास्तयः ॥
सार्वभौमसुतो धीरः कुशलस्तर्कभूषणः ।
तत्सुतो गणमान्त्रेखे क्रयादिवृत्तिं निरुक्तवान् ॥ fol. 110b.
 - X. कुशलस्य गदो वन्द्यः लभ्यः कृष्णाख्यचट्टजे ।
आज्ञिः सुतो नृसिंहाख्यस्तर्कपञ्चाननाभिधः ॥
तर्कपञ्चाननस्तर्कभूषणस्य सुतः कृती ।
नृसिंहो गणमान्त्रेखे चुरादिवृत्तिमुक्तवान् ॥ fol. 122.
- It ends :
- पितृपूर्वदशापन्ने चट्टे गोलकसंज्ञके ।
राजीवचट्टे च गुरुप्रसादाभिधचट्टजः ॥
चिप्वाज्ञिनरसिंहस्य प्रजज्ञाते सुताबुधौ ।
रमाकानाश्रीकालौ [च ?] चण्डिवंशाब्जभास्करौ ॥
नृसिंहमुखसंतानचण्डिदासकुलोद्भवः ।
नृसिंहः सौत्रधातूनां गणवृत्तिं निरुक्तवान् ॥
काव्यवाक्यपदैः सूत्रैः प्रसिद्धा धातवो मया ।
प्रसाधिताः प्रसाध्यन्तामन्ये मान्यविचक्षणैः ॥
वैषम्यतमसाञ्छन्ने सर्वशास्त्रेक्षणो गणो ।
तमोऽपहः प्रयज्ञो मे मान्त्रेखो मेघवर्जितः ॥
सर्वशास्त्रेक्षणं धातुगणं वेत्ति न यो जनः ।
असौ पशुसमः शास्त्रे खुरमृङ्गविध्वजितः ॥
हरिपादयुगाञ्जालिस्तर्कपञ्चाननाभिधः ।
केतुग्रामनिवासि श्रीनृसिंहो गणवृत्तिमुक्तवान् ॥

गङ्गातीरगतग्राम उद्धारणपुराख्यकः ।

तस्मात्पञ्चमगच्छती केतुग्रामाभिधा पुरी ॥

इति शिवं ॥ शकाब्दाः १७२६ ॥ ० ॥ लिखितं श्रीवंशीव-
दनदेवशर्मणः ॥

The back of the last leaf has the title
*Nṛsiṃhapañcānamakṛita Saṃkshiptasāra-Gaṇa-
nṛitti.* [H. T. COLEBROOKE.]

840.

1172D. Foll. 38; size 13½ in. by 4½ in.;
good, recent Bengālī handwriting; four lines
in a page.

Dhāturatnāvalī, a versified *Dhātupāṭha*, com-
posed in A.D. 1764, by *Rādhākṛishṇa Śarman*.

It begins:

भास्वदेवगणेश्वरं तनुमनोवाग्भिः प्रणम्याक्षरं
श्रीं शङ्करमस्य तत्पमपि यत्कल्पद्रुवत्तन्मुदे ।
राधाकृष्णधरामरेण रचिता या धातुरत्नावली
सा धार्यो तु गणे सतामलमिव प्रद्योततामस्यसौ ॥
धातुसूत्रेषु धातूनां नामतानुकृतेमेता ।
अतस्ततः समस्तं च सूत्राणां वेदवत्तया ॥
बाहुल्यात्कुत्र चित्तस्य सुपो लोपो ऽत्र नेष्यते ।
एकवाक्यस्तु धातूनामनुबन्धः परोदितः ॥ ० ॥ ० ॥
परस्मैपदिनः स्थान आत्मनेपदिनस्तथा ।
क्रमात्परपदीत्येवं वाक्यमात्मपदीति च ॥

भादिरदादिजुहोतिदिवादिस्वादितुदादिकरुधिरतनादि- ।
त्रयादिचुरादिगणा दश कथिताः सूत्रागमभवलोकप्रथिताः ॥
पाठस्या अपि बहवो विदिता इतीह चतुर्विधधातव उदिताः ।
अथ भूपूर्वककितपर्यंतं प्रवदाम्यहमिह परपदवतं ॥
भू धत्तायामथ चित्ती संज्ञाने ऽसौ सकर्मकः ।
निद्रार्थसे त्वकर्मण्य च्युतिरासेचनार्थकः ॥
स्वुतिर क्षरणे दन्त्यसादिश्चायं प्रचल्यते ।
आकुलीकरणे मन्य द्विकर्मा खादू भक्षण्ये ॥ ० etc.

tavarga, kavarga, cavarga, ṭavarga, ṣavarga, etc.
lakārāntā; svarāntā;

एते परस्मैपदिनो ऽद्यात्मनेपदिनो यथा । ० fol. 9b.; इति ०
भादिरादिप्रकाशः fol. 18; ० अदादिस्तद्वितीयप्रकाशः fol.
19b.; ० ह्रादिप्रकाशः fol. 20; (दिवादि) तुयैप्रकाशः fol.
23; ० सुजादिः पञ्चमस्तत्प्रकाशः fol. 23b.; ० तुदादिः षष्ठः

प्रकाशः fol. 26; ० सप्तमो रूपादिप्रकाशः fol. 27; ० तन्वादि
fol. 27b.; त्रयादि fol. 28b.

The author, who seems to belong to the
Jaimara school, professes to have made use
chiefly of *Maitreya Rakshita's* and *Ramānātha's*
works.

It ends:

इति बहुविधधातुर्धातुरत्नावली या
अरचि रुचिरवन्धा श्रीयुतेनाच्युतेन ।
चरमगणचुरादिनाम तस्याः प्रकाशो
दशम उपरतः श्रीकृष्ण एतेन तुष्यात् ॥ ० ॥
सुवर्णधातुसूत्रेण ग्रथिता सुधियश्चरं ।
नूला रत्नावली यत्नात् कण्ठस्था क्रियतामयं ॥
भट्टाचार्यः कामदेवाभिधानस्तज्जः सीतारामविद्यानिवासः ।
तत्पुत्रो यः श्रीहरिस्मार्त्तसंज्ञस्तत्पुत्रान्मत्कारिकैषाचिरासीत् ॥
धातुप्रदीपगणसूत्रमनोरमादेर्
धात्वावलीवलितगर्भमिदं देश एषः ।
संदर्भ आविरभवतिरवद्यप्यद्यः
षण्णागरागधरणीगणिते शकाब्दे ॥ १६८६ ॥
सार्धभौमोपाधिकेन श्रीराधाकृष्णशर्मणा ।
धातुरत्नावलीग्रन्थः कृतः संपूर्णतां गतः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

841.

1494 c, d. Foll. 3 and 13 resp.; size 16 in.
by 5½ in.; fair modern Bengālī handwriting;
7 and 8 lines in a page resp.

I. Foll. 51-53 of vol., *Vasudhātukārikā*, a
set of 17 memorial stanzas (in mixed
metres), containing the roots which, in
the *Dhātupāṭha*, are *anudāttetaḥ* (*anudātta-
lopinah, ātmanepadinah*) and *svāritetaḥ*
(*ubhayapadinah*). The roots are arranged
according to the classes, and, in each
class, principally according to the last
radical. It begins:

वृद्धांशसिरुचिद्युतां श्रितिवृत्तोऽन्येतिअन्ययोर्
अन्तानामरत्नां तथा श्रिमध्वज्ज्ञानां दिकारे परे ॥

H H

खान्ता ईशितदीवृषिधिति च ये मान्ताश्च ये भारकास्
तेषां मल्लिमलोः कदिक्रदिकलां नीचः खरो लुप्यते ॥ १ ॥

The blank page of fol. 1 contains the title, in Devanāgarī, *Samkshiptasārasam-mata-vasudhātukārikā*.

II: Foll. 54-63; a commentary on the above *kārikās*. It begins;

वृद्धाशंसीत्यादि । एषां धातूनां नीचः खरो लुप्यते ।
नीचोऽनुदात्तः । एतेऽनुदात्तलोपिन इत्यर्थः । तद्यथा*
वृधु वृद्धौ वर्धते । आङ् शसि इच्छायां आशंसते† । ०

Fol. 61b: अनुदात्तेत एत एव उक्ताः ते मन्त्राद-
यस्ते अनुदात्तानुबन्धाश्चुरादिषु । ९ । इदानीं खरितेत
उभयपदिन उच्यते । ०

[H. T. COLEBROOKE.]

842.

721b. Foll. 10; size 16 in. by 5 in.; good, modern Bengālī handwriting; nine lines in a page.

Vasudhātukārikā (foll. 1-2b), with the same *Tika*.
[H. T. COLEBROOKE.]

843.

1494e. Foll. 5 (64-68 of vol.); good, recent Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Daśabalakārikā, a set of 36 memorial stanzas, containing the roots belonging to more than one conjugational class, by *Daśabala*.

It begins:

ये धातवः सन्ति गणान्तरेषु वर्यार्थेनिर्देशपदैरभिन्नाः ।

विभिन्नरूपप्रतिपादनाय रूपाणि तेषां समुदाहरिष्ये ॥

भूवादिष्वभयपदी बुध बोधने ऽस्त

दैवादिको ऽपि स बुधिर्गदितोऽनुदात्तेत् ।

रूपं द्वयं भवति बोधति बोधते च

रूपं तृतीयमपि बुध्यत इत्यमुष्य ॥ १ ॥

* For तद्यथा MS. 721 has एषामनुदात्तत्वादात्मनेपदं कथितं ।

† आङ् ससु लुतो आशंस्यात् MS. 721.

It ends with the following additional stanza:

षट्त्रिंशता श्लोकनिबन्धनेन

धातूनसौ स्वीकृतवान् महाधीः ।

अध्यापको यः सुतरां प्रसिद्धो

बलोत्तरो विंशतिभाग्यतुल्यः ॥

इति दशवलकारिका समाप्ता ॥

For another MS. of this treatise see Rāj. Mitra, Notices, viii., p. 246. [H. T. COLEBROOKE.]

844.

1478. Foll. 11; size 15½ in. by 5½ in.; modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

[*Samkshiptasāra*-] *Śubdaghoshā*, consisting of paradigms and memorial verses to *Kramadīśvara*'s grammatical aphorisms.

It begins:

नमामि शैलजाकान्तं सर्वज्ञानमयं शिवं ।

यस्य स्मरणमात्रेण निर्मला भारती भवेत् ॥

भ्राद्यदादिजुहोत्यादिर्दिवादिस्वादिरेव च ।

तुदादिश्च रुधादिश्च तनुक्त्वादिचुरादयः ॥

Of conjugational paradigms only भू is given, after which follow the declensions of pronouns and nouns; and finally the personal pronouns, where the *Kātantra* is frequently quoted. It ends: इति शब्दः घोसाप्रकरणं समाप्त (!) ।

[H. T. COLEBROOKE.]

845.

1477. Foll. 61; size 15½ in. by 5½ in.; fairly good, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

[*Samkshiptasāra*-] *Dhātughoshā*, consisting of rules, paradigms, and memorial verses on verb inflection.

a) foll. 1-10a contain rules on the use of the conjugational voices; beginning: व्यतिपूर्वभू सत्ताभियोगे सेडः आत्मने ॥ The aphorisms are arranged in columns, of which there are six on each page of generally eight rules each.

- b) foll. 6a (at the bottom)-7a, versified lists of roots, beginning :

भूस्यागमदृशस्तस्माज्जत्याटज एव च ।
वैपापटपचो भ्वादावेकादश परे पदे ॥

and ending : इति दश गणाः ॥

This is preceded, on foll. 3b-6a by a number of *śloka*s extracted, rather promiscuously, from the *Mānava-Dharma-śūtra*, and bearing chiefly on the Brāhmanical caste, the course of instruction prescribed for it, &c.

- c) foll. 7b-61 contain the personal terminations of the various tenses and moods, and paradigms illustrating their formations in the several conjugational classes.

This section begins : लटो लोटो लङश्चैव विधाद्या-
शीर्लिङोर्लिङः । लुटो लृटो लृङश्चैव दश क्रमात् (!) ॥ लृङ्-
णानि निगद्यन्ते तिङन्तपादसंज्ञके ॥ ० ends : इति भ्वाद्यादीक-
दशगणां (!) कियद्भानूनां तिङादिदशलकारैः कृतो धातुप्रयोगः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

846.

671 c, d. Foll. 32 and 88 resp.; size 12½ in. by 6½ in.; fairly written in the Bengālī character, towards the end of last century; ten lines in a page.

- I. *Sūrasaṃgraha*, an elementary Grammar, based on *Kramadīśvara's Saṃkshiptasāra*, by *Pitūmbara Śarman*. The rules are illustrated by examples. It begins :

नत्वा रामं हनूमन्तं क्रियते सारसंग्रहं ।

बालकाय व्याकरणं श्रीपीताम्बरशर्मणा ॥

निति वृद्धिर्दिग् बहुलं ॥ अ इ उन् च लृकन् ए
औङ् ए औच् प्रत्याहारात् स्वरहलोरुक्तौ तदवच्छिन्नं
स्वरमात्रं गृह्यते । ननु कस्य स्थाने का वृद्धिः । उच्यते ।
अदात् इदैत् उदौत् अदात् लृदाल् एदैत् ओदौत् ।

अङः सप्त । अ इ उ च लृ ए औ ।

प्रवृत्तिश्च निवृत्तिश्च विभाषोक्तविधेः क्वचित् ।

अपूर्वस्य विधानं च बहुलं स्याच्चतुर्विधं ॥ सूत्रे

प्रथमा भवति ज्ञेयं द्वितीया च विशेषणं ।

तृतीया च सहादिः स्याच्चतुर्थी च निमित्तिका ॥

पञ्चमी उत्तरे पञ्चोत्थाने संबन्ध एव हि ।

सप्रम्यादावुपपदे वाच्ये गम्ये परे सति ॥

अनादरे पृथक्कारे विषये च प्रकीर्तिता ॥

आदेशागमगुणवृद्धिहस्यादयो यथासंभवं परिकल्प-
नीयाः । उदाहरणदर्शनाद्व्योक्त्या दीर्घोऽप्युपलस्यते ।
सर्वत्र साकाङ्क्षे पूर्वोक्तमनुवर्तते ॥

संज्ञा च परिभाषा च विधिर्नियम एव च ।

अतिदेशोऽधिकारश्च षड्विधं सूचलक्षणं ॥

पाठयति दास्यः ॥ न कथादेः । कथयति ॥ क्वचिन्म-
ध्यातयोः । आनुहौडिकं चिराययति । ०

इति ० प्रथमः सन्धिपादः fol. 3b; इति ० द्वितीय-
स्तिङ्पादः fol. 13b; इति ० तृतीयः कृदन्तपादः
fol. 18b; इति ० चतुर्थस्तद्धितपादः fol. 24b; इति ०
पञ्चमः कार[क]पादः fol. 26; इति ० षष्ठः
सुबन्तपादः fol. 30;

It ends : इति श्रीक्रमदीश्वरपण्डितानुग्रहात् श्रीपीता-
म्बरशर्मैविरचितसारसंग्रहे सप्तमः समासपादः ॥

For another copy of this work, see
Rāj. Mitra, Descriptive Cat., i., p. 149.

- II. *Sūrasaṃgrahasandarbha*, a commentary on the preceding work, by the son of *Khullāna* (?). It begins :

नत्वा रामं विधिं सीतां गुरुं दुर्गां हरं हरिं ।

सारसंग्रहसंदर्भं कुरुते खुल्लानात्मजः ॥

नत्वा रामं हनूमन्तं ० श्रीपीताम्बरशर्मणा ॥

रामं हनूमन्तं नत्वा बालकाय व्याकरणं क्रियते
व्याकरणं किम्भूतं सारसंग्रहं । पीतमम्बरं यस्य स पी-
ताम्बरः कृष्णः श्रिया युक्तः श्रीयुक्तः पीताम्बरस्तस्मिन्
श्रीपीताम्बरे शर्म यस्य स पीताम्बरशर्म तेन श्रीपीता-
म्बरशर्मणा व्याक्रियन्ते साधु शब्दा व्युत्पाद्यन्ते अनेनेति
तद्व्याकरणं । ० निति न इद्यस्य स नित् तस्मिन्निति ।
वर्धनं वृद्धिः ०

It ends : इति श्रीक्रमदीश्वरपण्डितानुग्रहात्
श्रीपीताम्बरशर्मैविरचितसारसंग्रहस्य श्रीगोपीचन्द्रसंम-
तः सप्तमः समासपादसन्दर्भः ॥

On the back of the last leaf the work is
called पिताम्बरन्यायभूषणकृतसारसंग्रहव्याकरणभूटी.

[H. T. COLEBROOKE.]

847.

671b. Foll. 11; size and handwriting, as in preceding MS.

[*Rāmāyāna*-] *Chātravyutpatti*, a versified abstract of the *Rāmāyāna*, in nine *sargas*; composed by *Pitāmbara Śarman*, with the view of exemplifying the verb section of his *Sāra-saṃgraha*. It begins:

रामो भवत्ययोध्यायां कौशल्यागर्भसंभवः ।
स्मापि ब्रह्म स्वयं पूर्णो विष्णुर्देशरथात्मजः ॥
कैक्या भरतो हंशो रामस्य भवतु प्रभुः ।
लक्ष्मणश्च सुमित्रायाः शत्रुघ्नश्चाभवद्वली ॥ ०

Each *sarga* consists of 25 *ślokas* with the exception of the first which has only 14. It ends:

शैवो दयालू शान्तौ द्वौ त्यक्तराज्यौ सतां मतौ ।
अस्यातां च महारण्ये कलापग्रामसंज्ञके ॥

इति श्रीवाल्मीकिरामायणपाठकञ्चीपीताम्बरशर्मकृतञ्चात्र-
व्युत्पत्तिवर्द्धको यं नवमः स्वर्गः (thus always) ॥ समाप्तश्चायं
ग्रन्थः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

7. VOPADEVA.

848.

2807. Foll. 122; size 8½ in. by 6¼ in.; Bengālī character; 15-25 lines in a page; written and bound in the European fashion.

Mugdhabodha, a Sanskrit grammar in aphorisms, accompanied with a brief commentary, by *Vopadeva*, son of *Keśava*, and court-pandit to King Mahādeva (*Rāmarāja*) of Devagiri (or Deoghar), who lived in the latter part of the thirteenth century.

Edited by O. Böhtlingk, St. Petersburg, 1847.
[SIR C. WILKINS.]

849.

494. Foll. 108; size 12½ in. by 4 in.; fairly written, in the Bengālī character; six lines in a page.

Vopadeva's Mugdhabodha.

Dated Śaka 1727. [H. T. COLEBROOKE.]

850.

2902. Foll. 106; size 9 in. by 6½ in.; bound in the European fashion; fair, modern Bengālī writing; enclosed in double red lines and broad margins; 14-17 lines in a page.

Mugdhabodha.

[DR. LEYDEN.]

851.

1282a. Foll. 62; size 13 in. by 4 in.; fairly good, modern Bengālī handwriting; six lines in a page.

Devīdāsa's annotations on the *Mugdhabodha*.

The treatise begins:

प्रणम्य परमात्मानं कृष्णं त्रिभुवनेश्वरं ।
मुग्धबोधस्य टीकेयं देवीदासेन रच्यते ॥

ग्रन्थारम्भे विघ्नविघाताय ग्रन्थकृत् मङ्गलमाचरति मुकुन्द-
मिति । मया बोधदेवेन मुकुन्दं सच्चिदानन्दं प्रणिपत्य मुग्धबोधं
व्याकरणं परोपकृतये प्रणीयते प्रकाशयते । मुकुं मुक्तिं ददातीति
मुकुन्दस्तं मुकुन्दं । हनजनाद्रमादेर्देः रात्रेर्मेन्वा कृतिरिति
(*Mugdh.* 26, 31) याग्विभागान्मन् । अथवा सरसिजवत्
विभक्त्यलोपः । अथवा मुक्तेर्मुकुमादेशः । मनीषादित्वात् ।
मुकुर्मुक्ते महेशे च कुः पृथिव्यामशोभने । इति हङ्गुचन्दः ॥ चिच्च
आनन्दश्च चिदानन्दौ सन्तौ चिदानन्दौ यस्मात् । अस्माकं मते
त्रिषदकर्मधारयः । भक्तिश्रद्धातिशयेन नत्वा प्रणिपत्य । मुग्धा-
नामन्यव्याकरणबाहुल्यदर्शिनानामचेतसां बोधो यस्मात् । व्या-
क्रियन्ते व्युत्पाद्यन्ते शब्दा अस्मिन्ननेनेति वा तद्व्याकरणं ०

The *saṃjñāpāda* ends fol. 4; the *sandhitīkā*, fol. 7b; *subantaṭīkā*, fol. 20b. [so far quoted: *Vidyānirvāsa*, fol. 16a; *Vyākaraṇakaumudī*, 13a, 15a, 17a, 19a; *kārakaṭīkā*, fol. 26b; *saṃsaṭīkā*, fol. 35a; *taddhitaṭīkā*, fol. 41b; *ākhyātaṭīkā*, fol. 58a.

It ends: एवं नद्यवस्कन्दं स्नानिनिषांसुदेवं विप्रदर्शं
इत्यादयः पूर्वकाले इति पुनःकरणात् आभीक्ष्ण्यव्यतिरेके ऽपि
चरम ॥ इति श्रीदेवीदासचक्रवर्तिना मुग्धबोधटीका विरचिता ॥
[H. T. COLEBROOKE.]

852.

1125. Foll. 248 (paged 247; two leaves being marked 71); size 12 in. by 4 in.; legibly

written, in the Bengālī character ; six or seven lines in a page.

Rāmānandācārya's commentary on the *Mugdhābodha*. It begins :

प्रणम्य परमात्मानं रामं पद्मदलेष्यं ।
मुग्धबोधस्य टीकेयं रामानन्देन रच्यते ॥
कातन्त्रपरिशिष्टादौ विवृतानि च कानिचित् ।
पदान्यस्य प्रपञ्चार्थं दर्शितानि यथामति* ॥

श्रीवोपदेवपण्डितः संक्षेपतः स्वयंकृतस्य व्याकरणस्य दुरुह-
तया वृत्तिं चिकीर्षुः प्रारम्भसमाप्तये शिष्टाचारप्राप्तं मङ्गलं कुर्वन्
संबन्धाभिधेयप्रयोजनानि व्याकरणनाम च निर्दिशति मुकुन्द-
मित्यादि ० ।

It ends : लिखितं श्रीरामधनदेवशर्मेणः ॥ ० शकान्ताः
११११ ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

853.

1169. Foll. 303; size 13 in. by 4½ in.; fairly written, in the Bengālī character; eight lines in a page.

Another commentary on the *Mugdhābodha*, by *Rāma Tarkavāgīśa*. This volume wants the *taddhita* chapter (vii.).

It begins :

ब्रह्मादिदेवासुरवृन्दवन्दिते पद्मालयेक्षाक्षिसरोजराजिते ।
कन्दर्पदर्पान्नकपादनीरजे सन्तु प्रणामा वरदोहव्रजे ॥ --
तेन व्याकरणं कृतं कलियुगे दृष्ट्वा भवाभ्यां नरान्
अज्ञानावृतमानसानकरुणया श्रीमुग्धबोधं भुवि ।
पाणिन्यादिमतावलोकनपरः श्रीरामशर्मा कृती
तस्यैतां सुधियां प्रमोदजननीं टीकां तनोति स्वयम् ॥
गुणवद्भिर्गुणो नेयो न दोषो स्तुतिह तद्यतः ।
सतः खलनजो दोषः परिष्कार्यः सतां पुनः ॥
परे च पाणिनीयज्ञाः केचित् कालापकोविदाः ।
एके विद्यानिवासाः स्युरन्ये साक्षिप्रसारकाः ॥

The *sandhyādhyāya* ends fol. 25b; the *has-antūdhya*, fol. 57; the *ka* (i.e. *kāraka*)-*pādāṅkā*, fol. 97b; the *samāsapāda*, fol. 157b; the *ākhyātapāda*, fol. 243b; the latter chapter,

* A MS. described in Rāj. Mitra's Notices, i., p. 222, does not seem to contain the second introductory *śloka*.

together with the *kṛitprakarana* is separately paged 1-146.

Dated *śakābdāh* 1727. [H. T. COLEBROOKE.]

854.

1290. Foll. 128; size and handwriting as in the preceding MS.

The *taddhita* section of *Rāma Tarkavāgīśa's* commentary; incomplete. The MS. breaks off abruptly in the comment on *sūtra* 97 of this chapter. [H. T. COLEBROOKE.]

855.

383. Foll. 347; size 16 in. by 4 in.; good, modern Bengālī handwriting; six lines in a page.

Subodhā, a commentary on the *Mugdhābodha*, by *Durgādāsa Vidyāvāgīśa* (son of *Vāsudeva Sarvabhauma Bhaṭṭācārya*).

In A.D. 1639 the author wrote a commentary on *Vopadeva's Kavikalpadruma*.

The MS. begins :

गौरीशानौ निखिलजगतां सर्गसंहारहेतु*
दुर्गादासो धरणिपतिर्यो भक्तिभावेन नत्वा ।
जिज्ञासूनामखिलवचनं धीमतां पाठकानां
संतोषार्थं रचयतितरां मुग्धबोधस्य टीकाम् ॥
श्रीमद्विद्यानिवासाद्यैर्यैश्चपि सूरभिः ।
भूरिभिर्विहिता व्याख्या तथाप्याख्यायते मया ॥

This MS. is not quite complete. Fol. 315 breaks off abruptly in the comment on *sūtra* vi. 18, the rest of that chapter being wanting.

Foll. 154-189 contain chapter vii. Between foll. 185 and 186, however, four leaves are missing, comprising the commentary on vii. 86 (partly) to vii. 94 (partly).

Foll. 190-347 (numbered 1-151, with a *śuddhapattra* after fol. 94), chapters viii-xxvi.

* The usual reading is लक्ष्मीकान्तं निखिलजगतां सर्गसंहारहेतुं, the other *pādas* also showing similar variations from the usual text; see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 395; Rāj. Mitra, Notices i., p. 254.

According to Aufrecht, the author (besides mentioning *Vidyānīvāsa*) quotes from the commentaries of *Rāmānanda*, *Kāśīśvara*, and *Rāmatarakavāgīśvara*. The work was published at Calcutta, in 1861. [H. T. COLEBROOKE.]

856.

1167. Foll. 335; size 13 in. by 4½ in.; good, modern Bengālī handwriting; seven, sometimes six, lines in a page. Foll. 17-24 have been wrongly inserted by the binder between foll. 32 and 33.

Another commentary on the *Mugdhabodha*, by *Kāśīśvara* (*Kāśīśa*) *Bhaṭṭācārya*.

Complete. It begins:

ब्रह्मेशाद्यैर्नैतपद्युगं सच्चिदानन्दमीशं
संसारोत्पत्तिरणिमजरं रामचन्द्रं प्रणम्य ।
श्रीकाशीशः परहितमना मुग्धबोधस्य टीकां
चक्रे मोदं वहतु विदुषां श्रीपदाप्यस्तु सेयं ॥

अथादौ समस्तविघ्नविनाशकत्वे सकलशिष्टसमाचारप्राप्तम-
भीष्टदेवं नमस्कुर्वन् तन्निबन्धनं च शिष्यशिष्यार्थं कुर्वन् अभिधेयं
च प्रतिज्ञानन्नाह मुकुन्दमित्यादि । मुकुन्दं प्रणिपत्य प्रकर्षेण
नत्वा मया मुग्धबोधव्याकरणं परोपकृतये प्रणीयते क्रियते । मुकुं
मोक्षं ददातीति मुकुन्दः पृषोदरादिः । मुचू मोक्षणे इत्यस्मादु-
णादौ शुङ्प्रत्यये मुकुः सन्कालत्रयबोधितः । चित्तज्ञानस्वरूपः
आनन्दः सुखस्वरूपः । ततः संश्र्वासौ चिच्चैति सच्चित् । सच्चि-
च्चासौ आनन्दश्चेति सच्चिदानन्दः । रुमते तु संश्र्वासौ चिच्चा-
सावानन्दश्चेति सच्चिदानन्दः त्रिपदकर्मधारयः नित्यस्वरूपः स्थप्र-
काशः सुखस्वरूपश्चेत्यर्थः । ०

Of other commentators only *Durga* (foll. 14b, 21b, 22a; *Durgatīkā*, 8b) has been found quoted in the *saṃjñā-* and *sandhiprakaraṇa* (ends fol. 26b); the *Dīpikā*, fol. 135.

The *strītyaprakaraṇa* ends fol. 97b; *kāra-*
kapr. fol. 126b; *saṃāsapr.* fol. 176b; *taddhitapr.*
fol. 212.

The *ākhyāta* section begins: अथ त्वादिरुच्यत इति
अथ च मङ्गलादीनि मङ्गलमध्यानि मङ्गलान्तानि च शास्त्राय-
व्याहृतप्रसराणि आयुष्मद्वास्यातृश्रोतृकाणि च भवन्तीति ०

The *kṛīlanta* section begins, fol. 307b:

अथ सीतापतिं सीतां नत्वा गौरीपतिं शिवं ।
कृदन्तटिप्पनीं हृद्यां ब्रूते काशीश्वरः कृतो ॥

It ends: एवं अक्षिणी काशं हसति । इत्यादिशिष्टप्रयो-
गानुसारेण बोद्धव्याः । बहुलं ब्रह्मणीति सुगमं ॥ इति इष्टवा-
दिपादः ॥ इति श्रीकाशीश्वरभट्टाचार्यकृता मुग्धबोधटीका
समाप्ता ॥

For another (apparently incomplete) MS. see Rāj. Mitra, Notices, iii., p. 178.,

[H. T. COLEBROOKE.]

857.

229. Foll. 178 (paged 179, no. 144 having been omitted); size 15½ in. by 5 in.; small, neat, recent Bengālī handwriting; 7-9 lines in a page. Foll. 70-85, 108b-116a, 173-178, and a few other passages, have been supplied by a different hand.

Govindarāma Vidyāśiromaṇi's commentary on the *Mugdhabodha*, entitled *Śabdadīpikā*.

It begins:

नत्वा शम्भुपदद्वन्द्वं नाम्ना गोविन्दशर्मणा ।
टीकेयं मुग्धबोधस्य क्रियते शब्ददीपिका ॥
रामानन्दप्रमुखकवयः शब्दपारं गता ये
नृत्यशश्वत्तवणकमलोद्भाषिवाचो नतेन ।
एतेषां तन्मतमभिसमालोक्य टीका सदर्थं
गोविन्देनोच्यत इति सतां भ्रान्तिघातिन्यदूष्या ॥

श्रीवोपदेवनाम्ना पण्डितेन भूवाचम्पतिना माहेशभाष्यादिभ्यः
सारमाकृष्य संक्षेपेण मुग्धबोधनाम व्याकरणं कुर्वता तत्रादाव-
शेषविघ्नविघाताय मुकुन्दशिवनमनरूपमङ्गलमाचर्यते । मुकुन्द-
मिति । तत्र व्याख्याक्रमः ।

उपोद्घातः पदं चैव पदार्थः पदविग्रहः ।

चालना प्रत्यवस्था च व्याख्या सूत्रस्य षड्विधा ॥

मया लक्ष्म्या सह वोपदेवेन मुकुन्दं प्रणिपत्य मुग्धबोधनाम
व्याकरणं प्रणीयते प्रकाश्यते इत्यन्वयः ॥ मया वोपदेवेन वा । उग्र
अथ वौ हरिहरौ उपदेवौ यस्य स वोपदेवः तेन । मुकुं मुक्तिं महेशे
मुः कुः पृथिव्यामशोभने । इति हङ्चन्द्रः । मुकुं मुक्तिं ददातीति
मुकुन्दस्तं । हनजनाज्ञमादेः । मनीषादित्वात् साधुत्वं । अथवा
द्वितीयाया अलुक्समासः । कृद्योगे कर्मषष्ठ्यभावदर्शित्वादिति
सचितं । मुकुन्दं किंभूतं सच्चिदानन्दं । सच्चित्यं चिज्ज्ञानं आनन्दः

सुखस्वरूपः । संश्र्वासी चिन्नासावानन्दश्चेति सच्चिदानन्दस्तं ।
अथवा चिन्नासावानन्दश्चेति चिदानन्दः । संश्र्वासी चिदानन्द-
श्चेति सच्चिदानन्दस्तं । अथवा चिच्च आनन्दश्चेति चिदानन्दौ
सन्तौ चिदानन्दौ यस्य सच्चिदानन्दस्तं । प्रणिपत्य प्रकर्षेण
भक्तिश्रद्धातिशयेन नत्वा तात्पर्यार्थं नीयते प्रकाशयत इत्यर्थः ।
अथवा प्रकर्षेणाष्टाङ्गादिना निपत्य प्रणिपत्य । मुग्धान् मूढान्
बोधयतीति ढात् षण् । मुग्धः सुन्दरमूढयोरिति शासनं । ०

The author quotes *Devīdāsa* and *Rāmānanda* constantly; in the *sanjñā* and *sandhi* (ends 16b) sections, *Kamalacakra* is quoted fol. 15b; *Kūśīśvara*, 16b; *Kramadīśvara*, 13b; *Śrīpatidatta*, 8b, 12a.

The *ākhyāta* section (ch. viii. seq.) begins fol. 105: अथेत्यादिरुच्यते । अथेति मङ्गलार्थः । इति केचित् ।
अथवा आनन्दार्थं च स्यादेरनन्तरं । त्वादिरुच्यते । धोः । ०

The *kṛidanta* section (ch. xxvi.) beg. fol. 155.

It ends: पथा पूर्वैर्भिरित्यादि एवमन्यत्रापि बोध्यं ॥
इष्टादिपादः ॥ इति श्रीगोविन्दरामविद्याशिरोमणिविरचिते
मुग्धबोधटीका नाम्ना शब्ददीपिका समाप्ता ॥

वर्षे वारणबाहुवारिधिविधुव्याप्ते मनस्तोषिणीं
धीराणां धरणीधरेक्षतनयापादारविन्दं स्मरन् ।
दिङ्मानं दिवसं शुचे रितवति प्राप्ताम्यमन्दादरम्
• टीकां शब्दसमुद्रसंतरतिं कश्चिन्निलेखोष्णगौ ॥

शकाब्दाः ११२६ आपादस्य दशमदिवसीया लिपिरेषा ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

858.

1485. Foll. 74; size 16 in. by 5½ in.; good, recent Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Bālābodhinī, another commentary on the *Mugdhābodha*,—which has a considerable amount of matter in common with the preceding one,—by *Śrīvallabha Vidyāvāgīśa Bhaṭṭācārya* (*Bhagīratha*?), son of *Śyāmadāsa-mukhopādhyāya* and *Bhāvīmī*. Chapters i.-v.; or to the end of the *kāṇḍa*-section. It begins:

नत्वा श्रीगुरुपादपद्मगुलं सर्वार्थसंपन्नं
तावन्नोपबध्नजनप्रियपदं श्रीकुङ्कुमैरचितं ।
दत्तापोपशमं मुजाततुलसीसन्मन्त्रीसेवितं
टीकां बालकबोधिन्यां वितनुते श्रीवल्लभो ब्राह्मणः ॥

श्रीवोपदेवनाम्ना पण्डितेन भूवाचस्पतिना माहेशभाष्यादिभ्यः
सारमाकृष्य संक्षेपेण मुग्धबोधनाम व्याकरणं कुर्वता तत्रादावशे-
षविघ्नविघाताय मुकुन्दशिवनमनरूपमङ्गलमाचर्यते । मुकुन्दमिति ॥
तत्र व्याख्याक्रमः ।

उपोद्घातः पदं चैव पदार्थः पदविग्रहः ।

चालना प्रत्यवस्थां च व्याख्या सूत्रस्य षड्विधा ॥

इति । अतो मुकुन्दं द्वितीया सच्चिदानन्दं तद्विशेषणं प्रणिपत्य
लुप्तप्रथमैकं प्रणीयते क्रियापदं । मुग्धबोधं प्रथमैकं व्याकरणमि-
त्येतस्य विशेष्यं । परोपकृतये चतुर्थकं मयेति तृतीयैकं । मया
वोपदेवेन मुकुन्दं प्रणिपत्य मुग्धबोधनाम व्याकरणं प्रणीयते ।
प्रकाशयते इत्यन्वयः । मया लक्ष्म्या सहेति वा । मुकुं मुक्तिं ददातीति
मुकुन्दस्तं हनजनात्तमादेर्देः (*Mugdh.* 26, 33) मनीषादित्वात्
साधुत्वं । यद्वा लुक्समासः कृद्योगे कर्मणि षष्ठ्यभावदर्शितत्वा-
दिति सूचितं क्वचित्तेति अत्र वीजमपवादे उत्सर्गनिवेशः तेन
भट्टीकारकामित्रकार्याणि (*Bhaṭṭik.* 7, 29) इति प्रयोगः ।
तथा च मुकुम्भकौ महेशे मुः कुः पृथिव्यामशोभने इति हड्डचन्द्रः ।
ज्ञानान्मुक्तिरिति ज्ञानं प्रणिपत्येत्याशङ्क्याह सच्चिदानन्दं संश्र्वासी
चिन्नासावानन्दश्चेति सच्चिदानन्दस्तं सच्चिदानन्दं । सन्नित्यः चि-
न्नासं आनन्दः सुखविशेषः सच्चिदानन्दविग्रहनिवर्त्यः (!) । प्रकर्षेण
अष्टाङ्गादिना निपत्य प्रणिपत्य । मुग्धान् बोधयति यत् ढात् षण् ।
मुग्धं यथा स्यात् बोधयति इति वा । मुग्धः सुन्दरमूढयोरिति
शासनं । ०

Ch. iii. beg. fol. 16 :

नत्वा गङ्गाधरं गौरीसहितं ज्ञानमव्ययं ।

स्यादेर्बालकबोधिन्यां व्याख्यामाह भगीरथः ॥

लेः । सि ०

Fol. 34b: इति बालबोधिन्यां नपुंसकपादः । अजन्ता-
ध्यायः ।; fol. 45b: इति श्रीश्यामदासमुखोपाध्यायसुतश्रीश्री-
वल्लभविद्यावागीशभट्टाचार्यपरिकलितायां बालबोधिन्यां हसन्ता-
ध्यायः ॥

नारायणपदद्वन्द्वमीडे ऽहमाखिलार्थदं ।

निरीहा यतयो नत्वा यन्मोक्षार्थी गतिं ययुः ॥

स्त्रियां । ०

Quotations have been met with from the works of *Durgādāsa*, *Devīdāsa*, *Rāmānanda*, *Vidyānīvāsa*, and *Vidyāvāgīśa*. [H. T. COLEBROOKE.]

859.

1484. Foll. 25; size 16 in. by 5½ in.; fairly good, recent, Bengālī handwriting; ten lines in a page.

Bālabodhinī. Chapters viii.-xix, comprising the verb-section to the end of the desiderative (*sananta*). It begins :

प्रणम्य ज्ञानवरदं शिवं खड्गेन्दुभूषणं ।

आख्याते बालबोधिन्यां व्याख्यामाह भगीरथः ॥

अथेति । अथशब्द आनन्तर्यायिः स्यादेतन्नन्तरं त्यादिरुच्यत इत्यर्थः । तथा तिङादिविच्छेदकारक इति मङ्गलार्थश्चेति ॥ धोरिति पञ्चम्येकवचनं ०

Fol. 1b : इति श्रीश्रीवज्रभाचार्यविद्यावागीशकृतायां मुग्ध-
बोधटीकायामाख्याते संज्ञाप्रकरणं समाप्तं ॥ It ends :

अच्यन्तत्वात् प्राप्ते स्विदस्वदसहां निषेधः ।

सिस्वेदयिषति सिस्वादयिषति सिस्वाहयिषति ॥

इति बालबोधिन्यां सनन्तपादः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

860.

1085. Foll. 95 ; size 13½ in. by 4½ in.; written, in the Bengālī character, by two recent hands ; the second of which (foll. 65b-95) is the same which wrote no. 858 (MS. 1485,) ; fol. 22 has been supplied by a third hand ; eight lines in a page.

The remaining portions of the *Bālabodhinī*.

a) Foll. 1-50. Chapters vi. (*samāsa*, ends fol. 30) and vii. (*taddhita*).

It begins :

नत्वा गुरुपदद्वंद्वं भक्तानुग्रहकारकं ।

समासे बालबोधिन्यां व्याख्यामाह भगीरथः ॥

दैक्यं ० ॥

b) Foll. 51-95. From shortly before the end of the *sananta* (xix) to the end of the work. The *kṛit* section begins, fol. 75 :

शङ्करं शङ्करं नत्वा शङ्करीं शङ्करीं तथा ।

रच्यते शङ्करी टीका कृपादे विदुषां मुदे ॥

It ends : अधुना शिष्यो गुरोरीत्कथमाह द्यौरित्यादि-
द्योक्तव्येन ।

श्यामदाससुतो नत्वा कृष्णं श्रीवज्रभो ऽकरोत् ।

यथामति शुभां टीका नाम्ना बालकबोधिनौ ॥

इति श्यामदासमुखोपाध्याय[-भवानी fol. 50 b]सुतश्री-
श्रीवज्रभविद्यावागीशभट्टाचार्यपरिकलिता बालबोधिनीटीका
समाप्ता ० [H. T. COLEBROOKE.]

861.

226. Foll. 292 (paged 1-290, nos. 106 and 255 having been used twice) ; size 15½ in. by 5 in. ; good, modern Bengālī handwriting ; eight (foll. 176b-190 ten or twelve) lines in a page.

Another commentary on the *Mugdhabodha*, by *Rāmabhadra Nyāyālamkāra*, son of *Raghu-nātha*. It begins :

नत्वा भक्त्या भवानीचरणयुगसरोजान्तरेणून नमस्त्रि

विश्वक्सेनस्वयंभुप्रभृतिसुरगणैरुत्तमाङ्गेषु जुष्टान् ।

यत्नेन स्वल्पसंवित्पिपठिषु शिशुतुष्ययेतां तनोति

टीकां श्रीरामभट्टो विहितगुरुनतिमौग्धवोधौ ततार्थी ॥

विद्यानिवासादिभिराद्यविज्ञैः प्रणीतमार्गे मम गन्तुमिच्छोः ।

सुदुर्गमे शब्दचयार्थवत्ये द्विजाशिषः सन्तु सदा सहायाः ॥

सदापण्डितैर्मैखिडतांसंसदं शाब्दिकैर्वैचित्र्यवाक्यं प्रणम्याहमेतत् ।

कदा नोपहास्यं यदि स्यादशुद्धं प्रशोध्यं भवद्भिर्देयावद्भिरेतत् ॥

स्वयंकृतव्याकरणस्य धीरः श्रीवोपदेवः सुदुरुहबुद्धा ।

विश्वं चिकीर्षुर्लघु तत्समीप्सुः शिष्टागतं मङ्गलमाचरिष्युः ॥

विनिर्दिशन् शिष्यकुलस्य शिक्षार्थमेतदादौ विदधाति तव ।
मुकुन्दमित्यादि ०

In the *saṃjñā* (ends fol. 15b) and *sandhi* (fol. 34) chapters have been found quoted :—

Kāśīsvara, fol. 6b, 7a, 16b, 18a ; *Durgasiṃhu*, 19a, 27b ; *Durgādāsa*, 27b, 31b ; *Durgādāsa-vidyāvāgīśa* (one writer) 2b, 6, 7a, 12a, 13a, 14b, 16b, 19b ; *Rāmātarkavāgīśa*, 18a, 23a, 26 ; *Rāmānanda*, 6b, 7a, 16b, 19a ; *Śrīpatidatta*, 25b.

The *hasantanapumsakapāda* ends fol. 74b ; *strītvapāda*, fol. 86 ; *samāsa*, fol. 142 ; *taddhita* (and *syādyanta*), fol. 176.

The *ākhyāta* section beg. : शास्त्राणि आदिमध्यस-
माप्तिमङ्गलानि चेत्तदा लोके रुदि[रि]ति ख्यातानि भवन्ती-
त्यतो मध्ये मङ्गलं विधाय स्याद्यन्तरनन्तरं त्याद्यन्तेनन्तरं प्रतिज्ञां
करोति अथेत्यादिरुच्यते इति ० ॥

The *kṛit* section beg. fol. 251 :

गोवर्धनधरोद्धारो न दूरे कर्म दुष्करं ।

पापपुत्रपरीताङ्गं चेन्मोहाद्भुतमहंसि ॥

नत्वेशपदपाथोजं भवाभितरणे त्रिं ।

विवृणोमि कृतटीकां शिष्यसंतोषवर्धिनौ ॥

It ends :

विद्वत्श्रीरघुनाथविप्रतनयः श्रीरामभट्टाह्वयो
विद्वान् ग्रन्थकृतां मताम्यनुभवट्टीकां ततार्थी मुदे ।
मुग्धानामकरोद् विचार्य च मुहुः प्रज्ञावतां संसदि
ताताज्ञावशतः समाहितमनोधीर्मागधबोधीमिमां ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

862.

844. Foll. 342; size 13 in. by 4½ in.; fairly good, recent Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Kārttikeya-siddhānta's commentary on the *Mugdhabodha*, entitled *Subodhā*. Three incomplete portions. It begins :

प्रणम्य पार्वतीशानौ मूढानां ज्ञानदौ यतः ।

क्रियते मुग्धबोधस्य टीकेयं यत्नतो मया ॥

यद्यहं श्रीकार्तिकेयो मन्दबुद्धिस्तथापि च ।

पूर्वकोविदपन्थानमवलम्ब्याचिकीर्षिवं ॥

धीरा वः प्राञ्जलिर्योचे वरमेकं पदानतः ।

यदर्धं यस्य संचिन्त्य तस्य कार्या परिष्क्रिया ॥

अन्यो अन्यव्याकरणविद्यावद्विद्वन्नगुणनिचयाशेषविक्रमव्यू-
हमञ्जुलकुञ्जरवरपरामृतसंख्यावद्विवेकद्विरदोदारनिग्रहीकरणप्र-
कृतमुग्धबोधार्थकठिनकूटपञ्चास्यश्रीमन्महामहोपाध्यायो शेषवु-
धाहंकारजनशार्दूलचातुर्यैर्गैवसंतरणैकतरणिविविधविद्याविज्ञा-
नसंपादकश्रीमन्महेश्वरवोपदेवचरणसरसीरुहं शिरसा विधृत्य
तत्कृतमुग्धबोधव्याकरणाङ्गीभूत अ इ उ इत्यादि बहुलं ब्रह्मणीत्य-
न्तर्गतसूत्रावल्या यथामति व्याख्यानमारभते । तत्रादौ ग्रन्थकृद्
ग्रन्थारम्भे प्रचुरतरविज्ञाशङ्कया तद्विषयोऽयमङ्गद्वयमाचरन्नाह
मुकुन्दमित्यादि । °

A. Foll. 1-112. Chapters i., ii., and iii.,
sūtras 1-169, in the comment of which
the MS. breaks off abruptly at the end
of the leaf (cf. MS. 1414).

The *saṃjñāpāda* ends fol. 12b; *sandhi-
pāda*, fol. 30b.

B. Foll. 1-177. Chapters v., vi., and vii.,
sūtras 1-4 (incomplete, cf. MS. 1402).

इति महामहोपाध्यायश्रीयुतकार्तिकेयसिद्धान्तभट्टा-
चार्यरचितायां सुबोधयां मुग्धबोधटीकायां कारकपा-
दटीका संपूर्णा ॥ fol. 72b; ° समासपाद fol. 173b.

C. Foll. 178-230. Chapter viii., *sūtras* 1-115, where the commentary breaks off abruptly at the end of a leaf (cf. MS. 1403).

This section begins :

ध्यात्वा गुरोः पादसरोजयुग्मं

टीकां तिवन्नस्य तनोति यत्नात् ।

आलोक्य दोषज्ञमतं सुबोधं

श्रीकार्तिकेयो [धरणी] दिवौकाः ॥

Cf. Rāj. Mitra, Notices, iv., p. 169.

Quotations apparently sparse, only two from *Tarkavāgīśa* (fol. 7a; -*bhaṭṭācārya* 18a) having been met with in the *saṃjñā* and *sandhi* (ends fol. 30b) sections. [H. T. COLEBROOKE.]

863.

1414. Foll. 15; size 13 in. by 4½ in.; fairly good, small, recent Bengālī handwriting; nine lines in a page.

A fragment of *Kārttikeya-siddhānta's* commentary; viz. from ch. iii., *sūtra* 169, to the end of chapter iv., thus supplying the deficiency of section A. of the preceding MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

864.

1402. Foll. 48; size and writing as in the preceding MS.

Another fragment of the *Subodhā*, supplying the deficiency of section B. of MS. 844, viz. from vii., *sūtra* 4 (partly), to the end of the chapter.

[H. T. COLEBROOKE.]

865.

1403. Foll. 88; size and writing as in the preceding MS.

Another fragment of the same commentary, continuing section C. of MS. 844, from viii. 115 to the end of the *tibanta* (or chapter xxv.).

[H. T. COLEBROOKE.]

866.

1165a. Foll. 10 (numbered 89-98); size and writing as in the preceding MS.

Another fragment of *Kārttikeya-siddhānta's Subodhā*, comprising the comment on *sūtras* 1-23, and part of 29 of chapter xxvi. (*kṛidanta*) of the *Mugdhabodha*. [H. T. COLEBROOKE.]

867.

1406. Foll. 82; size 13 in. by 4 $\frac{3}{4}$ in.; indifferently written, in the Bengālī character, by three or four recent hands; eight lines in a page.

Chapters i.-vii. of a commentary on the *Mugdhabodha*, entitled *Chātā* (by *Mīśra*).

It begins: शिष्टाचारप्राप्तप्रारिखितग्रन्थसमाप्तिप्रतिबन्ध-
कदूरदृष्ट्यं सजनकेश्वरनमस्काररूपमङ्गलं कुर्वन्नादौ शिष्यशिष्यायै
निबध्नाति मुकुन्दमित्यादि । न च मङ्गलं ग्रन्थसमाप्तेः कारण-
मिति वाच्यं कादस्यर्थादौ तत्सत्वे ऽप्यसमाप्तेः । मायादौ तदसत्त्वे
ऽपि समाप्तेऽप्येति किन्त्वभिमतग्रन्थसमाप्तेः प्रचुरप्रतिबन्धकत्वं सं-
प्रति प्रचुरमङ्गलं कारणं । °

The *saṃjñāṭīkā* ends fol. 8b; *sandhiṭīkā*, fol. 15; *strītyaṭīkā*, fol. 44; *kapāda*, fol. 56b; *samāsaṭīkā*, fol. 69. No quotation from any other commentary has been met with on foll. 1-25.

Neither the title of the work, nor the author's name is given in this MS. On fol. 1a Colebrooke's *Pandits* have named the work *Chātā* in Bengālī, and *Chātā* in Devanāgarī characters. The author's name is given by Colebrooke, Misc. Ess., ii., p. 46 (2nd ed., 43).

[H. T. COLEBROOKE.]

868.

298. Foll. 196; size 14 in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; recent Bengālī writing; foll. 17b-117, 130-145, 165-175 by an excellent hand; the rest by two indifferent hands; 7-10 lines in a page.

Mugdhabodha-Subodhinī, another commentary,

by *Rūdhāvallabha Tarkapañcānana*. Chapters i.-vii., or to the end of the *nūmaprakaraṇa*.

It begins: इह खलु सकलशिष्टैकवाक्यतया प्रारिखित-
ग्रन्थसमाप्तिप्रतिबन्धकासाधारणनाशजनकेश्वरनमस्काररूपमङ्गलं
कुर्वन् शिष्यशिष्यायै आदौ निबध्नाति मुकुन्दमित्यादि । ननु
कथं नमस्कारादभिमतसिद्धिमङ्गलमसत्त्वे कादस्यर्थादावसमाप्तेस्त-
दसत्त्वे शिष्यपालवधादौ समाप्तेऽप्येति कथं मङ्गलादभिमतसिद्धि-
रुच्यते । °

In the *saṃjñā* and *sandhi* (ending fol. 28b) chapters *Durga* (-ṭīkā, fol. 7b, etc.), *Kūtantra-pariśiṣṭakṛit* (fol. 17a), *Kulacandra* (fol. 28a), *Dhātupradīpa* and *Dhātupārāyaṇa* (fol. 18b), have been found quoted. [H. T. COLEBROOKE.]

869.

1164. Foll. 87; size 13 in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.; recent, indifferent Bengālī handwriting; six lines in a page.

Portions of *Madhusūdana Vācaspati's* commentary on the *Mugdhabodha*, entitled *Madhumatī*.

The MS. begins:

श्रीरामचरणौ नत्वा मधुसूदनशर्मणा ।
टीका श्रीमद्योगबोधस्य तायते नातिविस्तरा ॥
झाहं दीनमतिः क्वापि वोपदेवसरस्वती ।
तथापि मे वचो धीराः पूयतामवलोकनैः ॥
सदोपमपि यद्वृष्यं न हठादिति तन्मम ।
निवेदनं हि निर्देष्टुं (?) भूयो भूयो कृताञ्जलैः ॥

फलवत्यभिमतं कर्मव्यारम्भमाग्रे सन्तो नियमेन मङ्गलमा-
चरन्ति । श्रुतिरपि ग्रन्थारम्भे विघ्नविघाताय ग्रन्थकृत् समुचि-
तेष्टदेवतां परामृशति । अस्यार्थः । °

a) Foll. 1-62 contain chapters i. (*saṃjñā*), ii. (*sandhi*, ends fol. 21b), and iii. *sūtras* 1-168.

b) Foll. 63-87 (numbered 1-25), chapter xxvi. (*kṛidanta*), *sūtras* 1-184.

No other commentator has been found quoted in the first two chapters.

On fol. 18 we read इति गोपीचन्द्रः । नवीनाम् ।
[H. T. COLEBROOKE.]

870.

1078. Foll. 159; size 13½ in. by 4¾ in.; good, recent Bengālī handwriting; seven or eight lines in a page.

Madhusūdana's commentary, from chapter iv., *sūtra* 26 (partly), to the end of chapter xxv.

Ch. iv. (*strīpratyaya*) ends fol. 3b; v. (*kāraka*) fol. 34b; vi. (*samāsa*) fol. 59b; vii. (*taddhita*) fol. 78b; etc. [H. T. COLEBROOKE.]

871.

1483. Foll. 107 (of which no. 47 is missing); size 15½ in. by 5½ in.; well written, in the Bengālī character, by two recent hands (foll. 1-46; 48-107 resp.); fol. 34b is left blank.

Part of *Bholaṇātha's* commentary on the *Mugdhabodha*, entitled *Sandarbhāmṛitatoshinī*.

It begins :

नत्वा शङ्करशङ्कराद्वियुगलं ध्येयं सदा सज्जनैर्
भोलानाथधरामरेण रचिता श्रीमुग्धबोधोद्युधेः ।
टीकेयं विदुषां प्रमोदजननी चेतश्चमत्कारिणी
सन्दर्भमृततोषिणीति विदिता नाम्ना मनोहारिणी ॥
सद्गो विधाय प्रणतिं विनिवेदयामि
भूयो विधाय विनयं विनिवेदयामि ।
भ्रातृया यच्च गदितं वितथं विधिज्ञैः
सङ्क्षिप्तदेव दयया परिशोधनीयं ॥
श्रीमुग्धबोधं बहुभिर्वैदुषैर्वितं (!) ।
मया तु तेषां संस्पृष्टमकृष्टमुपनीयते ॥

इह खलु माहेशभाष्याणिनीयादिव्याकरणावलोकनाद्बहु-
तरतया तच्च तच्च प्रवृत्तिमलभमानानां नानादिग्देशीयशिष्याणां
ऋतिं प्रवृत्तिमुद्भाव[य]न् संक्षेपेण व्याकरणं चिकीर्षुर्वोपदेवः
प्रारिप्सितग्रन्थसमाप्तिं प्रति परिपन्थिप्रत्यूहध्वंसपटीयसि हरिहरे-
ष्टदेवताप्रणामरूपमाचरन् शिष्यशिष्यायै परहिताय च निवृणोति
मुकुन्दमित्यादि । °

Other commentators three are referred to in the chapters on *saṃjñās* and *sandhi* (ends fol. 19); viz. *Durgādāsa-tarkavāgīśa*, fol. 13; *Madhusūdana (bhaṭṭācārya)*, 13. 16; *Tidhānī-vāsa*, 13.

The lacuna between foll. 46 and 48 comprises the comment on *sūtras* 165-171 of the 3rd chapter (or the end of the *hasantīdhyaṇya*).

The *kāraka* section (v.) beg. fol. 54b :

मुखराजीवनिस्यन्दसुधातिभरतुन्दिला ।
ममानन्दं मुकुन्दस्य करोतु रेणुका कली ॥

The *samāsa* section (vi.) fol. 79b :

समासव्यासव्याख्यायामकिञ्चनजनप्र ।
आनरायकलध्वंसी भूयान्मे मधुसूदनः ॥

The *taddhita* section (vii.) fol. 98b :

तद्धितार्थस्य व्याख्यायां कृष्णपादारविन्दकं ।
विम्राविहन् सततं संसारध्वान्ननाशनं ॥

The MS. breaks off abruptly in the comment on *sūtra* 51 of this chapter.

[H. T. COLEBROOKE.]

• 872.

1287. Foll. 73; size 13 in. by 4½ in.; fairly good, recent Bengālī handwriting; five, sometimes six, lines in a page.

Kāśīśvara's Mugdhabodha-parīśiṣṭa.

It begins :

नत्वा पदासुजमशेषगुणैकसिन्धो
रामस्य वीर्यस्य मुनितन्त्रमशेषतश्च ।
श्रीवोपदेवकविना कृतमुग्धबोधे
काशीश्वरो वितनुते परिशिष्टमेतत् ॥

च्युतो रलावृद्धतोलुक् च वा ॥ च्युकारस्य च्युद्धतोः परयो
रलौ यथासंख्यं वा भवतो लुक् च वा । पितृणं होतृलुक्तौ ।
कश्चिद् रलावादिश्य परयोर्दधिमाह । पितृणं होतृलुक्तौ (?) तू ।
पितृणं होतृलुक्तौ । पितृच्युणं होतृलुक्तौ । पितृणं होतृलुक्तौ ।

The *sandhiprakaraṇa* ends fol. 10; *natrapr.*, fol. 14; *shatvapr.*, fol. 17b; *kāraka*, fol. 33b; *samāsa*, fol. 44; *taddhita*, fol. 50b; *iti--tyādyanta-prakaraṇam*; *atha kṛīḍantūh parīśiṣhyante*, fol. 64.

It ends: सृष्टधनोरिसुम् । सर्पिर्धृतं । धनुरस्त्रविशेषः ॥
कृषेर्नुक् । कृष्णः ॥ हञ्च इः । हरिः ॥ इति श्रीकाशीश्वरभट्टा-
चार्यकृतमुग्धबोधपरिशिष्टं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

873.

803b. Foll. 36; size 16 in. by 5½ in.; indifferent, recent Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Mugdhabodhapariśiṣṭa, another supplement to the first seven chapters (or the *sandhi* and noun sections) of the *Mugdhabodha*, by *Nandakīśoraśarmaṇ Bhaṭṭācārya* *cakravartin*. It begins:

प्रणम्य गौरीचरणौ सुरार्चितौ बहूनिबन्धानवलोक्य यत्नतः ।

सुमुग्धबोधं परिशिष्टमुच्यते समासतो नन्दकिशोरशर्मणा ॥

चतुो रल चृदृति लुक् च वा ॥ चृदृतोः परयोर्चतः स्याने क्रमेण रलौ स्यातां लुक् च वा । धातुद्विः (!) धातुद्विः । होत्लकारः होतृकारः । पक्षे धातुद्विः होतृकारः ॥ इकोऽर्थे ऽचि यल न ॥ इकः स्थाने यल न वा स्यादर्धे ऽचि परे न इत् । दधियत्र मधुवत्र इत्यादि ०

The *sandhiprakaraṇa* ends fol. 3b; *śabdapra-karaṇa*, fol. 6b; *natva*, fol. 7b; *shatva*, fol. 9; *strītya*, fol. 10b; *kāraka*, fol. 16; *samāsa*, fol. 30b. It ends:

प्रियाद्वा ॥ इमनन्तः प्रियः पुंलिङ्गे वा स्यात् । प्रेमा प्रेम । स्वार्थे प्रत्ययान्तानां कृचिञ्जिह्वान्तरत्नमभिधानात् । यथा त्रिलोकी एव त्रैलोक्यं । मुक्ता एव मौक्तिकं ॥ इति श्रीनन्दकिशोरभट्टाचार्यचक्रवर्तिकृतौ मुग्धबोधपरिशिष्टे तद्धितप्रकरणं समाप्तं ॥

गगणनयनकालस्सामिते शाकवर्षे

गतवर्ति हरिमर्के पक्ष्मतावन्यपक्षे ।

तुहिनशिखरिपुत्रोपादपक्षं प्रणम्य

प्रततमिदमशेषं ज्ञानदं पाठकानां ॥

If this date (Śaka 1620) does not refer to the composition of the work, it must be that of a former manuscript. No name of any other commentator on *Mugdhabodha* has been met with up to the end of the *kāraka* section.

For another MS. of the greater portion of this work, viz. the *kāraka*, *samāsa* and *taddhita* sections, see Rāj. Mitra, Notices, vi., p. 276.

[H. T. COLEBROOKE.]

874.

987a. Foll. 52; size 14½ in. by 4½ in.; fair, recent Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Uṇādikoshaṭīkā, a commentary on *Rāmaśurman's Uṇādikosha*, by *Rāmāṭarkavūgīśa*.

It begins:

ब्रह्मादिदेवासुरवृन्दवन्दिते पद्मालये शास्त्रिसरोजराजिते ।

कन्दर्पदर्पान्तकपादनीरजे सन्तु प्रणामा वरदोहद्वज्जे ॥

भगवान् पाणिनिर्यानि फणी कात्यायनादयः ।

उज्जहस्तानि रूपाणि तन्यन्ते रामशर्मणा ॥

उणादयो बहुलमिति श्रीमद्भगवतः पाणिनेः सूत्रं तस्य सूत्रस्य प्रकृतिप्रत्ययरूपपदस्य चागमादेशह्रस्वदीर्घकार्याणि प्रत्ययस्य चानुबन्धकार्याणि बाहुल्याद्भवतीति भाष्यादिभिर्व्युत्पादितं ॥ नास्मयने तिक् चेति श्रीवोपदेवेन सूत्रितं (xxvi. 43) तस्यायमाशयः । ०

The section on suffixes beginning with consonants, begins fol. 35b.

It ends:

हसादित्यान्काखडे ऽत्र कृतः श्रीरामशर्मणा ।

नानाशास्त्रं समालम्ब्य बालानां बुद्धिबुद्धये ॥

अज्ञादित्यानाः ॥ १४९ । ७८ ॥ २७ ॥ स्थितपधोर्निर्देशे इञ्च किञ्चहुलं । भवतिः अन्तिः दीव्यतिरित्यादि । यञिः रञ्जिः रञ्जितिरित्यादि ॥ तत्तद्भूयस्तत्तद्विकरणानि ॥ भूतन्दिचसुतुदबुध-त्रयादिभ्यः शपशुपश्यन्श्रुशृश्मनश्चा एते क्रमात् स्युः धुनिर्देशे ॥ हसादित्यानाः ॥ cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 399.

[H. T. COLEBROOKE.]

875.

1417. Foll. 38; size 12½ in. by 3½ in.; well written, in the Bengālī character; four lines in a page.

Kavīkalpadruma, a *Dhātupāṭha* in *anushṭubh śloka*s, in which the roots are arranged alphabetically according to their final letter; by *Vopadeva*.

See Westergaard's *Radices Linguae Sanscritae*, pref., p. v; Weber, Cat. Berl., no. 790; Aufrecht, Cat. Bodl., no. 397.

It ends:

इति स्फ्रीतः सप्तदशशत्या षट्कोनषष्ट्या । १७५४ ।

धातुस्यैतैः सैवैः कविकल्पद्रुमः फलन् ॥

विद्वद्वनेशशिष्येण भिषकेशवसूनुना ।

तेन वेदपदस्थेन वोपदेवद्विजेन यः ॥

Editions have been published at Calcutta in 1866 and 1872. [H. T. COLEBROOKE.]

876.

2739. Foll. 64; size 7½ in. by 6 in.; well written, in Devanāgarī, by *Lālā Mahtāb Rūy*; bound in the European style.

Kavikalpadruma, arranged alphabetically according to the final letter of the roots, each root with its Sanskrit (and to some extent, its English) equivalents occupying a separate line.

It ends: ज्येष्ठे मासि कृष्णपक्षे पंचम्यां तिथावर्कज्वासरे विचित्रं धातुपाठो महताबरायेनेदं चित्रितं शुभं भूयात् ॥

स्वर्गे गीर्वाणनार्यः सुरपतिमभितः शाब्दिकानां वरेण्यं
पाताले नागराजं भुजगपुत्रतपो यस्य गायन्ति कीर्तिम् ।
यस्तीर्थैः शब्दपाथोनिधिमखिलमिमं गोप्यं वा सुराद्रीं
शिष्यो कार्ष्णिनेशः कविकुलतिलकः कैशविर्वोपदेवः ॥

After this follow the *sautras*.

For an index of the roots contained in this work, likewise arranged according to the final letter, see no. 687 (MS. 434a, appendix).

[SIR CHARLES WILKINS.]

877.

779. Foll. 84; size 10 in. by 4 in.; clear Devanāgarī writing of the early part of last century; 6-8 lines in a page.

Vopadeva's Kāvya-kāmadhenu, a commentary on the author's *Kavikalpadruma*, the text of which is likewise given in full.

The MS. [A] begins:

येनाऽविषयद्विकरखैराख्यातैर्धातुलोहितैः * ।

प्रकाशः संप्रकाश्यते क्रियास्तं स्तौमि † गोपतिं ॥ १ ॥

* येन विषयद्वि° B.; येन त्विय° आख्यातधातु° Oxf. MS.

† तौमि B. O.

कविकल्पद्रुमं धातुपाठं विवरितुं निजं ‡ ।

धातुवृत्तिः काव्यकामधेनुनामि विधीयते § ॥ २ ॥

तत्र प्रयोगा धातूनामक्रमादिफलार्थकाः ॥ ।

शमिषोत्वनितां तुल्यप्रयोगाणां सभेदकाः ॥

तत्रादौ ग्रंथकृदुचितेष्टदेवतामादित्यमुपास्ते । शब्दाकरकर-
ग्रामम्° ॥

अथ पूर्वाचार्यान् जयवादेन धिनोति ।

इंद्रश्रुद्रः काशकृत्स्नापिशली शाकटायनः ।

पाणिन्यमरजैनेन्द्रा जयंत्यष्टादिशाब्दिकाः ॥

अथ ग्रंथस्वरूपं निरूपयति ।

मतानि तेषामालोच्य सर्वसाधारणः स्फुटः ।

धातुपाठः खदाद्याद्यक्रमादंतादिमक्रमः ॥

कविकल्पद्रुमो नाम पद्यैर्निष्पाद्यते ऽत्र च ।

खदाद्याद्यक्रमादंतादिमक्रमः । आकार आद्यो येषां धातूनां ते°

The MS. is not quite complete at the end; one leaf being wanting which ought to contain the end of the *sautrāḥ*, and the comment on the concluding *śloka*s, and which has been replaced by a leaf containing the colophon. Fol. 74 has been supplied by a still more recent hand.

Cf. Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 194; Aufrecht, Cat. Bodl., no. 398. [H. T. COLEBROOKE.]

878.

346a. Foll. 86; 4to; size 11½ in. by 9 in.; large Bengālī handwriting; nine lines in a page; European paper (watermark 1805).

Kāvya-kāmadhenu [B.]. The roots and meanings of the *dhātupāṭha* are marked with red chalk; the introductory *śloka*s of the text are not given in full. [H. T. COLEBROOKE.]

879.

726a. Foll. 70; size 12½ in. by 4½ in.;

‡ मया O.; विवरितं मया B.

§ नामाभिधीयते B. O.

॥ read धातूनामिक्रम°

good, recent Bengālī handwriting ; seven lines in a page.

[*Kavikalpadruma-ṭīkā*], a more diffuse commentary on *Vopadeva's Dhātupāṭha*, by *Rāma Rāma Nyāyālamkāra*. Incomplete. It begins :

सजलाम्भोदतुल्याभां ब्रह्मादिसुरसेवितां ।
सच्चिदानन्दरूपां तां नमामि परदेवतां ॥
श्रीगुरोश्चरणाम्भोजमानस्य कविपुत्रये ।
कविकल्पद्रुमव्याख्या रामरामेण तन्यते ॥

ग्रन्थारम्भे प्रतिबन्धकत्वरितपरिहरणकामः श्रीमन्मिहिरमुपास्यन्नेन स्तौति । शब्दाकरेति°

The MS. extends to the end of the *शान्तवर्गः* ।

Among the authorities quoted may be mentioned *Goyicandra*, *Tarkavāgīśa* (*Mugdhabodha-ṭīkā*), *Trilocana*, *Durga*, *Bhaṭṭamalla*, *Maitreya*, *Vistaravṛitti*. [H. T. COLEBROOKE.]

880. •

418. Foll. 120 ; size 11½ in. by 9½ in. ; fairly good, modern Devanāgarī writing ; 14-17 lines in a page ; bound in the European style.

Dhātudīpikā, another commentary on *Vopadeva's Kavikalpadruma*, by *Durgādāsaśarman*, son of *Vāsudeva Sarvabhauma Bhaṭṭācārya*. The MS. begins :

नत्वा श्रीशगिरीशो श्रीदुर्गादासशर्मेणा क्रियते ।
कविकल्पद्रुमटीका धातुदीपिका नाम (!*) ॥
कति कति सन्यपि सन्तः सन्तोषं नो भजन् इतरगुणे ।
ये परगुणलवुम्भा दुर्गादासशर्मो भवन्नेभ्यः ॥
मुखाय छात्रवर्गीणामचेति परिभाष्यते ।
अन्तस्थाः स्युर्धैरलवा अ अ इत्यादयः स्वराः ॥

ऊष्माणः स्युः शवसहा अन्यात् प्रागुपधा भवेत् ॥

श्रीवोपदेवो धातुपाठं चिकीर्षुः प्रारिप्सितसमामये शिष्टाचारप्राप्तं मङ्गलमाचरति ॥ °

* A MS. of this work, described in *Rāj. Mitra's Notices*, iii., p. 232, begins :

नत्वा शङ्करचरणसरोजं श्रीदुर्गादासेन धीमता ।

विदधे धातुदीपिका नाम टीका कविकल्पशाखिनः ॥

The concluding *śūdrūlavikrīḍita* stanza, containing the date of the work, is not given in that description.

It ends :

शाके सोमरसेषुभूमिगणिते श्रीसार्वभौमात्मजो
दुर्गादास इमां चकार विशदां टीकां स्वबोधावधि ।
टीकेयं विशदात्मनां प्रतिपदं संपादयन्तो मुदं
शिष्याणां विदधातु धातुगहने शार्दूलविक्रीडितं ॥
सर्वस्वं मौग्धवोधानामन्येषामिव कांचनं ।
कविकल्पद्रुमस्याग्रे दीप्यते धातुदीपिका ॥
इति वासुदेवसार्वभौमभट्टाचार्यीत्मजश्रीदुर्गादासशर्मेविरचिता
धातुदीपिका नाम कविकल्पद्रुमटीका समाप्ता ॥

The commentary was accordingly written in Śaka 1561 (=A.D. 1639). Westergaard, *Radices*, p. vii., makes it Śaka 1581 (=A.D. 1659) taking *रस* as 8).

A leaf at the end contains a list of the authorities quoted in the work from which we extract the following † :

Amarasikā, fol. 106 ; *Ālamkārikā*, 37b ; *Udbha-
ṭasloka*, 49 ; *Kādambinī*, 17b ; *Kirātam*, 116 ;
Kīcakayamaka, 13 ; *Kulacandra*, 116b ; *Kramad-
īśvara*, 6b ; *Kriyānighaṇṭa*, 18b ; *Gadasimha*, 29 ;
Goyicandra, 9b ; *Govardhana*, 33b ; *Govinda-
bhaṭṭa*, 14b ; *Caṇḍeśvara*, 89 ; *Caturbhūja*, 14b ;
Jaṭādhara, 21b ; *Trilocana*, 11 ; *Durga*, 21 ; *Dhā-
tupūradīpa*, 5 ; *Dhātupradīpa*, 21 ; *Pāṇinīya-
vṛitti*, 15b ; *Bhaṭṭamalla*, 14b ; *Bhīma*, 50b ;
Mayūrabhaṭṭa, 73 ; *Maitreya*, 22 ; *Raghu*, 21 ;
Ramānātha, 13b ; *Rāma*, 19 ; *Vidyānīvāsa*, 43b ;
Vaidyakam, 33b ; *Śabdamaḥārṇava*, 117b ; *Śub-
dākara*, 1, *Śaraṇadeva*, 37 ; *Sāhityadarpaṇa*, 117b ;
Subhūti, 51b.

[H. T. COLEBROOKE.]

881.

1172E. Foll. 28 ; size 13½ in. by 4½ in. ; fairly written, in the Bengālī character ; seven lines in a page.

† The numbers refer to the first quotations from the respective works and authors.

Dhāturatnāṅkara, a metrical arrangement of the roots according to the final (and initial) letters, composed, apparently in imitation of the *Kavikalpadruma*, by *Nārāyaṇa*, in Śaka 1586 (or possibly 1576), A.D. 1664 (1654).*

It begins :

वन्दं वन्दं पदद्वन्द्वं श्रीरामस्य दयानिधेः ।
 पद्यैर्विधीयते धीरा धातुरत्नाकरो मया ॥
 वर्णक्रमकृताद्यं तु परिपाठ्याः समोरिताः ।
 गणसूत्रसूत्रलोकागमोक्ता इह धातवः ॥
 अत्र नेङादिकं कार्यमनुबन्धादिहेतुना ।
 • बोध्यं सैर्विरियं यस्मात्सर्वसाधारणी कृतिः ॥
 परोऽनुबन्धः सर्वेषां समानवाक्यशालिनां ।
 न तथा पौनरुक्ते तु परोक्तानां न मध्यमः ॥
 अत्र यादृच्छिकोऽकारो न निष्ठायाभिज्ञादितां ।
 आरम्भे च तथा भावे विहितायां विभाषया ॥ ०
 नुम् स्यादिदनुबन्धानां न निष्ठायाभिज्ञादितां ।
 वाक्यायामुदितामिङ् स्यात् सर्वस्मिन्नूदितां तथा ॥
 चूदितामन ह्रस्वो न चूदितां स्याद्विभाषया ।
 अगूदितां वेरितां स्यादवृद्धिरेदितां सङ्घि ॥
 रेदितां स्याद्यजादित्वं निष्ठास्तन ओदितां ।
 औकारानुबन्धकानां शकादित्वं समोरितं ॥
 किञ्चुरादियजादि कोत् क्रियादिर्गानुबन्धकः ।
 षादिश्च ग्यनुबन्धः स्यात् पूर्वजं त्वादिवेव सः ॥
 घानुबन्धो रुदादि स्यात् ङितां स्यादात्मनेपदं ।
 कर्तरि ञानुबन्धानां तत्कर्त्रर्थक्रियाफले ॥
 उभयानुबन्धकानां हुमित्ययं समोरितः ।
 ञितां क्तो वर्तमाने तु टोकारेतां जलादितां ॥
 डधुङ् भवेद् टुकारेतां तुकारेतां त्रिमक् तथा ।
 चीकारेतां फलादित्वं जष्ठादिस्तानुबन्धकः ॥
 दानुबन्धस्तनादिः स्यात् धानुबन्धो रुधादिकः ।
 खादिः स्यान्वानुबन्धस्तु मुचादिः पानुबन्धकः ॥
 भानुबन्धः शमादिः स्याद् घटादिर्मानुबन्धकः ।
 मीढ्विकल्पं यकारे तु दिवादीर्मिददादिकः (!) ॥
 लुकारे तु खपादिश्च वानुबन्धो वृदादिकः ।
 चीकारे तु जुहोत्यादिस्तुदादिर्हानुबन्धकः ॥
 हानुबन्धः कुटादिश्च वैदिका रानुबन्धकाः ।
 आङ्गवेत् पानुबन्धानां आदयः पानुबन्धकाः ॥

* The date (A.D. 1805) given erroneously by Westergaard, *Radices*, p. vii, for the composition of the work, is that of the present MS.

धृङादयः पुकारे तु तः स्यादिर्मेनुबन्धकः (!) ।
 क्रादि कृगृदृधृपृछः खमितः स्युः सुपादयः ॥
 णिन्मुहादिर्द्युतादिस्तु ङ लकारानुबन्धकः ।
 अनुस्वारानुबन्धा ये ते विज्ञेया अदन्तकाः ।
 चुरादयोदिते (!) बोध्या मृचनरहिता पुनः ॥
 इति परिभाषा† ॥

अथेङसौ याचने स्यात् अङ्गाङ्कं पदचिह्नयोः ।
 अंशांसं द्वौ समाघाते स्यादन्धं दर्शनस्ये‡ ॥
 अवधीरं तु रीढायाम् अर्थं पापकृतौ मतः ।
 आन्दोलं दोलनाद्यौ ऽसौ स्यादूनं परिहानके ॥
 स्यादोजं चलतेजो ऽर्थः कथं वाक्यप्रबन्धके ।
 कर्त्र कर्त्रं त्रयः कर्तं शैथिल्यार्थाः समोरिताः ॥ ०

• इत्यकारान्तवर्गः fol. 4 ; आदन्तवर्गः fol. 4b ; इकारान्तवर्गः ib. ; etc. हान्तवर्गः fol. 28b ; सौत्रवर्गः fol. 29.

शाकान्दे रसनागरोपरजनीनाथैर्मिते माधवे
 श्रीरामस्य पदारविन्दयुगलं ध्यात्वा चिरं निर्मितः ।
 ग्रन्थो ऽयं शशिराजिमैत्रगणितैः संदर्भे ते धातवः
 श्रीनारायणशर्मणा परमतो बोध्यं प्रयोगात्सतां ॥
 इति श्रीनारायणवन्द्यनिर्मितो धातुरत्नाकरः समाप्तः ॥
 प्राणकान्तारपाथेयं संसारच्छेदभेषजं ।
 दुःखशोकपरिचायं हरिरित्यक्षरद्वयं ॥ ३० ११२१ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

882.

1282b. Foll. 40 ; size 13 in. by 4½ in. ; fair, recent Bengālī handwriting ; seven or eight lines in a page.

Śabdārūpaprakāśikā, being a collection of declensional paradigms, according to the *Mugdhabodha*.

It begins :

श्रीरामचरणौ नत्वा नामानि लिखति क्रमात् ।
 शब्दानामङ्गसन्तानां रूपाख्यल्यधियां कृते ॥

† For the corresponding verses of the *Kavikalpadruma* see Westergaard, *Radices*, p. 343.

‡ The corresponding verse of the *Kavikalpadruma* runs thus :

अङ्गाङ्कं क पादलक्ष्यंशाशत् क विभाजने ।
 अर्थत् क याचने ऽन्धत् क दृक्क्षये ऽथत् क तत्कृतौ ॥

रामशब्दः श्रीरामवल्लभपरमेश्वरामवाचो । रामः रामी
रामाः ० ।

The *ajantādhyāya* ends fol. 18.

[H. T. COLEBROOKE.]

8. SAUPADMA.

883.

75. Foll. 200; size 17½ in. by 3 in.; well written, in the Bengālī character; six lines in a page.

Supadma, a Sanskrit grammar, in aphorisms, with brief explanations; by *Padmanābhādatta* (son of *Dāmodaradatta*).

Adhyāya I., on *saṃjñās* and *sandhi*, begins:

प्रणम्य परमं देवं देवीं वाचमृषीन् गुरुन् ।

पद्मनाभः स्फुटं पूर्णं भाषायामाह लक्षणं ॥

अथ विवरणं च तस्य शब्दानुशासनेन सह पाणि-
नीयादिशब्दस्मृती रूपलक्षणसौकर्योपाधये । प्रतिसंस्कृतस्य
शब्दलक्षणस्य तत्रादौ वर्णोपदेशः शास्त्रप्रयोगाय । अ
इ उ ऋ ए ओ ङ् ए औ ङ् ऐ औच् ॥ आदिरितान्येन
समर्थः । आदिर्वर्णोऽन्येन इता णकारादिना इत्संज्ञकेन
सह संगृह्यमाणः समर्थो ग्राह्यो भवति । अणित्युक्ते
अकारङ्कारउकारा गृह्येरन् ० ॥ here follow a few
more *sūtras* : अचोऽन्ये हल् ॥ खयादिद्वयं वर्गस्य ॥
तृतीयो जस् ॥ तुर्यो ऋप् ॥ डम् पञ्चमः ॥ ऋप् वर्णो
ऽडम् ॥ यवरलो यण् ॥ शषसाः शर् ॥ खर् खयशरी ॥
खरुञ्जितो हल् हम् ॥ डम् यण्हीनो फल् ॥ अशर्हो
यप् ॥ अङ्गमोऽनुनासिकाः (ः) ॥ चर्ग्यस्वरौ सजातीयैः
सवर्णौ ॥ ०

A. II., on *kāraka* and declension, beg. fol. 22 :
कारके ॥ अधिकारोऽयं । क्रियानिमित्तं कारकं कर्त्रादि । ०

A. III., on conjugation, beg. fol. 53 : गुमिज-
किञ्चः सन् बहुलं । गुपादिभ्यो धातुभ्यः सन्प्रत्ययो बहुलं
भवति । ०

A. IV., on *kṛit* (and *uṇādi*) suffixes, beg.
fol. 98b : कृद्बहुलं ।

A. V., on *taddhitas*, fol. 141b : तद्धिते ॥ अधि-
कारोऽयं ॥ णिति वृद्धिरचामादेः । ०

It ends:

वन्द्यश्रीयुक्तराधाचरणवदुधस्तस्य पाठाय पुस्त्रीं

यत्नादेनां व्यलेखीन् चरणपरपदं पार्वतीपूर्वशब्दं ।

यस्याभ्यासोऽपि विप्रो नयनविधुमुनिशौणिकासंख्यशाके
मासे मेघस्थसूर्ये तिथिसमदिवसे शुभ्रपक्षे ऽर्कवारे ॥

शकाब्दाः १७१२ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

884.

904. Foll. 199; size 15½ in. by 5 in.; Bengālī character, for the most part indifferently written, by three or four recent hands; 7 or 8 lines in a page.

The same work. [H. T. COLEBROOKE.]

885.

903. Foll. 318; size 15 in. by 5 in.; transcribed, in the Bengālī character, by four different, recent hands; 7-10 lines in a page.

The *Supadma-makaranda*, a commentary on the *Supadma*, by *Vishṇuśra*; in 20 sections (*vinḍu*), of which there are found four in each *adhyāya*.

This MS. wants the third *adhyāya*.

It begins:

गौरीचरणसरोजं स्फुरदनुरागं भजामि भक्तेषु ।

आसाद्यास्मिन् मानसमखिलाभीष्टं जनोऽभ्येति ॥

यच्चिन्ताभ्यसनाज्जनोः क्षीयन्ते तमसां चयाः ।

उदेति परमं ज्योतिर्ज्योतीरूपं ततोऽस्म्यहं ॥

अपारभवकान्तारविप्लवारणकारणं ।

हेरस्य पदाम्भोजं भजामोऽभीष्टसिद्धये ॥

यस्याः प्रसादमासाद्य वाचस्पतिवचस्विता ।

अशेषजननीमाद्यां भारतीमानतोऽस्मि तां ॥

दुरुहं पद्मनाभस्य वचनं विवृणोमि यत् ।

क्षन्नुमहेति तत्सन्तो यूयमत्र परीक्षकाः ॥

अथेहाशेषविशेषपदेषु विभ्रान्तानन्तजनुसंतानोपचिकीर्षया
व्याकरणं चिकीर्षुः परमकारुणिको ग्रन्थकृत् सकलशिष्टाचारा-
नुमितवेदप्रामाण्यात् प्रत्यूहव्यूहवारणकारणमभीष्टदेवताप्रणतिल-
ख्यं-मङ्गलं प्रणीय शिष्यान् शिक्षयिष्यन् तत्संबन्धं पद्यं प्रथमं
निवर्त्य प्रणम्येत्यादि । ०

Adhyāya I., ends fol. 47b; II., fol. 118; IV., fol. 203.

It ends : वदाद्यः सप्तविंशत्ययया अच्ययसंज्ञा इत्यर्थः ॥
शिवमेतत् सर्वं ॥ इति श्रीसुपन्नमकरन्दप्रकाशे विंशतितमो विन्दुः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

886.

1479. Foll. 85; size 15½ in. by 5½ in.; clearly written, in the Bengālī character, by three modern hands; seven or eight lines in a page.

Adhyāya III. (vīndus 9-12) of the *Supadma-makaranda*; being the section on the verb.

[H. T. COLEBROOKE.]

887.

1160a. Foll. 32; size 14 in. by 5 in.; fair, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Samāsa-saṃgraha, a versified summary of the chapter on compounds of the *Supadma*, by the physician *Rūpanārāyaṇa Sena*; with a commentary by *Vishṇuśiṣra*. The treatise begins :

प्रणम्य चाणीचरणारविन्दं

विचित्रशोभं नखरेन्दुभाषं ।

नृणां मनोऽभोष्टफलप्रदायि

ज्ञानार्थमेवाश्रितं शिशूनां ॥ १ ॥

पद्येन सौपन्नसमाससूत्रं

संग्रह्य वृत्त्या परित्यक्तस्य ।

अर्थः पयोग्रामकृतालयेन

श्रीरूपनारायणसेनकेन ॥ २ ॥ ० ३ ॥

समर्थानां समासः स्यात् सुप्सुपाधिकृतं त्वतः ।

वाच्यस्तत्पुरुषात्पूर्वमव्ययीभावसंज्ञकः ॥

The text, the three introductory ślokaś of which are not commented upon, ends fol. 3.

The commentary begins:

समर्थानां समासः स्यादस्यार्थः । परस्परसंबन्धार्थानां पदानां समासो वेदितव्यः । समसनं समासः संक्षेप इत्यर्थः । ०

It ends :

• मनःसंस्पृशमात्रेण निर्मलं कुरुते ऽधिकं ।

विष्णुमिश्रोद्भवा टीका गङ्गेव सुखदायिनी ॥

तस्य साफल्यभावेन दातुं शक्नोति को ऽपि न ।

स्वल्पपात्रे निधायान् सर्वे एव तदर्हति ॥

अकरोत् संग्रहं शाके पृथ्वीखाम्भिविधिमते ।

पयोग्रामनिवासी श्रीरूपनारायणो भिषक् ॥

This would give Śaka 1701 (A.D. 1779)—hardly Śaka 1401 (A.D. 1479)—for the date of *Rūpanārāyaṇa's* composition. [H. T. COLEBROOKE.]

888.

1160c. Foll. 23; size 14½ in. by 5 in.; fairly written, in the Bengālī character, by two recent hands; 5-9 lines in a page.

Supadma-shaṭkīraṇa, a metrical summary of the *kāraka*-chapter of the *Supadma*, by *Rūpanārāyaṇa Sena*; with a commentary. The MS. begins :

अर्चान्यस्तसहस्रसंख्यकुमले नूनैकके तत्क्षणात्

यत्रोत्पाद्य निजाक्षिपन्नमकरोत् साहस्रमस्याच्छतः (?) ।

तत्क्षमोश्चरणं प्रणम्य विमलं सौपस्यदकारक-

व्याख्यानं तनुते भिषग् बुधमतः श्रीरूपनारायणः ॥

षट् कारकाणि संबन्धो विभक्तौनां च निर्णयः ।

वक्तव्यानि समासेन शिशूनां बोधहेतवे ॥

लिपिं वीक्ष्य बुधानां यः प्रबन्धः क्रियते मया ।

तत्र दोषे समाधानं कुर्वन्तु शास्त्रकोविदाः ॥

क्रियानिमित्तं यदि कारकं स्यात्तदास्य संबन्धनि लक्षणस्य ।

भवेदतिव्याप्तिरिहेश्चरादौ पचत्यसौ तत्तुलसीश्वरस्य ॥

अस्यार्थः ॥ यदि क्रियानिमित्तं कारकमिति सामान्यलक्षणं क्रियते ०

It ends : कृदन्तात् प्रत्ययान्तरे षष्ठी न भवितव्यमिति न तद्विप्रयोगे इत्यादिदृष्टिः ॥ इति सुपन्नषट्कारकं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

889.

1160d. Foll. 45; size 14 in. by 4½ in.; recent Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Śabḍāvali, a versified summary of the chapter on declension of the *Supadma*, by *Rāma-bhadra Nyāyālaṃkāra*.

It begins:

नौमीशकालाचरणाम्बुजद्वयं
विधीशमानाथसुरेन्द्रवन्दितं ।
वाल्मीकिना रामगुणो निवेदितो
निषेध यन्प्राथमिकेन धीमता ॥
ज्ञानदं श्रीगुरोः पादं प्रवन्द्य धरणीसुरः ।
शब्दावलिं शावकृते रामभद्रस्तनोतकि ॥
प्रतीता बालबोधिन्यां कातन्त्रप्रक्रिया यतः ।
सुपन्नप्रक्रिया तस्माद्रामभद्रेण तन्यते ॥

The outer page contains the title: कविचन्द्र-
कृतसुपन्नसंमतशब्दावली ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

890.

802a. Foll. 36; size 16 in. by 5½ in.; fairly written, in the Bengālī character, by two recent hands; eight, sometimes seven, lines in a page.

Padmanābhādatta's Paribhāṣā, or general rules on the application of the author's grammatical *sūtras*, with a commentary.

It begins:

हरिं प्रणम्य गोपालं श्रीदत्तात्मजसूनुना ।
द्विजश्रीपद्मनाभेन परिभाषा विभास्यते ॥
तथा हि । सूत्रेष्वेव हि तत्सर्वं यद्वृत्तौ यच्च वार्तिके ।
सूत्रं योनिरिहार्यानां सर्वं सूत्रे प्रतिष्ठितं ॥

येन केनचिद्वास्यातुकामेनावश्यमेवाप्युपगन्तव्यं । तथा चा-
र्थतः । अर्थान् सूचयति सूत्रयति सूत्रे वा । सूत्रमिह भगवा-
नाचार्य इह पञ्चकसुपन्ने ऽर्थोभिधानमभिहितं । सूत्रावलोकनात्
तदिह संक्षिप्याभिधीयते । परितः सर्वतो भाष्यन्ते ऽर्था आभि-
रिति परिभाषाः । ० ॥ असति बाधे ॥ अस्यार्थः ॥ इत्यधि-
क्रियते । असति बाधे बाधविरहे परिभाषान्यायः प्रवर्तते । ० ॥
here follow a few more *paribhāṣās*: सविशेषणो
विधिनिषेधौ विशेषणमुपसंक्रामतो विशिष्ये बाधिते सति ॥
एकदेशविकृतमनन्यवत् (*Paribhāṣendus*. no. 37) ॥ ना-
स्वशब्दोक्तत्वात् ॥ येन विधिस्तदन्तस्य (*Pāṇ.* I. 1, 72) ॥
न संज्ञाविधौ ॥ विशेषनिषिद्धानां सामान्यनिषेधपरत्वं ॥

The work concludes with the following *ślokas*, in which the author gives an account of his literary activity up to that time:

नत्वा श्रीश्रीनिवासं प्रणतजनमनःशकुन्तहारकालं
सन्यासशमवस्तमनदमनं श्रीगोपालदेवेशं प्रभुं (!) ।
पाणिन्यादिप्रणीताम्यतिविमलधिया शब्दशास्त्राणि दृष्ट्वा
पूर्णं मुक्तं सदा र्थात्मनगुरुमयाविष्कृतं तूर्णमेतत् ॥
दिङ्मात्रं दर्शितं किंतु सकलार्थविकाशनं ।
धैर्यावधेयं धीराः श्रीपद्मनाभनिवेदितं ॥
उक्तो व्याकरणादर्शः सुपन्नस्तस्य पञ्चिका ।
ततो हि बालबोधाय प्रयोगाणां च दीपिका ॥
उणादिवृत्तौ रचिता तथा च धातुकौमुदी ।
तथैव यलुको (!) वृत्तिः परिभाषा ततः परं ॥
गोपालरचितं नाम साहित्ये ग्रन्थरत्नकं ।
आनन्दलहरीटीका टीका भाषे विनिर्मिता ॥
छन्दोरत्नं छन्दसि च स्मृतावाचारचन्द्रिका ।
कोषे भरिप्रयोगाख्यो रचिता तातयत्नतः [? 1. रचिता-
न्यतियत्नतः] ॥ ० ॥

इति श्रीपद्मनाभदत्तकृता परिभाषा समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

891.

1480. Foll. 45; size 16 in. by 5½ in.; fairly good, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Unādivṛitti, a collection of aphorisms on the formation of words derived by means of *unādi* suffixes, with a commentary, by the author of the *Supadma*, *Padmanābhādatta*, son of *Dāmodaradatta* (and grandson of *Śrīdattā*).

The work begins:

प्रणम्य गोपीजनवत्सलं हरिं
सुपन्नकारेण विधीयते ऽधुना ।
अचो ज्वकादिक्रमतो ज्वल्लनयोर्
उणादिवृत्तेरिति सारसंग्रहः ॥
बुधैरुणादेर्वहुधा कृतो ऽस्ति यो
मनीषिदामोदरदत्तसूनुना ।
स पद्मनाभेन सुपन्नसंमतं
विधिः समग्रः सुगमं समस्यते ॥

अथेष्टसिद्धार्थमिष्टदेवतावन्दनापूर्वकार्यमाह । गोपीजनवत्सलं
प्रणम्य इदानीं सुपन्नकारेण उणादिवृत्तेरिति सारसंग्रहो वि-
धीयते ॥ इति शब्दः प्राकाश्ये । केन प्रकारेण । अचो ज्व

अचरूपं प्रत्ययमुक्ता ततः पश्चादजने हलने च प्रत्यये कादिक्रमतः
कादिक्रमेण इति । - - । रुडिशब्दाः पृषोदरादिपाठे निरुक्त-
सिद्धाः । ०

The work consists of two chapters (*pāda*), of which the first treats of vowel-affixes, beginning with *u*, *ū*, *a*, *ā*, etc.; the second of consonantal affixes (first the monosyllabic, then the polysyllabic ones), arranged alphabetically according to the final consonant. Cf. Th. Aufrecht, *Ujvaladatta*, p. xxi. The first two *sūtras* उणादयो बहुलं ॥ कादिक्रम उण् ॥ are identical with those of the resp. chapters of the *Supadma* (iv. 2), but afterwards there are not many coincidences.

[H. T. COLEBROOKE.]

892.

1475d. Foll. 33; size 15½ in. by 5 in.; modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Śabdābhidhātari, a glossary of words formed with *unādi* affixes, by *Rāmagovinda* (*dharāmara*), son of *Rūpanārāyaṇa cakravartin*.

It begins (with the numbers supplied):

उन्मत्तदैत्यगणजन्यमनन्यहार्थं

विश्वम्भराभवनमोहितमात्ररूपं ।

दामोदरं दरविकस्वरसारसाक्षं

लक्ष्मीपतिं त्रिजगतीगतिमानतो ऽस्मि ॥ १ ॥

अच्युतस्य विमलं पुनः पुनः पादपद्मयुगलं नमस्यता ।

शब्दशास्त्रविदुषां मुदे मया शब्दसागरतरिविधीयते ॥ २ ॥

अत्र शिष्टानुशिष्टत्वाद्भसन्तानामदन्ता ।

छात्रिनं कार्यसमये त्वन्तायादि न पूर्वभाक् ॥ ३ ॥

आदौ प्रत्ययमदूषमुक्ताजन्तहसन्तयोः ।

कादिक्रमेण कथयाम्युणादीन् प्रत्ययानहं ॥ ४ ॥

पृषोदरादौ विड्वद्विस्तत्र सिद्धा निरुक्तितः ।

रुडिशब्दाः प्रपठ्यन्ते यदिच्छालक्षणांविताः ॥ ५ ॥ ०

कारुः कार्यं करोतीति स्मृतः शिल्पिनि कारके ।

वातीति वायुः पवनः चरश्चार् मनीहरं ॥ १४ ॥

The vowel-affixes, treated of in the first

vicitra, end fol. 8; when the consonantal affixes follow in alphabetical order: fol. 10b, *iti kāntavargah*, etc. [H. T. COLEBROOKE.]

893.

218. Foll. 136; size 15 in. by 5 in.; at first well, afterwards fairly, written, in the Bengālī character (but without diacritic *r*-point); by two modern hands.

Dhātupāṭha to the *Supadma*; with a commentary, called *Dhātunirṇaya* (?).

I. Foll. 15 (122-136); eight lines in a page.

The *Dhātupāṭha*. It begins:

भू सज्ञायां । पा पाने । घ्रा गन्धोपादाने । आ
शब्दाग्निर्संयोगे । हा गतिनिवृत्तौ । स्वाभ्यासे । दान्
दाने । इ गतौ । केचिदिदं दीर्घानं पठन्ति । जि जये ।
खि खये । जि जि अभिभवे । सु सु गतौ । सु प्रसवै-
श्वयोः । शु अवशे । भु स्वैर्ये । दु दु गतौ । च गति-
प्रापणयोः । गृ घृ सेचने । मृ गतौ । स्मृ चिन्तायां ।
हृ कौटिल्ये । धृ हर्षणे । ० - *iti parasmaibhā-*
shāh, fol. 4b; *ātmanebhāshāh*, fol. 6b;
ubhayabhāshāh, fol. 7; *dyutādayah*, fol. 7b;
vritādayah, *ghatādayah*, *phalādayah*, *jvalā-*
dayah, *yajādayah*, इति शब्दिकरणा भूवादयः
समाप्ताः fol. 8b; अशब्दिकरणा अदादयः fol. 9, etc.

It ends: वर्ये वर्ये क्रियाविस्तारवचनेषु । खप
प्रेरणे । लाभ इत्येके । अघ पापक्रियायां । परस्मैभाषाः ।
वृह स्वार्थे णिजन्ताश्चुरादयः समाप्ताः ॥ The back
of the last leaf contains the title, in De-
vanāgarī, सुपसको धातुपाठः ० खो ३३९ ॥

II. Foll. 1-121; seven lines in a page.

Dhātunirṇaya; wanting the *curādi* section.

It begins:

अज्ञानतन्त्रमिश्रं हिनस्ति पङ्क्तिर्नखेन्दूनां ।

यस्मिंस्तदेव गौरीचरणाभोजं मुहुः स्तौमि ॥

प्रत्यूहव्यूहविध्वंसिदशनस्य गणेशितुः ।

पदारविन्दमद्वन्द्वसाधनं सततं स्तुमः ॥

धातूनां निर्णयः शब्दभिषजानामपि दुष्करः ।

अतस्तन्निर्णये यत्नः सुधीभिः सुविधीयते ॥

भू सत्तायां । सत्तायामर्थे भूशब्दो घटते । तत्रा-
स्तीति प्रत्ययहेतुः परं सामान्यसत्तेति केचित् । केचिद-
भिधेयसत्तेति समाज्ञापयन्ति । सर्वत्र भावा भावो भव-
तीति निश्चयो भावसंबन्धि वेत्यज्ञानभावाद्भवतीति प्रयोगः
स्यात् । ० - - या पाने fol. 5.

The *adādi* section begins fol. 77b :

मतान्यालोच्य सर्वेषां सुविधिव्य यथामति ।
भूवादिवृत्तिं निर्माय कुरुते ऽदादिवृत्तिकां ॥

the *juhotyādi*, fol. 85b :

अदादिवृत्तिं निष्पाद्य सुपस्यपदवीमनु ।
अधुना तु जुहोत्यादिवृत्तिरेषा प्रकटयते ॥

the *divādi*, fol. 88; *svādi*, fol. 100; *tudādi*,
fol. 103; *rudhādi*, fol. 114b :

आलोच्य मतमाद्यानां सौपसानां हितैषिणा ।
रुधादेरधुना वृत्तिर्विबुधेन वितन्यते ॥

the *tanādi* fol. 116; *kryādi*, fol. 117.

The title supplied by Colebrooke's *Paṇḍit*, on
fol. 1a, ascribes the commentary to *Goyācandra*,
and refers it (doubtless wrongly) to the *Sam-
kshiptasāra*; viz. संक्षिप्तसारसंमतधातुगणनिर्णयः गोयी-
चन्द्रकृतः ॥

The authorities most frequently referred to
are *Halāyudha*, *Govindabhāṭṭa*, *Bhāṭṭi*, *Durga*,
and *Trilocana*, *Dhātupradīpa* (*Rakshita*, *Mai-
treya*), *Vopa* (thus always). Of other authorities
may be mentioned: *Arunadatta* [rt. बुस् । बुस्यति ०
बुसं धान्यत्वक् । दन्त्यो ऽयमिति अरुणदत्तप्रभृतयः] fol. 92;
Kulacandra, 31, 70; *Kauśika*, [rt. अ्यतिर् । ०
यकाररहितमिति कौशिकः] 20b; *Kshīrasvāmin*, 36,
39b; *gada* [rt. तुगड् । तुगडतिः । अचि तुगडः नितुगड-
आतुरः । इमौ तालव्यादि इति गदः । दन्त्यादि इत्यन्ये] 25b;
[rt. भष् । भषकः कुक्कुरः । पुष्पग्रीष्मो भषक इति गदः] 34b,
[रासभस्तिमृकाभिसारणयस्का इति गदः] 56, [rt. भ्यस् । ०
भिस्रटा । ० टो. ह्रस्वश्च अस्ति समससदस्यभिस्रटा सभ्यसभ्य-
संधिहिंसास्यानीति गदः] 56b, [rt. सो । ० षट्सः ०
दन्त्यवानेव । षट्सि शालव्यवानित्याहुः गदः] 91; *Govar-
dhana*, [on the spelling of roots रप् रंप् रक् etc.]
25, [rt. स्ना । ० स्नपयति वाष्पेण न षष्ठं *Āryāsapt*. 449]
71; *Caturbhūja* [यभ मैयुने । मैयुने रतं । तत्रायं यभक्ति

युवति तरुणः इति च ०] 25b; [स्मृ आधाने । आधानमु-
त्कण्ठपूर्वकं स्मरणं । ० आसमन्ताद् ध्यानमिति दुर्गः । चतुर्भुजस्तु
स्मरणमित्याह] 69, [शङ्ख श्वातने । तनूकरणं विलासो वा ।
पतनं पातनं चेति च ०] 75, [दम्भ दम्भे । ० विकल्पनमिति
च ०] 102; *Jayamaṅgala*, 120; *Durghaṭa* [rt.
विश ० । परस्मैपदं नेर्विश इति विधानात् उच्यते पश्चादुपसर्गेण
संबन्धः इति दु ०] 111, - *vr̥itti*, 84b; *Dhātukārikā*,
66b; *Paṇḍmanābha*, 9b, 65; *Pārāyaṇa*, 6; *Pārā-
yaṇikāh*, 6; *Purushottama* [rt. स्तुम् ० । त्रिपूर्वाद-
स्मात्किप् त्रिष्टुप् स्वार्ये ऽणि त्रैष्टुभमिति लघुवृत्तौ पु ०] 51b,
[rt. वह् ० । अत्र बहिः प्रकृत्यन्तरमोष्पादिरिति पु ०] 76b;
Pūrṇacandra [rt. स्फुर्न् ० । अत्र व्यवस्थितविभाषया दीर्घे
इति मैत्रेयः । पूर्णचन्द्रस्तु स्फुर्न्धातोर्दीर्घपाठः(!)] 14b, [rt.
ऊर्णु ० । ऊर्णोति लाघणिको ऽत्र मूर्धन्य इति पू ०] 85;
Bhāṭṭa [खे खदने । खदनं हिंसा खादयति(!) बालकं व्याघ्रः ।
भट्टमते तु खदनं स्थिरीभवमुक्ते] 8, [rt. शिल् मिल् ० ।
तालव्यादिः । सिलति षोपदेशो ऽयं । कवर्णेद्वितीयादिमि
पठति भट्टः किलिखिलमित्युदाहरणं च ॥] 110, [मृश
आमर्शने । आमर्शनं पर्यालोचनं । स्पृशे इति भट्टः] 111;
Bhāgavṛitti, 26b; *Bhūriprayoga*, 84; *Rabhasa*,
10b, 19; *Rāma* [rt. कष् । ० कषः । तालव्यान् इति
रामः] 62, [rt. भंस् ० । भ्रष्टः दन्त्यान्तो ऽयमिति प्रसादः ।
भ्रस्त इति अनिष्टापत्तेरिति रामः] 64; *Rāmadāsa*, 29b;
Rudra [जागर्ति लोक इति रुद्रः] 81b; *Vararuci*, 95,
118; *Varṇadeśanā*, 15b, 19b, 45b, 63, 63b, 77,
104b, 110b; *Vardhamāna* [चर् भक्षणे च । अस्मिन्नर्थे
च धातुः । प्रकृत्यन्तरमिति व ०] 28b, 57, 102; *Val-
labhadēva*, 61b; *Vāmana*, 20, 28b, 74; *Vikra-
māditya* [rt. ऋधु । ऋदेरिति वि ०] 64b; *Vṛitti*
[? *Mādhaviyā*; छिब् । ० अत एव निटिष्ठेव इत्युदाहृतं
वृत्तौ] 31; *Śabdārṇava*, 65b; *Saraṇadeva*, [rt.
क्रम् ० । चेतां(!) हनुं प्रचक्रमुरित्यत्र उपसर्गेण पश्चात्संबन्धः
इति श ०] 26b, 49b, [बन्ध बन्धने । बध्नाति वस्त्रं शठः ।
वस्त्रान्तं शठ मुच्च मुच्च शपथैः किं मूर्तिं निर्वसे इत्यपपाठः
निर्वध्यत इत्यपपाठः कार्यः इति श ०] 120; *Śrīpati*, 19b,
54, 88; *Supādman vyākaraṇam*, 98b; *spārśa-
kārikā*, 57; *Haridāsa* [देवनं रोदनमिति ह ०] 53b;
Hemamālīnaḥ [डीङ् विहायसां गतौ । विहायो विहगः
विहाया विहगेनास्योद्गमने पुनपुनकमिति हे ०] 38b. •

[H. T. COLEBROOKE.]

894.

671a. Foll. 25; size 12 $\frac{3}{4}$ in. by 6 $\frac{1}{4}$ in.; good modern Bengālī handwriting (the same as that of 671b-d); ten lines in a page.

Gaṇapāṅktikā, a metrical arrangement of the *Dhātupāṭha*, by an unknown Brāhman (*dharū-mara*), the son of *Sundara* and *Jayā*.

It begins:

प्रणम्य राघवं रामं जानकीकमलां सतीं ।
 श्रीविष्णुकं गणं ब्रूयाज्जयासुन्दरजः शुभं ॥
 कृतान्नलिहं सो ऽपि युष्मान् वच्मि धरामरः ।
 सर्वान्दोषान्परित्यज्य ग्राह्या मे गणपङ्क्तिका ॥
 व्याकरणं पुराणानि साहित्यं पठिता स्मृतिः ।
 एता विद्यासु शिष्यन्ते विद्वत्पादाः प्रवेदिताः ॥
 विद्वत्पादाज्ञमस्ये वै पुटान्नलिहं मुहुः ।
 पाठनीयाः सदा बाला ममेमां गणपङ्क्तिकां ॥
 वर्यस्यासंभवात्कश्चिद्वर्णभेदः समुच्यते ।
 लघुयत्र गुरुस्तत्र लघुस्तत्र प्रकीर्त्यते ॥
 छन्दोभङ्गं भवेत्कापि अपाशिड्यं भवेन्महत् ।
 तदपि स्वीकृतं विद्वद्बालानां बोधनाय मे ॥
 भ्रातृदिदिनैर्होत्यादिदिवादिस्वादयो गणाः ।
 तुदादिश्च रुधादिश्च तनुत्रयादिचुरादयः ॥
 सञ्ज्ञाज्ज्ञास्थितिजागरणं वृद्धिष्यभयजीवितमरणं ।
 शयनक्रोडारुचिदीप्यर्था नैते कर्मेण धातव उक्ताः ॥
 अथ गणपङ्क्तिका लिख्यते ॥ अजन्तधातवः कथ्यन्ते ।
 पा पाने धेद् पिवत्येव धयति घ्ना च शब्दने ।
 धमति ह्यग्निसंयोगे गन्धोपादे च जिघ्रति ॥
 घ्रा ह्य गतिनिवृत्तौ च तिष्ठति घ्रा मनत्यपि ।
 अभ्यासे यच्छतीत्येव दाने दानविदां मतं ॥
 हर्षिष्ये ज्ञायति द्वै द्वै [च] ज्ञायति इत्यपि ।
 गात्रस्यापि विनामे द्वै न्यक्कारे द्यायति स्वप्ने ॥ ०

अथ इकारान्तः fol. 2, etc.

It ends:

आकारादिष्वकारान्तो गण उक्तः श्रीविष्णुना ।
 क्रमेण कथयितुं हि जयासुन्दरजः शुभं ॥
 इति चुरादिगणसमाप्तः ॥

The treatise appears to be identical with the

Dhātugāṇa, described by Dr. Raj. Mitra, in his Descript. Cat. i., p. 35 (which does not seem to contain the introductory *śloka*s 2-5); where, however, he reads the author's name *Jaya-sundarāja*, and identifies the *śrī-Vishṇu* referred to with *Vishnumiśra*, the author of the *Supad-mamakaranda*. The present MS. is followed by three treatises belonging to *Pitāmbara's Sūrasam-graha*, copied by the same scribe; and may perhaps have been intended to serve as a *Dhātupāṭha* for that grammar. [H. T. COLEBROOKE.]

9. MINOR GRAMMARS, AND MISCELLANEOUS TREATISES.

895.

2812. Foll. 96; folio; size 12 $\frac{3}{4}$ in. by 4 in.; well written, in Devanāgarī, by *Lālā Mahā Barāya*, of Benares; about 30 lines in a page; European paper.

Prayoga-ratnamālā, a grammar in *śloka*s, accompanied by a *vṛitti*, composed, in A.D. 1772, under the auspices of *Malla Naranārāyaṇa Deva*, by *Purushottamaśarman Vidyāvāgīśabhaṭṭācārya*.

It begins:

श्रीनन्दसूनोवेदनारविन्दम्
 उपास्महे यत्र नितान्तमेव ।
 स्फुरच्छ्रुतीनां परमं रहस्यं
 स्मितश्रियानन्दमयं विभाति ॥ १ ॥
 अमृताधिकमाधुरी धुरीणा
 धरणिर्था सगुणोज्जितेन वेशोः ।
 रणितेन जगति रञ्जयन्
 भगवन्तं घनकान्तिमन्तरीडे ॥ २ ॥
 श्रीमल्लदेवस्य गुणैकसिन्धोर्
 महीमहेन्द्रस्य यथानिदेशम् ।
 यत्नात्प्रयोगोत्रमरत्नमाला
 वितन्यते श्रीपुरुषोत्तमेन ॥ ३ ॥

महतामपि हृदिभावनीयैर्
महनीयैर्गुणवृद्धिमत्प्रयोगैः ।
रचितां पुरुषोत्तमेन बालां
प्रतिभावै परिधत्त रत्नमालाम् ॥ ४ ॥
दर्भोदराङ्गुरधियः सुधियः प्रसाद्य
विज्ञापये यदहमत्र मनो निधत्त ।
एतेषु मङ्गलचक्रैरवकोरकेषु
युष्मत्प्रसादशरदिन्दुरुचः स्फुरन्तु ॥ ५ ॥

अकारादिष्वकारानां वर्णमालानुवर्तते ।
स्वरादिसंज्ञा विधानार्थम् ।
उक्तः क्षो वर्णमालायां मन्त्रस्योपचिकीर्षया ॥
कादिसंयोगसंकेतविषयं कश्चिदाह तम् ।
अत्र संख्याविधानानुपयुक्तो ऽपि अकारः पाणिनीयवर्णक्रम-
व्यवच्छेदार्थः ।

तस्यामकारादौकारं यावद्वर्णाः स्वरा अचः ॥
स्वरसंज्ञका अचसंज्ञकाश्च भवन्ति । ०
अकारादय लृदन्ताः समानाः स्युरकश्चते ।
संज्ञाफलम् अकाम् अकारे ह्रस्वः स्यात् ०
संस्थानाकौ सवर्णः स्यात् सावर्ण्यम् अलवर्णयोः ।
अ इ उ अ ल ह्रस्वाः स्युर्लघवश्चैकमात्रकाः ।
अन्ये स्वरा दीर्घसंज्ञा ज्ञातव्यास्ते द्विमात्रकाः ॥ ०

I. Sandhi and Subanta :

Iti svarasamjñāprakaranam, fol. 1b ;
svarasandhi, fol. 2b ; *svarasandhinishedha*,
fol. 3 ; *vyāñjanasandhi*, fol. 4 ; इति ० संधि-
विन्यासः प्रथमः fol. 5 ; *svarāntasādhyapra-
karaṇa*, fol. 11 ; *vyāñjanadeśa*, fol. 14 ; *avya-
yapra-karaṇam*, fol. 20b, etc. ; *shatvapra-
karaṇam*, fol. 24b ; इति ० प्रकीर्णविन्यासश्चतुर्थः ।
fol. 25b ; कारकमाला, fol. 34b ; समासविन्यासः
षष्ठः fol. 44.

अवहेलितभीमविक्रमश्रीनरनारायणदेवदेशितेन ।
गुणवद्विततद्वितप्रबंधो रचितः श्रीपुरुषोत्तमेन तेन ॥ १ ॥
समाहृतं व्याकरणाभिर्हृपाऽकूपारपारात्पुरुषोत्तमेन ।
प्रयोगचिन्तामणिमामनंतः प्रयोगचिन्तामणयो भवंतु ॥ २ ॥
प्रालेयाद्रिमुतापदाज्युगलं वन्दारुणा संततं
व्यालेखिं द्विजकुंजरेण रचिता रत्नादिमाला शुभा ।

वेदव्याकरणेऽमुक्तिकरणैर्युक्तेषु भूमिद्युषट् (1)

श्रीलश्रीपुरुषोत्तमेन महता शाके शनौ वासरे ॥ ३ * ॥

इति ० तद्वितप्रकरणं (तद्वितविन्यासः सप्तमः MS.
466) fol. 58b.

II. Akhyāta begins :

श्रीयदुमशिशुगुरुचरणस्फुरदरविन्दालिवन्दारुः ।

श्रीपुरुषोत्तमशर्मा लौकिकपदमञ्जरीं तनुते ॥ १ ॥

दाक्षायणीयमतकाव्यसुतप्रबन्ध-

मन्तानुरञ्जितगुणा पदमञ्जरीयम् ।

आदीयतां अवसि निःश्रमवस्यतायै

व्युपनिषत्पङ्कजदलायतलोचनानाम् ॥ २ ॥

Iti vartamūnaprakaraṇam ; इति ० गणसा-
ध्यविन्यासः प्रथमः । fol. 62 ; *linlotprakaranam*,
fol. 63 ; लिङादिविन्यासो द्वितीयः fol. 64 ; *yak-
prakaraṇam*, fol. 64b ; *śvatanīprakaranam*,
fol. 65b ; सार्वधातुकविन्यासः तृतीयः, fol. 67 ;
लिट्प्र ० चतुर्थो विन्यासः, fol. 69 ; लुङ्प्र ० पंचमो,
fol. 72 ; आत्मनेपदादिप्र ० षष्ठो, fol. 74b ;
सनादिप्र ० सप्तमो, fol. 80.

III. Kṛidanta begins :

नन्दनन्दनपदारविन्दयोः स्यन्दमानमकरन्दतुन्दिलः ।

व्यातनोतु पुरुषोत्तमः कृती सारवत्प्रकरणं कृतामिदम् ॥

कृतः कर्तरि । ० व्यवस्थाप्र ०, fol. 81b ; अणु-
चादिप्र ०, fol. 83b ; खानुबन्ध ०, fol. 84b ; क्लादिप्र ०
कृत्सु चतुर्थो विन्यासः, fol. 90b ; त्त्वाददिप्र ०, fol. 93.
It ends :

इति महामहोपाध्यायश्रीविद्यावागीशभट्टाचार्यपरना-
मश्रीपुरुषोत्तमशर्मानिर्मितायां प्रयोगरत्नमालायां कृत्सु
षष्ठो विन्यासः समाप्तः ॥

Rāj. Mitra, Descript. Cat. i., p. 73, where
another MS. of this work is noticed, refers to
Martin's History of Eastern India, vol. iii., p.
136, where it is stated that *Purushottama* was a
Vaidika Brāhmaṇa of *Vihār* in *Kāmarūpa*, and
flourished in the time of *Mallanārāyaṇa*, Rājā
of *Coch Behar*. This grammar is said to be
much used in *Assam* and *Eastern India* gene-
rally.

[SIR C. WILKINS.]

* This stanza is omitted by the next MS.

896.

466. Foll. 202; size 16½ in. by 4½ in.; good, cursive, recent Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Prayoga-ratnamālā.

The *ākhyāta* section begins fol. 121; the *kṛidanta*, fol. 167b.

It ends:

द्विजकुल कमलप्रकाशकैकभास्करमहामहोपाध्यायश्रीविद्या-
बागीशभट्टाचार्यनिमित्तप्रयोगोत्तमरत्नमालायां कृतु षष्ठो वि-
न्यासः सम्पूर्णः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

897.

2734. Foll. 142; size 16½ in. by 4½ in.; indifferent Bengālī handwriting; eight lines in a page.

The same work, without the *taddhita* and *kṛidanta* sections. There is some confusion in the order of the different sections.

- Foll. 27-117 (numbered 1-93): from the beginning of the work to the end of the *Samāsa*; Dated Śaka 1706 (A.D. 1784).
- Foll. 128-142. The first three, and beginning of the fourth, chapters of the verb.
- Foll. 118-125. The end of the 4th, the 5th, and beginning of the 6th, chapters.
- Foll. 1-14. The remaining portion of the *ākhyāta*. [SIR C. WILKINS.]

898.

1600d. Foll. 33; size 9½ in. by 4½ in.; good, large Devanāgarī handwriting of the earlier part of last century; seven lines in a page.

Prabodhacandrikā, an elementary treatise on grammatical subjects, in *anushtubh śloka*s, composed by king *Vaijāla Deva* for the benefit of his son *Hirādhara*.

It begins:

हरिहरगुरुभक्तः सर्वलोकानुरक्तः
त्रिभुवनगतकीर्तिः कान्तकंदर्पमूर्तिः ।
रणरिपुगणकालो वैजलक्षोणिपालो
जगति जयति दाता सर्वकर्मारधाता ॥ १ ॥
चंद्रावतीवदनचंद्रचकोरविक्र-
मादित्यदेवतनयो नयतंत्रवेत्ता ।
चोहानवंशतिलकः पुटनार्थनाथो (l. पट०)
राजा परं जयति वैजलदेवनामा ॥ २ ॥
रामो मेऽभिहितं करोतु सततं रामं भजे सादरं
रामेणापहतं समस्तदुरितं रामाय दत्तं धनुः ।
रामान्मुक्तिरभीप्सिता सरभंसं रामस्य दासोऽस्यहं
रामे रञ्जतु मे मनः कस्यया हे राम मां पालय ॥ ३ ॥
श्रीमान्वैजलदेवेन रामभक्तिरतात्मना ।
इति चिन्तितमेकांते कदाचित्तिष्ठता सता ॥ ४ ॥ ० ६ ॥
संसारान्ताधितरणं रामनामानुकीर्तनं ।
रामनामान्विता तस्मात्प्रक्रिया क्रियतां मया ॥ ५ ॥
बालकानां प्रबोधाय तोषाय विदुषामपि ।
आकल्पमपि संसारे कीर्तयिष्यामनाय च ॥ १० ॥
चित्तयन्त्रिति निर्घातः क्रीडंतं श्रीहिराधरं ।
श्रीमान्वैजलभूपालो विलोक्येयब्रवीत्सुतं ॥ ११ ॥
विद्यया द्योत्यते राज्यं विद्यया जीयते रिपुः ।
विद्यया ज्ञायते कृत्यं विद्यया लभ्यते यशः ॥ १२ ॥ ० १९ ॥
दानेन दयया चैव युद्धेन निजकर्मणा ।
दानवीरो दयावीरो युद्धवीर इति श्रुतिः ॥ २० ॥
दधीचिर्दानवीरोऽभूद्ययावीरः शिविर्नृपः ।
हम्मीरो युद्धवीरोऽभून्निर्दशनममी त्रयः ॥ २१ ॥ ० २४ ॥
एवं वदंतं पितरं विनीतः श्रीहिराधरः ।
कृताञ्जलिपुटो भूत्वा सत्रोडमिदमब्रवीत् ॥ २५ ॥
मातापितृभ्यां विरसं परिणामरसावहं ।
तिक्तं कटु कषायं वा भेषजं पाय्यते सुतः ॥ २६ ॥
अवशाञ्जलिना पीतमुपदेशामृतं मया ।
आज्ञाप्यतां देव मया किमिदानीमधीयतां ॥ २७ ॥
श्रीमान्वैजलभूपालः श्रीहिराधरबालकं ।
सुषीय परितुष्टात्मा सुतमित्यवदत्पुनः ॥ २८ ॥

Having extolled grammar, as ensuring every success, the author begins with the cases and their grammatical value (*kartṛi*, etc.), illustrating the definition by examples:

तत्रोक्ते कर्तरि यथा रामो जयति वैरिणः ।
 रणे रामौ च रामाश्च जयतश्च जयंति च ॥ ४० ॥
 संबोधने ऽपि प्रथमा विभक्तिर्भवति भ्रवं ।
 यथा हे राम हे रामौ हे रामा इत्यनुक्रमात् ॥ ४१ ॥ ० ९० ॥
 इति श्री - प्रबोधचंद्रिकायां च कृतौ वैजलभूषते ।
 विभक्तिचंद्रिकामध्ये समाप्ता स्यादिति चंद्रिका ॥ fol. 8.
 अथ त्यादिविभक्तीनामुदाहरणमुच्यते ।
 त्रयः स्युः पुरुषास्त्यादेः प्रथममध्यमोत्तमाः ॥ १ ॥ ० ३० ॥
 इति ० समाप्ता त्यादिचंद्रिका ॥ fol. 10.
 अथ घट्टारकाणीह कथ्यते कथितान्यपि ।
 अर्थाद्यतो विभक्तीनां कारकत्वेन दर्शिताः ॥ १ ॥ ० ५५ ॥
 इति ० समाप्ता सकलश्रव्या वरा कारकचंद्रिका ॥ fol. 14.
 त्यादिभिस्तद्धितैः कृद्भिः समासैश्च विधीयते ।
 यदेव कारकं तत्र प्रथमैव न वान्यतः ॥ १ ॥ ० ६५ ॥
 इति ० इत्युक्तचंद्रिका सम्यक् समाप्तातिमनोहरा ॥ fol. 19.
 समासः षड्विधो नाम्नां ज्ञेयस्तत्पुरुषस्तथा ।
 कर्मधार(य)संज्ञश्च बहुव्रीहिस्तथैव च ॥ १ ॥ ० ३९ ॥
 इति ० समासचंद्रिका सेषा समाप्ता विश्वकाशिनी ॥ fol. 22.
 तद्धितास्त्रिविधा ज्ञेयाः केचित्सामान्यवृत्तयः ।
 केचिदव्ययसंज्ञाश्च केचिद्भावार्थवाचकाः ॥ २ ॥ ० ३९ ॥
 इति श्रीप्रबोधचंद्रिकायां तद्धितचंद्रिका ॥ fol. 25.
 कृतस्तिष्ण्वपि वर्तते भावे कर्मणि कर्तरि ।
 तत्र भावे यथा रामो विजयो विनयस्तथा ॥ १ ॥ ० ३५ ॥
 इति प्रबोधचंद्रिका समाप्तेयं सर्वाभीष्टार्थबोधिका ॥ fol. 27.
 अथ बालकबोधाय सम्यक्संधिविविच्यते ।
 रामच्छत्रं हरिच्छाया विष्णुच्छत्रं गुरुच्छविः ॥ १ ॥ ० ७० ॥

It ends :

इति श्री - प्रबोधचंद्रिकायां च कृतौ वैजलभूषते ।
 एष विशेष सुष्ठु (!) समाप्ता संधिचंद्रिका ॥

For other MSS. of this work, see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 370 ; Rāj. Mitra, Notices, viii., p. 12 ; Weber, Cat. Berl., no. 1635.

[H. T. COLEBROOKE.]

899.

828. Foll. 141 (numbered 1-142; no. 41 having been omitted by mistake); size 13 in. by 4½ in.; written in the Bengālī character, by different hands; in A.D. 1806; generally seven lines in a page.

Sārāvalī, a grammar in *sūtras*, with a *vṛitti*, by *Nārāyaṇavandyaopādhyāya*. Complete in seven *pādas*.

I. Foll. 10. *Sandhi-pāda*, begins :

श्रीरामं जगतामीशं प्रणम्य तस्य तुष्टये ।

सारावलीं प्रतनुते श्रीलनारायणः सुधीः ॥

वृद्धिरादैजारालैजैचो ऽचः । अचः स्याने आत ऐच्
 आर् आल् ऐच् ऐच् इत्येते आदेशा वृद्धिः परिभाष्यन्ते ।
 अ इ उ ण् च लृक् ए ओङ् ऐ औच् प्रत्याहारार्थो ऽयं
 निर्देशस्तेनाजित्यनेन अ इ उ च लृ ए ओ ऐ औजित्यै
 औ एवमन्ये । प्रत्याहारेषु ह्रस्वोक्त्या दीर्घो ऽपि गृह्यते । ०

II. Foll. 34. *Tinānta-pāda*, begins :

धातोस्तिङ् तस् अन्ति सिङ् थस् थ मिङ् वस् मस्
 ते आते अन्ते से आथे ध्वे ए वहे महे लङ् वर्तमाने ।
 वर्तमाने काले धातोः लट् संज्ञकास्तिङादयः स्युः ।
 क्रियाधारः कालो वर्तमानः ।

It ends :

इति श्रीमन्नारायणवन्द्योपाध्यायकृतौ सारावल्यां
 द्वितीयः तिङन्तपादः समाप्तः ॥ नभस्यपञ्चदशदिवसे
 मन्ववारे ऽसितपक्षे प्रतिपदि तिथौ ग्रन्थसमाप्तिरिति ।
 लिखितं श्रीकृष्णमोहनदेवशर्मणा । श्रीगुरुभरसामाचः । ०

III. Foll. 24 (excellent writing). *Kṛidānta-pāda*, begins :

लङ् लृङ् कृत् शतृशानौ ॥ धातोः कृत्संज्ञकौ शतृ-
 शानौ स्यातां तौ लङ् लृङ् । कृदित्यधिकारः ।
 भवन् शयानः करिष्यन् करिष्यमाणः ॥ हेतुचिह्ने क्रि-
 यायाः ॥ भोक्ष्यमाणाः पच्यन्ते पचन्नासीत् । क्रियाया
 इति किम् । यः पचति स चैत्रः ॥ ०

IV. Foll. 35. *Taddhita-pāda*, begins :

नाम्नो ऽन्तः स्त्रियामाप् तद्धितः ॥ स्त्रियां नाम्नो ऽन्तः
 परे तद्धितसंज्ञक आप् स्यात् । नामस्तद्धित इत्यधिकारः ।
 गङ्गा ॥ अजादेश्च । अजा अडका अश्वा चटका कोकिला
 मूषिका शूद्रा जातौ कन्या बाला पाका वत्सा वयसि
 ज्येष्ठा कनिष्ठा उत्तमा गोपालिका पशुपालिका सूर्या
 देवी पुंयोगे ऽसिता पलित्ता त्रिफलेत्यादि ॥ ०

Dated : सन १२१३ सालशकाब्दा १७३६ । तारिख
 ११ भाद्रपद समाप्तश्चायं ग्रन्थः ॥

V. Foll. 9. *Kāraka-pāda*, begins :

क्रिया मुख्यकर्ता ॥ धात्वर्थाः क्रिया । क्रियायां सा-
ध्यायां कारकेषु तदा योजनाहेत्वाद् यो मुख्यः स कर्तृ-
संज्ञः स्यात् । चैवः काष्ठैः स्यात्पामोदनं पचति । °

VI. Foll. 11. *Subanta-pāda*, begins :

सुपो लुगव्ययात् ॥ अव्ययात्परस्य लुक् स्यात् । चादि
प्रादि स्त्रादि ओमादि वदाद्यव्ययम् । प्रथमादिसप्तवि-
भक्तीनां सुप्रत्याहारः । स्वस्तिष्ठति ॥ अव्ययीभावा-
दनदन्तात् ॥ अतिस्ति । अनदन्तात् । उपरामात् । °

VII. Foll. 18 (by the same hand as III.).
Samāsa-pāda, begins :

तत्पुरुषो नमः सुपा समासो वा ॥ सुवन्नेन सह
नमस्तत्पुरुषसंज्ञकः समासो वा स्यात् । स स्वभावा-
दुत्तरपदार्थप्रधानश्च । समासो वेत्यधिकारः । अनेकपद-
स्यैकपदवत्ता समासः । न ब्राह्मणो ब्राह्मणः ॥ ईषतो
गुणिना ॥ ईषतिपङ्गलः पटः । ईषदनूतः ॥ मानिना
कालस्य ॥ ब्राह्मो जातस्य ब्राह्मजातः । °

It ends :

इति वन्द्यघाटीय - श्रीनारायणवन्द्योपाध्यायकृतौ
सारावल्यां सप्तमः समासपादः समाप्तः ॥

Fol. 1a has the title : रामनारायणवन्द्यकृ-
तसारावलीव्याकरण १४२ पत्र अक्षर २४६५ ।

[H. T. COLEBROOKE.]

900.

802c. Foll. 81 ; size 16 in. by 5½ in. ;
recent Bengālī handwriting ; eight lines in a
page.

Kārikāvali, a versified grammar, by *Rāma-
nārāyaṇa*, son of *Kṛishṇarāma*.

It begins :

सिद्धिर्दं पुरुषार्थीनां ज्ञानविज्ञानसाधनं ।
नारायणं नमस्कृत्य क्रियते कारिकावलिः ॥
पूर्वतन्वाणि संलोच्य प्रयोगानुपलक्ष्य च ।
स्पष्टसंक्षेपसारोक्त्या पद्येनेयं मयोच्यते ॥
अकारादिष्वकारान्ता वर्णाः पञ्चाशदीरिताः ।
संज्ञार्थमेषां व्यत्यासः प्राक्तनैरवधारितः ॥

पञ्चाशदिति जिह्ममूलीयोपध्मानीयप्रुतानां स्थानिरूपत्वात्
क्षकादस्य तु मेरुत्वेनाधिक्याभ्युपगमात् । व्यत्यासो यथा । अ
आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ लृ ऌ ॡ । ए ओ ङ् । ऐ औ च् । ह य

व र ल । ज ण न ड म । क् ठ ध घ भ । ज्ञ ड द ग व ।
ख फ छ ठ थ (!) । च ट त क प । श ष स ॥

एवामाद्यन्ता नामानः संज्ञाः स्युरचहसादयः ।

अच्यन्तं परिहायैव हसि तेन समन्विताः ॥

अको ह्रस्वाश्च दीर्घाश्च मुताश्चाचः प्रकीर्तिताः ।

अकां मिथः सघर्षत्वं स्याद् द्वयोर्ह्रस्वदीर्घयोः ॥ °

The *saṃjñāpāda* ends fol. 2b ; *ac-sandhi*, fol. 4 ;
visargasandhi, fol. 6b ; *shatvapāda*, fol. 8 ; *ṇatvā-
dhikāra* and *sandhivṛitti*, fol. 9b ; *ajantanāma*,
fol. 12b ; *hasantanāma*, fol. 15b ; *tyadādināma*,
fol. 16b ; *stryadhikāra*, fol. 19b ; *kāraḥvṛitti*,
fol. 24b ; *saṃāsapāda*, foll. 30 and 34b ; *taddhi-
tavṛitti*, fol. 45 ; *iñāntapāda*, fol. 51b ; *śapādyanta*,
fol. 53b ; *aśityādyanta*, fol. 57b ; *dvitvap.*, fol. 58 ;
samprasāraṇap., fol. 59 ; *guṇap.*, fol. 59b ; *imanta*,
fol. 62b ; *-kṛitsu prathamapādaḥ*, fol. 65b ; *kṛit-
yapāda*, fol. 66b ; *ktvādyanta*, fol. 68 ; *upapadādhikā-
ra*, fol. 71b ; *kvansvādyanta*, foll. 74b and 77b.

It ends :

कृचिप्रवृत्तं कृचिदप्रवृत्तं

कृचिप्ररे ऽर्थे कृचिदन्यथाये ।

विचिन्त्य शास्त्रं मुनिभिः प्रयुक्ते

चतुर्विधा बाहुलका भवन्ति ॥

अजनि धरणिमध्ये विश्वविभान्तकीर्तिः

कविकुलतिलकः श्रीकृष्णरामो ऽस्य सूनोः ।

इह विरतिमगच्छत् तस्य कृतप्रत्ययानां

परिशेष इति कृते (!) श्रीरामनारायणस्य ॥

इति श्रीरामनारायणभट्टाचार्यचक्रवर्तिकृतायां कारिकावली
कृतु कानाद्यन्तपादः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

901.

805. Foll. 97 ; size 16 in. by 5½ in. ;
indifferent, recent Bengālī handwriting ; eight
lines in a page.

Kārikāvali-tīkā, a commentary on *Rāmanārā-
yaṇa*'s grammar, by his son, *Rāmaprasāda
Vidyālaṅkāra Bhaṭṭācārya*.

To the end of the *taddhitavṛitti*.

L L

It begins :

प्रणम्य ज्ञानकीकान्तं सच्चिदानन्दविग्रहं ।

व्याख्यास्ये शब्दकूटार्थान् पित्रोक्तान् कारिकावलेः ॥

निर्विघ्नेन ग्रन्थसमाप्तिकामो भट्टाचार्यचक्रवर्ती श्रीरामनारायणः शास्त्रस्य वाचनिकत्वात् परमदेवतानुस्मरणपूर्वकं वाचनमस्करोति सिद्धिदमित्यादिना । ० । ग्रन्थस्य प्रामाण्ये हेतुमाह पूर्वोक्तादिना । पूर्वेषां पाणिन्यमरसर्ववर्मप्रभृतीनां तन्वाणि व्याकरणानि संलोच्य सम्यगालोक्य प्रयोगान् श्रीरामायणमहाभारतश्रीमद्भागवत[व]तादी उपलक्ष्य दृष्ट्वा । इयं कारिकावलिः पद्येन श्लोकेन मयोच्यते कथ्यत इत्यर्थः ॥ ०

The *saṃjñāpāda*, ends fol. 8; *sandhi*, fol. 14b; *śābdavṛtti*, fol. 30; *kāraṇa*, fol. 48b; *saṃśa*, fol. 89b.

[H. T. COLEBROOKE.]

902.

803a. Foll. 89; size 15½ in. by 5½ in.; good, modern, Bengālī handwriting; eight lines in a page.

The remaining portion of *Rāmāprasāda's* commentary.

The *ākhyātavṛttivyākhyā* ends fol. 52b.

It ends:

विरुद्धं गुरुवाक्यानां मया यद्भाषितं क्वचित् ।

तत् क्षन्तव्यं बुधैः सम्यक् शब्दसिन्धुतितृषुभिः ॥

इति श्रीरामप्रसादविद्यालङ्कारभट्टाचार्यविरचितायां कारिकावलिटीकायां कृद्व्याख्या समाप्ता ॥

Then follow two passages, one from the *Vidagdhamukhamāṇḍana*, and the other as follows :

जितः सुचरितच्छेदी स्मरो ज्यं दुःसहो मया ।

इतीव देहमकरोदभित्तं यः सहोमया ॥

इति कीचकयमकस्य ॥ ० ॥ नागरयोगकाव्यः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

903.

593b. Foll. 180; size 11 in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī, by two or three different hands, about A.D. 1700; 7-9 lines in a page.

Padacandrikā, an elementary versified Sanskrit grammar—chiefly based on the *Sārasvatī Prakriyā*,* with a commentary (*vṛtti*)—composed, under the auspices of prince *Narottama*, by *Kṛishṇa*, son (and pupil) of *Śeṣha Nṛsiṃhasūri*.

I. *Sandhi* and *Subanta*, begins :

नित्यानंदघनं सर्वकृत्तद्धितपरं यत् ।

अस्तु वस्तु स्वस्तिकरं लीलानिर्मितविग्रहं ॥ १ ॥

भाष्यादेः सारमुद्धृत्य कृत्वा लक्षणकारिकाः ।

वर्तयिष्ये यथालक्ष्यं स्वतात्पर्यप्रमाणकं ॥ २ ॥

निर्णेतुं वक्तृतात्पर्यं स्यात्प्रमाणगवेषणा ।

वक्तोपदर्शिते तस्मिन् कुतर्कावसरः कुतः ॥ ३ ॥

अर्थप्रकरणाद्यालोचने स्याद्बोधगौरवं ।

प्रायो ऽस्मिन्नादृतं तेन स्पष्टार्थं शब्दगौरवे ॥ ४ ॥

विमलविद्याताय गुरुदेवतैक्यमनुसंधत्ते ।

यच्चिन्ता सूत्रसंचारमनुसृत्य सरस्वती ।

विद्वद्गुणे नरीनर्त्ति तं नृसिंहमहं भजे ॥ १ ॥

प्रवृत्तेः प्रयोजनविषयावाह ।

सूत्रवृत्तीष्टिवाक्यादियं यग्रंथिग्रन्थच्छेदे ।

मुखबोधाय बालानां क्रियते पदचंद्रिका ॥ २ ॥

सूत्राणि पाणिन्यादेः । वृत्तयः काशिकाद्याः । इष्टयो भाष्यकारस्य । वाक्यानि वार्त्तिकानि । आदिपदात्तनिबंधादयो ग्रंथास्तेषां ग्रंथिर्बुद्धो भागस्तत्र अमस्तद्भाषाया । व्यवहारार्थं संज्ञा आह ।

अच् खराः ।

खराः प्रसिद्धाः स्वयं राजन्ते ० ॥ [जेजक ० ।

इजवर्जस्ते । ० । परे तु हल् । ० । खरो

खरा एकद्वित्रिमात्रा ह्रस्वदीर्घप्लुताः क्रमात् । ० ।

ते ऽप्युदात्तानुदात्तत्वस्वरितत्वैस्त्रिधैकशः ।

शुद्धानुनासिकाभ्यां ते द्विधेयष्टादशादयः । ०

स्युः सवर्णाः सजातीया चूलवर्णौ स्ववर्गजाः । ०

Fol. 5 इति संज्ञाः ॥

संधीक्षायां खरे ऽग्रस्ये इयं मुर्वमृ रमू लं ।

इयं । दध्यत्र । उर्वे । मध्यत्र । च्चु रम् । पित्रर्थे । ल

लं । लाकृतिः । ०

इत्यन्वयः fol. 6b; इति प्रकृतिभावः fol. 7b; इति

* Colebrooke, Misc. Essays, 2nd ed., p. 41, makes it a commentary on the *Sārasvatā*.

हस्संधिः fol. 106; इति विसर्गसंधिः fol. 116; इति
वत्त्वप्रकरणं fol. 14; इत्यंताः पुल्लिंगाः fol. 20,
etc.; इति ° स्याद्यंतविवेकः समाप्तः fol. 109.

II. *Tinanta* (with which a new paging commences) begins:

धातोस्तिङ्ः कर्मकर्त्रोर्भावकर्त्रोस्त्वकर्मकात् ।
वक्ष्यमाणास्तिङो धातोः स्युस्ते च सकर्मकात्कर्मणि
कर्तरि च अकर्मकात् भावे कर्तरि च स्युः । लट् लिङ्
लोट् °

पंचाद्याः शिञ्च सार्धं स्युरार्धधातोः कृताः परे । °

III. *Kṛidanta*, fol. 50b (of 2nd part) :

अथ कृत कर्तरि ।

इत ऊर्ध्वं वक्ष्यमाणः प्रत्ययः कृतसंज्ञः स्यात्स च कर्त्रर्थे ।

प्रातुः (प्रा)कृत्यो भावकर्मणोः ।

आतृविधेः वक्ष्यमाणान्प्रत्ययः कृतसंज्ञः स्यात्स च कर्त्रर्थे ।

प्राकृत्यो भावकर्मणोः । आतृविधेः कृतसंज्ञो ऽपि स्यात् °

The MS. ends with four couplets, the last three of which run thus :

यत्कृपालेशतो ऽज्ञे ऽपि जृम्भते मयि वाङ्मयं ।

नृसिंहं नीमि शेषांकं दैवतं पितरं गुरुं ॥

अस्ति विश्वंभराभोगभूषणीभूतवैभवः ।

नरोत्तमस्तमस्तोनराशिनाशिलसद्यशाः ॥

आपूर्वापर[वा]रिराशिवसुधासाम्राज्यदीक्षागुरोर्

आदेशेन नरोत्तमक्षितिपतेः श्रीशेषकृष्णेन्दुना ।

विन्यस्तास्तमस्तदोषतिमिरा विद्वच्चकोरादराद्

आचन्द्रं पदचन्द्रिका कुवलयानन्दाय भूयादियम् ॥

इति श्रीमच्चतुर्दधियर्षैतवसुंधराधुरंधरश्रीमद्राजनरो-
त्तमादिश्रीशेषनृसिंहसूरितनयकृष्णविरचितायां पदच-
न्द्रिकावृत्तौ कृतविवेकः समाप्तः ॥

The same author wrote the *Prākṛitacandrikā*
(see no. 945). [H. T. COLEBROOKE.]

904.

727. Foll. 155; size 13 in. by 4 in.;
good, clear, recent Bengālī handwriting; seven
lines in a page.

Prakriyūṇava, another grammatical manual,
in *sūtras* with a *vṛitti*, by *Madanapañcānana*.
The author has adopted most of *Vopadeva's*
grammatical terms, and many of his *sūtras*.

The aphorisms of the *Kātantra* (and probably
other grammars) have also been laid under
contribution. The MS. begins :

सरस्वतीं नमस्कृत्य शिशुधीवृद्धिहेतवे ।

समाहृत्यान्यतन्त्राणि करोमि प्रक्रियाखेवं ॥

सिद्धो वर्णसमाग्रायः ॥ सिद्धः खलु वर्णानां समाग्रायो
वेदितव्यः । न पुनरन्यथोपदेष्टव्यः* । वर्णां अकारादयस्तेषां
समाग्रायपाठक्रमः । ° ॥ तत्रादौ चतुर्दश खराः ॥ ° ॥ पूर्वो
ह्रस्वः परो दीर्घः ॥ कादीनि व्यञ्जनानि ॥ ° ॥ अन्तस्था यर-
लवाः ॥ °

The *taddhitaparakriyā* (and *subanta*) ends fol.
71b; the *ākhyātaparakriyā*, fol. 126b.

It ends : इति कृदन्तप्रक्रिया समाप्ता ।

व्याकरणं मया तेने प्रक्रियाखेवसंज्ञकं ।

मदनाख्यद्विजेनेदं समाहृत्यान्यतन्त्रकं ॥

श्रीकीर्तिनारायणशर्मणः स्वाक्षरं ॥ °

[H. T. COLEBROOKE.]

905.

222. Foll. 156; size 15½ in. by 5 in.;
fair, recent Bengālī handwriting; seven lines
in a page.

Jñānūmṛita, another elementary Sanskrit
grammar, composed in Śaka 1660 (A.D. 1738),
by *Kāśīśvara Śarman*, son of *Rāmanārāyaṇa*
and *Bhavānī*.

It begins :

काशीश्वरं भगवतीं प्रणिपत्य वाचं

ज्ञानामृतं त्वरितविद्यमबुद्धिबोधं ।

काले दुरन्तचरिते तनुलोकबोधे

काशीश्वरो वदति वैदिकपौतमास्यः ॥

चतुर्देशाच्चतुस्त्रिंशत्कादिसर्गानुर्कापकं ।

वर्णमुक्ते तदाद्यन्तनाम कार्यानुसारतः ॥

अइउण् चृलृक् एओऐऔच् ॥ इत्यच् तन्त्रसारे तथा च ।

नामाभ्रलादकठवाङ्मज्जमुक्तेष्वं

ज्ञानोभयोरधिकशेषमृणं धनं स्यादिति ।

* Cf. the beginning of the *Kātantra*, and *Durgasimha's Vṛitti*.

अथ आश्रयति इश्च ईश्वर्यकि समाहाराच्चतुर्दशाच्च । कादि-
हानाश्चतुस्त्रिंशत् । विसर्गः सर्ग आगमे स तु उपर्यधःस्थित-
विन्दुद्वयरूपः । अनुरनुस्वारः स तु वर्णान्तमूर्ध्वस्थित एकवि-
न्दुरूपः । क इति जिह्वामूलीयः पै इत्युपध्मानीयः । तौ यथा
अधोविरेखयुक्तयामा एव द्वयरूपकः ।

जिह्वामूलीय इत्येव गजकुम्भोपमो ऽपरः ॥

एतत् सर्वं वर्णसंज्ञं स्यात् । तत आद्यन्तवर्णद्वयघटितं नाम
स्यात् । °

इति ° संज्ञाकदम्बपादः fol. 15 ; इति संधिः fol. 25 ;
इति घत्वसंज्ञेयः fol. 29 ; इति श्रीकाशीश्वरशर्ममर्मनिभृतज्ञा-
नामृते सङ्करः संज्ञासंधिकघत्वणत्वघटितो ऽध्यायो ऽयमाद्यो गतः
fol. 32b.

The *nāma* portion ends fol. 60 ; the *samāsa*,
fol. 83.

The *ākhyāta* begins : अथाख्यातं । तत्रादावाकृति-
गणगणाः ॥ घटादि । ज्ञा मारलोकस्तुतितीवनिशामने । आ
पाके °

The *kṛit*, fol. 130b : अथ कृद्बहुलं । °

The *taddhita*, fol. 145b.

It ends :

श्रीमद्राघवपण्डितात्मजवरश्रीमदधनश्यामजो

धर्मे निष्ठितमानसो मुनिरिव श्रीरामनारायणः ।

तत्पुत्रो ऽहमकुर्वि तत्पदि हृदा मातुर्भवात्याः स्मरन्

शाके खनैतृपे प्रवन्धसुधया ज्ञानामृतं पूरुषं ॥

शुकाच्चाः १७२७ । समाधिमुनिभूशाके नत्वा कालीपदाधुजं ।

अलिखत्पुस्तकं शुभं श्रीमान् रामनिधिर्द्विजः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

906.

1463. Foll. 170 ; size 9 in. by 3½ in. ;
fairly written, in Devanāgarī, about the middle
of the last century ; seven lines in a page.

Bhāvasiṃha-prakriyā, an elementary, ex-
planatory grammar, composed by *Bhaṭṭa Vinū-
yaka*, son of *Bhaṭṭa Govindasūri*, for *Bhāvasiṃha*,
eldest son of *Medinirāja*.

The *sandhi*-and *subanta* sections. It begins:

रघुपतिमहमीडे भावसिंहासनस्थम्

अनुजयुगलमेकत्रापरमिन्दधानं ।

दशमुखराजवीजां जानकीं चानुजं चा-

निमिषमनिलसूनुं मंत्रमये ऽभ्यसंतं ॥ १ ॥

Three more stanzas have been blotted out ;
the first of which seems to run thus :

ये - - - दशरथगृहे स्त्रियाः प्रादुरासन्

नूनं तेषामनुकृतिरिमे मेदिनीरादक्षितीशात् ।

तेषां मध्ये गुणसुखरतिख्यातिमान्वैष्णवाद्यस्

तन्नुष्यर्थं व्यरचि रुचिरा प्रक्रिया भावसिंही ॥ २ ॥ ° ४ ॥

अ इ उ ण् ° हल् इति माहेश्वराणि प्रत्याहारसूत्राणि ॥

एषु च सन्ध्यकरणमसंदेहार्थं । छंदोवत्सूत्राणि भवन्तीति वचना-
च्छादसो विभक्तिलोपश्च । णादयः प्रत्याहारार्थीः । °

इत्युपयोगिप्रकरणं । अथ संधिः fol. 9 ; अथ स्वादिप्र-
क्रिया । अथैवदधानप्रत्ययांतं प्रातिपदिकं स्यात् । ° fol. 22 ;
अथ कारकप्रक्रिया ।

कर्ता कर्म च करणं संप्रदानं तथैव च ।

अपादानाधिकरणे इत्याहुः कारकाणि षट् ॥ fol. 72b.

अथ समासः । समर्थपदविधिः समासः स्यात् fol. 90b ;
अथ तद्धिताः । उपगोरपत्यमिति विग्रहे । षष्ठ्यंतसमर्थपदपत्ये
ऽर्थे ऽत्वा स्यात् । fol. 133b.

Many of the examples show a *Vaiṣṇava*
tendency.

It ends :

श्रीमान् मेदिनीराट् तनयमजनयद्भावसिंहाभिधानं

ज्येष्ठं श्रीश्यामसाहाद्रघुवरनिरतात्केमरीन्द्राद्वदान्यात् ।

तस्य श्रीप्रक्रियायां विबुधजनमनोभृंगयुक्ता सुवंतम्

उक्ता माला मनोशा रघुपतिचरणावर्चितं पूर्तिमाप ॥

इति श्रीमन्मीमांसकभट्टगोविंदसूरिसूनुभट्टविनायकविरचि-
तायां भावसिंहप्रक्रियायां सुवंतं समाप्तं ॥

The front page of fol. 1, bears what seems
to be intended for a facsimile of the prince's
official stamp, consisting of a central circle (with
the legend श्रीरामचंद्ररत्न) and two concentric rings
(with the legends करे कोकनदालया, and मेदिनी-
राजसूनुभावसिंहस्य मुद्रिका).

[H. T. COLEBROOKE.]

907.

1490. Foll. 274 ; size 15½ in. by 4½ in. ;
fairly good, cursive, recent Bengālī handwriting

सिद्धा आद्याः ॥ अकाराद्या वर्णाः प्रसिद्धा ज्ञेयाः । अ आ
इ ई उ ऊ ऋ ॠ ऌ ॡ ए ऐ ओ औ अं अः क ख इत्यादि ॥
चतुर्दशादौ वाः ॥ आदौ चतुर्दश ये वर्णास्ते चसंज्ञाः स्युः ।
अ ० औ ० दिशां द्वौ द्वौ च सौ ॥ आद्यानामादौ दिशां
मध्ये यौ द्वौ द्वौ वर्णौ तौ ससंज्ञौ स्तः । चादुत्क्रमौ तुल्यौ
रलश्रुतौ च । अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ ऌ ॡ सात्रि सार्धं
होतृकारः ॥ प्रागुः ॥ द्वयोर्द्वयोः ससंज्ञयोर्यो यः प्राक् स लुसंज्ञः
स्यात् । अ इ उ ऋ ॠ ॥ परो रुः ॥ द्वयोर्द्वयोः ससंज्ञयोर्यो यः
परः स रुसंज्ञः स्यात् ० ॥ याद्याश्चामाः ॥ इकाराद्याश्चामसंज्ञाः
स्युः । ० ॥ अयाद्या गाः ॥ एकाराद्याश्चा गसंज्ञा स्युः । ०

काद्या व्याः । ० ॥ पञ्चशः पञ्च वाः । ० ॥ शपसवाद्यद्वितीयाः
फाः ॥ शपसा वानामाद्या द्वितीयाश्च फसंज्ञाः स्युः । ० ॥ अन्ये
घाः । ० ॥ ०

इत्याशुबोधे सुखसन्धिपादः fol. 4b.

स्याद्यास्तिशः प्रिद्धिचिचिपिधिप्सः ॥ ० ib.; etc. *vi-
bhakti, kāraka, samāsa, taddhita*, etc.; इत्याशुबोधे
निनदद्विपादः ॥ fol. 20.

शमावौदोत् ॥ ० अपदादौ दाः ॥ etc., on verbal
flection.

It ends : इत्याशुबोधे शुचिधातुपादः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

909.

1405. Foll. 152; size 13 in. by 4 ½ in.;
fairly good, modern Bengālī handwriting; six
lines in a page.

The *Suddhāśubodha*, an elementary Sanskrit
grammar, by *Rāmeśvara*.

It begins :

गौरीशङ्करपादपञ्चयुगलं त्रैलोक्यवाञ्छास्पदं
ब्रह्मश्रीशुपुरन्दरादिविबुधैः संसेव्यमानं सदा ।
नत्वा बालसुबोधनाय शिरसा रामेश्वराख्यो द्विजो
वक्ति व्याकरणं सदर्शयदितं शुद्धाशुबोधं मुदा ॥

अ इ उ ऋ ल ए ओ ऐ औ ह य र व ल ज ण न ङ
म ऋ ऌ ध ष भ ज ० स । आद्यान्ताभ्यां प्रत्याहारः । आद्या
नव स्वराः । ते ह्रस्वादिभेदैरनेके । आद्योऽन्येषु नामी । ०

The *sanjñāpāda* ends fol. 13b; *hasanta-puṃ-
lingapāda*, fol. 31; *hasanta-napumsakapāda*,
fol. 33b; *strīvihitapratyaya*, fol. 43b; *kāraṇapāda*,
fol. 53b; *samāsapāda*, fol. 72b; *taddhitapāda*,
fol. 86.

The *tibantapāda* begins : धातोस्तिप यस अन्ति
सिप यस य मिप यस मस । ते आते अन्ते से आये ध्वे ए वहे
महे ॥ वट । यात् यातां ० ॥ विट । तुप् तां अन्तु ० ॥ ends
fol. 128.

The *kṛidantapāda* begins : धातोः कृत्नाम ॥ धातो-
रुत्तरे वक्ष्यमाणा यावन्तः कृत्प्रत्यया नामसंज्ञा भवन्ति ॥ वटपाद्वत्
शतृशानौ ॥ सर्वधातुभ्यः शतृशानौ भवतस्तौ च वटः परस्मैप-
दान्तनेपदतुल्यौ त्रिषु लिङ्गेषु ज्ञेयौ ॥ ०

It ends : इति शुद्धाशुबोधं व्याकरणं समाप्तं ॥ शाके
भूमिरसपञ्चानौ षष्ठ्यां मेचकपञ्चके । गण्डयोगे सौम्यवारे
ज्यैष्ठ्यां ग्रन्थः समाप्तः ॥

This date, Śāka 1623 (not expressed in the
usual inverted order), if it does not refer to the
composition of the grammar itself, probably
belonged to the MS. from which the present
was copied. [H. T. COLEBROOKE.]

910.

1175a. Foll. 34; size 13 in. by 4 ¾ in.;
clear, modern Bengālī handwriting; seven lines
in a page.

Śighrabodha, an elementary manual of the
Sanskrit language, by *Śivaprasāda*. • It begins :

प्रणम्य परमानन्दं सच्चिदानन्दविग्रहं ।

श्रीघ्रबोधं व्याकरणं क्रियते बालबोधकं ॥

अ इ उ ऋ ल ए ऐ औ ह य र व ल ज ण न ङ
म ऋ ऌ ध ष भ ज ० स । आद्यान्ताभ्यां प्रत्याहारः । आद्या
नव स्वराः । ते ह्रस्वादिभेदैरनेके । आद्योऽन्येषु नामी । ०
The *sandhi* ends fol. 3; vowel-bases, fol. 5b;
consonantal bases, fol. 9b; indeclinables, fol. 10;
feminine affixes, fol. 11.

The verb section begins : अथाख्यातप्रक्रिया नि-
रूप्यते ॥ वक्ष्यमाणप्रत्यया धातुतो ज्ञेयाः । भू सत्तायामित्यादि-
शब्दा धातुसंज्ञाः । स च त्रिविधः परस्मैपदी ०

The *kṛidanta* begins fol. 29; the *kāraka*,
fol. 32b; the *samāsa*, fol. 33.

The colophon of the *subanta* runs thus : इति
श्रीमद्गुरुनाथपदारविन्दमिलिन्दायितचेतःशिवप्रसादकृते श्रीघ्र-
बोधे नामवृत्तिः पूर्णा ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

911.

325. Foll. 223; size 12 in. by 4 in.;
fair, recent Bengālī handwriting; six lines in
a page.

Prabodhaprakāśa, a Sanskrit grammar, com-
posed, for the use of *Śaivas*, by *Balarāma
Pañcānana*.

1. *Nāmaprākaraṇa* begins :
 शिवासंतोषसंतुष्टः स्वर्गादिहेतुरीश्वरः ।
 शिवो वितनुतां शैवं समस्तशिवसन्निधिं ॥
2. *Ākhyātaprākaraṇa*, fol. 42 :
 भवार्थं यच्चरणं स्मृतेः सुखं
 तरन्ति चाख्यातसमुद्रमाविशन् ।
 अनादिनाशं सदयं पदप्रवं
 पुनः पुनस्तं प्रणमामि नाविकं ॥
 गणोदितानां भ्वादीनां धातुसंज्ञा प्रकीर्तिता ।
 भू सत्तायां चित्ता संज्ञाने इत्यादि ॥ ०
3. *Kṛitprākaraṇa*, fol. 104 :
 कथीकृतपुरातिथीसीकृतहलाहलः ।
 भस्मीकृतमनोयोनिः शंकरः शं करोतु नः ॥
 कृद्भातोश्च ॥ ०
4. *Strītvaprākaraṇa*, fol. 140 :
 वन्दे ब्रह्मादिभिर्वैद्यं देवैर्देवीपदायुजं ।
 महात्मामृतमुत्कुलं सन्मनोप्रमराकुलं ॥
 गौर्युग्रक ०
5. *Kāraprākaraṇa*, fol. 155 :
 प्रणम्य वाङ्मनः कार्थैर्महादेवपदं शुभं ।
 क्रियते बलरामेण कारकादेर्विनिर्णयः ॥
 क्रियादिनिमित्तं कारकं ॥ ०
6. *Samāsaprākaraṇa*, fol. 178 :
 धेया ब्रह्मादिभिर्देवैर्योगिन्या सनातनी ।
 शिवाङ्घ्रिनखशुभांशुचन्द्रिका हृदि भासतां ॥
 पदानां मिलितं ज्ञेयः समासः स्यात्तदन्वये ।
 वचनमतन्त्रं ॥ ०
7. *Taddhitaprākaraṇa*, fol. 207b :
 भक्तात्मा करुणासिन्धुः शरण्यो मङ्गलप्रदः ।
 सुत्राता जगतां शान्तो रामो नो ऽभीष्टसिद्धये ॥
 वाहवाद्य ०

See Rāj. Mitra, Descriptive Cat. of Sanskrit MSS., i, p. 70. [H. T. COLEBROOKE.]

912.

410a. Foll. 39 ; size 12 $\frac{3}{4}$ in. by 4 $\frac{1}{4}$ in. ; modern Bengālī writing ; six lines in a page.

Dhātuprakāśa, a *dhātupāṭha* arranged according to the final letters, by *Balarāma*.

It begins :

नमः श्रीगुरवे तस्मै य उद्धर्ता भवार्थं वात् ।
 यो मूलं जपयज्ञादेरज्ञानध्वानभानवे ॥
 नत्वा शिवं शैवदमाप्नुतोऽयं बालोपकृत्यै प्रतनोमि यत्नात् ।
 सपाठलोकागमसूत्रधातुं धातुप्रकाशं बहुवादिसिद्धं ॥

After two more introductory couplets, the author explains his anubandhas, some of which are peculiar, as फ = फणादि, क = क्रयादि, चु = चुरादि-रिजन्तः

Then follow the verbs अङ्क्चि अङ्गचि लङ्गणसंख्या-स्यानयोः । अङ्कयति अङ्गपयति ० ॥ अर्थचि याज्ञायां । अर्थयते अर्थोपयते ० 132 roots in अ ; 24 in आ ; 19 in इ ; 25 in ई ; 23 in उ ; 13 in ऊ ; 21 in ऋ ; 16 in ॠ ; 6 in ए ; 25 in ऐ etc.

It ends: द्विचत्वारिंशत्सौत्राः ॥ ११५९ ॥ इति धातुप्रकाशः समाप्तः ॥ गङ्गे मां चाहि ते मनः ॥ इति द्विजश्रीबलरामविरचितधातुप्रकाशसंग्रहः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

913.

410b. Foll. 82 ; the same size ; written in A.D. 1806, in the Bengālī character ; seven lines in a page.

Dhātuprakāśaṭīpanī, a commentary on the preceding work. It begins :

शिवं प्रणम्य सर्वेशं सर्वोदरनमस्कृतं ।
 धातुप्रकाशग्रन्थस्य टीकां कुर्वे यथामति ॥

ग्रन्थस्य निर्विघ्नसमाप्यर्थं कृतं गुरोर्नमस्काररूपमङ्गलं ग्रन्थादौ शिष्यशिक्षायै निबध्नाति । ०

It ends: इति धातुप्रकाशटिप्पनी समाप्ता ॥ ० शकाब्दाः ११२६ ॥ after which, added by a different hand : श्रीबलरामशर्मेणः कृतिः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

914.

1172F. Foll. 14 ; size 13 $\frac{1}{4}$ in. by 4 $\frac{1}{2}$ in. ; recent, indifferent, Bengālī handwriting ; seven lines in a page.

Dhātucintāmaṇi, a *dhātupāṭha* by *Viśvanātha*.
Not quite complete.

The author follows the order of the *Pāṇinīya*, but with many various readings (apparently chiefly derived from *Kāśinātha's Dhātumañjarī*).

It begins :

यचोदेति जगज्जीवः परमेश्वरताम्रमः ।
तमखण्डं चिदानन्दमद्वितीयमुपास्महे ॥
अथ प्रणम्य सर्वेषां गुरुणां चरणामुजं ।
धातुचिन्तामणिः श्रीलविश्वनाथेन तन्यते ॥
चिन्तामणिं कुरुते कण्ठमणिं प्रयोगं
जिह्वासवः खलनीरं परिहाय भूवे (!) ।
आख्यातज्ञातमपि मानवकस्य येन
विज्ञानमेकमधिरुह्य मुदं तनोति ॥

तत्राख्यातज्ञानस्य धातुज्ञाननिदानत्वात् प्रथमं धातव एव निगद्यन्ते । ते अपि गणस्थसौत्रसनाद्यन्तशिष्टप्रयोगमात्रमूलभेदाच्चतुर्थी भवन्ति । गणस्थास्तावन्निगद्यन्ते ॥

भू सत्तायां ॥ परस्मै उदात्तः ॥ एधङ् वृद्धौ ॥ स्वर्धे संहर्षे ॥
गाधृ प्रतिष्ठालिप्सयोः ग्रन्थे च ॥ वाधृ लोटने ॥ गोधृ (! probably खाधृ) नाधृ याज्ञोपतापैश्वर्याङ्गीःषु ॥ दध धारणे ॥
खुदि (!) आप्रवणे ॥ श्रिदि शैत्ये ॥ वदि अभिवादनस्तुत्योः ॥
भदि कल्याणे सौख्ये च ॥ (om. 22 गुदे, 23 गुदे) ° *bhū-vādayaḥ* ends fol. 8; *adādayaḥ*, fol. 8b; *ju-hotyādayaḥ*, fol. 9; *divādayaḥ*, fol. 10; *svādayaḥ*, fol. 10b; *tudādayaḥ*, fol. 11b; *rudhādayaḥ*, fol. 12; *tanādayaḥ*, ib.; *kryādayaḥ*, fol. 12b.

The MS. breaks off abruptly at यु जुगुप्सा (Westerg. 33, 36), after which a different hand has added the colophon : इति विश्वनाथन्यायालङ्कार-विरचितधातुचिन्तामणिः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

915.

3242. Foll. 96; size 12 in. by 4 in.; excellent Devanāgarī writing, of about A.D. 1500; thirteen lines in a page; the paper dark brown, as if from long exposure to heat, and hence very brittle; space left in the middle

of each leaf for a hole to be punched through; the first and the last two leaves slightly defective.

Gaṇaratnamahodadhī, or 'great ocean of *gaṇa* pearls,' being a metrical arrangement of the *gaṇas*, with a commentary; composed by *Var-dhamāna*, disciple of *Govindasūri*, in A.D. 1140.

Edited, for the Sanskrit Text Society, by J. Eggeling (1879-81). This is the MS. K. referred to in the preface to part II., p. iii.

[F. KIELHORN.]

916.

949a. Foll. 30; size 10½ in. by 4 in.; fairly good Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Gaṇaratnamahodadhī. The text only.

This is MS. E. of the edition.

It ends :

गजहुताश्रुतिप्रिमिते शके मधुवमासि सिते तथा ।

अथ भुजंगतिथौ गुरुवासरे शुभदिने पठनाय विपश्चितं ॥ °

संवत् १८६३ मिति माघवदी १२ रोजबुधवार ॥

The date, Śaka 1538, was probably that of the MS. from which this was copied.

[H. T. COLEBROOKE.]

917.

949b. Foll. 121; size 12 in. by 4½ in.; excellent, recent Devanāgarī writing; foll. 118-121 supplied by a different hand; ten lines in a page.

Gaṇaratnamahodadhī, with the commentary, in a shorter recension; extremely inaccurate; numerous corrections, evidently made entirely from conjecture, having considerably added to the original incorrectness.

MS. D. of the edition.

It ends : इति श्रीगोविंदाचार्यचरणकमलनिहितपरम-

क्रिविदितसकलवेदांतसिद्धांतविरुद्धमतश्रीमज्जगदखिलकृतषड्द-
र्शनादर्शसार्वभौममंडलीमंडितपार्श्वयुगलश्रीगोविंदपंडितशिष्यश्री-
चंडेमानपंडितविरचितायां गणरत्नमहोदधिवृत्तौ आख्यातकृता-
श्रितप्रत्ययगणनिर्णयो नामाष्टमो ध्यायः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

918.

1933. Foll. 23; size 10½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī; seven lines in a page.

Samāsacakra, an elementary treatise on compound nouns, consisting of three couplets, followed by brief explanations and numerous examples.

It begins :

षोढा समासः संक्षेपादष्टाविंशतिधा पुनः ।

नित्यानित्यत्वयोगेन लुगलुक्केन च द्विधा ॥ १ ॥

तत्राष्टधा तत्पुरुषः सप्तधा कर्मधारयः ।

सप्तधा च बहुव्रीहिर्द्विगुराभाषितो द्विधा ॥ २ ॥

द्विद्व्यनुविधौ ज्ञेयो व्ययीभावो द्विधा मतः ।

तेषां पुनः समासानां प्राधान्यं स्याच्चतुर्विधं ॥ ३ ॥

अस्यार्थः । समासः संक्षेपात् षड्विधो भवति । तत्पुरुषः कर्मधारयो बहुव्रीहिर्द्विगुर्द्विगुर्विधो व्ययीभावश्चेति । तत्र उत्तरप-
दार्थप्रधानस्तत्पुरुषः । द्विगुकर्मधारयौ तत्पुरुषप्रभेदौ । °

This treatise should end fol. 22b : राजानं यो-
धितवान् राजयुध्वा । सहयुध्वा । वेदस्यानुवचनं कृतवान्
अनूचान इत्यादि ॥

Then follows a short chapter on *Kāraka* : अथ
प्रयोगाः कथ्यन्ते ॥ क्रियायाः कारकसंबन्धप्रयोगत्वादितानु वाच्या
क्रिया । कारकस्तु कर्तृकर्मकरणसंप्रदानापादानाधिकरणभेदेन
षड्विधः । स कारकः प्रथमांतादिपदवाच्यः प्रयोगश्चतुर्विधः ।
कर्तरि प्रयोगः । °

It ends : सकर्मकर्तरि प्रयोगो वा ।

रामो विराजते रामो भूमंडलमपालयत् ।

रामेणोपाज्यते कीर्त्तौ रामचंद्रेण भूयते ॥

रामचंद्रो दशग्रीवं परलोकमनीयत् ।

जनकणीद्रामचंद्रो मुमुचे स्वयमेव हि ॥

संक्षिप्तं श्रीनृपशालीवाहनशके १७१० किलकनानसंवत्सरे
भाद्रपदशुद्ध ६ भृगुवासरे इदं पुस्तकं समाप्तं ॥ ° ॥ लिखित्वा

पुस्तकं यस्य कष्टेन लिखितं मया । मुख्यग्रामेन (!) लिख्यते
वासुदेव स्वयं वहि (!) ॥ ° इदं पुस्तकं हस्ताक्षर आपाजिगो-
विंदवैद्यवस्तिकसवेनागोठणे ॥

Fol. 1a, and a fly-leaf at the end, give the title *Samāsacakra*; and the leaves are marked
सं च । [DR. JOHN TAYLOR.]

919.

2191b. Foll. 2 (foll. 164 and 165 of vol.); size 10¾ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, about A.D. 1650; ten or twelve lines in a page. The second leaf has been inverted by the binder.

Samāsacakra, another elementary treatise on the same subject.

It begins :

चतुःप्रकाराः समासाः १ तत्पुरुषो बहुव्रीहिर्द्विगुर्विधो व्ययीभा-
वश्चेति । तत्र तत्पुरुषो द्विविधः । व्यधिकरणपदः समानाधिक-
रणश्चेति । ततश्च षोढा समासा उच्यन्ते तत्पुरुषो बहुव्रीहिः
कर्मधारयो द्विगुर्विधो व्ययीभावश्चेति । तत्र तत्पुरुषो व्यधिक-
रणसंज्ञायामष्टविधो भवति । प्रथमाद्वितीया°सप्तमीनञ्भेदाच्चेति । °

It ends : सह वनं गच्छति नरैरिति सवनं । सह सागरं
गच्छतीति ससागरं ॥ इति समासचक्रं समाप्तं ॥ ° ॥

लज्जासत्तास्थितिजागरणं वृद्धिस्तयभयजीवितमरणं ।

शयनक्रोडारुचिदीप्तार्थं धातुगणं कर्मकमाहुः ॥ १ ॥

गुज्जरस्थे सरसपुरवासिना भट्टोपपदशिवशंकरात्मज-भट्टोप-
पदसुखानन्देन लिखितोऽयं ग्रंथः वाराणस्यां ॥ सम्प्रति तमे
संवत्सरे पुरुषोत्तमे मासे सिते पक्षे द्वादश्यां भृगौ लेखः ।
रामचंद्रशरणं ॥ [GAIKAWAR.]

920.

464. Foll. 154; size 16¾ in. by 6¾ in.; Bengali character, European paper; 4-6 lines in a page.

Rāvaṇabādha, commonly called *Bhaṭṭikāvya*, an artificial epic on the adventures of *Rāma*, composed with a view to practical instruction in the less common grammatical forms, and ascribed to *Bhaṭṭi* (who is usually identified

with *Bhartrihari*, whilst others take him to be the son, or even the brother, of that grammarian. See Rāj. Mitra, Notices, vi., p. 144 seq.).

'The text of the *Bhaṭṭikāvya* was published, with the commentaries of *Jayamaṅgala* and *Bharatamallika*, Calc. 1828 (reprinted 1868, etc.).

[H. T. COLEBROOKE.]

921, 922.

544, 545. Foll. 754 and 702 resp.; size 17 in. by 10½ in.; well written, in the Bengālī character; European paper; number of lines varying.

Bhaṭṭikāvya, with the commentaries of *Rāmacandra*, *Vidyāvinoda*, *Kandarpaśarman*, *Jayamaṅgala*, *Puṇḍarikāksha*, *Bharata*, *Hariharācārya*; and an epitome of the work, called *Vyākhyāsāra* (or *Sthūlavākhyā*).

Each page contains one (or in the latter part two) *śloka* of the text in the middle, with the commentaries written (in smaller letters) above and below the text. Vol. ii. begins at ix. 19. We subjoin the beginning and colophon of the commentaries :—

I. *Jayamaṅgala's Jayamaṅgalā* :

प्रणिपत्य पदाब्जे गुरोर्विदुषां तोषविशेषसाधनं ।

तनुते जयमङ्गलः कृती निजनामाभिधमट्टिदिप्पनीं ॥ १ ॥

कविकुलकृतिकैरवकरहाटः । श्रीभट्टहरिः कविभेदिकाव्यं चिकीर्षुः । तस्याशेषाशुभशमनैकप्रयोजनश्रीरामचन्द्रचितरूपस्य । सत एव निम्नतूहेन समाप्तिनिश्चिन्वन् स्वतन्त्रेण मङ्गलाचारं परिहरन् साकाङ्क्षपद्येन ग्रन्थार्थमुत्थापयति । अभूदिति ॥ स्वयं सनातनो विष्णुः ० (differs altogether from the printed edition in the first *śloka*, and very considerably after that).

The colophon usually runs: इति भट्टहरि-
(or भट्टिकाव्यटीकायां जयमङ्गलाख्यायां ०

II. (*Nārāyaṇa*) *Vidyāvinoda's Bhaṭṭibodhinī* :

नत्वा रामपदद्वन्द्वमरविन्दभवच्छिदं ।

द्विजो हरिहराचार्यः* कुरुते भट्टिबोधिनीं ॥ १ ॥

पूर्वग्रामिकुले कलानिधिनिभं कृत्वा सुमेरुस्थितो

भाता तस्य जटाधरो द्विजवरो वाद्येश्वरस्तत्पुत्रः ।

[तत्पुत्रः प्रथितो भवत् कविवरो नारायणो नामतः
सोऽभूदभ्यसनेन शास्त्रनिचयविद्याविनोदार्थतः† ॥ २ ॥]

प्रायो हि मत्सरंधियः कवयः पृथिव्यां

सन्ति क्वचित् क्वचिदपि प्रियसाधुवादाः ।

एकं भिया प्रणयिकर्मे करोमि नित्यं

मध्ये द्वयोरपरमादरवत्तयेव ॥ ३ ॥

अधिकृता पाणिनिमुनिकृतलक्षणलक्षणे ऽपि सति ०

On this writer see above, no. 830.

III. *Puṇḍarikāksha's Kalāpadīpikā* :

नत्वा शङ्करचरणं ज्ञात्वा सकलं कलापतत्त्वं च ।

दृष्ट्वा पाणिनितन्त्रं वदति श्रीपुण्डरीकाक्षः ॥ १ ॥

पाणिनिप्रक्रियायां मे प्रसिद्धान्न कौतुकं ।

कलापप्रक्रिया तस्मादप्रसिद्धा च कथ्यते ॥ २ ॥

कुलिबन्धतमस्तोममपहस्तमियं मया ।

कलापदीपिका चक्रे सत्पपालोकाय च ॥ ३ ॥

अत्र कविना सर्गबन्धो लक्षणसूचनाय ०

It ends: इति महामहोपाध्यायश्रीकान्तपण्डिता-
त्मजश्रीपुण्डरीकाक्षकृतायां भट्टिकाव्यटीकायां कला-
पदीपिकाख्यायां अयोध्याप्रत्यागमनं नाम द्वाविंशः
सर्गः समाप्तः ॥

IV. *Kandarpaśarman's Vaijayantī* :

बालं पुराणपुरुषं व्रजकुलरमणीमनोभवानन्दं ।

सजलजलदश्यामं कामं श्रीनन्दनन्दनं वन्दे ॥ १ ॥

नत्वा गौरीनाथपादारविन्दं

ज्ञात्वा भावं पद्मनाभस्य सम्यक् ।

सौपन्नानां प्रीतये भट्टिकाव्ये

चक्रे टीकां धीरकन्दर्पशर्मा ॥ २ ॥

अत्यन्तदुर्गमतमे किल भट्टिकाव्ये

हास्याय केवलमसौ खलु मे प्रसङ्गः ।

किन्त्वेकमस्ति शरणं सुहृदो ऽनमूया

दोषास्मृशो गुणलवग्रहिला हि सन्तः ॥ ३ ॥

* A MS. described by Rāj. Mitra, Notices iv., p. 209, reads विद्याविनोद आचार्यः; cf. above, no. 830.

† The MS. omits this half-stanza.

विद्यासागरटीकायां कातन्त्रप्रक्रिया यतः ।

मुपस्रप्रक्रिया तस्मात् तस्यामेव प्रणीयते ॥ ४ ॥

अत्र तावन्महामहोपाध्यायश्रीभट्टहरिकविना शब्द-
काव्ययोर्लक्षणलक्षितानि महाकाव्यतयाभिधेयानि। अतः
सर्गबन्धः काण्डबन्धश्च कृतः । ०

It ends : इति श्रीकन्दर्पचक्रवर्तिकृतायां भट्टिटी-
कायां [other colophons here add वैजयन्त्या] ०

V. *Vidyāvinoda's Bhaṭṭicandrikā* :

वन्दे दूरीदलश्यामं रामं राजीवलोचनं ।

ज्ञानकीलस्सखोपेतं भक्ताभीष्टफलप्रदं ॥ १ ॥

नत्वा तातपदद्वन्द्वं ज्ञात्वा ग्रन्थकृदाशयं ।

विद्याविनोदः कुरुते टीकां श्रीभट्टिचन्द्रिकां ॥ २ ॥

यत्र रामं घनश्यामं कृपारामं सुखेन सा ।

कौशल्या मुमुवे सूनुं सर्गे आदिः प्रकाशयते ॥ ३ ॥

अत्र कविना श्रीधरस्वामिसूनुना भट्टहरिणा सर्ग-
बन्धो महाकाव्यलक्षणसूचनाय काण्डबन्धश्च शब्दकाव्य-
लक्षणसूचनाय कृतः । ० । आसीमेत्यादिग्रन्थराज्यन्दसा
समापनमिति यचीत्यादिमालिनीछन्दसा सर्गनिर्वाह इति
दर्शितं ॥ अभूदित्यादि ॥

It ends : इति श्रीविद्याविनोदाचार्यकृतायां
भट्टिटीकायां तिङ्गन्तकाण्डे लुङ्गिलसितो नाम द्वाविंश-
तितमः सर्गः ॥

VI. *Bharata (-sena, or malla)'s Mugdhabodhinī* :

नत्वा शङ्करमस्रगौराङ्गमल्लिकात्मजः ।

भट्टिटीकां प्रकुरुते भरतो मुग्धबोधिनीं ॥ १ ॥ ०

It ends : इति सद्मैद्यगौराङ्गमल्लिकात्मजश्रीभ-
रतसेनकृतायां मुग्धबोधिनीं भट्टिटीकायां ०

VII. *Rāmacandra's Vyākhyānanda* :

नत्वा श्रीनयनानन्दचक्रवर्तिपदासुजं ।

व्याख्यानन्दो मया ग्रन्थस्तन्यते यत्प्रसादतः ॥ १ ॥

वारेन्दुवंशसंभूतश्रीरामचन्द्रशर्मेणा ।

तन्यते भट्टिकाव्यस्य टीकेयं स्वान्तकारिणी ॥ २ ॥

सौपस्यका नवं मूलं शिष्यान् बोधयितुं मया ।

रचिता बहुशो यत्नात् सुधीभिर्दृश्यतामियं ॥ ३ ॥

वन्द्यः श्रीचक्रवर्ती निगमगणगुणैर्वैगीसंतोषिता श्रीर-
धीराः सर्वत्र सभ्याः समितिषु कथिते नामधेये तु तस्य ।

ज्ञानन्यज्ञानभारातिमिरततिरविं शब्दसंतानसिंधुं
तं जातो यो धरिण्यां पदनिकरकलापाटवीकेशरी

[सः ॥ ४ ॥

अनुग्राह्या वयं धीरा दृश्यतां यत्नतो मुदा ।

व्याख्यानन्दो न जायते पण्डिताः परनिन्दकाः ॥ ५ ॥

महाकाव्यस्य आदौ आशीर्नमस्कारस्तु निर्देशो वा
कर्तव्यः । ०

This commentary only extends to vi. 20,
where it ends : सार्वधातुक इति दीर्घो न स्यात्
अधिकं कातन्त्रे प्रपञ्चितं ॥

The colophon of *Sarga* II. runs :

व्याख्यानन्दे मनोरमे श्रीरामचन्द्रनिर्मिते ।

संपूर्णो द्वितीयः सर्ग आदृत्ये धीमतां सदा ॥

of *Sarga* V :

समाप्तः पञ्चमः सर्गो व्याख्यानन्दे विनिर्मिते ।

जहार रावणो यत्र सीतां श्रीरामशर्मेणा ॥

For another commentary (*Subodhinī*)
by *Rāmacandra Vācaspati*, see Rāj. Mitra,
Notices viii., p. 220.

VIII. The last nine leaves contain an
epitome, or *anukramaṇikā*, written in an
excellent, larger hand :

अथाशेषविशेषेण बालान् व्युत्पिपादयिषुश्रीमद्भट्टह-
रिकृतस्य रामायणानुयायिभट्टाख्यग्रन्थस्य विषयसंख्या-
छन्दसां प्रकाशेन तद्ग्रन्थस्य व्याख्यायां कस्यचिज्जनवर-
स्यातिशयानुरागः समजनि । अनन्तरं च तदभिप्रायविदा
केनचिद्विप्रेण तदादिष्टेन च तद्ग्रन्थस्य व्याख्यासंपर्केण
व्याख्यासाराभिधो ग्रन्थः समकारि ॥ तत्र प्रथमं रुचि-
राछन्दसा अभूवुप इत्यादिना ०

It ends : समाप्तेयं भट्टिकाव्यस्य स्थूलव्याख्या ॥

At the end of the above seven commentaries,
(fol. 693b), a note has been added, likewise in
the Bengālī character, enumerating the autho-
rities (*pramāpaka*) referred to by the several
commentators. We extract the more modern
and less common names :—

Jayamaṅgala :—*Durgasiṃha*, *Vardhamāna-
miśra*, *Śrīpatidatta*.

Harihara :—*Kātantrapradīpa*, *Kshīracāyāmin*,
Goyācandra, *Jayamaṅgalā*, *Rātnamālā*.

Puṇḍarikāksha :—*Kātantrapradīpa*, *Krama-
diśvara*, *Jayamaṅgalā*, *Durga*, *Durgahata*, *Bhā-
gavṛittikāra*, *Vidyānanda*, *Śrīpatidatta*, *Śvāmin*.

Kandarpa :—*Kāvya*prakāśa, *Kramadīśvara*, *Kshīrasvāmin*, *Govindabhāṭṭa*, *Jayamaṅgalā*, *Daṇḍin*, *Durgasiṃha*, *Durghaṭa*, *Bhāgavṛttikāra*, *Rabhasa*, *Ramānātha*, *Vardhamānamiśrāḥ*, *Vidyānanda*, *Vidyāsāgara*, *Śrīpadma*, *Supadmapariśiṣṭa*.

Vidyāvinoda :—*Uj्ज्वालādatta*, *Kalāpa*(h), *Kīcakayamaka*, *Kshīrasvāmin*, *Gadasīṃha*, *Goyācandra*, *Candravṛttikāra*, *Jayamaṅgalā*, *Durgasiṃha*, *Durghaṭa*, *Devamīśra*, *Dhātucandrodaya*, *Ratnamālā*, *Rāmārcanacandrikā*, *Vidyāsāgara*, *Śāradātīlaka*, *Śrīpatidatta*, *Samgītadāmodara*.

Bharata :—*Kramadīśvara*, *Kshīrasvāmin*, *Jayamaṅgalā*, *Durgasiṃha*, *Devīdāsacakra*vartin, *Dhātucandrodaya*, *Rantideva*, *Rāmananda* (ācārya), *Vidyānivāsa*, *Śrīpatidatta*.

For yet another commentary on the *Bhāṭṭikāvya* (*Subodhinī*, by *Kumudānanda*), see Rāj. Mitra, Notices iv., p. 209.

[H. T. COLEBROOKE.]

923.

2537. Foll. 417; size 10 in. by 4½ in.; well written, in Devanāgarī, in the 16th century; nine lines in a page.

Bhāṭṭikāvya, with the commentary of *Jayamaṅgalā*.

Colophon as in the Calcutta edition (1828).

[GAIKAWAR.]

924.

730. Foll. 112; size 12¾ in. by 4 in.; fairly good, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Bharata's commentary (*Mugdhābodhinī*) on the *Bhāṭṭikāvya*.

The author is said to have lived at Kānchrāpārā in the Hoogly district, about 150 years ago. Rāj. Mitra, Notices vi., p. 145.

[H. T. COLEBROOKE.]

925.

2525b. Foll. 11; size 10½ in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī, in the earlier part of last century; twelve lines in a page; the writing has suffered, apparently from damp, in several places, especially on the first three leaves.

Kavirahasya, a poem in praise of a Dekhan king *Kṛishṇarāja*, composed by *Halāyudha*, with the view of illustrating the meaning and present-stem formation of roots similar in sound and form. [A.]

It begins :

जयन्ति मुरजित्पादनखदीर्घितदीपिकाः ।

मोहान्धकारविध्वंसान्मुक्तिमार्गप्रकाशिकाः ॥ १ ॥

लोकेषु शास्त्रेषु च ये प्रसिद्धाः

काव्येषु ये सत्कविभिः प्रयुक्ताः ।

उच्चित्य तांश्चित्रविनोदनाय*

शब्दानहं धातुभिरुद्धरामि ॥ २ ॥

एकार्थो एकशब्दाश्च नानार्थश्चैकवाचकाः ।

सदृशार्थभिधानाश्च भिन्नार्थाः सदृशशब्दराः ॥ ३ ॥

एकार्थास्तुल्यशब्दाश्च निबध्नन्ते ऽत्र धातवः ।

धातुपारायणाम्भोषेः पारोक्षीर्यधिया मया ॥ ४ ॥

अस्त्यगस्त्यमुनिज्योत्स्नापवित्रे दक्षिणापथे ।

कृष्णराज इति ख्यातो राजा साम्राज्यदीक्षितः ॥ ५ ॥

गोपायति क्षितिमिमां चतुरत्रिंसीमां

पापाज्जुगुप्सत उदारमतिः सदैव ।

विज्ञं न गोपयति यस्तु वनीयकेभ्यो†

धीरो न गुप्यति महर्षि कार्यजाते ॥ ६ ॥

अग्निं पृणाति पृणाति द्विजदेवताश्च

प्रीणाति बान्धवजनानतिथीन् पृणाति ।

यः प्रीयते प्रणयिषु प्रयते च भृत्यान्

यं प्राययन्ति‡ कविसूक्तसायनानि ॥ ७ ॥

* B. orig. विपश्चितां चित्र ०, corrected (by Colebrooke) to उच्चित्यताम्; तच्चित्रतां A. C.; उच्चित्य तान् विज्ञविनोदनाय D.

† वनीयकेभ्यो A.

‡ Thus B (see comm.); प्रीणयन्ति A. C. D.

धूनीति चम्पकवनानि धुनीत्यशोकं
 चूतं धुनाति धुवति स्फुटितातिमुक्तं ।
 वायुविधूनयति चम्पकपुष्परेणून्
 यत्कानने धवति चन्दनमञ्जरीश्च* ॥ ६ ॥
 कायो न जीर्यति जृणाति न यस्य शक्तिर्
 नो जूयते भुजबलं न जृणाति तेजः ।
 यद्विद्विषां जरति चेतसि भोगतृष्णा
 तेषां वपूंषि विपिनेषु न जारयति ॥ ९ ॥

The work consists of 272-274 ślokas ; in the present MS. the numbers run up to 273; no. 262 having been omitted. The last two ślokas read as follows:

नयन्ते यद्गुणाः सर्वान् † यस्तावयति दिङ्मुखं ।
 श्रिया मृडति मृडति सरस्वत्या च संपदा‡ ॥
 इति समाप्तमवाप्तगुणोदयं
 कविरहस्यमिदं रसिकप्रियं ।

सदभिधाननिधानहलायुध -

द्विजवरस्य कृतिः सुकृतात्मनः ॥

इति हलायुधकृतं कविरहस्यं समाप्तं ॥ [GAIKAWAR.]

926.

346b. Foll. 17; 4to; size 11½ in. by 9 in.; large, clear Devanāgarī writing; thirteen lines in a page; European paper (watermark 1802).

Kavirahasya [B].

In the margins of the first few pages, Colebrooke has noted the roots with their (Sanskrit) meanings and class-numbers.

[H. T. COLEBROOKE.]

927.

890c. Foll. 10; size 9½ in. by 4½ in.; fair, small Devanāgarī writing; 10-12 lines in a page.

The same work. [C.]

The MS. is dated Samvat 1811.

[H. T. COLEBROOKE.]

* केशरपुष्परेणून् ° चन्दनमञ्जरीश्च B. C.

† नयति ° A; तद्गुणाः सर्वे A. C.

‡ यो मृडति मृडति सरस्वत्या च यः सदा B.

928.

726b. Foll. 16; size 12½ in. by 4½ in.; good, recent Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Kavirahasya-īkā, an explanation of the verbs used in the above recension of the *Kavirahasya*.

The MS. begins with the first two ślokas of *Halāyudha's* introduction, after which it proceeds:

प्राक्पदार्थो विभजते हंसः क्षीरोदकं यथा ।

• विदुषां शब्दसिद्धयर्थं सा नः पातु सरस्वती ॥

जयन्तीत्यादिश्लोकद्वयमतिमुबोधं ॥ एकार्थो ° ॥ एकार्थो एकशब्दाश्चेति । यथा पुष्पति पोषति पुष्पाति नानार्थाश्चैकवाचकाः । श्लिष्यति श्लेषति आलिङ्गनदहनार्थौ । सदृशार्थोभिधानाश्चेति सदृशार्थः शब्दाश्च । यथा पुष्पति पूषति । अत्र पुषपृषशब्दौ पुष्टिवृद्धयौ नानार्थाभेदे ऽपि सदृशौ ॥ भिन्नार्थः सदृशशब्दरा इति यथा पिवति पीवति अत्र वर्णसाम्ये ऽपि स्थौल्यपानाभ्यामर्थभ्यामत्यन्तविसदृशौ ॥ ° ॥ एकार्थस्तुल्यशब्दाश्चेति यथा निवस्ते निवासयति । अत्र निवस्त इत्यादौ निवस आच्छादने इति चुरादौ । उभावपि आच्छादनार्थौ । अत्र सदृशशब्दार्थत्वमुपदेशापेक्षया ग्राह्यं धातूनां विकरणादिजनितवैकृत्यसंभवात् । धातु । ° अनेनोपासितगुरुत्वमाह । उपासितगुरुणां हि पुंसां प्रबन्धाः सुखचरित इत्युपादेया भवन्ति ॥ अस्त्यगस्य ° ॥ मुबोधं ॥ गोपायतीति गुप् रक्षणे नित्यायः परस्मैपदी । जुगुप्सत इति गुप गोपनकुत्सनयोः भूवाद्यात्मनेपदी नित्यं सनन्तः । गोपयतीति चुरादौ षट् षट् इत्यादि दण्डकपाठे गुप्धातुरप्रकाशनार्थः । गुप्सति इति गुप व्याकुलत्वे दिवादौ ॥ पृणातीति पृ तर्पणे द्रवादी पृणतीति पृण प्रीणने तुदादौ प्रीणातीति प्रीञ् तर्पणे द्रवादी पृणोतीति पृ तर्पणे स्वादिः प्रीयत इति प्रीञ् प्रीती दिवादिः । प्राययन्तीति प्रीञ् तर्पणे चुरादौ आपृषादिषु पठ्यते यत्र निजपक्षे वा रहणसामर्थ्यात् न्यादिधिकरण शब्देव भवति । प्राययन्तीति प्रीणयन्ति अत्र स्वार्थदेव धातोश्चुरादिनिचि कृते वृद्धादिः आदित्वात् धीञ् प्रीञ् कातन्त्रमूत्रं च (iii. 6, 24) धूञ्प्रीणात्यो[र्न] नृताति धातुवृत्ते (!) धातुप्रदीपादिष्वेवं धातुपारायणे नैव सामान्ये ग्रहणं सत एव प्रीणयन्तीति क्वचित्पाठः ॥ °

It ends : ॥ २७१ ॥ नीञ् प्रापणे भुवादः नय क्षरणे भुवाद्यात्मनेपदी मृड क्षरणे भुवादिवृद्धाद्योः ॥ [२७२] ॥ समाप्तेयं टीका ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

929.

45b. Foll. 16; size 9 in. by 3½ in.; indifferent Devanāgarī writing of the latter part of last century; 10-13 lines in a page.

Kavirahasya-vivṛiti, another commentary on the same recension of the *Kavirahasya*.

It begins: गोपायतीति । गुप् रक्षणे भौवादिकः । जुगुप्सते निंदति । गुप गोपनकुत्सनयोरयमपि भौवादिको निंदायां नित्यसंज्ञतः । जुगोपयतीति गुप् रक्षणे चौरादिकः । गुप्सतीति गुप व्याकुलत्वे दैवादिकः ॥ ६ ॥ अग्निं पृणातीति पृ पालनपूरणयोः व्रपादिः आदित्वाद्भ्रूः । ०

It ends: ॥ २२ ॥ नयंत इति खीन् प्रापये भ्वादिरुभयपदौ । अतो नयतीत्यपि सिद्धं ॥ [२३] ॥ इति कविरहस्य-विवृतिः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

930.

2539c. Foll. 20; size 9½ in. by 4½ in.; well written, in Devanāgarī, about A.D. 1650; 10-12 lines in a page.

Halāyudha's Kavirahasya, in a different recension from that contained and explained in the foregoing MSS. The MS. (D) begins:

जयति ० १ ॥

प्राणायामश्रमोद्धतस्वेदाद्रेः पातु वः शिवः ।

गंगोपगृह्णन्ध्याया पार्वत्या बोधितः क्षणम् ॥ २ ॥

लोकेषु शास्त्रेषु च ० ॥ ३ ॥

एकार्थी एकशब्दाश्च भिन्नार्थी एकवाचकाः ।

तुल्यार्थी तुल्यशब्दाश्च नानार्थीः सदृशशब्दाः ॥ ४ ॥

एकार्थीः समशब्दाश्च ० ॥ ५ ॥ युग्मम् ॥

अस्यगस्यमुनिज्योत्स्नापवित्रे ० ॥ ६ ॥

गोपायति क्षितिमिमां चतुरश्रिसीमां

धीमान्न धर्मेवचनाच्च जुगुप्सते यः ।

विज्ञं न गोपयति यस्तु वनीपकेभ्यो

वीरो न गुप्सति महत्यपि कार्यजाते ॥ ७ ॥

अग्निं पृणाणि पृणति द्विजदेवताश्च

प्रीणाति सज्जनमनांसि पृणाति धर्मं ।

यः प्रीयते प्रणयिषु प्रयते च बंधून्

यं प्रीणयति कविसूक्तिरसायनानि ॥ ८ ॥

धर्मे व्याप्रियते पिपत्तिं पृथिवीं यः पारयत्याश्रमं

शश्वत्पारयति व्रतानि विधिवद् ब्रह्मैकताने स्थितः ।

सर्वस्यापि च पूरयत्यभिमतं यः किञ्चिदापूरयेत्

पूर्यते च मनोरथाः सुकृतिनो यस्यार्थसंदर्शनात् ॥ ९ ॥

यस्यांहः क्षयति क्षयति रिपवः ० ॥ १० ॥

धूनोति चंपकवनानि ० केसरपुष्परेणून् ।

० चंपकमंजरीञ्च ॥ ११ ॥

यो धर्मे श्रुतिनिर्मलेन मनसा मीमांसते ० ॥ १२ ॥

This seems to be the recension referred to by Prof. Bhandarkar in his Report (1887) on the Search for Sanskrit MSS. in the Bombay Pres., 1883-4, p. 9. *Śloka* 168 of the present MS. (164 of the comm.) runs as follows:

तोलयत्यतुलं शक्त्वा यो भारं भुवनेश्वरः ।

कस्तं तुलयति स्यान्ना राष्ट्रकूटकुलोद्भवम् ॥

and *śl.* 185 (comm. 182):

सोमं सुनोति यज्ञेषु सोमवेशविभूषणः (!) ।

पुरः सवति संग्रामे संदंनं स्वयमेव यः ॥

The corresponding *ślokas* (206 and 242) of the other recension read thus:

यस्तोलयति दादिद्वयकर्म पतितान्नरान् ।

तुलयत्यपि देवेन्द्रं संग्रामे भुजविक्रमात् ॥

यथा सुवति संग्रामे स्वयमेव जवेन यः ।

सोमं सुनोति यज्ञेषु परलोकजिगीषया ॥

This MS. has 301 couplets, ending thus:

अनुकूलति यो धर्ममनुकूलयति द्विजान् ।

इधे यस्य मतिर्नित्यमेधते श्रीश्च सर्वदा ॥ ३०० ॥

इति समाप्तसदानुगुणोदयं

कविरहस्यमिदं रसिकप्रियं ।

सदभिधानहलायुधसंज्ञक-

द्विजवरस्य कृतिः सुकृतात्मनः ॥ ३०१ ॥

इति कविरहस्यं काव्यं समाप्तं ॥

[GAIKAWAR.]

931.

2539d. Foll. 29; size and handwriting as of preceding MS.

Kavirahasya-ṭīkāvacūri, a commentary on the second recension of the *Kavirahasya*.

It begins :

गोपायातीति । गुपू रक्षणे भ्वादी । गुपि गोपनकुत्सनयो-
र्भादिः । लोकृतकैरघुलघुलोचृवृधगुपधूयेति । चुरादी दंडकधा-
कधातुस्तादर्थ्यं चतुर्थी । वित्तदानेन याचकान्न वंचयति । गुप च
व्याकुलत्वे । कार्यमेव कार्यजातं । स्वार्थे ज्ञातप्रत्ययः ॥ ७ ॥ अग्निं
पृणातीति । पृश् पालनपूरणयोः व्रधादी । पृणत् प्रीणने तुदादी ।
पृं ट प्रीती स्वादी । प्रीग् च प्रीती दिवादी । ०

The system followed by the commentator is evidently that of Hemacandra's *Dhātupārāyaṇa*.

The MS. ends : अनुपूर्वः कूल वरणे भ्वादी । अनुकू-
लान्करोति शिञ् बहुलमिति शिग् । मि इधै प्रदीप्ता [? I. मि
इधैप् दीप्ता *Dhātup.*] रुधादी । एधि वृद्धौ भ्वादी । श्रीशब्दः
समाप्ता मंगलार्थः ॥ इति कविरहस्यटीकावचूरिः ॥

[GAIKAWAR.]

932.

3244. Foll. 33; size various; well written, by *Lālā Mahatā Barāya*; European paper.

I. a. c. Foll. 4 and 9 resp.; size 8½ in. by 6½ in.; 14-16 lines in a page.

Grammatical fragments.

a) Rules and examples regarding the formation of denominatives and intensives.

Beg. क्खडेव श्यामायते दुःखादयो वृत्तिविषये तद्वति वर्तते ०

c) The beginning of a *Dhātupāṭha* : भू सत्तायां ॥ चिह्नी संज्ञाने ॥ अत सातत्यगमने ॥ ०

From fol. 3, roots arranged alphabetically (in separate lines), with *anubandhas* and meanings : अघ् त् क् तत्कृती ॥ अकं अंगं त् क् पदे लक्षणे ॥ ०

II. b. d. Foll. 3 and 17, size 9½ in. by 7 in.; and 12½ in. by 7¾ in. resp.; 15-23 lines in a page.

Fragments of poetry, and copies of inscriptions; in fact, specimens of penmanship; d) also including three leaves, containing the names of the days of the

• fortnight; the *lokapālas*, and the numerals.

[SIR CH. WILKINS.]

933.

2542c. Foll. 2; size 10 in. by 4½ in.; well written, in the Jaina type of Devanāgarī, about A.D. 1650.

I. Foll. 1 and 2a contain the *gaṇas svarāḍi* (*Pān.* I., 1. 37), *cāḍi* (I. 57), and a *gaṇa*, beginning with *tataḥ, atra*; and, finally, a number of declensional and conjugational forms [*prathamādivibhaktiyantapratirūpakāḥ* and *tibādīvibh.*]. The margin of these pages contains glosses, partly in Sanskrit, partly in Bhāṣā.

II. Fol. 2b (19 lines) contains a passage of 28 *ślokas* from a *Kośa*, beginning :

रुक् शोभाकिरणेच्छामु वाग् भारतां वचस्यपि ।

सद् विद्यमाने सत्ये च प्रशस्तार्चितसाधुषु ॥

ककुद् भूपतिचिह्ने स्यात् प्रधानवृषभाङ्गयोः ।

धूर्वानवदने भारे पूः शरीरे पुरे तथा ॥

[GAIKAWAR.]

934.

2924. Foll. 10; size 13¾ in. by 3 in.; 4-16 lines in a page.

Specimens of various alphabets, viz. Grantha, Uṛiyā, Tibetan, Devanāgarī (the ordinary modern character as well as that used in Buddhist books and the lapidary character in Chinese Buddhist inscriptions), Bengālī, Gujarāṭī and Telugu.

The description on the title-page is 'Various sorts of letters found in *Karaṇḍavyūha*.'

[B. H. HODGSON.]

935.

3243. Foll. 131; size 14½ in. by 9 in.; Devanāgarī character; written by a European hand, for the most part in three columns; many pages left blank.

Grammatical notes and paradigms.

Foll. 1-2 contain the alphabet and conjunctions of letters; 3-9 blank;
fol. 10, case-endings, and some grammatical terms;
foll. 11-32, declensional paradigms;
foll. 32b-33, degrees of comparison;
foll. 34-37, formation of feminines;
foll. 38-43, pronominal declension;
foll. 44-45, personal terminations;
foll. 46-131, conjugational paradigms.

[H. T. COLEBROOKE.]

936.

1086. Some sixty folio leaves of European and Indian paper.

Various grammatical and lexicographic materials, compiled by, and for, Colebrooke.

[H. T. COLEBROOKE.]

937.

3109. Foll. 93; size various; Devanāgarī and English.

Some of Colebrooke's grammatical materials.

a) Foll. 43; size 19½ in. by 12 in.; Colebrooke's manuscript copy of the 24th chapter of his Sanskrit grammar; treating of the 2nd and 3rd classes of verbs.

b) Foll. 12; size 17 in. by 11 in.; a compilation of derivatives from verbs of the first class of the *Dhātupāṭha*, with references to, and quotations from, commentaries, *Koshas* and grammatical works; and English equivalents both of the roots and derivatives.

c) Foll. 38; size 15 in. by 9½ in.; derivatives from verbs of the remaining classes.

[SIR E. T. COLEBROOKE.]

938.

2873. Foll. 65; size 12 in. by 8 in.

The MS. copy of a Sanskrit grammar; in

the Grantha character, explained in Latin. It bears the same title as that of *Paulinus a S. Bartholomæo*, viz.

Sidharubam seu Grammatica Samscritamica.

It is similarly arranged, and contains on the whole the same paradigms, though it is much more concise in the explanatory part.

[MACK. COLL.]

10. PRĀKRIT GRAMMAR.

939.

1120c. Foll. 18; size 12 in. by 4½ in.; legibly written, in Devanāgarī, towards the end of last century; ten lines in a page.

Prākṛita-prakāśa, a grammar of the *Prākṛit* dialects, by *Vararuci*; with *Bhāmaha's* commentary, entitled *Manoramā*.

The work has been edited by Prof. E. B. Cowell (1854). [H. T. COLEBROOKE.]

940.

2160. Foll. 21, the first of which is missing; size 11 in. by 4 in.; legibly written in Devanāgarī; ten lines in a page.

Another copy of the *Prākṛita-prakāśa*, with the *Manoramā*.

The MS. begins from *एकादशे* in the comment on I. 5.

Dated: संवत् १६९० भाद्रपदद्वितीया लिखितं ॥

[GAIKAWAR.]

941.

1503c. Foll. 77; size 11½ in. by 4 in.; legibly written, in Devanāgarī, in the latter part of last century; eleven lines in a page.

Prākṛita-saṃjīvanī, a commentary on the *Prākṛita-prakāśa*, by *Vasantarāja*. Imperfect at the beginning; the MS. commencing in the middle of the comment on i. 2.

It ends: इति वसनराजविरचितायां प्राकृतसञ्जीवनी-
वृत्तौ निपातविधिरष्टमः परिच्छेदः समाप्तः ॥

Cf. Cowell, *Prākṛitaparakāśa*, p. x.; *Pischel*,
De Grammaticis Prūcriticis, p. 17.

[H. T. COLEBROOKE.]

942.

563. Foll. 88; size 12½ in. by 4½ in.,
indifferent, modern Devanāgarī writing; eleven
lines in a page.

Hemacandra's Prākṛit grammar in four *pādas*
of *sūtras*, with a *vṛitti*; forming the eighth and
last adhyāya of the author's *Śabdānuśāsana*, or
Siddhahemacandra. A complete, but very
inaccurate, copy.

The work has been edited, in the Roman
character, with a German translation and notes,
by R. Pischel, 1877, 1880. See also Aufrecht,
Cat. Bodl., nos. 410, 411.

At the end this MS. contains the four *ślokas*
(referred to by Aufrecht and Pischel), according
to which *Hemacandra* (A.D. 1088-1172, acc. to
Bhāo Dājī) composed this grammar at the
request of *Jayasimhadeva*, or *Siddharāja*, a
descendant of *Mūlarāja*, of the *Chālukya* family.

इत्याचार्यश्रीहेमचंद्रविरचितायां सिद्धहेमचंद्राभिधानं स्तोत्र-
शब्दानुशासनवृत्तौ ० अष्टमाध्यायः समाप्तः । समाप्तेयं वृत्तिः ।
अथ सूत्रसंख्या सूत्र १११९ ॥

आसीद्विशंषतिरमुद्रचतुः स[मुद्र]-

मुद्रांकितक्षितिभरक्षमबाहुदंडः ।

श्रीमूलराज इति दुर्धरवैरिक्कुम्भि-

कंठीरवः शुचिचुलुकुलावतंसः ॥ १ ॥

तस्यान्वये समजनि प्रबलप्रताप-

तिग्मद्युतिः क्षितिपतिर्जयसिंहदेवः ।

येन स्ववंशसवितर्यपरं सुधांशौ

श्रीसिद्धराज इति नाम निजं बलेखि ॥ २ ॥

सम्यग्निषेव्य चतुरश्रतुरो ऽयुपायान्

चित्तोपभुज्य (I. जि ०) च भुवं चतुरम्बिकां च ।

विद्याचतुष्टयविनीतमतिर्जितात्मा

काष्ठामवाप पुरुषार्थचतुष्टये यः ॥ ३ ॥

तेनातिविस्तृतदुरागमवि[प्र]कीर्ण-

शब्दानुशासनसमूहकदर्शितेन ।

अभ्यर्थितो निरवमं विधिवद्वाधत्त

शब्दानुशासनमिदं मुनिहेमचंद्रः ॥ ४ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

943.

784b. Foll. 36; size 9¾ in. by 3½ in.;
fair Devanāgarī writing of about the middle
of last century; eight lines in a page.

Pādas I. and II. of the same work. A
good MS. with numerous marginal glosses.

[H. T. COLEBROOKE.]

944.

2900. Foll. 288; 4to.; size 9¼ in. by 7 in.;
European paper (watermark 1806).

The *Prākṛit* words, cited as examples in
Hemacandra's Prākṛit grammar, written in one
column on each page, with the *Samskrit* equi-
valents, both of them written in the Bengālī
character. These two columns are followed by
the English equivalents, and, from p. 10, also
by the transliterated *Prākṛit* and *Samskrit*
words written in lead pencil.

According to Prof. Pischel (*Hemacandra's*
Grammatik der Prākṛitsprachen I., p. vii.), this
list is incomplete and compiled from untrust-
worthy MSS. [BIBL. LEYDENIANA.]

945.

3213. Foll. 88; size 10¼ in. by 3¼ in.;
fairly written, in Devanāgarī, about A.D. 1550;
seven, from fol. 17 eight, lines in a page.

Prākṛita-candrikā, a *Prākṛit* grammar, by
Kṛishṇa Paṇḍita, son (and pupil) of *Śeṣha*
Nṛisimha.

The work is modelled after the author's
Padacandrikā (above, no. 903).

N N

It begins :

अलिकुलमंडितगणं प्रत्यूह्यूहतिमिरमार्तण्डं ।
 सिन्दूरारुणशुभ्रदण्डं वेतशतुल्लसमवलम्बे ॥ १ ॥
 कलितकलमपुस्तन्यस्तहस्ताग्रमुद्रा
 दिशतु लिखनशुद्धिं शारदा सारदा नः ।
 प्रतिवदनसरोजं या कवीनां नवीनां
 वितरति मधुधारां माधुरीयां धुरीणां ॥ २ ॥
 श्रीनृसिंहगुरोर्नैवा पदपङ्कजतल्लजं ।
 विशदार्थं शिष्यहितां कुर्वे प्राकृतचंद्रिकां ॥ ३ ॥
 प्रकृतिः संस्कृतं तत्रभवत्वात्प्राकृतं स्मृतं ।
 तद्वत् तत्समं देशीत्येवमेतत्त्रिधा मतं ॥ ४ ॥
 प्रकृतिप्रत्ययशास्त्रां विकृतं तद्वत् यथा ।
 गोरीक्षा देव सोहगा सामिद्धिं पाञ्चडं सई ॥ ५ ॥
 यत्केवलप्रत्ययं शिष्यं विकृतं तत्समं यथा ।
 हरिणो चरणे चारु नुमो कमलकोमले ॥ ६ ॥ ०

इति सामान्याविधिप्रकाशः fol. 11; follow modifications of letters to fol. 35b; इत्यच्ययानि fol. 38; declensions, numerals, etc; " इति ० स्याद्यंतप्रकाशः संपूर्णः fol. 58 (numbered 57; two leaves being marked 28).

The *Tinanta* (paged separately 1-30) begins :

अथ तिङो निरुप्यन्ते । धातोर्हलंतस्यादंतः । हलंतस्य धा-
 तोरंते अकारः प्रयोक्तव्यः । भमइ । उवसमइ । तुधइ । कुणइ ।
 किणइ । हणइ । हलंतस्य किं । होइ । जम्भाइ । लोप्या विकरणाः
 क्चित् । संस्कृते सिद्धरूपे प्राकृताः शवाद्यो विकरणा निवर्त्याः ।
 होइ । तुधइ । सुमइ । मरइ । करइ । क्चित् किं । जपइ ॥ ०
 Fol. 81 इति तिङन्तप्रकाशः ॥ * ॥ क्कानुमन्तव्येषु घेत् ग्रहेः ।
 क्कादिषु परेषु ग्रहेर्धेदित्यादेशः स्यात् । घेत्तूणा । घन्तूणा ।
 क्कचित् भवति । गिणिहस्य । तुम् घेत्तुं । तय । घेत्तुं ॥ वचेस्तु
 चोत् ॥ ० It ends :

तदिमां पदचंद्रिकानुजातां

प्रयुतां प्राकृतचंद्रिकां विदग्धाः ।

परिशील्य चिरादपास्ततापाः

कविगोष्ठीषु विहारमातनुर्ध्वं ॥ १ ॥

इति कृतिपरितोषप्राथम्यालंघनेन

प्रकटितपरभागा शेषकृष्णेन सेयं ।

रचयतु गुरुतोषं शेषवंशावतंसं

गुरुमिह नरसिंहं प्रार्थिता तत्पदान्ते ॥ २ ॥

इति श्रीकृष्णपंडितविरचिता प्राकृतचन्द्रिका समाप्ता ॥

[?]

946.

1106. Foll. 47; size 12½ in. by 4 in.; modern Bengālī writing, by two or three different hands; seven or eight lines in a page.

Prākṛita-kalpataru, a grammar of the *Prākṛit* dialects, by *Rāma Tarkavāṇśa*.

It consists of three chapters (or branches, *śākhā*), which are subdivided into (10, 3, 3) clusters (*stavaka*), consisting again of paragraphs or stanzas (called flowers, *kusuma*).

The work begins with an introductory section, which is, however, incomplete : of 14 *kusuma* only a few *śloka*s remain, and these partly in a very corrupt condition, the first two leaves being written more carelessly than the greater part of the MS.

It begins :

नमो गणेशाय ॥ प्राच्यभवदिवा आभोरकर्णौटकमध्यदेशजाः ॥

स्युर्गुर्जरद्राविडपश्चिमेभना इतसिक्कं सञ्चितवचसस्मात् ।

दे भूयांस इतीह सूरवोपलक्षन्याहं मूलोपवसिता मम ॥

कांककयकशूरसेन (1. कैकेयक ०) पाञ्चालगौडप्रभवक्रमेण ।

समागधद्रावडसूक्तभेदं भाषाविशुद्धं मतमर्थशुद्धं ॥ २ ॥

तथा चतुःपादविशुद्धमन्यदत्तत्वमेकादशधा तदित्यं ।

तेषां स्थितानामशिष्यदौ न सन्ति बोधे सधवोद्युपाया ॥ १२ ॥

एतासु लक्ष्मेश्वरभाषितासु भाषासु कौतूहलशालिनो ये ।

तेषां प्रमोदाय कृतिर्मैषा सेत्वादिक्वाप्यानि पदान्यकारि ॥

सर्वासु वाचास्त्रिह हेतुभूतां भाषां महाराष्ट्रभवां पुरस्तात् ।

निरुदयिष्यामि यथोपदेशं श्रीरामशर्माहमिमां प्रयत्नात् ॥ १४ ॥

इति प्राकृतकल्पतरौ चतुर्दशकुसुमैः स्वरूपनिरूपणं ॥ * ॥

तत्राग्रे वक्ष्यते । अदन्तात्सुरोत् (*Varar.* 5, 1) । नपुंसका-
 त्तोर्विन्दु (5, 30) । इदुदन्तयोः सो दीर्घः । पदान्यस्य हलो
 लोपः (4, 6) । ०

इति ० चतुर्विंशतिभिः कुसुमैरुक्तवकं fol. 6b; इति ०
 षोडशकुसुमैर्द्वितीयस्तवकः fol. 8b; इति ० विंशतिकुसुमैर्यु-
 क्तस्तवकः fol. 12; ० विंशतिकुसुमैः सन्धिस्तवकः fol. 14b;—
 (?) some omission at fol. 19, where parag. 24
 is followed by 14; the end of the 6th and be-
 ginning of 7th *stavaka* apparently wanting;—

इति ० पञ्चत्रिंशत्कुसुमैः सुवन्तस्तवकः fol. 22; ० पञ्च[दश]
कुसुमैस्तिङ्गन्तस्तवकः fol. 26; ० द्वाचत्वारिंशत्कुसुमैर्लौदितस्तवकः
fol. 33b; इति ० प्राकृतशासने कल्पतरौ दशभिः स्तवकैः
प्रथमशाखा निरुक्ता ॥ fol. 34.

विरच्यते संप्रति सौरसेनी

पूर्वैव भाषा प्रकृतिः किलास्याः । ०

इति ० अष्टत्रिंशत्कुसुमैः प्रथमस्तवकः fol. 37; ० द्वात्रिंशत्कुसु-
मैर्द्वितीयाख्यायां मागधर्धमागधीदाक्षिणभाषानिर्णयो नाम
द्वितीयस्तवकः fol. 39b; इति ० एकत्रिंशत्कुसुमैस्तृतीयास्तवकः ।
इति ० त्रिभिः स्तवकैर्द्वितीयशाखा निरुक्ता ॥ fol. 42.

निरुच्यते संप्रति नागरादि-

क्रमादपभ्रंश इह प्रसिद्धाः । ०

इत्यपभ्रंशस्तवकः fol. 45; ० द्वावद्वाद्यपभ्रंशस्तवकः fol. 46 ;
follow the *Pañśācā* and *Pāñcālā*.

It ends: एवं लक्षदृष्ट्वा सर्वासां भाषाणां संकरो द्रष्टव्यः ॥
इति प्राकृतशासने कल्पतरौ पञ्चदशकुसुमैस्तृतीयाशाखा निरुक्ता ॥
इति श्रीरामतर्कवागीशभट्टाचार्यविरचितसमस्तपञ्चाशत्त्रिंशती-
र्विनिर्मितशाखात्रयेण फलवान् कल्पतरुः संपूर्णः ॥

Then follow three *indravajra* half-stanzas,
the last two of which run thus ;

तुसैव (?) तुष्यै फलवान् सुपद्यैर्

आवोदितः (?) आरोपितः) कल्पतरुस्त्रिंशतः ॥

ननम्य लक्षोदरपादपत्रं

दन्त्यधभूपालमित्रे शकाब्दे ॥

If this date (*Śaka* 1608 = A.D. 1686) does
not refer to the composition of the book, it
must belong to a former MS.

On this MS. cf. Lassen, *Institutiones Linguae
Pracriticæ*, p. 19 seq. [H. T. COLEBROOKE.]

II. Lexicography (Kosha).

947.

258. Foll. 93 (one of which, 77, is left
blank); size 11 in. by 9 in.; good, large De-
vanāgarī handwriting; 14 lines in a page;
European paper (watermark 1802); bound in
the European style.

Amarasimha's Nāmalingānuśāsana, usually
called *Amarakosha*. Carefully corrected through-
out.

Edited by H. T. Colebrooke (1808 and 1825)
and A. Loiseleur Deslongchamps (1839); as
also repeatedly in different parts of India.

A new edition of the text, with the com-
mentaries of *Kshīrasvāmin* and *Bṛihaspati Rāya-
mukha*, is now being brought out by Anun-
doram Borooah, at Berampore (part ii. to i. 5, 5.).

[H. T. COLEBROOKE.]

948. .

2808. Foll. 86; size 9 in. by 7 in.;
modern Devanāgarī writing; 17-19 lines in a
page; bound in the European style.

Amarakosha, with a partial interlinear En-
glish translation. .

A note on the cover states, that "the whole
was fairly copied out by Sir Charles Wilkins,
with the addition of notes and renderings."

[SIR C. WILKINS.]

949.

2413. Foll. 112; size 7½ in. by 4½ in.;
fairly good, modern Devanāgarī writing; 8-10
lines in a page; foll. 37b and 38 are left blank.

Amarakosha.

A note, written in red pencil, on the fly-leaf,
and signed C. W., states that it is "a very im-
perfect copy," though a former owner had called
it, on the same leaf, "The *Ammar Kosh* com-
pleat (!) in 3 parts." The MS., though pro-
bably not very defective in extent, is certainly
not very correct. [R. JOHNSON.]

950.

2336. Foll. 114; size 10 in. by 4 in.;
good, modern Devanāgarī writing; seven or
eight lines in a page; foll. 14a and 27b are left
blank.

Amarakosha. Incomplete, and rather incorrect. The MS. ends with *śloka* 31 of the 10th (*śūdra*-) *varga* of *kāṇḍa* II.

[GAIKAWAR.]

951.

2475. Foll. 87; size 11 in. by 8 in.; legibly written, in Devanāgarī; seven lines in a page; modern; bound in the European style.

Amarakosha. *Kāṇḍa* II. [R. JOHNSON.]

952.

2776. Foll. 268; size 12½ in. by 4¾ in.; legibly written in Devanāgarī; 9-11 lines in a page.

Amarakosha, with *Kshīrasvāmin*'s commentary, entitled *Amarakoshodghāṭana*. The text occupies the middle of the leaves, enclosed at the top and bottom by the commentary, in somewhat smaller writing.

The commentary begins:

दिश्याच्चिवा नि शिवयोस्तिलकायमान-
गोरोचनारुचिललाटविलोचनं नः ।
अन्योन्यगदपरिरंभनिपीडनेन
पिंडीभवन् बहिरिव स्फुटितो ऽनुरागः ॥ १ ॥
अद्याप्यभिन्नमुद्रो यो ऽर्थार्थिभिरमरकोष एष बुधाः ।
उद्वाद्यते यथेच्छं गृह्णीध्वं नामरत्नानि ॥ २ ॥
प्रकृतिप्रत्ययवाक्यैर्व्यस्तसमस्तैर्निरुक्तनिगदाभ्याम् ।
इति सम्राटैः पथिभिर्नाम्नां पारायणं कुर्मः ॥ ३ ॥
भगना अभिधानकृतो विवरीतारश्च यत्र विभ्रंताः ।
नामानि तानि भंक्तुं गहनमहो अध्यवसिताः स्मः ॥ ४ ॥
सहजो यः समुच्चासः क्षीराब्धेः सो ऽपि मंस्यते ।
चांद्र इत्यत्र किं कुर्मो गतानुगतिकं जगत् ॥ ५ ॥
जाता विश्वसृजः क्रमेण मुनिभिः संस्कारमापादिताः
शब्दाः संवसनादसाधुभिर्दध्मष्टाः स्व भो भ्रातरः ।
वाग्देव्याश्च कृता मदेकशरणा मात्रा यतो ऽस्मान्
मया न्याय्ये वर्तमाने वर्तनाय घड् वृत्तयः कल्पिताः ॥ ६ ॥

Cf. Prof. Aufrecht's paper on the commentaries on the *Amarakosha*, Zeitsch. d. Deutschen

Morg. Ges. xxviii. (1874), p. 103 seq., where a list of the authorities quoted by *Kshīrasvāmin* is given.

Kāṇḍa III. is paged separately (1-80); fol. 8 of which (or fol. 190 of the vol.) is left blank, the commentary on III., *śl.* 4-9 having been omitted.

It ends: इति भट्टक्षीरस्वाम्युपेक्षिते अमरकोषोद्धटने सामान्यकांडस्तृतीयः संवत् १८५८ आषाढे मासि समाप्तम् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

953.

495. Foll. 268; size 12¼ in. by 6 in.; clear Devanāgarī writing; 8-12 lines in a page.

The same work, apparently copied from the preceding MS., each page containing the same amount of matter. On fol. 190 (or fol. 2 of book iii.) the same omission occurs.

Dated Samvat 1867. [H. T. COLEBROOKE.]

954, 955.

541, 542. Foll. 182 and 243 resp.; size 17 in. by 5 in.; well written, in the Bengālī character, towards the end of last century; eight, sometimes ten, lines in a page.

Padacandrikā, a commentary on the *Amarakosha*, by *Bṛihaspati*, surnamed *Rāyamukuta*, son of *Govinda*.

It begins:

अध्यास्ते यः सर्वे भुव ईदृश इत्यगोचरो वचसः ।
अहमिति संविद्विषयः पुरुषः [स] परं पुरातनो जयति ॥ १ ॥
हेतुर्ब्रह्मः * सूक्ष्मा सत्यपि जगदुपरि गौरवं यस्याः ।
श्रुतिपथनवप्रतिमा (!) शक्तिः सा किल करोतु मे कुशलं ॥ २ ॥

* The introductory *ślokas* 2 seqq. (which are not numbered in one MS.) are omitted by MS. 558, as also by a MS. described by Rāj. Mitra, Notices'iv., no. 1702.

श्रीवत्सलाञ्जनपदद्वयपद्मभृङ्गाद्
 गङ्गापयोऽन्वहविगाहनहीनपङ्कात् ।
 मायाप्रतिग्रहनिवर्तनसन्प्रतिज्ञाद्
 गोविन्दनामजनकाञ्जनकानुकारात् ॥ ३ ॥
 भर्तृव्रतागणशिरोमणितां गतायाः
 सीमन्तिनीगणशतैरपि नन्दितायाः ।
 दानव्रतौघविधिसाधितकीर्त्तिसौम्यो
 मातुश्च शीलभृतनीलसुखायिदेव्याः ॥ ४ ॥
 यो ऽभूद् यस्य च योषिद्व्रुतगुणा भूयो रमा निवृता
 धत्ते यः क्वचिक्ववर्तिपदमप्याचार्यैवैवैश्च यः ।
 राढायामपि गाढनिर्मलकुलच्छत्रं कुलीनाग्रणीर्
 यः प्रापत् प्रणतः परं हरिपदद्वन्द्वारविन्दे च यः ॥ ५ ॥
 ज्योतिष्मन्निगुणपुञ्जस्त्रनरुचिं हारं जलकुण्डले
 रत्नौघचरिता दशाङ्गुलिजुषः शोचिष्मतीरुमिकाः ।
 यः प्राप्य द्विरदोषविषसकलकानैरविन्दन्तृपाच् *
 छत्रेतेस्तुरगैश्च रायमुकुटाभिख्यामभिख्यावर्तौ ॥ ६ ॥
 यत्पुत्रा नृपमन्त्रिमूलमणयो विश्रामरामादयः †
 ख्याता दिग्जयिनामपीह जयिनो लोके कवीन्द्राश्च ये ।
 ब्रह्माख्यमरपादपादिसहितं ये ऽनुस्तुलापूरुषं
 तत्तद्वन्धविशेषनिर्मितकृतः कृत्स्नेषु शास्त्रेषु ते ॥ ७ ॥
 पुण्यां पण्डितसार्वभौमपदवर्गं गौडावनीवासवाद्-
 यः प्राप्तः प्रथितो बृहस्पतिरिति क्षालोकवाचस्पतिः ।
 कोषस्यामरनिर्मितस्य विविधव्याख्यानदीक्षागुरुः
 सानन्दं पदचन्द्रिकां स कुरुते टीकामिमां कीर्तये ॥ ८ ॥
 इयं षोडशटीकार्यसारमादाय निर्मिता ।
 अतो ऽभिलिखितो ऽर्थो ऽस्या न हेयः सहसा बुधैः ॥ ९ ॥
 Kāṇḍa I. ends vol. i., fol. 105; kāṇḍa II.
 vol. ii., fol. 148b.

The second volume begins with the *simhādī-*
varga (ii. 5).

It ends: इति महिन्तापनीयकविचक्रवर्त्तिराजपण्डित-
 पण्डित सार्वभौमकविपण्डितचूडामणि महाचार्य-रायमुकुटमणि-
 श्रीमद्बृहस्पतिकृतायामरकोषपञ्जिकायां पदचन्द्रिकाख्यायां
 लिङ्गादिसंग्रहवर्गः समाप्तः ॥ समाप्ता चयममरकोषपञ्जिकेति ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

* (?) द्विरदोषविषसकलकानैरविन्दन्तृपाच्छत्रे ० MS. ;
 Anundoram Boroah reads द्विरदोषविषकनकानैरविन्दन्
 परं छत्रे ०

† विश्रामरामादयः An. Boroah.

956.

558. Foll. 212; size 12½ in. by 4½ in.;
 well written, in Devanāgarī, about A.D. 1750;
 ten or eleven lines in a page. The MS. is
 paged in three separate parts of 73, 22 and
 118 leaves resp.; each of which was copied by a
 different hand, with the exception of the latter
 half of part 3 (from foll. 168 to end) which is
 in the same handwriting, as part 1. In the
 paging of part 3, nos. 91 and 92 are found on
 one and the same leaf.

Padacandrikā. Incomplete. The MS. breaks
 off abruptly in the *brāhmaṇavarga* (II. 7,
 śl. 57).

The work was composed in Śaka 1353 (A.D.
 1431), as is stated by the author in the Section
 on Time and the *yugas*, fol. 49 of our MS.
 (MS. 541, fol. 56): एवं चतुर्धुगः कालः चतुर्धुगः शकात्
 (! MS. 541 ० संख्याशकाः) स्मृतः । ज्योतिषे तु वत्सामैत्रा
 (i.e. 1728, the *Kṛitayuga* having 1,728,000 years)
 चतुरन्ध्रमासाः (=1296, the *Tretā*) वेदा रसाष्टौ (864;
Dvāpara) भुजवह्निवेदाः (432; *Kaliyuga*) । एतानि
 भूयत्रयभाजितानि युगाब्दसंख्या परिकीर्त्तितानि । एतच्च मानु-
 षमानेन सत्यादीनां मानं तदङ्केनापि यथा सत्यस्य १,७२८,०००
 चेतायाः १,२९६,००० द्वापरस्य ८६४,००० कलेः ४३२,००० ।
 इदानीं च शकाब्दाः १३५३ द्वात्रिंशदब्दाधिक- (MS. 541
 द्वात्रिंशदधिक) पञ्चवर्षोत्तरचतुःसहस्रवर्षाणि कलिसंख्याया (MS.
 541 ० संख्या) भूतानि ४५३२ । तथा च गणितचूडामणौ (MS.
 541 गणिचू ०) महिन्तापनीय (MS. 558 महिन्ता ०) राजप-
 ण्डित-श्रीनिवासः कलिसंख्यायाः ख(om. 541)समयकर-
 कृतवर्षाणि भूतानि ४२६० । According to his state-
 ment, *Śrinivāsa*, author of the *Gaṇitacūḍāmaṇi*
 (and probably of the *Śuddhīdīpikā*, Aufr. Cat.,
 p. 336b), composed the former work in A.D. 1158.

For a list of authorities quoted by the author
 see Th. Aufrecht, Zeitsch. d. D. Morg. Ges.
 xxviii., p. 109. [H. T. COLEBROOKE.]

957.

15. Foll. 88; size 9½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī; nine or ten lines in a page.

Kāṇḍa III. of *Rāyamukuta's Padacandrikā*.

It ends: इति अमरचंद्रिकायां रायमुकुटसारोद्गारे लिङ्गा-
दिसंग्रहवर्गाविवरणं ॥ समाप्त्यायं तृतीयः सामान्यकांड इति ॥
स्वयं घनो वर्धतु भूरिवारि वा जलं समुद्रस्य किम्वुदस्य ।
तथाप्युपस्कृतेरपां समुद्रान्नं मन्यते को ऽस्य महोपकारं ॥ शुभ-
मस्तु ॥ शंवत् १८०९ शमैनाम पुसवदीपरिवा १ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

958, 959.

13, 14. Foll. 150 and 126 resp., numbered 1-276; size 19 in. by 5½ in.; large Bengālī handwriting of A.D. 1803; eight lines in a page.

Padārthakaumudī, another commentary on the *Amarakosha*, composed, A.D. 1619, by *Nārāyaṇa-cakravartin*, son of *Rāma*. It begins:

हृदिस्यमपि दूरस्थं सर्वमावृत्य तिष्ठति ।

यन्महः परमं वीजं तदानन्दपदं नमः ॥

रहः शशिभृता समं विविधकलिमातन्वती
मुहुः स्मरमहोत्सवे शिवमुखाञ्जचुच्चार्थिनो ।

दिग्द्वारद्वारा विधुमवेक्ष्य मौलिस्थितं

ह्रियानतमुखी सदा क्षितिधरेन्द्रकन्यावत् ॥

मङ्गलानन्दवीजानि भक्तानामपि सन्ततं* ।

गुरुणां चरणान्जानि पुनः पुनरुपास्महे ॥

ज्ञात्वा शास्त्रमशेषमादिविदुषां चालोक्य नानामतं

हेरक्षाङ्घ्रिसरोजयुग्मममलं नत्वातिभक्त्या सुधीः ।

श्रीनारायणपादपद्मधुलिङ्गं नारायणः श्रीनिधिर्

यत्नेनामरपञ्जिकां वितनुते संक्षेपतः सत्कविः ॥ ० ॥

यस्येति ॥ धैर्यशालिन एव सेवासमर्था इति तान् संबोधाह ।

In the section on *yugas* etc. the author states (fol. 28b): इदानीं शकाब्दाः १५४० । जनविंशत्यधिकसप्त-
चत्वारिंशच्चतानि वर्षाणि कलिसन्ध्याभूतानि ४९१९ । तथा
गणितचूडामणौ श्रीनिवासः कलिसन्ध्यायाः स्वसमयकरकृतव-
र्षाणि भूतानि ४२६० ॥

* भक्तानामतिसन्ततं MS. 469; मुक्तानामतिस ० MS. 906.

Fol. 46: पूततुङ्गजलधास्त्वधानिधि-

रामनामविबुधेन्द्रसूनुना ।

निर्मिताममरकोषपञ्जिकां

वीक्ष्य सन्तु मुदिता विपश्चितः ॥

इति पदार्थकौमुद्याममरकोषटीकायां स्वर्गवर्गार्थप्रकाशः ॥

Fol. 60: पदार्थकौमुदी नाम पञ्जिकाममरकोषकी ।

यत्नतः पश्यतां प्रीतिमनुलां तनुतामियं ॥

इति ० पातालवर्गार्थसंक्षेपः ॥ The *bhūmivargārtha-samkshēpa* ends fol. 64b; *purav.*, 69b; *śailav.*, 71; *vanaushadhiv.*, 104b; *śimhādivargasadarthaprakāśa*, 113; *manushyavargārthapariccheda*, 140b; *brahmavargārthaprakāśa*, 151 (vol. ii. fol. 1); *kshatriyav.*, 173 (inserted, by mistake, between 197 and 198); *vaiśyav.*, 194b; *śūdrav.* (and 2nd *kāṇḍa*), 202; *prāṇiv.*, 210; *viśe-shyamighnav.*, 219b; *anekārthav.*, 258b; *avyaya*, 261b.

See Th. Aufrecht, Zeitsch. d. Deutsch. Morg. Ges. xxviii, p. 121. [H. T. COLEBROOKE.]

960.

906. Foll. 245; size 15 in. by 5 in.; fairly written, in the Bengālī character; eight lines in a page; modern.

Padārthakaumudī. [H. T. COLEBROOKE.]

961.

469. Foll. 158; size 14½ in. by 3½ in.; neat, small, modern Bengālī handwriting; 9-13 lines in a page; foll. 10b and 101b left blank; foll. 155-158 supplied by a later hand.

Padārthakaumudī. [H. T. COLEBROOKE.]

962.

1324. Foll. 362 (paged 1-128 and 1-234); size 12 in. by 9 in.; modern Bengālī handwriting; 17 lines in a page; bound in the European style.

Trikaṇḍa-viveka, (or *Trikaṇḍarahasyaprakāśa*), another commentary on *Amarakosha*, by *Rāma*-

nātha Vidyāvācaspati. Not quite complete at the end.

For the introduction which is omitted by this copy, see the next MS.

It begins : यस्येत्यादि ॥ हे धीराः पण्डिताः यस्य गुणा रेण्वर्योदयो ऽनघा निष्पापाः स विष्णुः श्रिये त्रिवर्गसंपात्र्यै च समृताय मोक्षाय च सेव्यतां ०

The *svargavarga* ends fol. 91; *pātālavarga* (and 1st *kāṇḍa*), fol. 111; *bhūmivarga*, fol. 117; इति महामहोपाध्याय-श्रीरामनाथविद्यावाचस्पतिभट्टाचार्यविरचिते त्रिकाखडग्रहस्ये द्वितीयकाखडे भूमिवर्गः ॥ *purav.*, fol. 125b; *śailav.*, fol. 128; *vanaushadhliv.*, fol. 175b; *siṃhādivarga*, fol. 190b; *nṛivarga*, fol. 231b [० त्रिकाखडग्रहस्यप्रकाशे ०]; *brahmav.*, fol. 248; *kshatriyav.*, fol. 291b; *vaiśyav.*, fol. 313b; *sūdrav.* (and 2nd *kāṇḍa*), fol. 322; *prāṇiv.*, fol. 328b; *viśeshyanighnav.*, fol. 337; *saṃkīrṇav.*, fol. 342b. The MS. terminates at the conclusion of the *anekārtha* ending in द.—

[H. T. COLEBROOKE.]

963.

832. Foll. 139; size 13 in. by 4½ in.; modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Trikāṇḍaviveka. The first (or *svarga*-) *varga*. In the explanation of *Amarasīṃha*'s introductory couplets, and of part of the first *varga*, this MS. differs so much from the foregoing MS., that they hardly appear to be copies of the same work. They agree, however, in the end.

This MS. begins (with the numbers supplied):

- ब्रजशिशुच्छन्दवयस्यं सततमुपास्यं विरिञ्चादेः ।
वेदाविदितरहस्यं गिरिशनमस्यं नमस्यामः ॥ १ ॥ ०
निःशेषतन्त्रसारं वारं वारं विचार्ये चिन्वानः ।
अमरटीकाकां (!) विद्यावाचस्पतिर्विदधे ॥ ४ ॥
भाषावृत्तिमनुन्यासं रक्षितं भागवृत्तिकां ।
भाष्यं धातुप्रदीपं च तट्टीकां वर्णदेशनां ॥ ५ ॥
• उपाध्यायस्य सर्वस्वं सुभूतिं देवनन्दिनं ।
कलिङ्गहट्टचन्द्रादीन् संवीक्ष्याधुनिकांस्तथा ॥ ६ ॥

जुमरीयं सुपसं च वोपदेवीयमेव च ।

कातन्त्रं तस्य टीकां च पञ्जिकां परिशिष्टकं ॥ ७ ॥

सारस्वतं तद्विस्तारं वर्धमानस्य तद्वितं ।

दुर्गोज्ज्वलाद्युणादिं च पुरुषोत्तमदेशनां ॥ ८ ॥

उत्पलिनीशब्दार्णवसंसारवर्तनाममालाख्यान् ।

भागुरिवररुचिश्रावतवोपालितरन्तिदेवहरकोशान् ॥ ९ ॥

अमरहलायुधगोवर्धनरभसपालकृतं (?) कृतान् (?) कोषान् ।

रुद्रामरदत्ताजयगङ्गाधरधरणिर्कोषाश्च ॥ १० ॥

हारावल्पभिधानं त्रिकाखडशेषं च रत्नमालां च ।

अपि विश्वरूपरत्नकोषविक्रमादित्यनामलिङ्गानि ॥ ११ ॥

मेदिनिकरकृतकोषं विश्वप्रकाशकोषं च (!) ।

वाग्भट्टमाधववाचस्पतिधर्मव्याडितारपालाख्यान् ॥ १२ ॥

कात्यायनरामचन्द्रगोमिरचितानि (च) लिङ्गशास्त्राणि ।

भारतपुराणशास्त्राख्यासोकाशास्त्रलोच्य (!)

श्रीरामनाथेन । रचितं तन्त्रमुत्तमं (?)

संशयसंहारकयत्नात् गृह्यन्तु सूक्ष्मतयो ० ॥

यस्येत्यादि । हे धीरा उच्यैर्यदिगुणशालिनः शिष्याः धीरा-
णामेव तत्सेवनं पूज्यात् इति योग्यपदोपन्यासः ॥ ०

The *svargavarga* ends fol. 138b इति श्रीरामना-
थविद्यावाचस्पतिविरचिते त्रिकाखडविवेके स्वर्गवर्गविवेकः ॥
Fol. 139 contains the beginning of the *pātālavarga*.

See Th. Aufrecht, Zeitsch. d. D. Morg. Ges.
xxviii., p. 122. [H. T. COLEBROOKE.]

964.

713. Foll. 284; size 15½ in. by 5 in.; copied, in the Bengālī character, by different hands; 8-10 lines in a page; fol. 231a left blank.

Śabdārthasandīpikā, another commentary on the *Amarakosha*, by *Nārāyaṇa Vidyāvinoda*.

It begins :

- पूर्वग्रामिकुले कलानिधितिभञ्जनी सुमेरुस्थितो (!)
भ्राता तस्य जटाधरो द्विजवरो बाणेश्वरस्तत्सुतः ।
तत्पुत्रः प्रथितो भवत्कविवरो नारायणो नामतस्
तेनेयं क्रियते हिताय सुधियां शब्दार्थसंदीपिका ॥
सन्ति यद्यपि भूषांसः शब्दलक्षणचक्षुषः ।
तथापि जौमराभ्यासविशेषादेव शिष्यते ॥

प्रायो हि मत्सरधियः कवयः पृथिव्यां
सन्ति [क्वचित्] क्वचिदपि प्रियसाधुवादाः ।
एकं प्रियाप्रणयिकर्मे करोमि नित्यं
मध्ये द्वयोरपरमादरवत्तयैव ॥

शास्त्रान्तरेषु सम्भवति तत्सकाशा(च्) शास्त्रं ज्ञेयं संक्षेपेणै-
वान्नाभिहितमिति नामलिङ्गानुशासनमभिधदमरसिंहः परहि-
तव्यपदेशेनेष्टदेवतां नमस्कुर्वन्नपि प्रथमं श्लोकमेकं चकार ॥
यस्येत्यादि । हे धीराः यस्य ज्ञानदयासिन्धोः ०

Kāṇḍa I. ends fol. 49 ; *Kāṇḍa* II., fol. 179b.

It ends :

इति पूर्वग्रामिकुलकलानिधिमहामहोपाध्याय-श्रीनारायण-
विद्याविनोदार्चविरचितायाममरकोषटीकायां शब्दार्थसंदी-
पिकायां सामान्यकाण्डस्तृतीयः समाप्तः ॥ शकनरपतेरतीताब्दादिः
१७३० . In the margin references to *varga* and
śloka are given throughout.

For other works by the same author see
above, no. 830. [H. T. COLEBROOKE.]

965.

674. Foll. 398 ; size 10½ in. by 6 in. ;
carelessly copied, for Colebrooke, in Devanā-
garī ; 10-22 lines in a page ; fol. 398. by a
later, good hand.

Amarakosha, with a commentary, called *Vyā-
khyāsudhā*, compiled—at the request of *Kīrti-
siṃhadeva*, prince of *Mahādhara* (?)—by *Bhānu-
jīdikshita*, son of *Bhaṭṭojīdikshita*.

It begins :

वज्रवीचलभं नत्वा गिरं भट्टोजिदीक्षितं ।
अमरे विदधे व्याख्यां मुनित्रयमतानुगां ॥

Kāṇḍa I. ends fol. 107b.

Kāṇḍa II., fol. 320 : इति श्रीवघेलवंशोद्भवश्रीमही-
परविषया(चि)धिपश्रीमहाराजकुमारश्रीकीर्तिसिंहदेवाज्ञया श्री-
भट्टोजिदीक्षितात्मजश्रीभानुजीदीक्षितविरचितायाममरीकीयां(१)
व्याख्यासुधाख्यायां द्वितीयः काण्डः संपूर्णतामगात् ॥ इति श्री-
नृपविक्रमार्कसमयातीतशुभसंवत्सराः १८५८ तथा श्रीनृपशालि-
वाहनशाके १७३२ ॥ स्वस्ति श्रीश्रीमोक्ष तामस हिंदूरी श्रीक-
मलवर्गसाहेवस्य पुस्तकमिदं ॥

At the end of the work the author's name
is spelled *Bhānudīkshita*, and that of *Kīrtisiṃha-
deva*'s country *Mahādhara*; in the two remaining
places, where the colophon occurs, viz. at the
end of Book I. and II. 4, sect. 5, the latter is
called *Mahāpara* (in the former place perhaps
Mahāyara), and at the end of MS. 2474 : *Mahā-
yara*.

According to Wilson (Dict., preface, p. xxiv),
the king was of the *Bundhaila* or *Bundel* family ;
the colophon, wherever it occurs, reads *Vaghela*
(Weber, Cat. Berl., no. 792, has *Varvala*).

On the front page, Colebrooke remarks that
“a similar commentary bears the name of *Rāmā-
śrama*”; for which see the next MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

966.

1424. Foll. 400 ; size 12 in. by 5½ in. ;
copied, in Devanāgarī, by two different hands ;
4-17 lines in a page.

(*Amarakosha*, with the *Vyākhyāsudhā*.)

At the end of *kāṇḍa* I. (fol. 94), and II.
(fol. 307b), the author is called *śrī-Rāmabhadra-
śrama*, which Prof. Aufrecht (Cat. Bodl., nos.
415, 416) supposes to have been the name as-
sumed by *Bhānujī* on entering the order of
religious mendicants.

Kāṇḍa II. is dated Samvat 1862 ; *kāṇḍa* III.
Samvat 1858. [H. T. COLEBROOKE.]

967.

2474. Foll. 190 ; size 11 in. by 8 in. ;
copied in a quaint, rather large, modern De-
vanāgarī hand ; 12-15 lines in a page ; bound
in the European style.

Kāṇḍa III. of the same works.

The front page of fol. 1 has the title : ‘*Amara
Kośa*, Book 3, with a comment by *Kīrtti Siṃgha*.’

[R. JOHNSON.]

968, 969, 970.

1589, 1590, 1591. Size 16½ in. by 5 in.; good, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Sārasundarī, a commentary on the *Amara-kosha*, composed by *Mathureśa Vidyālaṅkāra Bhaṭṭa* (son of *Śivarāma-cakravartin* and *Pār-vatī*), in A.D. 1666.

Complete in three volumes.

Vol. i., foll. 144. The *Svarga-* and *Pātāla-*vargas. It begins:

ब्रह्मोपेन्द्रमहेशशक्रवरुणादित्येन्द्रपादद्वयां
देवद्वेषिपिशाचदानवचमूरुन्मूलयन्तीं परां ।
चन्द्रे ऽहं परमेश्वरीं प्रभजतां संसारपीडाहराम्
उग्रां सूर्यशतप्रभां त्रिनयनां भृत्यान्निहामक्षिकां ॥
यः सर्वानन्दवन्द्यः क्षितितलविदितः सत्कुलो मेलवीजी
सूनुस्तस्याय जज्ञे कृतविविधकुलो माधवो माधवाभः ।
काशीनाथो ऽपि यस्मात्समजनि कुलवांश्चन्द्रवन्द्यस्ततो वै
तस्मात् सुख्यातनामा समजनि शिवरामो ऽर्धविचक्रवर्ती ॥
शिवरामतनूजतविद्यालङ्कारधीमता ।
क्रियते मन्दबोधाय टीकेयं सारसुन्दरी ॥
टीका यद्यपि भूयस्यो विद्यन्ते ऽत्र मनीषिणां ।
तथापि सर्वसारायैज्ञानाय क्रियते ऽधुना ॥
रायमुकुटटीकादिः कलापादिक्रिया यतः ।
सुपन्नप्रक्रिया तस्मान्मथुरेशेन तन्यते ॥
धीरान् प्रणम्य बहुशो विनिवेदयामि
बद्धाञ्जलिः सकलशास्त्रविचारदक्षान् ।
किंत्वत्र नूतनवचः सहसा न दूष्यं
यस्मात् प्रबोधाविहितो न दुनोति दोषः ॥
The *svargavarga* ends fol. 118:
गजाष्टतिथिगस्याच्चे विद्यालङ्कारधीमता ।
रचिता स्वर्गवर्गस्य टीकेयं सारसुन्दरी ॥

इति श्रीमथुरेशविद्यालङ्कारभट्टाचार्यविरचितायां ना-
मलिङ्गानुशासनटीकायां सारसुन्दर्या स्वर्गवर्गः ॥

The *pātālavarga* ends: इति नपाडोय-श्रीम-
थुरेश ०-पातालवर्गः समाप्तः ॥

Vol. ii., foll. 233, numbered 144²-377 (the first leaf being a later transcript of the

beginning of the *kāṇḍa* contained on the last leaf of vol. i.); fol. 171a is left blank. Fol. 7: इति नपाडोयवन्द्यघटीय-श्रीमथुरेश ० भूमिवर्गः ॥ *puravarga* ends fol. 14b; *śailav.*, fol. 17b; *vanaushadhiv.*, fol. 66 [इति नपाडोवन्द्य ०]; *siṃhādiv.*, fol. 85; *nṛiv.*, fol. 136; *brahmav.*, fol. 154; *kshatriyav.*, fol. 193; *vaiśyav.*, fol. 221b.

Vol. iii., foll. 82, paged 378¹ (a later transcript of part of the last leaf of vol. ii.), 378²-458. *Kāṇḍa* III.

The *prāṇivarga* ends fol. 12; *viśeshya-nighnav.*, fol. 21b; *saṃkīrṇav.*, fol. 28b; *nānārthav.*, fol. 61; *avyayav.*, fol. 64b.

It ends: .

गजाष्टतिथियुक्ताके विद्यालङ्कारधीमता ।

लिङ्गादिसंग्रहे टीका निर्ममे सारसुन्दरी ॥

शिवरामचक्रवर्ती जनकः पार्वती प्रसूः ।

यस्य श्रीमथुरेशो ऽसौ चकार सारसुन्दरीं ॥

इति नपाडो[य suppl. in the margin] वन्द्यघटीय ०
लिङ्गादिसंग्रहवर्गः ॥ समाप्तेयं टीका ॥

For another MS. of this commentary see Rāj. Mitra, Notices, vol. vii., p. 221.

[H. T. COLEBROOKE.]

971.

1115. Foll. 174, one of which (fol. 76) is wanting; size 12¾ in. by 4½ in.; fairly written, in the Bengālī character; modern; six lines in a page.

Vaishamyakaumudī, a concise commentary on the *Amarakosha*, by *Rāmāprasāda Tarkā-lāṅkāra*.

It begins:

अनादिमध्यनिधनमवाङ्मनसगोचरं ।

कारणं कारणानां च तमीश्वरमुपास्महे ॥

प्रारिप्सितप्रतिबन्धकप्रबलदुरितप्रणमनं भगवदुपासनोपदेशं
निबध्नाति ॥ यस्येतादि । हे धीराः स ईश्वरः सेव्यतां तत्र
नान्यः ०

Kāṇḍa I. ends fol. 29b: काण्डप्रस्ताव ॥

K. II., fol. 116b: पार्थिव्येन समानमनुगतः प्राप्तः ॥

It ends: इति वैषम्यकौमुद्यां लिङ्गादिसंग्रहवर्गः सामान्यकाण्डश्च समाप्ता चेयं वैषम्यकौमुदीति आख्या टीका ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

972.

1758. Foll. 242; size 8 in. by 3½ in.; legibly written, in Devanāgarī; modern; ten lines in a page.

Amarakosha, with a concise commentary, by *Lakshmaṇa-śāstrin*, son of *Viśveśvara-śāstrin* and *Bhavānī*. Each *kāṇḍa* is paged separately.

It begins:

श्रीमद्भौरीसुतगिरौ भवान् मातरं वरां ।

विश्वेश्वरं च पितरं प्रियकाशीपुरं भजे ॥ १ ॥

कर्नाटकानां (!) बोधाय लक्ष्मणो ऽहं ययामति ।

सर्वेष्टामरकोशस्य भाषयार्थान्प्रकाशये ॥ २ ॥

Kāṇḍa I. ends fol. 54b: इति श्रीमद्विश्वेश्वरशास्त्रितनयेन लक्ष्मणशास्त्रिणा विरचिते अमरकोशव्याख्याने कर्नाटकप्रिये (!) स्वरादिः प्रथमः काण्डः समाप्तः ॥
Foll. 48-54 are wrongly paged ५८-६४.

Kāṇḍa II. ends fol. 158. Fol. 84 of *kāṇḍa* III. which has been inserted between foll. 71 and 72 of *kāṇḍa* II. (fol. 126 of the vol.) is marked 85; its second page having been left blank, except the title and number of *śloka*s अमरसटीकग्रं. ६०००, while the last leaf (242) is marked 84 instead of 85.

At the end there is an additional page, written in a large, slovenly hand, containing a passage from another commentary on खोडे खड्गः (*Am. K. II.*, 6, 1 ś. 49), and quoting *Dhātupāṭha* 15, 44, *Mādhava*, *Kaṣimudikāra* and *Vopadeva*.

[H. T. COLEBROOKE.]

973-976.

458-461. Size 17 in. by 5 in.; on the whole well written, in the Bengālī character; modern; eight lines in a page.

Mugdhābodhinī, another commentary on the

Amarakosha, by *Bharata Sena* (or *Bh. Mallika*), a physician, son of *Gaurāṅga Mallika*,* of the *Harihara-Khāna* family.

The author—who follows the grammatical system of *Vopadeva's Mugdhābodha*, and composed the *Dvirūpakosha*, and commentaries on various *kāvya*s (cf. above, p. 261a)—lived about the middle of the 18th century.

Vol. i., foll. 157; *Kāṇḍa* I. It begins:

नत्वेशं कुरुते स्रष्टृगौराङ्गमल्लिकाम्भजः ।

टीकामरकोषस्य भरतो मुग्धबोधिनीं ॥

याः पाणिनीयादिभिरत्र टीकाः

कृता महद्भिर्बहुभिर्महयः ।

ताभिः प्रदृष्यन्ति न मौग्धबोधस्य

तेषां नियोगेन ममोद्यमो ऽयं ॥

यथा कथंचिद् व्युत्पत्तिः संज्ञाशब्दस्य यद्विदितैः ।

प्रकृतेरपगत्यर्थं कृता तत्ता विधास्यते ॥

The *svargavarga* ends fol. 127b: इति वैद्यमालाक्ष्मीयविनायकसेनसंतानसंभूतहरिहरखानवंशसंभवः ‡-गौराङ्गमल्लिकाम्भज-श्रीभरतसेनकृतायामरकोषटीकायां मुग्धबोधिन्यां स्वर्गवर्गविवरणं समाप्तं ॥

The *pātūlavarga*, paged 1-30, ends:

इति ग्रन्थान्वहन्वीक्ष्य मुग्धबोधानुसारतः ।

स्वरादिकाण्डव्याख्यानमकरोद् भरतो भिषक् ॥

Vol. ii., foll. 125 (and a *kroḍapattrā* between foll. 118 and 119). *Kāṇḍa* II. *vargas* 1-5.

The *bhūmivarga* ends fol. 10; *puravarga*, fol. 23b; *śailavarga*, fol. 27b; *vanaushadhi-varga*, fol. 111b; *siṃhādivarga*, fol. 125.

Vol. iii., foll. 144, numbered 126-269. *Kāṇḍa* II., *vargas* 6-10.

The *nṛivarga* ends fol. 45; *brahmavarga*, fol. 63b; *kshatriyavarga*, fol. 95b; *vaiśyavarga*, fol. 129b; *sūdravarga*, fol. 144.

* Also often spelled *Mallika*.

† Read with MS. 9 प्रकृतेरपगत्यर्थं

‡ ० संभूतहरिहरखानप्रपौत्र ० vol. ii., fol. 23b; ० संतानसरोजाकैहरिहरखानवंश ० vol. iii., fol. 63.

Vol. iv., foll. 117. *Kāṇḍa* III.

Between foll. 83 and 84 there are two blank leaves, the comment on III., sect. 27, having been omitted.

The *prāṇivarga* ends fol. 14b; *viśeṣya-nighnavarga*, fol. 28b; *saṃkīrṇavarga*, fol. 39b; *anekārthavarga*, fol. 88; *avyayapradhānavarga*, fol. 92b.

It ends:

इति नानाग्रन्थदृष्ट्या मुग्धबोधानुसारतः ।
सामान्यकाण्डव्याख्यानं चक्रे भरतमल्लिकः ॥
इति हरिहरखानस्यान्वयप्रभूतो
मुरहरपदसेवासक्तगौराङ्गजातः ।
अमरविहितकोषं मुग्धबोधानुसाराद्
व्यवृत्त भरतसेनः पूर्वटीकादिदृष्ट्या ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

977, 978, 979.

9, 10, 11. Foll. 127, 116 and 71 resp.; size 19 in. by 3½ in.; well written by two different hands, in the Bengālī character; nine or ten lines in a page.

Mugdhābodhinī. Each volume contains one *kāṇḍa*.

These volumes were probably transcribed from the same MS. as the preceding volumes (the writing of which appears to be more modern). Each *varga* has a separate paging.

In vol. ii. the first leaf is by a later hand, and repeats the beginning of the 2nd *kāṇḍa* from the last page of vol. i. Besides, the same *kroḍapattrā* occurs in this volume (fol. 62), as in MS. 459, though in a different handwriting.

In vol. iii. the same omission occurs in the *anekārtha* portion (viz. fol. 29 of that *varga*), as in the 4th vol. of the foregoing copy; and two blank leaves have likewise been inserted instead (between foll. 50 and 51 of the volume).

[H. T. COLEBROOKE.]

980.

342. Foll. 364; bound in the European fashion; size 11½ in. by 9 in.; modern Bengālī handwriting; 12-25 lines in a page.

Subodhinī, another commentary on the *Amara-kosha*, by *Nīlakaṇṭha-śarman*. It begins:

सानुस्फुरत्सजलनीरदचारुमूर्तेर्
भक्त्या मुहुर्भूरिपोः पदपद्मयुग्मं ।
नत्वाभिधानविवृतिं विदुषामपीष्टां
कुर्वे मुदा धरणिदेवकुलोद्भवो ऽहं ॥
श्रीनीलकण्ठकृतिनः परिहीनदोषा
तोषानिशान्तद्वन्द्वो हृदयैकगम्या (?*) ।
एषा निव[न्ध]नशतसारप्रचङ्किता मे
हर्षं तनोतु विदुषां कृतिरुत्तमा च ॥
कृतयः सन्ति धीराणामभिधाने ऽत्र भूयसां ।
तथापि तत्त्वविज्ञानान्वित्व इह तन्यते ॥ ० ॥

यस्येतादि ॥ हे धीराः* पण्डिताः स भगवान् विष्णुः सेव्यतां
उपास्यतां भवद्भिरर्पात् । ०

Kāṇḍa I. ends fol. 276b [*svargavargasadarthaprakāśa*, fol. 84; *pātālavarga* wanting].

The initial *akṣharas* of the *vargas* and the number of the *ślokas* are marked in the margin throughout.

[H. T. COLEBROOKE.]

981.

489. Foll. 135 [foll. 9 to the end numbered 1-127, though written by the same hand]; size 13 in. by 4½ in.; modern Bengālī handwriting; generally seven lines in a page.

Pradīpamāñjarī, a very concise commentary on the *Amarakosha*, by *Rameśvara-śarman* *Nyāyavāgiśa-bhaṭṭācārya*. Not quite complete at the end; the MS. breaking off abruptly in the *strīlinga*. It begins:

नत्वा रमेशचरणं श्रीरमेश्वरशर्मणा ।
रच्यते अमरकोषस्य टीका प्रदीपमञ्जरी ॥ ० ॥

* Prof. Aufrecht suggests तोषानुसंततद्वन्द्वो हृदयैकगम्या ।

यस्येत्यादि । हे धीराः स विष्णुः सेव्यतां आराध्यतां धैर्येशा-
लिन एव सेवनयोग्या भवन्तीति ०

Kāṇḍa I. ends fol. 24, II., fol. 86b.

[H. T. COLEBROOKE.]

982.

1161. Foll. 220 (numbered 230, nos. 141, 145-153 having been omitted); size 14 in. by 5 in.; modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Amarakosha-Kaumudī, a commentary on the *Amarakosha*, by *Nayanānanda-śarman*. Incomplete. It begins:

विचार्ये शब्दशास्त्राणि नयनानन्दशर्मणा ।

यत्नादमरकोषस्य कौमुदी परितन्यते ॥

यस्येति । हे धीराः । स विष्णुः सेव्यताम् । अकारो वासुदेवे
स्यादिति कोषः । ०

At fol. 53b, after stating the duration of the *yugas*, the author gives the same passage quoted above from *Rāyamukuta's Padacandrikā* [इदानीं च शकाब्दाः १३५३ । ० कलिसन्ध्यायाः ० भूतानि ४२६० ॥] without any indication of its being taken therefrom.

The *pātālavargavistāra* (and 1st *kāṇḍa*) ends fol. 95; the *sūdrav.* (and 2nd *kāṇḍa*), fol. 214. The MS. breaks off abruptly shortly after the conclusion of the *prāṇivargaviveka* (III. 1).

[H. T. COLEBROOKE.]

983.

569. Foll. 187; size 13 in. by 4½ in.; transcribed, in the Bengālī character, by two recent hands; 6-8 lines in a page.

Padamañjarī, another commentary on the *Amarakosha*, by *Lokanātha-śarman*. Incomplete at the end.

It begins:

यशोदागुरुवक्षोजकनकाचलचारिणं ।

अपूर्वं जलदं वन्दे नन्दन्यङ्गे निवेशितं ॥

वाग्देवतापरमूर्तेर्लेख्यं (!) भर्तृरादाय सुतं ।

श्रीलोकनाथशर्मा तनुते पदमञ्जरीमञ्चिरात् ॥

ग्रन्थमाचक्षाणो ग्रन्थकृद् विघ्नविघाताय कृतमिष्टदेवतास्त-
वनादौ निबध्नाति यस्येति । हे धीराः स भगवान् सेव्यतां ।
आराध्यतां । धैर्येशालिन एव तमुपासितुमीशत इत्युचितपदं ०

The MS. breaks off abruptly in *śl.* 30 of the *simhādivarga* (which begins fol. 177b).

[H. T. COLEBROOKE.]

984.

1391. Foll. 161; size 13 in. by 4½ in.; modern Bengālī handwriting; eight or nine lines in a page.

Trikāṇḍacintāmaṇi, a commentary on the *Amarakosha*, composed, at the injunction of *Krishṇavallabha*, by *Raghunātha-cakravartin*, of *Sāmantasārāgrāma*. Very defective.

a) Foll. 1-119. *Kāṇḍa* I., complete.

It begins:

नत्वा गिरीशचरणासुजनाकलय्य

तन्त्राणि तन्त्रविदुषां रघुनाथनामा ।

श्रीकृष्णवत्सलमहाशयसन्नियोगाद्

धीरस्तनोति विमलामरकोषटीकां ॥

याचे विधाय विनयं कृतिनो ऽहमेतद्

दूष्यं मया यदिह शास्त्रविरुद्धमुक्तं ।

आलोच्य सम्यगवधानपरैः कृतज्ञैर्

मात्सर्यमत्र कृपया परिहेयमेव ॥

ग्रन्थारम्भे विघ्नविघातायाभिमतदेवतासंकीर्तनेन धर्ममु-
त्पादयन् शैववैष्णवबौद्धान् प्रवर्त्तयितुं शिष्यशिष्यायै चादौ
निबध्नाति यस्येत्यादि । तस्यार्थः । हे धीर अः विष्णुः
सेव्यतां । अकारो वासुदेवः स्यादाकारश्च पितामहः ।
इत्येकाक्षरकोषः । ० It ends: इति

सामन्तसारनिलयो* रघुनाथनामा

स्वर्गादिकाण्डविवृतं रचयां बभूव ।

नालोक्य सम्यगिह ये प्रथयन्त्यवज्ञां

तेभ्यो नमो ऽस्तु मम तान् प्रति नैव रोषः ॥

इति त्रिकाण्डचिन्तामणौ पातालविवरणं ॥

* सामन्तसारग्रामवासि at the end of the *svargavarga*, fol. 98b.

Fol. 119 also contains the comment on the first three *śloka*s of *kāṇḍa* II.

b) Foll. 120-161 (numbered 1-42). *Nānar-thavarga* from the beginning (? it begins with the word *śloka*) to near the end of the *घान्ताः* ॥

For an apparently complete MS. of this commentary, see Rāj. Mitra, Notices, vol. v., p. 5.

[H. T. COLEBROOKE.]

985.

377. Foll. 284 (numbered 291; nos. 105-111 having been omitted); size 16 in. by 7 in.; Bengālī character; two different hands, the first of which wrote foll. 1-72a; ten lines in a page.

Another commentary on the *Amarakosha*, by *Rāma-śarman Tarkavāgiśa*.

It begins:

यत्पादपत्रं प्रणिपत्य धाता

भूतानि चक्रे तदहं प्रणम्य ।

सङ्गिज्ञानासौरनुशासनस्य

टीकामिमां बालधिये तनोमि ॥

इह विघ्नविघातायोचितेष्ट[देव]सेवां कुर्वन् शिष्यशिष्याया
सादौ निबध्नाति यस्येत्यादि । ज्ञानं विशिष्टज्ञानं ददाति ज्ञान-
दावाचा तथा सिन्धुरिव सिन्धुः शब्दार्थवः स सेव्यतां ०

Fol. 43b: टीका स्वरादिवर्गस्य नामलिङ्गानुशासने ।

श्रीरामशर्माकाङ्क्षितं सुमतिप्रतिपत्तये ॥

The *pātālavarga* ends fol. 56b; *bhūmiv.*, fol. 60; *purav.*, fol. 64; *vanaushadhi*, fol. 104b; *simhādi*, fol. 114b; *nṛiv.*, fol. 144; *brahman.*, fol. 157; *kshatriyav.*, fol. 183; *vaiśyav.*, fol. 207; *śūdrav.*, fol. 216b; *prāniv.*, fol. 225; *viśeshya-nighna*, fol. 235b; *saṃkīrṇa*, fol. 242b; *nā-nārtha*, fol. 265. It ends:

लिङ्गसंग्रहवर्गस्य टिप्पणी बहुसंमता ।

श्रीरामशर्माकाङ्क्षितं सुमतिप्रतिपत्तये ॥

Dated: Śākābdāh 1727.

The latter half of the MS., from the *simhādi-*

varga, abounds in blanks, when words, or not unfrequently whole lines, have been omitted.

For another MS. of this commentary see Rāj. Mitra, Notices, vii., p. 263.

[H. T. COLEBROOKE.]

986, 987.

3146, 3147. Foll. 374 and 75 resp.; size 19 in. by 11 in.; fairly written, in Devanāgarī; European paper (watermark 1804 and 1805).

Amarakosha, with extracts from the principal commentaries. The words of the *kosha* and the extracts are arranged in parallel columns, with the exception of vol. ii., pp. 11b-52 (*anekārthavarga*), 63-75 (*liṅgādisaṃgraha*), where they are written in continuous lines.

Vol. i. *Vanaushadhi*varga, ends fol. 243; *simhādivarga*, fol. 251; *nṛivarga*, fol. 272; *brahmanavarga*, fol. 284; *kshatriyavarga*, fol. 310; *vaiśyavarga*, fol. 341; *śūdravarga*, fol. 352; *viśeshanighnavarga*, fol. 375.

Vol. ii. *Samkīrṇavarga*, foll. 11; *anekārthavarga*, fol. 52; *avyaya*, fol. 62; *liṅgādisaṃgraha*, fol. 75.

The commentators, from whom extracts are given throughout, are *Rāyamukuta*, *Bharatamalla*, *Mathureśa*, *Ramānātha*, *Bhānudikshita*. They are further given from *Kshīrasvāmīn* (except vol. i., pp. 244-352); *Nārāyaṇa* (exc. vol. i., pp. 244-284), *Nīlakaṇṭha* (exc. vol. i., pp. 244-151, 342-352); from *Acyuta* only on vol. i., pp. 244-251; *Rāma Tarkavāgiśa* only vol. i., pp. 252-284; *Deśabhāṣā*, vol. i., pp. 244-251.

[H. T. COLEBROOKE.]

988.

3162. Foll. 236; size 18½ in. by 11 in.; well written, in the Bengālī character; two lines in a page.

Amarakosha. Colebrooke's hand-copy, on thick paper, with broad margin containing an English translation as well as Sanskrit notes and extracts from commentaries, written in Devanāgarī.

Dated : शाके १७९६ ॥ ० ॥

व्रजनन्दनधीरेण लिखितेष्टा विनिर्मिता ।

आलेखिता विनोदाय साहेबानां भवेच्चिरं ॥

धमदाहायामवासिता श्रीव्रजनन्दनेन महोपाध्यायश्रीमन्मा-
तुलाज्ञया महामहिमश्रीश्रीकुलबुरुकसाहेबावरोधनार्थमेतस्य
निर्मितिः कृता ॥

After this Colebrooke has added, 'Finished in January 1795. For a supplement, see *Hārāvali* etc.' [H. T. COLEBROOKE.]

989.

3175. Foll. 179; size 15 in. by 4½ in.; written in Devanāgarī and English; European paper and binding.

Amarakosha, with an English translation, made, by Wilkins, between the years 1790 and 1810.

From the beginning to the end of *Kāṇḍa* II. chapter 8.

The synonyms are placed below one another; the several groups of synonyms being numbered (1-2202) and headed by one or more English equivalents. [SIR C. WILKINS.]

990.

2814. Foll. 108; size 14½ in. by 9 in.; bound in the European style.

The words contained in the *Amarakosha*, beautifully written, in Devanāgarī character, and arranged alphabetically in two columns, with spaces left after them for their English equivalents, some of which have been supplied by Wilkins's hand. The synonyms are placed under the word of most common occurrence,

to which reference is made at the proper alphabetical place of each of the others.

It ends :

श्रीमद्वाक्पति-मिस्तर-उड्डिक्त्त-साहिब-आज्ञया दक्षिण-
स्थकायस्थेन महताचारायज्ञास्थेन चित्रमिदमद्भुतं अमरकोषा-
भिधानं चित्रितम् शुभं भूयात् । [SIR C. WILKINS.]

991.

2827. Foll. 158; size 8½ in. by 6 in.; bound in the form of a memorandum-book with a clasp; Bengālī character.

The words of the *Amarakosha*, written singly in two parallel columns, with space left behind them for their English equivalents, some of which have been added. Incomplete. The MS. breaks off abruptly in the midst of the homonymous words ending with ८.

[SIR C. WILKINS.]

992.

2846. Foll. 145; size 23 in. by 8 in.; fol. 1 much torn; fol. 2-4 slightly injured at the ends.

Amarakosha, arranged alphabetically, and written in the Bengālī character; mostly with English equivalents added after them.

[BIBL. LEYDENIANA.]

993.

1575b. Foll. 44 (47-90 of vol.); size 9½ in. by 3½ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Trikāṇḍa-śeṣha (also called *Amaraśeṣha*), a vocabulary of words of less common occurrence, intended as a supplement to the *Amarakosha*, by *Purushottamadeva*. It begins :

जयन्ति सन्तः कुशलं प्रजानां

नमो मुनीन्द्राय सुराः स्मृताः स्य ।

स्तुतानि वाग्देवि दयस्व

मातर्विधेहि विघ्नाधिप मङ्गलानि ॥

अलौकिकत्वादमरः स्वकोषे.

न यानि नामानि समुल्लिखे ।

विलोक्य तैरप्यधुना प्रचारम्

अयं प्रयत्नः पुरुषोत्तमस्य ॥

The *svargavarga* ends fol. 53; *pātūlav.*, fol. 54b; *bhūmiv.*, fol. 55b; *vanauśhadhiv.*, fol. 57b; *simhādīv.*, fol. 59b; *nṛiv.*, fol. 61; *brahmanv.*, fol. 62b; *kshatriyav.*, fol. 64b; *vaiśyav.*, fol. 66; *sūdrav.*, fol. 67; *viśeshyanighna*, fol. 68; *saṃkīrṇa*, fol. 69; *anekārtha*, fol. 89.

It ends : इति लिङ्गादिसंग्रहः ॥

दृष्टप्रयोगा ये शब्दाः प्रायस्त इह कीर्तिताः ।

अप्रयुक्तास्तूपलिन्यादिदृष्टा अप्युपेक्षिताः * ॥

इति श्रीपुरुषोत्तमदेवविरचितस्य त्रिकांडशेषाभिधानकोशसंग्रहः समाप्तः ॥

Printed at Calcutta 1807; in the *Saṃskṛitakoshacatushtaya*, Bombay 1854; and in the *Dvādaśakośasaṃgraha*, Benares 1865.

[H. T. COLEBROOKE.]

994.

993. Foll. 58; size 13½ in. by 3 in.; fairly good, modern Bengālī handwriting; 5-7 lines in a page.

Trikāṇḍaśeṣa.

It ends : इति ० त्रिकाण्डशेषं नामाभिधानं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

995.

809. Foll. 26; size 16½ in. by 5½ in.; Bengālī character; eight lines in a page; European paper (watermark 1801.)

Ajayapāla's homonymical vocabulary, entitled *Nānārthasaṃgraha*.

* MS. 993 reads अप्रयुक्तास्तूपलिन्यादिषु दृष्टाप्युपेक्षिताः; the Indian editions read अप्रयुक्तास्तु पाणिन्यादिषु दृष्टाप्युपेक्षिताः ॥

It begins :

जयन्ति शास्तुः पदपङ्कजाङ्कुरा

नखांशवश्चन्द्रमरीचिकोमलाः ।

विनम्रदेवासुरमौलिषु श्रियं

वहन्ति ये प्रस्फुटमालतीस्रजः ॥

वीक्ष्य पूर्वकविग्रन्थानकाराद्यादिभिः पदैः ।

क्रमादजयपालेन कृतो नानार्थसंग्रहः ॥

Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 427.

[H. T. COLEBROOKE.]

996.

1512A. Foll. 36; 4to; size 11½ in. by 9 in.; well written, in Devanāgarī; fifteen lines in a page.

The same work.

Dated : Saṃvat 1861, Śāke 1726.

[H. T. COLEBROOKE.]

997.

1361. Foll. 77; size 10½ in. by 5 in.; good, Devanāgarī writing of the latter part of last century; eight lines in a page.

Abhidhānaratnamālā, a synonymic and homonymic dictionary, by *Halāyudha*.

Edited, by Th. Aufrecht, 1861.

[H. T. COLEBROOKE.]

998.

588. Foll. 90; size 11½ in. by 4 in.; well written, in Devanāgarī, at the beginning of the present century; six lines in a page.

Abhidhānaratnamālā.

[H. T. COLEBROOKE.]

999.

1576a. Foll. 72; size 9½ in. by 3½ in.; good Devanāgarī writing of the beginning of the present century; eight lines in a page.

The same work.

According to Prof. Aufrecht, this and the preceding MSS. were copied from the same original, and are very incorrect.

[H. T. COLEBROOKE.]

1000.

246. Foll. 77; size 12½ in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī; nine lines in a page.

Viśvaparakāśa, a dictionary of words of various meanings, composed by *Maheśvara*, son of *Brāhma*, and grandson of *Keśava*, in A.D. 1111(?).

It begins :

स्तुवीमहि महामोहक्षेपार्तकभिषग्वरं ।
त्रैधातुकनिदानज्ञं सर्वज्ञं दुःखहानये ॥ १ ॥ ०

For the complete introduction (23 *ślokas*), see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 428.

The *avyayapariccheda* begins fol. 65b; *śabdabheda*, fol. 68.

Dated : Samvat 1854.

[H. T. COLEBROOKE.]

1001.

1539. Foll. 128; size 10½ in. by 4½ in.; good modern Devanāgarī handwriting; ten lines in a page.

The same work.

The *avyayānekārthavargāḥ* beg. fol. 106b; *śabdabheda*, fol. 111; *liṅgabheda*, fol. 118.

[H. T. COLEBROOKE.]

1002.

322. Foll. 172; size 12 in. by 6 in.; large, clear, modern Devanāgarī writing; eight lines in a page.

The same work. This copy begins :

शब्दाकारकरग्राममर्थमंडलमंडलं ।
ज्ञानात्मानमनाद्यंतमादितं तमुपास्महे ॥

स्तुवीमहि ०

Of the 23 introductory *ślokas* this MS. only

contains 12, and these in the following order : 1, 2, 19-23, 10-13, 15.

In the earlier part of the *anekārthapariccheda*, there are several interpolations, probably all of them quotations from other works. Thus *Halāyudha* is quoted fol. 33b; *Śāśvata*, fol. 46b, fol. 132b; *Jayanta*, fol. 18.

The latter part, on the other hand, especially from the end of the *lāntāḥ*, is considerably abridged; the *avyayapariccheda* being reduced to only 4 *ślokas* (from upwards of 70 in other MSS.).

At the end of the *avyayas* (fol. 157) this MS. likewise gives the four *ślokas*, the last of which contains the date of the work :

रामानलव्योमरूपैः शककाले अभिलक्षिते ।

कोशं विश्वप्रकाशाख्यं निरमाच्छ्रीमहेश्वरः ॥

The MS. is dated, but the figures have become illegible. The scribe's name is *Kalanārāyaṇa*.

[H. T. COLEBROOKE.]

1003.

1937. Foll. 37; size 7 in. by 4½ in.; neat, small Devanāgarī handwriting of A.D. 1672; 15-23 lines in a page.

Viśvaparakāśa.

This MS. terminates at the end of the 2nd (or *avyaya*-) *pariccheda*, where the date of the work is usually found in the MSS.; thus favouring Prof. Aufrecht's conjecture that the subsequent portion may be of later origin. The present MS., however, omits the verse containing the date, and concludes with the first three *ślokas*, followed by the colophon.

It ends :

संवत् वस्तीक्ष्णार्धपूर्वर्धे माघार्जुने दले ।

नवम्यां वासरे भानोरिमं गिरिधरो ऽलिखत् ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

1004.

1602. Foll. 146, two of which (foll. 20 and 21) are wanting; size 10 in. by 4½ in.; fairly written, in the Jaina type of Devanāgarī; nine or ten lines in a page.

Abhidhānacintāmaṇi, the first, or synonymous, part of *Hemacandra's* dictionary (*Haimakosha*).

The key-word of each group of synonyms is written in red ink, or marked in red. Besides, there are numerous marginal and interlinear glosses in Devanāgarī and Bhāṣhā.

The gloss begins: अहमिति हेमचन्द्रमूर्तिर्नाम्ना मालं तनोमि । अभिधानचिन्तामणिनाम्नीमिति शेषः । °

Kāṇḍa I. ends fol. 8; II., fol. 27; III., fol. 90b; IV., fol. 128; V., fol. 128b.

The passage missing comprises *śloka*s 229-254 (Boehtlingk-Rieu).

It ends: इत्याचार्यश्रीहेमचंद्रविरचितायामभिधानचिन्तामणी नाममालायां सबीजक (alias बीजक-) युक्तायां सामान्यकाण्डः षष्ठः ॥ ° ॥ संबत् १८२३ वर्षे । ज्येष्ठशुदि १२ गुरुवासरे ॥ सकलपंडितशिरोमणि १००८ पय्यासजीश्रीप्रमोदविजयजी । तत्शिष्यमहोपाध्यायश्री १०८ श्रीचूडविजयजी तत्शिष्यं भगवान् विजयपठनार्थं ॥ तत्शिष्यमुनिभूपविजयलिपिकृतं । कृष्णगढनगरे ॥

The gloss ends: तथा चोक्तं । निपाताश्चोपसर्गाश्च धातवश्चेति ते त्रयः । अनेकार्थाः स्मृताः सर्वे पाठः तेषां निदर्शनमिति ॥ इत्यव्ययानि ॥

At the end there are, besides, three leaves, each page of which is divided into six columns, containing a *sūcīpattrā* in Bhāṣhā, dated: श्रीचूडविजयग । लिपीकृत । सं १८१७ ॥

Of this *Kosha* there are several Indian editions (the first published under Colebrooke's supervision, together with *Hemacandra's Anekārthasamgraha*, Calc. 1807); and a critical edition by O. Boehtlingk and C. Rieu, St. Petersburg, 1847.

[H. T. COLEBROOKE.]

1005.

257. Foll. 135; size 11½ in. by 4¼ in.; large, modern Devanāgarī handwriting; six lines in a page.

The same work.

It begins: सकलपंडितशिरोरत्नपंडित-श्री ५ श्रीधनकुशलगणिगुरुभ्यो नमः । प्रणिपत्याहृतः °

Kāṇḍa I. ends fol. 9b; II., fol. 31b; III., fol. 81b; IV., fol. 117b; V., fol. 118.

[H. T. COLEBROOKE.]

1006.

2053a. Foll. 55; size 12 in. by 4½ in.; good old Jaina Devanāgarī writing; 10-13 lines in a page.

The same work. With scholia in the margins of foll. 1-19.

Kāṇḍa I. ends fol. 5; II., fol. 14; III., fol. 33b; IV., fol. 48b; V., ib. [GAIKAWAR.]

1007.

2053b. Foll. 48; size 9½ in. by 4 in.; well written, in Devanāgarī, about A.D. 1580; but much blurred in places through rubbing; 15 lines in a page; part of foll. 22 and 23 has been torn off.

The same work.

[GAIKAWAR.]

1008.

2698a. Foll. 24; small quarto; size 10 in. by 7½ in.; small, modern Devanāgarī writing; 29-35 lines in a page; bound in the European style.

The same work.

Kāṇḍa I. ends fol. 2; II., fol. 6; III., fol. 15b; IV., fol. 21b; V., fol. 22. [MACK. COLL.]

1009.

1575a. Foll. 46; size 9½ in. by 4 in.; good, Jaina Devanāgarī writing; 13 lines in a page.

Hemacandra's Abhidhānacintāmaṇi. Beginning as in MS. 257.

Kāṇḍa I. ends fol. 4; II., fol. 11; III., fol. 29; IV., fol. 41; V., fol. 41b.

Dated : संवत् १७९४ वर्षे भाद्रवा सुदि ८ चंद्रवासरे लिखिता सकलपंडितशिरोरत्नपंडितश्री ५ श्रीधनकुशलगणि-
शिष्य ० सुमतिकुशलगणिना भावचारित्रियां चिरंजीवसुखरा-
मपठनार्थं श्रीरूपनगरमध्ये श्रीशान्तिजिनप्रसादात् । ० ॥ by a
different hand : चिरंजीवबुद्धकुशलपठनार्थं १७९० ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1010.

102. Foll. 121; size 9½ in. by 4½ in.; excellent Devanāgarī writing of about A.D. 1700; eight lines in a page.

Anekārthasamgraha, the second, or homonymous, part of *Hemacandra's* dictionary (*Haīma-kosha*). The nouns are arranged in six *kāṇḍas*, according to the number of syllables; a seventh *kāṇḍa* containing the indeclinable homonyms.

It begins:

ध्यात्वाहेतः कृतैकार्थशब्दसंदोहसंग्रहः ।
एकस्वरादिषट्पाण्ड्या कुर्वे स्नेकार्थसंग्रहं ॥ १ ॥
अकारादिक्रमेणादावत्र कादिक्रमस्ततः ।
उद्देश्य वचनं पूर्वं पश्चादर्थप्रकाशनं ॥ २ ॥

The *ekasvarakāṇḍa* ends fol. 2b; *divisvarak.*, fol. 41; *trisvarak.*, fol. 90; *catuṣṣvarak.*, fol. 113; *pañcasvarak.*, fol. 116; *ṣaṭṣvarak.*, fol. 116b. The numbering of the *ślokas* of the several *kāṇḍas* is rather faulty (as it is also in MS. 2053c).

It ends: इति आचार्यश्रीहेमचंद्रविरचिते स्नेकार्थसंग्रहे
अव्यानेकार्थाधिकारः । समाप्तश्चायं हैमकोषः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1011.

2698b. Foll. 25; small quarto, size 10 in. by 7½ in.; small, modern Devanāgarī handwriting; 30-45 lines in a page.

The same work. [MACKENZIE COLLECTION.]

1012.

2053c. Foll. 79; size 11 in. by 4½ in.; fairly good Devanāgarī writing of the earlier part of the seventeenth century; 11-13 lines in a page.

The same work.

Incomplete, by 49 *ślokas*, at the end.

[GAIKAWAR.]

1013.

2533a. Foll. 53; size 10 in. by 4½ in.; well written, in Devanāgarī, at the beginning of the present century; four lines in a page, with small interlinear writing, by the same hand.

Hemacandra's Anekārthasamgraha, with an interlinear gloss in Bhāṣā. Incomplete.

The MS. extends from the beginning of the work to *kāṇḍa* II., *śl.* 406 (Calc. ed. of 1807), numbered 396 in this MS.; followed by one additional *śloka*, viz. VII. 38 (कथं ग्रन्थे प्रकारार्थे ०), here numbered (3)97. Then follows the colophon: इति श्रीअनेकाश्रयं नाममालायं द्वितीयकाण्डः समाप्तः ॥

[GAIKAWAR.]

1014.

1576b. Foll. 73-86; size 9½ in. by 3½ in.; legibly written, in Devanāgarī; nine lines in a page.

Dhanamājaya's glossary of synonymous words, entitled *Nāmamālā* [A].

It begins (slightly corrected with the help of MS. B. and the Ben. ed.):

तन्मामि परं ज्योतिरवाङ्मनसगोचरं ।
उन्मूलयत्यविद्यां यद्विद्यामुन्मीलयत्यपि ॥ १ ॥
द्वयं द्वितयमुभयं यमलं युगलं युगं । [-नाम* ॥
युगं द्वन्द्वं यमं द्वैतं पादयोः पातु जैनयोः ॥ २ ॥ युग्म-

चुषिरेतिर्मुनिभिश्चुस्तापसः संयतो* व्रती ।
 तपस्वी संयतो योगी वर्या साधुश्च पातु वः† ॥ ३ ॥
 यतिनाम‡ ॥]
 दीक्षितं भौंडं§ शिष्यं च तमतेवासिनं विदुः ।
 कृतांतागमसिद्धांता ग्रंथाः शास्त्रमतः परं ॥ ४ ॥

The work consists of 200 ślokas; after which it concludes as follows :

वक्ता वाचस्पतिर्यत्र श्रोता शक्रस्तथापि तौ ।
 शब्दपारायणस्यानं न गतौ तत्र के वयं ॥ २०१ ॥
 तथापि किञ्चित् कस्मैचित् प्रतिबोधाय॥ सूचितं ।
 बोधयेत् किञ्चिदुक्तिज्ञं॥ मार्गज्ञः सह याति किं ॥ २०२ ॥
 प्रमाणमकलंकस्य पूज्यपादस्य लक्षणं ।
 द्विःसंधानं कवेः काव्यं रत्नत्रयमपश्चिमं ॥ २०३ ॥
 कवेर्धनञ्जयस्येयं सत्कवीनां शिरोमणेः ।
 प्रमाणं नाममालेति श्लोकानां च शतद्वयं ॥ २०४ ॥
 ब्रह्माणं समुपेत्य वेदनिनदव्याजानुपाराचलः
 स्थानस्यावरमोश्चरं सुरनदीव्याजान्तथा केशवं ।
 अम्भोनिधिशाश्विनं जलनिधिध्वानापदेशादहो**
 फूलुर्वेनि धनञ्जयस्य पुरतो†† शब्दाः समुत्पीडिताः
 [॥ २०५ ॥

Dated : संवत् १६६० साके १७२५ वैशाखसुदी ९ शनी ॥
 लिखितं लक्ष्मणदास ॥

The work has been printed, as *Dhanamjaya-kośa* (or *nighanṭu*), in the Benares *Dvādaśa-kośasamgraha* where it contains the same number of couplets as in the present MS.; Dr. Burnell (Index of Tanjore MSS., p. 47) calls the work *Pramāṇanāmamālā* ('200 ślokas of synonyms for usual objects with about 10 more of introduction'). [H. T. COLEBROOKE.]

* शंसितो B; संशितो व्रते Tanjore MS.

† नः B.

‡ Om. B., Ben. ed.

§ मोखं B.; मोक्षशिष्यं Tanjore MS.

॥ प्रतिबुद्धाय B.

॥ बोधयेति यदुक्तिज्ञो B.; बोध्येत्किमुक्तिज्ञं Ben. ed.

** जलनिधि ध्यानोपदेशादहो MS.

†† च भिया Ben. ed.

1015.

2841a. Foll. 17; size 8½ in. by 6 in.; European paper (watermark, Gior. Magnani); Telugu character; 9-13 lines in a page.

Dhanamjaya's vocabulary (*Nighanṭusamaya*), here consisting of two chapters (*pariccheda*), a synonymous and an homonymous one. [B].

The MS. originally commenced with the second half of the first śloka; the first half-verse having been supplied in the margin by a different hand.

P. I. contains 200 ślokas (numbered by fives); the last three of which correspond to ślokas 201-203 of A.

P. II. begins fol. 13 :

गंभीरं रुचिमच्चित्रं विस्तीर्णार्थप्रसाधकं ।
 शब्दं मनाक् प्रवक्ष्यामि कवीनां हितकाम्यया ॥
 अर्हन्पिनाकिनौ श्रीभुजिनावर्हेत्तथागतौ ।
 वेधःसूर्यौ विवस्वतौ विष्णुरुद्रौ वृषाकपौ ॥
 वैकुण्ठाविंद्रगोविंदावनंतौ शेषशार्ङ्गिणौ ।
 जीमूतौ करिकुल्मीलौ (!) पर्जन्यौ शक्रवारिदौ ॥
 वनमंभसि कांतारे भुवनं विष्टपे ऽशीसि ।
 घृतं सर्षपि पानीये विषं हालाहले जले ॥
 तत्त्वं दारेषु शय्यायां ज्योतिश्चक्षुषि तारके ।
 धवले सुंदरे रामो वामं वक्त्रे मनोहरे ॥ ५ ॥ °

It ends :

कवयः कवयश्चेति बहुत्वं दूरमागतं ।
 विनिवृत्तं चिरादेतत्कवी जाते धनंजये ॥
 प्रज्ञासिधारयाक्रम्य चिरं नानार्थधारिणः ।
 शब्दाः सुखं वसंतत्र यशः श्लेषे धनंजयः ॥ ५० ॥

The colophon is almost the same in both chapters :

इति धनंजयस्य कृतौ निघंटुसमये शब्दसंकीर्णप्ररूपणे
 द्वितीयः [० पणं प्रथमः] परिच्छेदः ॥ श्रीजिनाय नमः ॥

In a Tanjore MS., noticed in Burnell's Index, p. 47, the work is divided into three chapters, viz. 1, *śabdasaṃkīrṇarūpaṇa*-, 2, *śabdasaṃkīrṇa-prarūpaṇa*-, 3, *śabdavistārṇarūpaṇapariṇcheda*.

[MACK. COLL.]

1016.

1585. Foll. 105; size 16½ in. by 6½ in.; well written, in the Bengālī character (but without the diacritic *r* - point); A.D. 1804; ten lines in a page; European paper.

Śabdaratnāvalī, a dictionary of synonyms and homonyms, composed by *Mathureśa*, under the patronage of *Mucchā* (or *Murchā*) *Khān*, in A.D. 1666 (according to Colebrooke and Wilson). Not quite complete.

It begins :

वन्दे सदानन्दमयं समन्ताञ्ज्योतिः परं ब्रह्म भवादिसेयं ।
ध्यानैकगम्यं जगदेकरम्यं यदिच्छया कारणकार्यभावः ॥

आसीत् क्षातलमण्डले नृपकुलैः संसेवितः श्रीयुतैर्
भूपालः शिलमानखान इति सत्कीर्तिप्रतापोञ्जलः ।
तद्दोदण्डयुगप्रतापदहनैः कल्याणसूर्यप्रभैः

प्रत्यर्धिक्षितिपालका रणभुवि ह्योभाकुलाः शेरते ॥
जातो ऽस्माज्जगदेकवीरतनुजः ख्यातो जगन्मण्डले
श्रीशाखानमहीपति स्थिरमतिर्वज्रैकरङ्गोत्सवः ।
तृप्तेद्वीदशभूमिपैश्चरतरं तीक्ष्णानुचण्डप्रभैः
शोलेन प्रतिदेशपालनकृते संसेवितो यो भवत् ॥

एतस्मादजनि प्रतापमिहिरः सत्कीर्तिशीतद्युतिर्
दानश्रीवल्लभपतिः सुमहिमा श्रीरामदेवः स्वयं ।
मुच्छाखानमशनन्दल्लिखितः* श्रीमान् महीमण्डलं
यो ऽशाद् द्वादशभूमिपैर्जनकतो ऽप्यायन्नतां नापितैः ॥

तस्याज्ञावशतः सुधारसमयो सत्काव्यसंतोषिणीं
नानातन्त्रविचारसारललितां ज्ञानप्रदानोञ्जलां ।

धीरश्रीमथुरेश एष तनुते श्रीशब्दरत्नावलीं
सन्तः सन्तु विनोदिता नृपसभं संतोषयन्तो ऽनया ॥
विलोक्य बहुतन्त्राणि शब्दरत्नावलीमिमाम् ।
वैगैरेव निबध्नाति प्रायः पर्यायविवस्त्रतैः ॥ ०

The *svargavargaprakāśa* ends fol. 20; *bhūmivarga*, fol. 21; *puravarga*, fol. 22b; *śailavarga*,

* MS. 1512 and other MSS. read मूर्च्छाखान; our MS. seems to read here मूर्च्छा ० अन्नित्पतिः but in numerous colophons it reads ऐति श्रीयुतप्रहाराज्याश्रीनमशनन्दल्लिखितविचितायां शब्दरत्नावलीं (or अन्नित्पतिविचितायां), the signs for ए and त्र being the same in this MS.

fol. 23b; *vanaushadhivarga*, fol. 32; *siṃhādīvarga*, fol. 35; *śūdravarga*, fol. 41b; the last two *vargas*, *viśeṣhaṇa* and *saṃkīrṇa*, are wanting.

The *nānārtha* section begins :

द्वित्रिचतुःपञ्चषट्पदवर्गकानादिचिहिताः ।
स्वरान्ता व्यञ्जनानाश्च नानार्थाः स्युरिहोदिताः ॥
एकवर्णो ऽपि नानार्थः क्रमादादौ निबध्यते ।
नानार्थः प्रथमान्तः स्यात् सप्तम्यन्ते तु वर्तते ॥

क एकः ॥

को ब्रह्मवायुसूर्याग्नियमदक्षात्मवर्हिषु ।
कामे धनौ च पुंसि स्याज्जलमूर्धसुखेषु कं ॥

क द्वि ॥ ०

The colophon is followed by these stanzas :

यल्लक्ष्मीर्वैरिणां कुलवधूसन्दूरविध्वंसिनी
यद्वाणो ललिता सतां गुणवतामानन्दकिञ्जोलिनी ।
यद्ब्रह्मोत्तरकल्पना विजयिनी कर्णादिपृथ्वीभुजां
सो ऽयं श्रीमशनन्दल्लिखितनृपतिर्जयिचिरं भूतले ॥
श्रीमत्खानसहो (५) ब्रह्मदस्तदनुजो मध्याह्नचण्डद्युतिर्
वैरिप्रौढिघनान्धकारशमनो गाम्भीर्यधैर्योन्नतिः ।
शश्वद्द्विग्विजयी महेन्द्रसदृशः सो ऽयं चिरं जीवताद्
यद्वक्त्रस्मितवीक्षितान्यनितरां ध्यायन्ति दिग्योषितः ॥
एतस्मादनुजश्चिरं विजयतां वीरेन्द्रचूडामणिः [न्वा ०] ।
श्रीमत्कामसहोदरोतिरसिकः खानावन्नज्ञाह्वयः (? रतु-
उद्यद्भोगजेन्द्रराजितरणीसङ्गी नमत्कामको
यद्भूभङ्गतर्जितैर्विचलिताः प्रत्यर्धिपृथ्वीभुजः ॥
तस्मादप्यनुजाः कृपाजुनवल्लिद्रोणाग्निगणोपमा
युद्धानन्दखानप्रमुखाः सानन्दमत्युन्नताः ।
सौमित्रेण चिरं जयन्ति नितरामन्योन्यमुत्कृष्टिताः
संतोषं दधतु क्षितिप्रणयने दीर्घायुविक्रान्तवैः (!) ॥
शब्दरत्नावलीकोषस्तोषणः सुमहात्मनां ।
मत्सराणां बुद्धिनाशवज्रपातो विजृम्भते ॥
भूपश्रीमशनन्दल्लिखितमनुज्ञातौ चिरं जीवतां
श्रीमद्वज्रभराय उज्ज्वलमतिः श्रीरूपदासो ऽपि च ।
याम्यामर्धविभागतः क्षितिपतेः श्रीशब्दरत्नावली
नित्यं सत्कृतिशोभनी शुभकरी यत्ने(न) निर्वर्हिता
शाकाच्चे रसदोर्धराधरधरामाने धरानिर्जरः
को ऽप्येतामलिखच्च कोविदमतां श्रीशब्दरत्नावलीं ॥

For other MSS. of this work see Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 439, 440; Rāj. Mitra, Notices, iii., p. 65; i., p. 200. [H. T. COLEBROOKE.]

1017.

1512. Foll. 242; size 9 in. by 11½ in.; large, modern Devanāgarī writing; fifteen lines in a page; European paper; bound in the European style. Foll. 126 and 127 are left blank.

Śubdaratnāvalī; copied from some Bengālī MS. or MSS. (in part at least from the preceding one*) not very correctly, the letters *r* and *v* being frequently confounded.

The *ekārtha* section wants the *saṃkārṇavarga*, breaking off (fol. 125b) with the same verse (मार्गलं मृगनासागौ भवेद्विचयनं मृगः।) as the Oxford M\$.

Of the *nānārtha* section the beginning is wanting, viz. the monosyllables, dissyllables and part of the trisyllables in *k*, as far as the word *kramuka*, spelled *kraghaka* in this MS., the Bengālī sign for *mu* having been misread.

This MS. concludes with the same stanzas as the preceding one, including the half-*śloka* containing the date of that MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

1018.

217. Foll. 118 (and a *śuddhipattra* between foll. 69 and 70); size 15 in. by 5 in.; good, modern Bengālī handwriting; generally eight lines in a page.

Abhidhānatāntara (or *Nāmaṅgānuśāsana*), a synonymous and homonymous dictionary, chiefly made up of verses of the *Amarakośha* with additions; by *Jaṭādhara*, son of *Raghupati* and *Mandodarī*.

* MS. 1512 having been in India now for some years, it has not been possible to compare again the two MSS.

It begins :

भागीरथीं जलमयीं जगतामयीं
मन्दोदरीरघुपती पितरौ च नत्वा ।
दिग्दीपविविप्रकुलजः स जटाधरो ऽसाव्
आचार्य एतदकरोदभिधानतन्त्रं ॥
श्रीचन्द्रशेखरगिरिप्रभवास्ति चाटि-
ग्रामे क्लीति तटिनी निकटे ऽदसीये ।
उत्पत्तिभूमिरपि देवकडाभिधानो
ग्रामो ऽस्ति यस्य पितृभूमिरतिप्रसिद्धः ॥

For an analysis of the work see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 434 (where the Oxf. MS. is stated to have been copied from the same original as the present one); for another MS. see Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 44.

[H. T. COLEBROOKE.]

. 1019.

1511a. Foll. 114; size 11½ in. by 9 in.; large, Devanāgarī writing; ten lines in the page; European paper (watermark 1801).

Dharanī, a vocabulary of homonymous words, arranged according to their finals and the number of syllables, by *Dharanidāsa*.

It begins :

विष्णुज्ञानदेहाय भूतनाथाय वेधसे ।
हिताय सर्वलोकानां नमस्ते सर्ववेदिने ॥
यस्य ज्ञानदयासिन्धोः पारार्थिकफला गुणाः ।
स चेत्करोतु कस्याणं सर्ववित्परमेश्वरः ॥
सा ते भवतु सुप्रीता वागर्थप्रतिपत्तये ।
हेतवे सर्वभूतानां सर्वशुक्ला सरस्वती ॥
देवदेवं प्रणम्यादौ सर्वज्ञं जगतो गुरुं ।
समाप्तान्यानि तत्राणि क्रियते सारसंग्रहः* ॥
पादैः पादद्वयैः श्लोकेरनेकार्थसमुच्चयः ।
एष कांतेन वर्गेण कवीनां सुखहेतवे ॥
एकद्वित्रिचतुःपञ्चषड्गुणैः क्रमशस्त्विवह ।
शब्दाः पादेषु चार्थेषु श्लोकेषु सति संभवे ॥

* समाप्तान्यानि तत्राणि बालसारसंग्रहः MS.; (?) अभ्यस्या o.

It ends : इत्यनेकार्थसारोयं समाप्तः ॥

पूर्वाचार्याभिधानेभ्यः सारमाकृष्य यत्नतः ।

कृतो धरणिदासेन वर्णानुसंगसंग्रहः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1020.

1577C. Foll. 18; size 9½ in. by 3½ in.; in-different, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Hārāvalī, a collection, in 278 ślokas, of words not in common use, by *Purushottamadeva*.

Between foll. 17 and 18 a leaf is inserted containing the last six ślokas of the same work, written by a different hand, and apparently dated in the *Newar* era : नैपालीये ० ९४४ (? A.D. 1814) युते कार्तिकशुद्धे नवम्यां लिखितं ॥

Again, after fol. 18, there is another leaf containing part of the contents of fol. 7, written by the same hand.

The work has been printed repeatedly in India; the first edition, under Colebrooke's guidance, Calc. 1807. [B. H. HODGSON.]

1021.

1567a. Foll. 11; size 10½ in. by 4½ in.; Devanāgarī character; 11-14 lines in a page.

The same work.

Dated : संवत् १८६२ ।

करतर्कजनेन्दुवैक्रमे ऽब्दे

नभसशुक्लदिने शसन्तिथौ ।

शुभहारावलिकामयं गुरौ

व्यलिखद्विष्णुसमाह्वयो द्विजः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1022.

1511d. Foll. 19 (149-172 of vol.); size 11½ in. by 9 in.; large, modern Devanāgarī; ten lines in a page.

The same work.

[H. T. COLEBROOKE.]

1023.

2786c. Foll. 30; size 11½ in. by 5½ in.; clear, modern Devanāgarī writing; seven lines in a page.

I. *Hārāvalī*, ends fol. 24b.

II. A glossary of words containing one of the three sibilants, either as an initial, medial or final letter.

It begins :

अथ तालव्यमूर्धन्यदंतानामपि लेशतः ।

शषसानां विशेषेण निर्देशः क्रियते ऽधुना ॥

श्यामकशकशुकशीकरशोकशूक-

शालूकशंकुशकशंकरशुक्रशक्राः ।

शौटीरशीटशकटाः शिपिविशिशिष्ट-

शाखोटशाटकशदीशाटितं शटालुः ॥ ०

Fol. 27b : इति चतुर्विंशतिश्लोकेस्तालव्यशकारनिर्देशः ॥

Fol. 29 : इति मूर्धन्यनिर्देशः ॥

Incomplete at the end; the MS. terminates abruptly in the second half-śloka of words with final स.

[COLL. OF FORT WILLIAM.]

1024.

951. Foll. 145; size 11 in. by 4½ in.; well written, in Devanāgarī; seven or eight lines in a page.

Medinī, a homonymous dictionary, by *Medinīkara*, son of *Prāṇakara* (?).

It begins : वृषांकाय नमस्तस्मै ०

It concludes with the well-known six stanzas, containing a list of the authorities used by the author, and ending thus :

षट्शतगाथाकोषप्रणयनविख्यातकौशलेनायं ।

मेदिनिकरेण कोषः प्राणकरसूनुना * रचितः ॥ ६ ॥

* Though not fitting in with the metre, this is the form of the name usually found in MSS. and editions. One of *Somanātha's* MSS. gave the form *Pandunakara*, while a MS. of the Roy. Asiatic Soc. (Todd Coll. 93) reads *Pātūnakara*.

लीखितं वावुरामत्राजन (!) श्वत् १८५२ शाके शालिवाहन
१७१७ शमैनाम मार्गशीर्षकृष्णे षष्ठ्यां गुरुवासरे ॥

This work has been printed repeatedly in India; the first edition, under Colebrooke's guidance, Calc. 1807; another, edited by *Somanātha-Sarman Mukhopādhyāya*, Calc. 1869.

Regarding the author's name, Wilson states that the names in *kara* are peculiar to the Kāyastha class in Bengal, and to Mahratta Brāhmins; while *Somanātha* remarks that there are also Vaidya families which take this appellation. [H. T. COLEBROOKE.]

1025.

2810. Foll. 314; size 6½ in. by 8½ in.; modern Bengālī handwriting; 15-18 lines in a page; the first page of each leaf being left blank for English renderings; bound in the European style.

Medinī-kosha; with an English translation of the first few pages, and occasional notes.

[SIR C. WILKINS.]

1026.

2835. Foll. 292; size 9 in by 7½ in.; bound in the European style.

Medinī-kosha, with an English translation; written in two columns, one of which contains the Sanskrit words in *Medinīkara's* arrangement, in a native Devanāgarī hand; whilst the other gives the meanings in Sanskrit and English, written by the late Capt. Edw. Fell, Secretary to the Brāhmanical Coll. at Benares.

[SIR C. WILKINS.]

1027.

2813. Foll. 90; size 14½ in. by 8½ in.; beautifully written, in Devanāgarī, by *Lālā Mahtāb Rāy*; bound in the European style.

Medinī, arranged alphabetically, according to the initial letters; with the Sanskrit meanings after them, and a partial English translation.

[SIR C. WILKINS.]

1028.

1334f. Foll. 2 (foll. 37 and 38 of vol.); size 12 in. by 9 in.; clear Bengālī handwriting; fifteen lines in a page; European paper (water-mark 1802).

Sarasvatābhidhāna, a small vocabulary of thirty-five *ślokas*.

It begins:

सारस्वताभिधानं तु प्रवक्ष्यामि विशेषतः ।

गोपनीयं कवीन्द्राणां आयुषोऽपि कलत्रतः ॥

वनेमत्तः षष्ठिमन्त्रो मदवृन्दो महामृगः ।

स्थूलपादो मत्तकीशः कुञ्जरो वारणः(ः) करी ॥

दन्तावलो दीर्घमुखो हस्तिन्येते प्रतिष्ठिताः ।

पञ्चवीरश्च रोल्लो भ्रमरः षट्पदः खलः ॥

इन्दीवरः कृष्णदेहो भ्रमरे तु प्रकीर्तिताः ।

Then follows a homonymic portion, giving the meanings of the following twenty-three words :

किंकिरात, मराल, बलाक, लङ्का, कलि, किरात, अज्ज, रसिका, मार्जार, सृगाल, किङ्किर, श्यामल, वनराजी, यक्षस्, मन्दर, माकन्द, कशरीरव, विकगी (?), गरल, कलविङ्क, वीजन, खुदाः, दादाः ॥

It ends:

खुदाः स्यात् डिङ्गरे नीचे दादाः स्यात् युवतीपतिः ।

सारस्वतमिदं शास्त्रं प्रोक्तमेतत् समाप्तः ॥

विचित्रं सकलान् लोकान् विचरन्ति महीमिमां ।

कवयो ये न जानन्ति तेषां मोहः सदा भवेत् ॥

इति श्रीसारस्वतीकृतं सारस्वताभिधानं समाप्तं ॥

For other MSS. of this vocabulary see Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 39 (eleven *ślokas*), iii., p. 79 (forty-seven *ślokas*).

[H. T. COLEBROOKE.]

1029.

2533b. Foll. 4; size 10 in. by 4½ in.; well written, in Devanāgarī; about the latter half of the 16th century; 15 or 16 lines in a page. *Anekārthadhvanimāñjarī*, a homonymous vocabulary, in three chapters (of 180 ślokas).

I. *Ślokādhikāra* (92 ślokas), treating of words the meanings of which take up not less than a couplet, begins:

शब्दाभोधियेतो ऽन्तः कुतो ऽप्यागमसंभवात् ।
 खानुवाचैकमाधाय* तस्मै वागात्मने नमः ॥ १ ॥
 शिवं भद्रं शिवः शंभुः शिवा गौरी शिवाभया ।
 शिवः कीलः शिवः क्रोष्टा भवेदामलकी शिवा ॥ २ ॥
 गौरी शिवप्रिया प्रोक्ता गौरी गोरोचना मता ।
 गौरी स्यादप्रसूता स्त्री गौरी शुद्धोभयान्वया ॥ ३ ॥
 हरिरिन्द्रो हरिर्भानुर्हरिर्विष्णुर्हरिर्मरुत् ।
 हरिः सिंहो हरिर्भेको हरिवीजो हरिः कपिः ॥ ४ ॥
 हरिरंशुर्हरिर्भीरुर्हरिः सोमो हरिर्वयः ।
 हरिः शुक्रो हरिः सर्वः स्वर्णवर्णो हरिः स्मृतः ॥ ५ ॥

It ends:

खजूरः फलभेदः स्यात् खर्जूरं रजतं मतं ।
 खर्जूरः क्षुद्रजातिः स्यात् खर्जूरा तृणगोधिका ॥ ९१ ॥
 गुरुः पिता गुरुर्ज्येष्ठो गुरुर्देवपुरोहितः ।
 दुर्वहो ऽपि गुरुः प्रोक्तो गुरु शिष्याभिषेकदः ॥ ९२ ॥

II. *Ardhaślokādhikāra* (69 ślokas of words taking up half a couplet) begins:

तटो वप्रः पिता वप्रो वप्रः केदार एव च ।
 सर्पो व्यालः शठो व्यालो व्यालो ज्ञेयश्चतुष्टयः ॥ १ ॥
 छंगे दारेषु शय्यायां तत्पशब्दो ऽभिधीयते ।
 ताराखण्डौ गृहस्थाने धिष्यमादुर्विचक्षणः ॥ २ ॥

It ends:

करिणां बंधनस्थानं वारि वारि जलं मतं ।
 प्रचुरं भूरि विज्ञेयं भूरि कांचनमेव च ॥ ६६ ॥
 भषको दुर्जनो ज्ञेयो भषकः सरमासुतः ।
 सूदः स्यात्सूपकारश्च सूदो ज्ञेयः कुटुंबिकः ॥ ६९ ॥

III. *Pādādhikāra* (19 ślokas) begins:

राजा चंद्रो नृपो राजा पयः क्षीरं पयो जलं ।
 निचो भानुः सुहृन्मित्रं दरं छिद्रं दरं भयं ॥ १ ॥

* Read खानुवाचैकमानाय ०

श्रीकण्ठस्यावरौ स्यात् हरच्छागाच्युता अजाः ।

गोविंदो हरिगोसंख्यौ शिवकृष्णौ वृषाकपी ॥ २ ॥

शरीरोत्सेधयोः कायः ० ॥ ३ ॥ सरित्समुद्रयोः
 सिंधुः ० ॥ ४ ॥ पिपासालोभयोस्तृष्णा ० ॥ ५ ॥ नि-
 स्तृशो ० ॥ ६ ॥ इला भूमिमेता गौश्च ० ॥ ७ ॥

It ends:

दुमो वृद्धः पुराणे ऽन्ने भुवो निश्चितनित्ययोः ।
 संघाते पूरणे पूरः सूरः सूर्यनरेन्द्रयोः ॥ १६ ॥
 वृक्षजातिगजौ पीलू प्रदरौ रागमार्गणौ ।
 कमरः कोमले काम्ये समरो गुडसंघयोः ॥ १९ ॥

A similar work of the same title, but consisting of 320 ślokas (viz. I. of 104; II. of 82; III. of 34 ślokas, many of which are identical or very like those of the present treatise), and ascribed to the Kāśmīrian *Mahākashapaṇaka*, has been printed in the *Dvādaśakośasamgraha* (Benares 1865). See also Rāj. Mitra, Notices iv., p. 28. [GAIKAWAR.]

1030.

2544a. Foll. 14; size 9½ in. by 4 in.; indifferent, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

The same work, with an additional (fourth) chapter, of 43 ślokas. Very incorrect.

It begins:

शुद्धवर्णमनेकार्थं शुद्धमौक्तिकमौक्तिकं ।
 कंठे कुर्वीत विद्वांसः श्रद्धाघाना दिवानिशं ॥ १ ॥
 शब्दाभोधियेतो ० ॥ २ ॥

सरस्वत्याः प्रसादेन कविर्ब्रह्माति यत्पदं ।

प्रसिधमप्रसिधं(!) वा तत्प्रमाणं च साधुभिः ॥ ३ ॥

शिवं भद्रं शिवं(!) शंभुः शिवा गौरि(!) शिवाभयाः । ०

Chapter iv. begins:

शिवः सर्वः शिवः शुकः शिवः कीलः शिवो व्यसुः(!) ।

शिवा गौरी शिवा धात्री शिवं श्रेयः शिवा क्षुधा ॥

तिलपृष्ठे(!) मले मांसे जंबाले कोमले ऽस्थिनि ।

प्रधाने राजलिङ्गे च ककुदाख्या प्रचक्षते* ॥ ०

* This is a complete jumble. The first half-śloka, containing meanings of पल्ल, belongs to śl. 24 of the

It ends :

छत्रे सिंहासने स्वर्णे चमरे पुंडरीकताः (I. ० री मता) ।
पुंडरीको भवेत् व्याघ्रः पुंडरीकस्तु दिग्गजः* ॥ ४२ ॥
क्रोडा द्युतिस्तुतिर्कांतित्विजगीषुगतिस्तथा ।
व्यवहारपरमार्थश्च देवशब्दो ऽभिधीयते ॥ ४३ ॥
इत्यनेकार्थमंजरी समाप्ता ॥ [GAIKAWAR.]

1031.

2089c. Foll. 6; size 9½ in. by 4 in.; in different Devanāgarī writing; 11-14 lines in a page.

Portions of the same work.

The leaves are out of order, viz., foll. 2, 5, 4, 1, 3, 6.

Foll. 1 and 2 contain from I. śl. 25 to I. 68; foll. 3-5, from I. 97 to III. 7; fol. 6, from IV. 34 to the end (IV. 39).

It ends :

कमलं क्रमयुगं च कमलं कमलं विदुः ।
पुंडरीको भवेत्सिंहो पुंडरीकं सरोरुहं ॥
छत्रे सिंहासने स्वर्णे चमरे पुंडरी मता ।
क्रोडा द्युतिर्वृतिः कांतित्विजगीषुगतिस्तथा ॥ ३९ ॥
इति श्रीअनेकार्थध्वनिमंजरी चतुर्थः श्लोकाधिकारः समाप्तः ॥
संवत् १७४६ वर्षे पौषमासे कृष्णपक्षे षष्ठीभौमे । लिखिता
अनेकार्थध्वनिमंजरी व्यासलवणाख्येन ॥ [GAIKAWAR.]

1032.

1475f. Foll. 6; size 13¼ in. by 3¼ in.; careless, modern Bengālī handwriting; six or seven lines in a page.

Nānārthadhvanimañjarī, a short homonymous vocabulary, here ascribed to *Durgasimha*; while

Anekārthadhvanimañjarī (Ben. ed.), and should read तिलपिष्टे ० कोमले ऽश्मनि(?); whilst the 2nd line is the first of śl. 120 of that edition.

* For the 2nd half-śloka see Ben. ed. (*Dvādaśa-kośasamgraha*), śl. 104.

in a MS., described in Rāj. Mitra's Notices, ii., p. 155, the treatise is ascribed to *Gadasimha*.

It consists of about 88 ślokas, corresponding to the first chapter of the *Anekārthadhvanimañjarī*. It begins :

शब्दाम्बोधिर्यतो जनतो ऽप्यतो (I. यतो) व्याख्या प्रवर्तते ।
गुरवे शम्भवे तस्मै नित्यं वागात्मने नमः ॥
शुद्धधर्ममनेकार्थं शुद्धमौक्तिकमौक्तिकं ।
कण्ठे कुर्वन्ति विद्वांसः ग्रहधानाः शुभाशुभं ॥
सरस्वत्याः प्रसादेन कविर्ब्रह्माति यापदं ।
प्रसिद्धमप्रसिद्धं वा तत्प्रमाणमिहोच्यते ॥
शिवः शुक्रः शिवः सर्वः शिवः कीलः शिवो वसु(ः) ।
शिवा गौरी शिवा क्रोष्ट्री शिवं भद्रं शिवं शुभं ॥
गौरी शिवप्रिया देवी गौरी गोरचना मता ।
गौरी कन्या ऽग्रसूता स्त्री गौरी शुद्धोभयान्वया ॥

It ends :

अजयरुद्रगङ्गाधरधरशिरालको-
षानालोक्य संक्षेपात् ।
नानार्थध्वनिमंजरीयमभिहितं
श्रीमद्गुरुसिंहेन परमयत्नतः† ॥

For another MS. (consisting of 75 ślokas), in which the author's name is not given, see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 445.

[H. T. COLEBROOKE.]

1033.

1334d. Foll. 25b-33b of vol.; size 12 in. by 9 in.; large Bengālī handwriting; 14 or 16 lines in a page; European paper (water-mark 1802).

I. Foll. 25b-29. Collections of words containing the letters झ (end fol. 27), ष (fol. 27b), स (fol. 28b), and ण; ascribed to *Purushottamadeva*.

† अमररुद्रगङ्गाधरधरणी ० श्रीगुरुसिंहेन परमयत्नतः Rāj. Mitra, Notices ii., p. 156, more in accordance with the (*anupacchandāsika*) metre.

The MS. begins :

श्रेयःशर्मेनिशातशातशकटं शौटीथेशोचिथेशः ।
स्वरूपं श्वीपदशुद्धशोभनभृशं शून्यं शरख्यं शिवं ॥

Fol. 28b : इति महामहोपाध्यायश्रीपुरुषोत्तमदेव-
विरचितः सकारभेदः समाप्तः ॥

This portion ends : इति शकारभेदः । नाम-
विशेषः शर्मेन्निति शब्दविशेषः । वर्मेण चर्मेण कर्मणि-
त्यादि ।

वाशब्दोच्चारणादेव वहिर्निर्गन्ति पातकाः ।

पुनः प्रवेशनायैव मकारस्तु कराटवत् ॥

II. Foll. 29-33b. *Nānārthamañjarīkosha*.

It begins :

शिवः शुक्रः शिवः सर्वः शिवः कामः शिवो वसुः ।
शिवा गौरी शिवा क्रोष्टी शिवं शुभं शिवं शुभं ॥
गौरी शिवप्रिया देवी ०

[H. T. COLEBROOKE.]

1034.

2826b. Foll. 9 ; size 7 in. by 9 in. ; well
written, in Devanāgarī, by *Lālā Mahtāb Rāy* ;
fifteen lines in a page.

Three small *koṣhas* :

I. *Nānārthamañjarīkosha*, 76 *ślokas* ; beg. :

शिवः शुक्रः शिवः सूर्यः शिवः कामः शिवो वसुः ।
शिवा गौरी शिवा क्रोष्टी शिवं शुभं शिवं शुभं ॥
गौरी शिवप्रिया देवी गौरी गोरोचना मता ।
गौरी कन्याप्रसूता स्त्री गौरी शुद्धोभयान्वया ॥ ०

It ends fol. 5a :

गंधर्वो जातिभेदः स्यात् गंधर्वश्च तुरंगमः ।
गंधर्वं च स्मृतं गीतं गंधर्वो देवपुंगवः ॥
इति कोषप्रधानं सा नानार्थमंजरी मया ।
कुक्कुरेपि सत्कार्यं भाव्यया हृदयस्थया ॥
इति नानार्थमंजरीकोषः समाप्तः ।

II. *Nakshatrakosha*, an enumeration of dei-
ties and *nakshatras*, in 26 *ślokas* beg. :

अश्विनी तुरगो वाजी तुरंगश्च तुरंगमः ।
घोटको ऽश्वो ह्यवाहो यजुः (I. ययुः) सभिर्निगद्यते ॥
यमो ऽंतकः कृतांतश्च याम्यः प्रेतपतिः स्मृतः ।
भरणी पालनादीशो मांसादाधिपतिस्तथा ॥

It ends fol. 8a :

इति नक्षत्रकोषो ऽयं व्यलिखे परया मुदा ।

यदभ्यासप्रसादेन कवयः स्युर्जनाः स्फुटं ॥

III. *Śādisabdānām ślokaḥ*. The first ten
ślokas of the treatise noticed under part I.
of the preceding MS. ; rather incorrect.
Beg. : श्रेयः शर्मेणि शातशात ०

[SIR C. WILKINS.]

1035.

2544b. Foll. 46 ; size 10 in. by 4 in. ; fairly
written, in Devanāgarī, about A.D. 1550 ; thir-
teen lines in a page.

Śrutasābdasamuccaya, or *Śrutiśabdārthanī-
ghaṇṭu*, a homonymous glossary of (supposed)
Vedic words in sixteen *vargas*, by *Someśvara*,
pupil of *Yogeśvara*.

It begins :

उक्कानुक्कदुरुक्कार्यशब्दानामनुशासनं ।
निघंटुज्ञानकोषेभ्यः प्रवक्ष्यामः समासतः ॥ १ ॥
वैदिकव्यवहारेण नामलिङ्गप्रमाणतः ।
अर्थप्रकाशदीपाभप्रभाप्रत्ययवेदनं ॥ २ ॥
राजा शशिन्यहीद्रे स्यात् पार्थिवे कृष्णवर्त्मनि ।
गुरौ कृष्णे ऋग्वेरे कालश्रेये मधार्वापि ॥ ३ ॥
आत्मन्यात्मसमे ह्यात्म त्राये ऽन्ने पंडिते ऽभिके ।
मंडूके मन्मथे धूके सिंहे हंसे चलोत्तरे ॥ ४ ॥
स्तोमो ऽध्वरे परेशाने विधिवेदांतयोः स्तरे ।
वाङ्मये प्रेम्णि सच्छीले योगे संभरत्नयोः ॥ ५ ॥
आयुः कूर्मे द्वादशानां समाहारे ऽर्कचंद्रयोः ।
मंडले महसि श्रेष्ठे मंथुसंस्थानयोरपि ॥ ६ ॥
शलभे संमते शंभु देहे दैवात्मनोरपि ।
प्रणामे परिसंख्यायामातिथेयवृषे शिवे ॥ ७ ॥
मद्यं तक्रे घृते क्षीरे दधिन्यामेक्षुजे (० मिक्षुजे) रसे ।
परिसृष्टारनाले स्यात् ताम्रगव्ये ऽमृते रसे ॥ ८ ॥
नालिकेरिजले सर्वमादके वस्तुनि स्मृतं । ॥ ९ ॥
क्षौद्रे खार्जूरकद्राख्या (२० के द्राक्षा) मधुरद्रव्यवारिणि
सर्वीषेयसे क्षार्थे सौरभे ऽहंकृती कलौ ।
क्रोधे प्रमोदे कामे च संप्रभे रतिहावयोः ॥ १० ॥ ०

Chapter 1 (*varishtho vargaḥ*), consisting of 114 *śloka*s, ends fol. 4b. The next chapters are named from the first word explained. 2. *rañjanādir vargaḥ* (108 *śl.*), ends fol. 8.—3. *lo-kādi* (104 *śl.*), fol. 11b.—4. *āmnāyādi* (116 *śl.*), fol. 14b.—5. *ūrjādi* (113 *śl.*), fol. 17b.—6. *ākṛiti-samjñako v.* (83 *śl.*), fol. 20.—7. *śayādiḥ* (83 *śl.*), fol. 22b; ch. 8-15 contain the meanings (many of them of a most extraordinary kind) of the various vowels and consonants, the latter in combination with each of the vowels:—8. *kādi* (66 *śl.*), fol. 24b.—9. *cādi* (75 *śl.*), fol. 27.—10. *ṭādi* (72 *śl.*), fol. 29.—11. *tādi* (73 *śl.*), fol. 31b.—12. *pādi* (78 *śl.*), fol. 34.—13. *adbhuto vargaḥ* (containing the vowels 155, *śl.*), fol. 38b.—

इमे खरा अनन्तार्थीः समासात् कथिता इह ।

बुधबुद्धिचिलासाय सर्वकोषविलोडनात् ॥

14. *yādi* (63 *śl.*), fol. 40.—15. *sādi* (121 *śl.*), fol. 44.—16. *kāmādi* (80 *śl.*).

This chapter begins :

कामः कमलिनीतंतौ कामः कामाश्रितश्रियां ।

कामः संततिवर्गे स्यात् कामः कमलकूपयोः ॥ १ ॥

कमः (!) परमसंसिद्धोः कामः कीर्तिप्रिये जने ।

कामः (:) सर्वाभिलाषे स्यात् कामः कंकणपत्रयोः ॥ २ ॥

कामो विभूषणे रम्ये कामो वामाभिरामयोः ।

कामः किंजल्कबहुले कामः सामसरस्वतोः ॥ ३ ॥ ०

It ends :

सर्वशब्दनिधानाम्यकोषकोटिनिर्देशनात् ।

विलोड्य शब्दवार्धभोनिर्मितो ऽयमुपक्रमः ॥ ८० ॥

श्रीयोगेश्वराचार्यस्य शिष्येण मुनिनामुना ।

सोमेश्वरेण व्यरचि श्रुतशब्दसमुच्चयः ॥ ८१ ॥

मंत्रतंत्रोभयास्त्रायसमासातविनिश्चयः ।

निघंटुरर्थसंभूतिश्रुतिशब्दैकवेदकः ॥ ८२ ॥

सोमेश्वरेण सिद्धार्थस्वात्मात्मकृतिसिद्धये ।

प्रायः स लौकिकज्ञो ऽपि बुधमानसदीपनः ॥ ८३ ॥

इति श्रीश्रुतिशब्दार्थमहनीयसमुच्चये ।

निघंटवभवद्वर्गः कामादिः षोडशः क्रमात् ॥ ८४ ॥ १५०८ ॥

[GAIKAWAR.]

1036.

3107. Foll. 40 (but meant to make up 20 leaves, and paged accordingly; one page of each leaf being left blank); size 12½ in. by 2 in.; fairly good, cursive, rather old Bengālī writing which has faded in places (the letter *r* being distinguished by a stroke drawn across the letter); 5-7 lines in a page.

Varnaprakāśa, collections of vocables, containing the same consonant, and of words of different spellings; compiled, by *Karṇapūra*, for *Rājādhara*, son of *Amaramānikya* of *Traipurī* (? i.e. Benares). Incomplete.

It begins (the numbers being supplied):

कलुषगृहतयोरसः* सुरारे

नखदमितादसृगालिकैतवेन ।

विनिहितमयमानयत्रपाङ्ग-

निखिलनवं नरकेशरी पुनातु ॥ १ ॥

साधारणमुधाभोगैर्विबुधैर्विबुधालयेः ।

पुरन्दरपुरीवान्या धन्यास्ति त्रैपुरी पुरी ॥ २ ॥

सोमसंतानसंभूतः पुरुहूत इवापरः ।

तस्याममरमाणिक्कनामाभूतपनायकः ॥ ३ ॥

कमलानन्दिनो जननकैरवक्लमकारिणः ।

सर्व एवाभवच्छूराः पौरा यस्य प्रतापतः ॥ ४ ॥

यदीयालापपीयूषं पिवन्तः सुखशालिनः ।

लेभिरे स्मनोभारं सर्वे सविधवर्तिनः ॥ ५ ॥

हिते रतः समस्तानां भूतानां भूतिभूषितः ।

तस्य राजाधरो नाम सूनुः स्यात्पुरिवाजनि ॥ ६ ॥

नानाविधगुरुग्रन्थविचारेण रसप्रदां ।

विबुधा यस्य सेवन्ते सभां सुरसभामिव ॥ ७ ॥

सर्वशास्त्रातिशूरेण कर्णपूरेण सूरिणा ।

अयं तस्यानुबन्धेन निबन्धः क्रियते मया ॥ ८ ॥

आनन्द[लोक marg.]विज्ञानामज्ञानां ज्ञानदायकः ।

कर्णपूरकवेः कस्मै कोष एष न रोचते ॥ ९ ॥

संदेहध्वानसंदोहच्छन्ने विज्ञानचक्षुषि ।

वर्णप्रकाशदीपेन लिपिकर्म प्रयुज्यतां ॥ १० ॥

* ? The MS. seems to read कसृष ०

पुराणयमकशेषान् कोषानेकोनविंशति ।
धातुवृत्तीरुणादिं च समाकृत्यायमुच्यते ॥ ११ ॥

जयजत्याकजीमूता जीवनं जवनं जवः ।
जिह्वगोजृम्भणं जम्भा जनको जननं जनः ॥
जन्म जनुर्जनुर्जन्यजायनं (!) जननी जनिः ।
जलं जुष्टं च जह्वालजिह्वालजम्भजम्भलाः ॥ ०

Fol. 3a: इति त्रिपुरपुरहूता(म)मरमाणिक्यदेवमहामात्यश्री-
कविकर्णपूरकृते वर्णप्रकाशे वर्गीयजकारादिप्रकरणं ॥ * ॥
राजीवं राजिलो राजा वृजिनं व्यञ्जनाजिरे । ०

Fol. 3b: इति वर्णप्रकाशे एकाक्षरान्तरवर्गीयजकारप्रकर-
णम् ॥ * ॥

सायुज्यमादि सायुज्यमुत्सर्जनविसर्जने । ०

Fol. 4a: इति द्वाक्षरान्तरजकारप्रकरणं ॥ * ॥
स्यान्महाराजनं हे स्मि महाराजतमित्यपि ।
इति वर्णप्रकाशे त्र्यक्षरान्तरवर्गीयजकारप्रकरणं ॥ * ॥
द्विजषड्जयशोभाजस्तनूजभुजभूभुजः । ०

Fol. 4b: इति ० जकारान्तप्रकरणं ॥ ० ॥

Then follow, treated in the same way, य (ends fol. 5b), ण (fol. 7a), न (fol. 9a), च (and च fol. 11a), श (fol. 13b); words with either श or च (ib.), श or स (fol. 14a), च (fol. 18a), स, incomplete.

It ends: इति वर्णप्रकाशे दन्त्यसकारादिप्रकरणं ॥ * ॥

द्विर्देत्ये साहसं स्वस्यः संस्था सारससीसके ।

स्रोतः स्रोतस्वती सस्तं साध्वसं सरसीसरः ।

संसारः सहसा सर्पिः स्रसा संसरणं ससः ॥

समञ्जसं समस्या च सं-

[?]

1037.

1334e. Foll. 33b-37 of vol.; size 12 in. by 9 in.; clear Bengālī handwriting; sixteen lines in a page; European paper (watermark 1802).

Dvirūpakosha, a vocabulary of words spelled in two different ways, here ascribed to *Puru-shottamadeva*.

It begins:

भवेदाषाढ आशाढो विषुवद्विषुवं च तत् ।

मातुःस्वसा मातुःध्वसा कषायां कथिता कशा ॥

शस्वरं सस्वरं प्रोक्तं कुशलं कुशलं तथा ।

वासवो वाशवो ऽपि स्याद्वशिष्ठस्तु वसिष्ठकः ॥

It ends:

दवालश्च तथा तत्र दलो ऽपि विहितो मरा (!) ।

क्रौञ्चापि च तथा क्रौञ्चस्तथा च प्रतिपद्यते ॥

हलन्तो गीयते कश्चिददन्तो ऽपि च गीयते ।

दुर्लभो ग्रन्थतो लोके धातुवीजप्रमाणतः ॥

इति पुरुषोत्तमदेवविरचितो द्विरूपकोषः समाप्तः ॥

This is the second of the two treatises of this kind printed in the *Dvādaśakośasamgraha* (Ben. 1865), where, however, not this one, but the other (see next MS.), is ascribed to *Puru-shottama*.

For other MSS. in which however the author's name is not given, see Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 449, 450.

This MS. differs very considerably from the printed text, especially in the latter part.

[H. T. COLEBROOKE.]

1038.

1334a. Foll. 3; size 12 in. by 9 in.; Ben-gālī character; 12-14 lines in a page.

Śabdabhedaparakāśa, another vocabulary of the same kind. It agrees pretty closely with the first part of the first supplement to *Maheśvara's Viśvaparakāśa*.

It begins:

प्रबोधमाधातुमशाब्दिकानां

कृपामुपेत्यापि सतां कवीनाम् ।

कृतो मया रूपमवाप्य शब्दभेद-

प्रकाशो ऽखिलवाङ्मयायैः ॥

विद्यादगारमागारमपगामापगामपि ।

अरातिमारातिमयो अम आमः प्रकीर्तितः ॥ ०

It ends:

शफे खुरं कवर्गीयं छकारश्च छुरप्रके ।

नापितस्योपकरणे कषसंयोग इष्यते ॥

जामाता चैव यामाता जोषा योषा च कीर्तिता ।

अव्ययानव्ययो दोषाशब्दो राज्ञी प्रचक्ष्यते ॥

इति शब्दभेदप्रकाशः ॥

शाके ऽग्निदीर्घास्यघडेकमाने
पुस्तं स्वपाठाय लिखेत् यत्नात् ।
नत्वा महादेवपादारविन्दं
कोपि द्विजः शब्दभेदप्रकाशं ॥

This date depends on the meaning of *dīr-ghāsyā* (? *Gaṇeśa*, or elephant). It cannot, however, be the date of the present MS., as the paper bears the watermark 1802.

In the *Dvādaśakośasaṃgraha* this treatise is ascribed to *Purushottamadeva*, as it also is in a MS. described in Rāj. Mitra's Notices, vi., p. 298; whilst in another, ib. i., p. 118, the author's name is not given. In Dr. Burnell's Classif. Index to the Tanjore MSS., p. 51, the same, or a similar, tract is assigned to *Śrīharsha* (the author of the *Naishadhīya*). In the Benares print it consists of 56 *ślokas*, the last 13 of which are wanting in the present MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

1039.

1475e. Foll. 7; size 15½ in. by 5½ in.; fairly good, modern Bengālī handwriting; 8-12 lines in a page.

I. Foll. 1-6b. *Varṇadeśanā*, or *Deśanā*; a third collection of differently spelled words, likewise ascribed to *Purushottamadeva*.

It begins:

पुरुषोत्तमदेवस्य देशनेयं निश्च्युता ।
वर्षेविष्वनाशाय नृपाज्ञेव गरीयसी ॥

अत्र हि प्रयोगे ष्वहुदृष्टानां श्रुतिसाधारण्यमात्रेण
गृह्यतां खुरक्षुरादाँ खकारक्षकारयोः । शिंहाशिङ्गा-
णकादौ हकारषकारयोः । ययातिजोषादौ यकारजका-
रयोः । वेनपूर्वाह्लादौ वकारनकारयोः । वेदनावन्दनादौ
ओष्ठयदन्तौष्ठयवकारयोः । केशवेषादौ शकारषकारयोः ।
धूसरोषरादौ सकारषकारयोः । तथा गौडादिलिपिसा-
धारणाद् ह्रियडीरगुडाकेशादौ हकारडकारयोः भ्रान्तय
उपजायन्ते । अतस्तद्विवेचनाय क्वचिद्वातुपारायणे धातुवृ-

त्तिपूजादिषु प्रयत्नलिखनेन प्रसिद्धोपदेशेन धातुप्रत्ययोणा-
दिव्याख्यालिखनेन क्वचिदामवचनेन श्लोकादिदर्शनेन वर्ण-
देशनेयमारभ्यते । *

II. Foll. 6b-7b. A kind of supplement to the above treatise, containing words collected on the same principle.

It begins: दिव । दिष् । दुहण । दुघण । दुहित ॥
विरिञ्च । विरिञ्चि ॥ नरायण । नारायण ॥ सूर । शूर ॥
शस्त्ररः । सस्त्रर ॥ The concluding pairs of words are: पाककृष्ण । कृष्णपाक ॥ फलकृष्ण ।
कृष्णफल ॥ फलपाक । पाकफल ॥

The margin of the last page has the title *Varṇadeśa*. [H. T. COLEBROOKE.]

1040.

1511c. Foll. 25 (128b-52 of vol.); size 11½ in. by 9 in.; large Devanāgarī writing (watermark of paper 1801); very incorrect and apparently copied from the preceding (or some other Bengālī) MS.; ten lines in a page.

Varṇadeśanā, followed (on the last three leaves) by the same supplement, here called *Akṣharā- (vali)* on the margin. [H. T. COLEBROOKE.]

1041.

1334b. Foll. 18 (foll. 4-21a of vol.); size 12 in. by 9 in.; large, clear Bengālī handwriting; fourteen lines in a page; European paper (watermark 1802).

Dvirūpa-dhvanisaṃgraha, another vocabulary of words of different spelling, by *Bharatasena*, son of *Gaurāṅgamallika*.

The work consists of some 275 *ślokas*.

It begins:

नत्वा गौरीं गिरिशं च गौराङ्गमङ्गिकात्मजः ।
करोति भरतो वैद्यो द्विरूपध्वनिसंग्रहं * ॥

* In the Oxford MS. the first *śloka* runs thus:

पुनस्तस्मै द्विरूपाख्यं कोषं लिखितमारभे ।
भारतं भारते नत्वा गौरीशङ्करमादरात् ॥

द्विरूपा बहुरूपाः स्युर्ध्वनयो ये ज्यशब्दतः ।
 क्रियन्तस्ते ऽपि वक्तव्याः सतामिह नियोगतः ॥
 ईश्वरी स्यादीश्वरा च काली काला च कालिका ।
 चण्डिश्वरी च चण्डा च चण्डिकाश्चापि सञ्चिका ॥

It ends :

अवगाहो वगाहश्च विश्रामो विश्रामो भवेत् ।
 शर्वः सर्वश्च शम्भौ तु तत्र हारो हरे भवेत् ॥
 द्विरूपाः कतिचित् शब्दाः प्रसिद्धाः कथिता मया ।
 अपरे बहवो ज्ञेयाः प्रयोगेण मनोविणां ॥
 हरिहरखानकुलाञ्जल्युमणैर्गौराङ्गमल्लिकाञ्जातः ।
 भरतो द्विरूपकोषं चक्रे विदुषां (वि)नियोगेन ॥

इति श्रीभरतसेनकृतो द्विरूपकोषं चक्रे ध्वनिसंग्रहः
 समाप्तः ॥ ० ॥

For a fragment (61 śloka) of this work see
 Aufrecht, Cat. Bodl., no. 447.

[H. T. COLEBROOKE.]

1042.

1475a. Foll. 3; size 13¼ in. by 3¼ in.;
 careless, modern Bengālī handwriting; six lines
 in a page.

Ekāksharakośa, a homonymous vocabulary
 of syllabic signs or monosyllables used as words,
 by *Purushottamadeva*.

It begins : अथैकाक्षरकोषः ॥

अकारो वासुदेवः स्यादाकारश्च पितामहः ।
 इकारः कथ्यते कामो लक्ष्मीरीकार उच्यते ॥
 उकारः शङ्करः प्रोक्त उकारश्चो ऽपि रक्षणे ।
 चुकारो देवमाता स्यादृकारः स्वर्ग उच्यते ॥
 लकारो देवधेनूनां माता सङ्गिर्निगद्यते ।
 लकारो देवमाता स्यात् लृकारो दनुजप्रसूः ॥
 कः प्रजापतिरुद्दिष्टः को वायुरिति शब्दितः ।
 क आत्मा च समाख्यातः प्रकाशे क उदाहृतः ॥
 कं शिरो जलमाख्यातं कं सुखे ऽपि प्रकीर्तितं ।

A lithographed edition, differing considerably
 from this MS., is contained in the *Dvādaśa-
 kośa-saṃgraha* (Ben. 1865). For other MSS.

see Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 431, 432; Cat.
 of Trinity Coll. MSS., p. 18; Rāj. Mitra,
 Notices, ii., p. 337 (cf. viii., p. 101).

[H. T. COLEBROOKE.]

1043.

2841b. Foll. 2; size 8½ in. by 6 in.;
 European paper (watermark, Gior. Magnani);
 Telugu character; 13 or 14 lines in a page.

Ekāksharābhidhāna, another recension of the
 same work, here ascribed to *Vararuci*.

It begins : श्रीमदनंततीर्थकराय नमः ॥

अभिधानं प्रवक्ष्यामि नानाशब्दार्थविस्तरं ।
 शास्त्रं वाररुचं यत्तदेकाक्षरमुदाहृतं * ॥ १ ॥
 अकारो वासुदेवः स्यादाकारश्च पितामहः ।
 इकार उच्यते कामो लक्ष्मीरीकार उच्यते ॥ २ ॥
 उकारः शंकरः प्रोक्त उकारो विष्णुरुच्यते ।
 चुकारो देवमाता स्यादृकारो दनुजप्रसूः ॥ ३ ॥
 लकारो देवमाता स्यान्नवमाता च लृ स्मृता ।
 एकार उच्यते विष्णुरैकारश्च पितामहः ॥ ४ ॥
 ओकारो देवनिकर औकारः शास्त्रसंग्रहः ।
 ओ भवेत्परमं ब्रह्म ओः स्याच्चैव महेश्वरः ॥ ५ ॥
 कः प्रजापतिरुद्दिष्टः को वायुरिति कीर्तितः ।
 कश्चात्मा च समाख्यातः प्रकाशः क उदाहृतः ॥ ६ ॥
 कं शिरोऽवु समाख्यातं कं सुखे परिकीर्तितं ।
 पृथिवी कुः समाख्याता सोमे सूर्ये च कः स्मृतः ॥ ७ ॥
 हि हे संबोधने प्रोक्तः ह्रः क्षेत्रे राक्षसे मतः ।
 जिह्वामूलीयसंबुद्धौ ह्रमित्येवं प्र(च)क्षते ॥ ८ ॥
 उपध्मानीय शाब्दिकैश्च इति शब्दिको मतः ।
 एकाक्षरमिदं प्रोक्तमभिधानोत्तमं वृधैः ॥ ९ ॥

It ends : इत्येकाक्षराभिधानं समाप्तं ॥

In Burnell's Index of Tanjore MSS., p. 52,
 no. xlv., this tract is called *Aindranighaṇṭu*,
 and likewise ascribed to *Vararuci*. [MACK. COLL.]

* The Tanjore MS. of the *Aindranighaṇṭu* begins :

पूर्वं पदेनभुवा(!) प्रोक्तं श्रुत्वेन्द्रेण प्रकाशितं ।
 तदुधेभ्यो वररुचिः कृतवानैन्द्रनामकं ॥
 अकारो वासुदेवः स्यात् ०

1044.

1334c. Foll. 21b-25 of vol.; size 12 in. by 9 in.; large clear Bengālī handwriting; fourteen lines in a page; European paper (watermark 1802).

Ekavarṇnārthasamgraha, another vocabulary of monosyllables, by *Bharatasena*, son of *Gaurāṅgamallika*. It begins:

नमस्कृत्य शिवं वैद्यगौराङ्गमन्त्रिकात्मजः ।
भरतः कुरुते पद्यैरेकवर्णार्थसंग्रहं ॥
न हलः केवलस्यास्ति उच्चारणमिति स्वरैः ।
अन्तस्थैश्चैकता तस्य मताः ककादयो यथा ॥
अः श्रोतव्यं वर्तते ऽथो स्वल्पार्थप्रतिषेधयोः ।
अभावे ऽप्यनुकम्पायामनव्ययमुदीरितं ॥
आ ब्रह्मणश्चाव्ययं तु स्मृतौ वाक्ये समुच्चये ।
सीमायामपि कारुण्ये स्वल्पार्थभिविधिव्यपि ॥ ०

It ends:

ख्यातानामेकवर्णानामर्थानां कियतां कृतः ।
संग्रहो ऽयं परे त्वर्था ज्ञेयास्तन्वान्तरेक्षणात् ॥ ० ॥
लिखितं श्रीचन्द्रनारायणशर्मणः स्वाक्षरमिदं पुस्तकं च ॥
[H. T. COLEBROOKE.]

1045.

2544d. Foll. 1; size 10 in. by 4½ in.; written, in the Jaina type of Devanāgarī, about A.D. 1650; twenty lines in each page.

Ekāksharanāmālikā, or *Ekāksharanighaṇṭu*, a similar treatise consisting of 49 ślokas, by (*Sudhākalaśa*) a disciple of *Rājasekhara-sūri*.

It begins:

श्रीवर्धमानमानस्य सर्वातिशयसुन्दरं ।
एकाक्षरनाममालां कीर्तयामि यथाश्रुतं ॥ १ ॥
अः पुल्लिङ्गः शास्त्रेभारिष्यस्वल्पार्थे ऽव्ययः पुनः ।
विरंचावाश्च पुल्लिङ्ग आवाक्ये स्मरणे ऽव्ययः ॥ २ ॥
आः संतापे ऽव्ययः क्रुधामव्ययो ऽवधृती स्मृतौ ।
इः कामे पुल्लिङ्ग इवाव्ययः कोपोक्तिखेदयोः ॥ ३ ॥
ईः पश्यामव्ययस्त्री प्रत्यक्षे दुःखभावेन ।
प्रकोपे सन्निधौ चैव पुल्लिङ्ग उर्वध्वजे ॥ ४ ॥

रोषोक्तौ मंत्रणे ऽव्ययं उं त्वव्ययस्तथा ।
प्रश्ने चांगीकृतौ रोषे पुल्लिङ्ग ऊस्तु रक्षणे ॥ ५ ॥
ऊमव्ययः प्रकोपोक्तौ प्रश्ने चूर्देवमातरि ।
अव्यय च तु कुत्सायां वचने ऽपि तथैव च ॥ ६ ॥
चूर्ध्वजे दानवावायां लृश्च स्यादेवमातरि ।
लृवोराक्षां भवेदस्तु विष्णावैस्तु वृषध्वजे ॥ ७ ॥
ओरुर्ध्वलिंग आहूताव्ययः स्यादनंत औः ।
संबोधने चाव्यय औ परः ब्रह्मण्यमः शिवे ॥ ८ ॥
कः सूर्यवायुमित्राग्निब्रह्मात्मयमकेकिषु ।
प्रकाशवक्रयोश्चापि कं नीरसुखमूर्धसु ॥ ९ ॥
कुर्भूकुत्सितशब्देषु पापीयसि निवारणे ।
ईषदर्धे च किंशब्दः कुत्सने क्षेपप्रश्रयोः ॥ १० ॥ ०

It ends:

राक्षसे क्षस्तथा क्षेत्रे शब्दाये त्वक्षरादयः ।
स्वरांता व्यंजनांताश्च ज्ञेया ग्रंथांतरास्तु ते ॥ ४९ ॥
मलधारिण्यब्धर्तुः सूरिश्चोराजशेखरस्य गुरोः ।
शिष्यः सुधाकलश इत्येकाक्षर[नाम marg.]मालिका-
इत्येकाक्षरनिघंटुः समाप्तः ॥ [मतनोत् ॥ ५० ॥

For a different treatise of the same title, by *Viśvaśambhu*, see Rāj. Mitra, Notices, viii., p. 101.
[GAIKAWAR.]

1046.

1511b. Foll. 15 (114b-128b of vol.); size 11½ in. by 9 in.; Devanāgarī character; ten lines in a page; European paper (watermark 1801).

Vārṇābhidhāna, a similar treatise, by *Śrī-Nandanabhāṭṭa*.

The MS. begins:

ओकारं वज्रुलं तारं रामश्च हंसकारणं ।
मंत्राद्यः प्रणवः सत्यं विन्दुशक्तिस्तिदैवतं ॥
सर्वजीवोत्पादकं च पंचदेवं भुवं त्रिकं ।
सावित्री त्रिशिषं ब्रह्म त्रिगुणं गुणजीवकं ॥
आदिवीजं देवसारं देववोजमतः परं ।
पंचरश्मित्रिकूटं च त्रितारं भवनाशकृतं ॥
गायत्री वीजपंचाशी मंत्रविद्या प्रभुः प्रभुः ।
अक्षरं मातृकणीश्च नादिवाहतमोक्षदौ ॥

अः श्रीकंठः सुरेन्द्रश्च ललाटं चैकमातृकः ।
 पूर्योदरी सृष्टिमेधौ सारस्वतप्रियंवदः ॥
 महाब्राह्मी वासुदेवो धनेशः केशवो मृतः ।
 कीर्तिनिवृत्तिर्वागीशो नरकारिहरो मरुत् ॥ ०

[H. T. COLEBROOKE.]

1047.

2544c. Foll. 4; size 8½ in. by 4¼ in.; fairly good Devanāgarī writing; 9-14 lines in a page.

Mātrikānighaṇṭa, another homonymous vocabulary of monosyllables, by *Mahidāsa* (i.e. *Mahidhara*). It begins :

श्रीनृसिंहं गणेशानं भारतीमीश्वरं शिवं ।
 नत्वा वक्ष्ये मात्रिकाया निघंटं बालबुद्धये ॥ १ ॥
 ध्रुवस्तारस्त्रिवृद्धवदेदादिस्तारकोऽव्ययः ।
 प्रणवश्च त्रिमात्रोऽपि अकारो ज्योतिरादिमः ॥ २ ॥
 श्रीकंठः केशवांकस्यो निवृत्तिश्च खरादिकः ।
 अकारो मात्रिकाद्यश्च वात इत्यपि कीर्तितः ॥ ३ ॥
 नारायणस्तथान्तो मुखवृत्तौ गुरुस्तथा ।
 विष्णुशैया (I. शय्या) तथा शेषो दोषे अकार एव च ॥ ४ ॥
 माधवसूक्तसंज्ञश्च विद्यादक्षिणलोचनं ।
 गंधर्वः पांचजन्यश्च इकारश्च मुखांकुरः ॥ ५ ॥
 गोविंदश्च त्रिमूर्तीशः शान्तिः स्याद्वामलोचनं ।
 नृसिंहास्त्रं तथा माया ईकारोऽपि सुरेश्वरः ॥ ६ ॥ ०

The consonantal *aksharas* begin *sl.* 19 :

क्रोधीशो धातृसंज्ञश्च चक्री सृष्टिः करादिगः ।
 वर्गादिगो यादवेशः ककारः कामगः स्मृतः ॥

It ends :

संवर्तको नृसिंहश्च हृदयान्मुखसंस्थितः ।
 अनन्ता परमात्मा च वज्रकार्योत्तमः शुकः ॥
 अथ कादिमते प्रोक्ता शंकरेण शिवां प्रति ।
 अकारादिशृङ्गारांतवर्णसंज्ञाः क्रमाद् भुवे ॥
 अ आ इ ई उ ऊ च्चु च्चु
 वातो मरुच्चाग्निवह्नी धरा ह्मा जलवारिणी ।
 लृ लृ ए ऐ ओ औ अं अः
 विभुः खं च चरभुची भूर्वनं खं च शक्तिपुक् ॥ ० ॥ ० ॥
 श ष स ह ऋ ॠ
 वियत्पशेशश्च हृद् हंस इच्छायासाः क्रमात् स्मृताः ।
 "मातृकावर्णसंज्ञास्तु तां ज्ञात्वा चोद्धरेन्मनून् ॥

ग्रंथाननेकानालोक्य महीदासेन धीमता ।

मातृकाक्षरसंज्ञेयं बद्धा स्वपरबुद्धये ॥

इति मातृकानिघंटः ॥

Fol. 1a has the date Samvat 1832, written by a different hand. [GAIKAWAR.]

1048.

2816. Foll. 221; European paper, foolscap; excellent Devanāgarī writing.

The words of the *Bhūrīprayoga*, a dictionary by *Padmanābhādatta*, son of *Dāmodarabhaṭṭa*, arranged alphabetically, in two parts, for Wilkins, by *Lālā Mahtāb Rāy*.

For an analysis of the dictionary itself see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 435.

The homonymous portion is contained on 329, the synonymous on 112 pages.

The MS. ends: इति श्रीभारतांतरंगाद्यतत्त्वपरिपूर्णः श्रीमच्छास्त्रे विवर्त्तन् साहित्यनियोगात् श्रीलाला महता वरायेण दक्षिणदेशवासिना भूरिप्रयोगाख्यात् कोषादिदमेकार्थं हरचूडा-मणिसासरे भाद्रपदे मासि तृतीयायां तिथौ कलकत्ताभिधेयनगरे श्वरपूर्वपरपदक्रमैर्विचित्रितं शुभं भूयात् ॥

According to a note on the fly-leaf, 'the first part of this dictionary contains about 3730 words.' [SIR CH. WILKINS.]

1049.

153. Foll. 335; size 15½ in. by 10½ in.; good, modern Bengālī handwriting; 50-60 lines in a page.

Śabdāmuktāmahārṇava, a dictionary of Sanskrit words, arranged alphabetically; with a commentary. The compiler's name (? *Tārāmaṇi Śarman*) is not given.

The text begins :

अ अक्षयं अभावे अत्ये निषेधे कृपायां च अ पुं विष्णौ ॥ १ ॥
 अंशं पुं भागे क्वचित्कन्ये च ॥ २ ॥ अंशुकं पुं ज्ञातौ ॥ ३ ॥
 अंशलं त्रि बलवति ॥ ४ ॥ ०

The commentary begins :

अशब्दः स्यादभावे च स्वत्यार्थप्रतिषेधयोः ।

अनुकम्पायां च तथा वासुदेवे त्वनव्ययमिति मेदिनी ॥ १ ॥

अंशयति विभाजयति पचादित्वादच् ०

The last word of the text is ह्रीकु वाच्ये लज्जिते
पुं जतुनि चपुणि च ॥

Two leaves, inserted at the beginning of the volume, contain an index to the initial letters of the words. [H. T. COLEBROOKE.]

1050-1054.

2849-2853. Size 15 in. by 10 in.; modern Bengālī handwriting; 10-18 lines in a page.

Another copy of the same work in five volumes :

Vol. i., foll. 214, contains to the end of अ ; besides an index verborum to this portion on 16 leaves at the beginning.

Vol. ii., foll. 513, contains to the end of ख ; also the index verborum on 38 leaves.

Vol. iii., foll. 575, contains to the end of न.

Vol. iv., foll. 645, contains to the end of र.

Vol. v., 850, contains to the end of ह.

[H. T. COLEBROOKE.]

1055.

3159. Foll. 190; size 16 in. by 10½ in.; Bengālī character.

An alphabetical *index verborum* to the preceding volumes. [H. T. COLEBROOKE.]

1056.

3150. Foll. 118; size 16½ in. by 10½ in.; modern Bengālī handwriting; 12-15 lines in a page.

A portion of the same dictionary; comprising the first letter; with an index to the same portion, on 7 leaves, inserted at the beginning.

[H. T. COLEBROOKE.]

1057, 1058.

3148, 3149. Foll. 112 and 226 resp.; size 18½ in. by 11 in.; clearly written, in the Devanāgarī character; 20-28 lines in a page. European paper and style.

Śabdāmuktāmahārṇava, another Sanskrit dictionary with a commentary; compiled, for Colebrooke, by *Paṇḍit Tārāmaṇi*, son of *Jaya Rāmacandra*, and grandson of *Bhaṭṭa Gaṅgārāma*.

The words are arranged alphabetically; but so that the words beginning with the same letter are again arranged (though not quite strictly) according to the number of syllables, and alphabetically according to the last radical. The compilation is incomplete, these volumes only comprising the letters अ-त.

The commentary begins :

नसोपेन्द्रप्रमुख्यामरवरविसरश्रेणि कोटीरकोटि-

स्त्रिष्टस्यष्टेन्द्रनीलामलमणिमधुपद्मातसंज्ञातसंगम् ।

श्रीदेवीपादपद्मं नखमुखविसरत्नाति किञ्जल्कात-

भ्राजत्संवित्तुधाञ्छद्वन्द्वचयचितं मंगलं वः कृपयिष्ट ॥ १ ॥ ० ॥

तेनोर्वीपालमालालिमुकुटेन मनीषिणा ।

कुल्लुरुकसाहेबेन्द्रेण प्रार्थ्यमानः पुनः पुनः ॥ ६ ॥

पाणिन्यादिमुनीन्प्रणम्य पितरं श्रीरामचन्द्राभिधं

व्याडिं वामनमाधवादिर्चितग्रन्थानयालोका च ।

प्राच्यान्प्राच्यतरांस्तथाप्यभिनवाकोषांश्च काव्यान्यथं

ग्रन्थं सूरिसुखावहं वितनुते तारामणिः पण्डितः ॥ ७ ॥

etc. Eleven introductory *śloka*s.

The text begins :

आनन्दमात्रमनिशं रसिकान्नयनीं

दिष्टप्रदिष्टनियमानवमानयन्तीम् ।

अमुत्तमैर्नैवरसै रुचिरामनिघ्नां

सृष्टिं कवेर्विदधतीं गिरमानमानः ॥ १ ॥

सर्वोर्वीपाल ० २ ॥

ताराकुलसमुद्भूतस्तारामणिपदाभिधः ।

कुरुते कोषमतुलं शब्दमुक्तमहार्षिवम् ॥ ३ ॥

क्रमकुञ्चिकया हीनः कोषो ऽलं किञ्च कासते ।

क्रमकुञ्चिकयाहीनः कोषो ऽलं किञ्च कासते ॥ ४ ॥

अ अव्ययम् अभावे अल्पे निषेधे कृपायां च । अः पुं विष्णौ ०

At the beginning of the volume there are, besides, eight leaves, containing an alphabetical index written in the Bengālī character, of the words from अ to अर्द्धि, and references to page and line where they are explained.

[H. T. COLEBROOKE.]

1059-1064.

3169-3174. Foll. 1209; size 15 in. by 11 in.; European paper and style; Roman character.

A dictionary of Sanskrit proper nouns, occurring in the *epics* and *purāṇas*, with explanations and references to the passages where they occur; compiled by (or for) H. H. Wilson.

There are generally between four and seven entries in each page, pasted on thick paper.

Vol. i. (foll. 1-182), contains from *Abhaya* to *Dadhīca*.

Vol. ii. (foll. 183-398), contains from *Dadhīca* to *Īśvara*.

Vol. iii. (foll. 399-598), contains from *Jada* to *Mādhava*.

Vol. iv. (foll. 599-822), contains from *Mādhava* to *Rāma*.

Vol. v. (foll. 823-1006), contains from *Rāma* to *Śyenajit*.

Vol. vi. (foll. 1007-1209), contains from *Taḍaka* to *Yuyutsa*.

[H. H. WILSON.]

1065.

2857. Foll. 173; folio; size 12½ in. by 7½ in.; Bengālī character; European paper.

A *Prākṛit* and *Saṃskṛit* glossary, arranged alphabetically.

It consists mainly of the words occurring in *Hemācandra's Prākṛit* grammar, augmented by vocables drawn from *Piṅgala*, and seven *Jaina*

works, viz. *Kalpasiddhānta*, *Kshetrasamāsaṭīkā*, *Meghakumāracarita*, *Munipaticarita*, *Samgrahaṇīratna*, *Uttarādhyaṇasūtra*, *Karmagrantha*.

The first few words of each letter are written in Devanāgarī.

See R. Pischel, *De grammaticis Prācriticis*, p. 20, where this volume is described under the title of 'Lexicon Leydenianum.'

Cf. no. 944, above. [BIBL. LEYDENIANA.]

1066, 1067.

156, 157. Foll. 189 and 185 resp.; oblong folio; size 12½ in. by 9¼ in.; Devanāgarī character.

A Polyglot Vocabulary, prepared for Colebrooke. It consists of a list of Sanskrit words selected from the *Amarakosha*, with their equivalents, arranged in parallel columns, in thirteen modern Indian dialects, viz.

Vol. i., containing 1, *Saṃskṛita*; 2, *Mahārāṣṭrabhāṣā*; 3, *Gujarabhāṣā*; 4, *Karṇātakabhāṣā*; 5, *Tailāṅgabhāṣā* (Telugu); 6, *Dravīḍabhāṣā* (Tamil).

Vol. ii.: 1, *Saṃskṛita*; 2, *Kāśmīra*; 3, *Pañjāba - antargata - Jālandharabhāṣā* (Jallindhur); 4, *Madhyadeśabhāṣā* (Hindī); 5, *Parvatībhāṣā* (Highland dialect); 6, *Mithilābhāṣā*; 7, *Baṅgalābhāṣā*; 8, *Utkalābhāṣā* (Uriyā). [H. T. COLEBROOKE.]

1068.

155. Foll. 227; folio; size 12½ in. by 9½ in.

Another volume of comparative linguistic materials.

Foll. 1-152 contains the *Saṃskṛit* words with their equivalents in the *Kāśmīrabhāṣā* and *Madhyadeśabhāṣā*.

Foll. 153-227 contains the *Saṃskṛit* words with those in the *Pañjābī* dialect of *Jālandhara*

These seem to be the original lists from which the respective columns in the preceding volumes were derived. [H. T. COLEBROOKE.]

1069.

3110. Devanāgarī and English.

This volume contains a portion of Colebrooke's inedited lexicographic manuscript material.

- a) The manuscript copy of a portion of an alphabetical dictionary, Sanskrit-English, with reference to native authorities, from अ to अत्यन्त. The portion from अ to अय्य occurs twice, the first being a rough copy.
- b) Foll. 2. The same from ए to ऐषमस्तन.
- c) Foll. 5. Derivatives from कृ; viz. those in which कर is the first or last member of a compound.
- d) Foll. 4. Another copy of the beginning of the dictionary; as far as अग्निह.
- e) Fol. 1. Derivatives from भू.
- f) Foll. 16. A collection of compound verbal forms, made from some MS. of the *Mahābhārata* with reference to the page where they occur. The passages run from Book I. 1622 to 6226, and the reference to the pages from pp. 96 to 326, thus:

अभि तड सन्मुखताडने वज्रेणैद्रो भ्यताडयत् २६. १

[SIR E. COLEBROOKE.]

1070-1081.

3114-3125. Twelve stout folio volumes, containing Professor Wilson's lexicographic materials, generally written in half-margin and interleaved.

Vol. i. contains the words अंश to ओलडि (उन्धपणे).

Vol. ii. from कक to कूहा.

Vol. iii. from कृ to खोत्य.

Vol. iv. from ख्या to घा.

Vol. v. from डुङ्ग to कृ.

Vol. vi. from टकि to दृ.

Vol. vii. from धक्क to नृ.

Vol. viii. from पख to ब्रून्.

Vol. ix. from भख to झै.

Vol. x. from वकि to ब्री.

Vol. xi. from यख to शकि.

Vol. xii. from शंसु to जे.

From occasional entries these volumes appear to have been compiled between the years 1827 and 1830.

III. Prosody (Chandas).

1082.

1520c. Foll. 4, size 10½ in. by 4½ in.; fairly written, in Bengālī; 8 or 9 lines in a page.

Śrutabodha, a treatise on prosody, ascribed to *Kālidāsa*.

It consists of 41 stanzas, each of which is composed in the metre it describes.

The treatise has been frequently printed.

The MS. was copied by one *Gaṅgādhara*, for his own use, in Samvat 1732 (A.D. 1675).

[H. T. COLEBROOKE.]

1083.

2826a. Foll. 7; size 7 in. by 9 in.; well written, in Devanāgarī, by *Lālā Mahtāb Rāy*; fifteen lines in a page.

Śrutabodha.

[SIR C. WILKINS.]

1084.

434b. Foll. 6; size 11 in. by 5 in.; Bengālī character; European paper; 6-8 lines in a page.

The same treatise, copied for Colebrooke, by *Citrapatiśarman*.

[H. T. COLEBROOKE.]

1085.

2525e. Foll. 7; size 9½ in. by 5½ in.; in-different Devanāgarī writing of about A.D. 1750; nine lines in a page.

Another copy of the *Śrutabodha*, here preceded by three introductory verses on terminology not belonging to it. [GAIKAWAR.]

1086.

2106c. Foll. 6; size 9½ in. by 4½ in.; fairly written, in the Jaina type of Devanāgarī; fifteen lines in a page.

Śrutabodhavṛitti, a commentary on the *Śrutabodha*, by *Harshakīrti Upādhyāya*, pupil of *Candrakīrti Sūri*.

It begins :

श्रीमत्सारस्वतं धाम नन्वा सुत्वा च सद्गुरुं ।

टीकां श्रीश्रुतबोधस्य छंदसः क्रियते मया ॥

छंदसामिति । अहं श्रुतबोधं नाम छंदःशास्त्रं संप्रवक्ष्यामि कथयिष्यामि किंविशिष्टं अविस्तरं न विद्यते विस्तरं यस्मिन् स तं तत् किं येन श्रुतबोधमात्रेण सताप्रस्तारादिनैव छंदसां आ-यीनुष्टुपादीनां लक्षणं ह्रस्वगुरुलघुवर्णमात्रगणखरूपं बुध्यते ज्ञायते ॥ १ ॥

It ends :

श्रीमन्नागपुरीयपूर्वकतपागच्छां बुजाहस्कराः

शूरीन्द्राप्रभुचंद्रकीर्तिगुरवो विश्वत्रयीविश्रुताः ।

तत्पादांबुरुहप्रसादपटुगीः श्रीह(र्ष)कीर्त्याहयो-

पाध्यायः श्रुतबोधवृत्तिमकरोद्वालावबोधाय वै ॥ १ ॥

श्रीमन्नागपुरीसतपागच्छाधिराजः श्रीचंद्रकीर्तिशूरिशिष्यह-र्षकीर्त्यापाध्यायविरचिता श्रीश्रुतबोधछंददृष्टीका । संवत् १६६० श्रीगंगारवरे लीखीतं ॥

For commentaries on some Jaina treatises, by the same *Harshakīrti*, cf. *Rāj. Mitra*, Notices, ix, pp. 154, 157. For other commentaries on the *Śrutabodha*, viz. *Subodhinī* by *Manohara*, ib. iv., p. 297; *Bālavivekinī*, by *Tārācandra*, ib. v., p. 278; *Bālābodhinī*, by *Haṃsarāja*, ib. viii., p. 196. [GAIKAWAR.]

1087.

2531d. Foll. 9; size 8½ in. by 4½ in.; good Devanāgarī writing of about A.D. 1700; eleven lines in a page.

Vṛittaratnākara, a manual of prosody, in six chapters, by *Kedāra*, son of *Pabbeka* (or *Pabyeka*).

It begins :

मुखसंतानसिद्धयर्थं नन्वा ब्रह्माच्युताचिंतं ।

गौरीविनायकोपेतं शंकरं लोकशंकरं ॥ १ ॥

वेदार्थशैवशास्त्रज्ञः पद्मेको भूद् द्विजोत्तमः ।

तस्य पुत्रोऽस्ति केदारः शिवपादार्चने रतः ॥ २ ॥ ०

See Aufrecht, Cat. Bodl., no. 462.

[GAIKAWAR.]

1088.

2106d. Foll. 5; size 9½ in. by 4½ in.; fairly written (A.D. 1710), in Devanāgarī; thirteen lines in a page.

[The same work.

The name of the author's father is spelt *Parveka* in this and the next two MSS.

[GAIKAWAR.]

1089.

235b. Foll. 7; size 12½ in. by 4½ in.; in-different, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

The same work.

[H. T. COLEBROOKE.]

1090.

1446b. Foll. 6; size 11½ in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī (A.D. 1770); ten lines in a page.

Vṛittaratnākara. Not very correct.

[H. T. COLEBROOKE.]

1091.

235c. Foll. 21; size 12½ in. by 4½ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; eleven lines in a page.

Vṛittaratnākara setu, a commentary on *Kedāra's* work, composed, at Benares, in Samvat 1733 (A.D. 1676), by *Hari Bhāskara Śarman*, son of *Āyāji* (or *Āpāji* *) *Bhaṭṭa*, grandson of *Hari Bhaṭṭa*, and great-grandson of *Purushottama Bhaṭṭa*.

It begins : श्रीभास्करं नमस्कृते ॥

प्रस्फुरन्मधुपचुम्बितपद्मापंकजातजनिपंकजनीयं ।

बुध्यते किल जडापि च यस्मात्सारुणं तदिह धाम नमामः ॥

श्रीगुरुन् पितरौ चापि नत्वा भास्करश्मैत्रेया ।

वृत्तरत्नाकरे सेतुर्ध्यामन्ति विरच्यते ॥

ग्रंथारम्भे यमर्थमधिकृत्य प्रवर्तते तत्प्रयोजनमिति गौतमसू-
त्रोक्तेः सप्रयोजनं शिवप्रणामरूपं मंगलं निबध्नन् ग्रंथस्य संबंध-
योजने श्लोकत्रयेणाह । सुखसंतानेति ०

For the six concluding verses, giving an account of the author, see Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 127.

The colophon runs : इति श्रीमत्कश्यपान्वयसंभवा-
ग्निहोत्रिकुलतिलकायमानश्रीमदापाजिभट्टसूनुपराभिधानहुरि-
भास्करविरचितो वृत्तरत्नाकरसेतुः समाप्तिमगात् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1092.

1520d. Foll. 35; size 10 in. by 6 in.; legibly written, in Bengālī, about A.D. 1700; 5-13 lines in a page.

Vṛittaratnākara, with *Hari Bhāskara's* commentary.

A leaf or two are wanting at the end. The name of *Kedāra's* father is spelled *Pavyeka* in this MS.

* In this MS. the letters य and प are written alike throughout; in the next MS. the colophon is wanting. Weber, Cat. Berl., no. 810 writes the name *Āpājibhaṭṭa*; Aufrecht, Cat. Bodl., no. 466, *Āyājibhaṭṭa*; Rāj. Mitra, Not., ii. 127, *Āpoji Bhaṭṭa* (but *आपाजिभट्ट* in the text).

On the first and last leaves the title of the work is given, in Devanāgarī, as *Prastāvacintā-maṇi* and *Prastārac.* resp., by different hands; the mistake being probably due to the definition of the term *prastāra* in the last adhyāya.

[H. T. COLEBROOKE.]

1093.

2340. Foll. 40; size 10 in. by 6½ in.; good, modern Devanāgarī writing; fourteen lines in a page.

Vṛittaratnākara, with a commentary, entitled *Bhāvārthadīpikā*, by *Janārdana Vibudha*.

The commentary begins :

नत्वा विनायकं देवमनंतं च गुरुं तथा ।

प्रीत्यर्थं कृष्णदेवस्य छंदोवृत्तिं करोम्यहं ॥

The work has been printed at Bombay (1864). Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 465.

[GAIKAWAR.]

1094.

56a. Foll. 35; size 10 in. by 5 in.; small, clear Devanāgarī writing of 1753 A.D.; twenty lines in a page.

Vṛittaratnākara, with a commentary, composed, in 1545 A.D., by *Nārāyaṇa Bhaṭṭa* of *Kāśī*, son of *Bhaṭṭa Rāmeśvarasūri*. The genealogy is carried farther up to *Govinda*, *Āṅgadeva Bhaṭṭa*, and *Bhaṭṭa Nāgapāśa* (for which Aufrecht, Cat. Bodl., no. 467, reads *Nāganābha*).

The commentary begins :

नत्वा गणेशं वाग्देवीं पिंगलं मातरं गुरुं ।

अन्यानपि च भाष्यादिकर्तृछंदोविशारदान् ॥ १ ॥

श्रीभट्टरामेश्वरसूरिसूनुर्नारायणः स्वामनुरुध्य बुद्धिं ।

संक्षेपवृत्त्या विवृतिं सुवृत्तरत्नाकरे व्यक्ततया तनोति ॥ २ ॥

It ends :

भट्टः श्रीनागपाशात् समजनि विबुधश्चांगदेवाख्यभट्टः

प्रासोष्टासौ त(नू)जं रघुपतिनिरतं भट्टगोविंदसंज्ञं ।

विश्वामित्रान्ववायांबुधि विधुरधिकं वर्धते तत्तनूजो

विद्याभौ लम्पारः प्रथितपृथुयशाः भट्टरामेश्वरीख्यः ॥ १॥

नारायणेन सुधिया काश्यां निवसता सता ।
वृत्तरत्नाकरे टीका तद्भुवा रचितां चिता ॥ २ ॥

ग्रंथे ऽस्मिन्गुणगणवत्त्वमुच्यते चेत्
स्वं कार्यं गुणगणवत्त्वमन्यते कः ।
तत्संतः शिरसि कृतांजलिस्तु याचे
शोधं तत्सदसदिहोदितं मया यत् ॥ ३ ॥

याति विक्रमशके द्विषष्टभू-
संमिमे १६०२ सितगकार्त्तिकरुद्रे ।
ग्रंथपूर्तिसुकृतं किल कुर्मो
रामचंद्रपदपूजपुष्पं ॥ ४ ॥

इति श्रीमद्विद्वन्मुकुटमाणिक्यश्रीमद्भट्टरामेश्वरसूरिसूनुनाराय-
णभट्टविरचितायां वृत्तरत्नाकराख्यायां प्रस्ताराद्यध्यायं षष्ठः ॥ ०

राधाकृष्णेन लिखिता वृत्तरत्नाकरस्य वै ।
टीका काशीपुरे गंगाश्रीविश्वेश्वरसन्निधौ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1095.

1555b. Foll. 43; size 11 in. by 5 in.; legibly written, in Devanāgarī, 1777 A.D.; 12-14 lines in a page.

Vṛittaratnākarādarśa, a commentary on *Ke-dāra's* prosody, composed, in A.D. 1740, by *Divākara*, son of *Mahādeva Bhaṭṭa*, and grandson of *Bhāradvāja Bālakrishṇa Bhaṭṭa*.

It begins:

प्रातर्भूमिरुहान्विभज्य पृथिवीं प्राप्तांस्तु परीक्षिका
रत्नानां निचयध्रमेण परितश्चिन्तति यास्ववेदा ।
कांतानां कुचमंडलेषु पतिता वाल्मीकिरूपं गताम्
ताभिः पृष्ठतराश्च ते श्रमकराः सौराः कराः पांतु मां ॥ १ ॥

रामधामकमनीयमपूर्वं स्नानदानमखसन्मुखपूर्वं ।
सेवितं पितृमुखैर्मम पूर्वं तन्ममास्तु हृदये मतिपूर्वं ॥ २ ॥

नत्वा भट्टान् गुरुंश्चापि मातरं पितरं परं ।
आलोच्य सुधुनेत्रः सन् कौमुदीं वृत्तकौमुदीं ॥ ३ ॥

वृत्तरत्नाकरादर्शमुदाहरणनिर्मलं ।
संपश्यति च ये काव्यं मुदा पश्यंतु ते जनाः ॥ ४ ॥

अथ तत्राशीर्नमस्क्रिया वस्तुनिर्देशो वापि तन्मुखमित्युक्त्वा-
न्मूलग्रंथकृद् ०

Besides his own (*mama kṛita*) *śrī-Sūryapra-stāva* fol. 12b, the author quotes : *Kavikalpalatā*, fol. 6; *Kālidāsa (Śrutibodha)*, fol. 5, 6, etc.; *Kāvyaapradīpa*, fol. 4b; *Gopāla*, fol. 24; *Chandogovinda*, fol. 7a; *Chandoviciti*, fol. 25; *Chandomañjarī*, fol. 22b; (*Gaṅgādāsa's* ch.), fol. 29; (*Śvetāmbara's*) *Chandomātāṅga*, fol. 2b; *Chandomārtaṇḍa*, fol. 21, etc.; (*Śārṅgadharma's*) *Chandomālā*, fol. 20b; *Durghatāvṛitti*, fol. 6b; (*Lakshmīdhara's*) *Piṅgalatikā*, fol. 3; *Vāṇībhūṣaṇa*, fol. 3b; (*Jagadguru's*) *Vṛittakaumudī*, fol. 20b; *Śambhu*, fol. 25; *Sarasvatīkaṇṭhābharaṇa*, fol. 6a; *Sāhityadarpaṇa*, fol. 4b; *Halāyudha*, fol. 2b.

It ends:

भारद्वाजकुले श्रुतिस्मृतिपटुः श्रीसूर्यभक्तस्तथा
स्यमाराधनतत्परो ऽपि च महादेवो भवतांकिः ।
तत्पुत्रेण दिवाकरेण रचिते श्रीवृत्तरत्नाकरा-
दर्शे भट्टमतानुसारिणि परं षष्ठः समाप्तिं गतः ॥ १ ॥

उक्ते नात्र मया स्वयं स्वरचितं यद्भट्टपादैः कृतं
कौमुद्यां गहनार्थकं तदुदितं स्पष्टं परब्रह्मे ।
ज्ञात्वा शेषमतं विशेषरचितं त्यक्त्वा परं तद्विद्या
तेन श्रीरविमंडलांतरगतो नारायणः प्रीयतां ॥ २ ॥

सज्जितो भूषितः सत्प्रसंगैर्मया वृत्तरत्नाकरादर्शे रविविधः ।
मंडितानां सदा पंडितानां स वै दर्शनेनाखिलं मंगलं संक्रि-
स्त्रियाभिमानमद्विभ्रममानसानां [यात् ॥ ३ ॥
साध्यो ऽपि वै मम गिरो विमता यदि स्युः ।

किं तावता मयि विलोचनपीतवुद्धेर्
दुग्धस्य कुंदधवलस्य विदूषणं स्यात् ॥ ४ ॥

पूर्णत्रिसप्तैकमिमे प्रवर्धे सत्कार्त्तिके मासि विशुद्धपक्षे ।
तार्तीयपूर्णे दिवसे सुपुण्ये ह्यादर्शे इत्थं घटितः समाप्तः ॥ ५ ॥

इति श्रीमद्भारद्वाजबालकृष्णभट्टात्मजमहादेवभट्टसूनुदिवा-
करकृतो वृत्तरत्नाकरादर्शः संपूर्णतामादीत् ॥ ० ॥

कीलकाब्दे सिते पक्षे ह्याषाढे भानुवासरे ।
वृत्तरत्नाकरादर्शमष्टम्यामुद्धवो (!) ऽलिखत् ॥

खलि श्रीमन्भूषणालिवाहनशके १६९९ कीलकनामसवत्सरे
आषाढशुक्लाष्टम्यां भानौ काश्यां पंचगंगाघटे दुग्धविनायकस-
न्निधौ वृत्तरत्नाकरस्येदं पुस्तकं गोदातीरवासिनोद्धवेन लिखितं ०

[H. T. COLEBROOKE.]

1096.

1847. Foll. 14; size 11½ in. by 5¼ in.; clear, modern Devanāgarī writing; 8-16 lines in a page.

Vṛittaratnākara, with a marginal gloss ending, on the last three pages, in an independent treatise on the subject matter of the last chapter, the combinations of metres.

The gloss begins: सुखं निर्विघ्नसमाभिजनं तस्य संतानं परंपरा ॥ १ ॥ वेदार्थाश्च शैवशास्त्राणि चेति द्वैतः शिवप्रतिपादकानि शास्त्राणि ॥ २ ॥

The supplementary treatise begins:

गलाभ्यां वाङ्मयं प्राप्तं शिवाभ्यामिव विष्टपम् ।

तद्वेदाः स्युर्मादिगणाः क्षित्याद्यादमूर्तयः (!) ॥ १ ॥

मस्तिगुरुर्मुखलश्च यकारो रो लघुमध्य इहांतगुरुः सः ।

तो त्यलघुः खलु मध्यगुरुर्जो भो मुखगुस्त्रिलघुश्च नकारः ॥ २ ॥

It ends: एवमन्यत्रापि ज्ञेयं । इति मात्रोद्दिष्टं ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

1097.

1367d. Foll. 28; size 9½ in. by 5½ in.; good, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page; European paper.

Vāṇībhūṣhaṇa, a treatise on prosody, in two *pariccheda*, by *Dāmodara*, of the *Dirghaghosha* family. It begins:

राजकुञ्जरराजकृत्तिविमलोदञ्चहुकूलावृत्ति-

भ्राजङ्गोगिफणामणिप्रविलसन्मुक्तामणिग्रामणि ।

पादाम्भोजभुजङ्गफूलकृत्तिरणन्मञ्जरिमञ्जुति

श्रेयो वः शिवशैलराजसुतयोर्देयादभिनं वपुः ॥ १ ॥

सन्तीह यद्यपि महाकविसंप्रणीत-

ग्रन्थास्तथापि मम वालिशताविलासः ।

संपूर्णेशारदविधावुदयं प्रपन्ने

किं नाम नाभ्युदयमञ्चति तारकापि ॥ २ ॥

अलसधियः प्राकृतमधि सुधियः केचिद्भवन्तीह ।

कृतिरेषा मम तेषामातनुतामीषदपि तोषं ॥ ३ ॥

दीर्घघोषकुलोद्भूतदामोदर इति श्रुतः ।

छन्दसां लक्षणं तेन सोदाहरणमुच्यते ॥ ४ ॥

The first *pariccheda* (*mātrāvṛittam*) ends fol. 11b.

It ends:

मात्रावृत्तिमिह प्रोक्तं चत्वारिंशत्तयाधिकं ।

वर्णत्रयोदशाधिकं वर्णवृत्तिमिहोदितं ॥

इति दामोदरविरचितं वाणीभूषणं समाप्तं ॥

Cf. Weber, Cat. Berl., no. 816.

[H. T. COLEBROOKE.]

1098.

2721b. Foll. 39; small 4to; size 8½ in. by 6½ in.; thick, modern Devanāgarī writing; fourteen lines in a page.

Vāṇībhūṣhaṇa. Rather incorrect.

The first 'ullāsa' ends fol. 17.

[MACK. COLL.]

1099.

584b. Foll. 26; size 11 in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī, in 1657 A.D.; eight, sometimes seven, lines in a page.

Chandomañjarī, a concise manual of prosody, by *Gaṇḍādāsa*, son of the physician *Gopālādāsa* and *Santoshā*.

It begins:

देवं प्रणम्य गोपालं वैद्यगोपालदासजः ।

संतोषातनयश्छंदो गंगादासस्तनोत्तदः ॥

The subject is treated in six chapters, (*stavaka*), viz.—1. *mukhabandha* (ends fol. 3b).—2. *samavṛitta* (fol. 21).—3. *ardhasamavṛitta* (fol. 22).—4. *vishamavṛitta* (fol. 23).—5. *mātrāvṛitta* (fol. 25).—6. *gadyavṛitta-stavaka*.

Colophon: इति श्रीकवीन्द्रगोपालदाससूनोः श्रीगंगादासस्य कृतिश्छंदोमंजरी समाप्ता ॥ संवत् १७३५ ॥ after which another hand has added: इदं पुस्तकं भारद्वाजदिकरेण संपादितं वाणाग्निहृयैकमित्रे वर्षे मलसूतग्रामे ॥

For a fuller notice of the treatise see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 468. Several editions of it have been published at Calcutta.

[H. T. COLEBROOKE.]

1100.

1715c. Foll. 22; size 9½ in. by 3½ in.; fairly written, in Devanāgarī, c. 1700 A.D.; nine lines in a page.

The same work.

Colophon : इति श्रीगोपाललीलावर्णने छंदोमंजरी गद्यलक्षणो नाम षष्ठः स्तवकः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

1101.

1491e. Foll. 34; size 16 in. by 5½ in.; fairly good, modern Bengālī handwriting; 14 or 15 lines in a full page.

Chandomañjarī, with a copious commentary (*ṭīkā*), by Jagannātha Sena, son of Jaṭādhara, both members of the medical profession, with the title of *Kavirāja*.

The commentary begins :

सुकृतिमनःकमलालिं त्रिभुवनमुकुटस्यलीन्दनीलमणिं ।
कमलाविद्युल्लतितकानवधनमिन्दानुजं (i.e. कृष्णं) वन्दे ॥

प्रमुदुषचितये भवन्तु लक्ष्मी-

कुचकुरुवकाश्रयिणो हरेर्लतानां ।

कनककमलकोरकोपकण्डा-

कुलमधुपावलि कोमलाः कटाक्षाः ॥

आराधितहरिचरणः कविराजश्रीजटाधरस्य सुतः ।

श्रीदेवकीप्रसूतः कविराजश्रीजगन्नाथः ॥

अन्नेवासिप्रणयात्तेषामशेषतोषाय (!) ।

छन्दोमञ्जरीटीकां कुरुते विदुषां च कुतुकाय ॥

असूयकानां गुरुनिन्दकानां

नोत्पत्स्यते यद्यपि कौतुकाय ।

तथापि नेयं हृदयानुशिष्ट-

व्युत्पत्स्ये किं नितरां भवित्री ॥

कोपमत्स्यकम्पिता छन्दोमञ्जरीति विचयाननरात्र्यैर्न सुन्दरी-
कृतायामेतस्यामेतादृशधियो मम प्रलपितमुदारबुद्धयः क्षन्तुमर्हन्ति॥
कविगङ्गादासो निर्विघ्नमेव प्रारिप्सितनिर्वोहार्यमिष्टदेवतामारा-
धयन्नेतं ग्रन्थमारभते । देवं प्रणम्येत्यादि ।

It ends : इति कविराजश्रीजगन्नाथसेनकृतायां छन्दो-
मञ्जरीटीकायां गद्यप्रभेदनाम षष्ठस्तवकविवरणं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1102.

1289. Foll. 46; size 13 in. by 5 in.; good Bengālī handwriting of c. 1750 A.D.; nine lines in a page.

Chandomañjarījīvana, another commentary on *Gaṅgādāsa's* manual, by *Candraśekhara*.

It begins :

वाणैर्न कमलामभितो दोर्भ्यामालिङ्गितो यो ऽसी ।

तं नारायणमादिं सुरतरुकल्पं सदा वन्दे ॥

छन्दसां मञ्जरी तन्नाभिधेया स्फुटभानुना ।

तस्याः किं जीवनं न स्याच्चन्द्रशेखरभारती ॥

अथ ग्रन्थकृद् विम्वविधाताय शिष्टाचारपरंपरापरिप्राप्तं
नमस्काररूपं मङ्गलं ग्रन्थारम्भे विद्वद्बहुसमयस्वर्गस्थानाय पित्रो-
र्नाम खनाम चानुष्टुप्पथ्यावक्रेणाह । देवमिति ।

The end of the 6th *stavaka* is followed (fol. 45a, l. 4) by a discussion on certain modifica-
tions of metres such as are detailed in the last
chapter of the *Vṛittaratnākara*.

It begins : अथ प्रस्ताराद्यष्टौ प्रत्ययानभिधातुं स्वेदेव-
तास्मरणरूपमङ्गलमाचरति । प्रेयसीभ्यामिति । येन महसा
ज्योतीरूपेण सप्रकाशेन नारायणेन प्रेयसीभ्यां श्रीवाग्देवता-
भ्यामिदं तन्मायया विभूतं जगत् भुवनं मोदितं हर्षितं तन्महः-
स्मरण अहं [प्र]स्तारस्य उपयोगिन उपकारका उद्दिष्टादयः
सप्रस्तारं च वदामि । इत्यन्वयः । °

It ends : एकाक्षरसमसंख्याया द्वौ भेदौ द्वयो वर्गः
चतुःसंख्याकः ॥ After this a more recent hand has
added : इति छन्दोमञ्जरीजीवने षष्ठः ॥

For three other commentaries on the *Chando-
mañjarī*, by *Dātārāma*, *Govardhanadāsa* and
Vaṃśīdhara, see Rāj. Mitra, Notices, vi., p. 130;
vii., pp. 246, 286. [H. T. COLEBROOKE.]

1103.

92a. Foll. 63; size 10 in. by 6 in.; fairly well written, in Devanāgarī; ten lines in a page.

Prastāracintāmaṇi, an exposition of the science
of prosody, mathematically developed in the
calculation of all its possible combinations,
composed, in A.D. 1630, by *Cintāmaṇi Jyotirvid*

of *Sivapura*, son of *Govinda jyotirvid*. It consists of a code of rules, in a variety of metres, accompanied by a prose commentary (*bhāṣhya*) by the author himself, and is divided into three chapters (*pariccheda*). It begins:

दंताग्रेणापि शैलप्रचयनिखनने यः पटुः शैशवे ऽपि
स्फूर्जद्विद्याप्रवाहं करटयुगम्बराननीरञ्जलेन ।
धत्ते मत्तेभराजाननमिह कलये केवलं विम्वर-
ल्लेहारं कार्यसिद्धौ प्रतिदिवसमहं सेवितं तं महद्भिः ॥ १ ॥

व्योम्नि प्रारम्भकातिप्रसरणविरतानेकतामिस्रपूरः
प्रातः प्रोद्गामभक्तिप्रचयमुनिकृतानेकपूजाप्रपञ्चः ।
दद्यात्स्यो ऽयं विवस्वानिह पदनिचयं काङ्क्षितार्थैकबद्धं
विद्वद्वादीन्द्रवञ्चश्रवणमुखकरं युक्तिमुक्ताफलेन ॥ २ ॥

समस्तविद्याकृतिनां वरिष्ठं गोविन्दतातं सुगुणैरिष्ठं ।
चिन्तामणिः संतनुते प्रणम्य प्रस्तारचिन्तामणिभाष्यमेतत् ॥ ३ ॥

अथ ग्रंथकृद्ग्रंथारम्भे कृतं मंगलं शिष्यशिष्यायै मालिनीछन्दसा
निबध्नाति ।

सकलविमलचञ्चलचरोकांयुजानि
स्वकरनिकरहारैर्द्योतयन् प्रातरुद्यन् ।

रमणरमणरामारामरामानुराग-

प्रकरमुखकरो ऽर्को मंगलं नस्तनोतु ॥ १ ॥

अर्कः सूर्यः नो ऽस्माकं मंगलं तनोतु । ०

Concerning himself, the author again remarks,
fol. 5a :

अथ स्वपितृवर्णनं कुर्वन् चिकीर्षितं शादूलविक्री[डि]तेन
प्रतिजानाते ।

गोविन्दः समभूत्क्षितौ क्षितिभृतां मान्यो बुधैः सेवितः

श्रीमत्याणिनिशास्त्रनिष्ठसुमतिः काव्याद्यलंकारवित् ।

श्रीमज्ज्योतिषिकाग्रगण्यगणनागण्यस्तदीयात्मजः

श्रीचिन्तामणिरपि सेवितनुते प्रस्तारचिन्तामणिं ॥ ४ ॥

गोविन्दः गोविन्दनामा ज्योतिर्वित् क्षितौ पृथिव्यां समभूत्
उत्पन्नो भूत् । किंलक्षणः । क्षितिभृतां राज्ञां कर्तृकर्मणोः
कृतोति कर्तारि षष्ठी तैर्मान्यः पूज्यः । पुनः किंलक्षणः । बुधैः
पंडितैः सेवितः । पुनः किंलक्षणः । श्रीमांश्चासौ पाणिनिश्च
तस्य शास्त्रं व्याकरणं तत्र निष्ठा अभिनिविष्टा सुमतिः सुष्ठु
शोभना मतिर्यस्य सः । व्याकरणाध्यापक इत्यर्थः । ० ॥

अथ च गोविन्दः श्रीकृष्णः क्षितौ पृथिव्यां समभूत् अवत-
तार । किंलक्षणः । क्षितिभृतां गोवर्धनादिपर्वतानां कर्तारि षष्ठी
तैर्मान्यः पूज्यः तद्द्वारकत्वात् । यद्वा । क्षितिभृतां युधिष्ठिरा-

दीनां राज्ञां मध्ये पूज्यः । पुनः किंलक्षणः । बुधैः देवैः सेवितः ।
किंलक्षणः । श्रीमंतौ अलंकारादिना शोभावंतौ पाणी हस्तौ
यस्य सः । तथा नितरां शास्त्रेषु सर्वशास्त्रेषु निष्ठा अभिनिविष्टा
सुमतिर्यस्य सः । ०

I. *Varṇaprastāra*, on metres regulated by syllables, ends fol. 25b.

II. *Mātrāprastāra*, on metres regulated by quantity, fol. 48a.

III. *Khaṇḍaprastāra*, on the application of music to the preceding two classes of metres. This chapter may deserve a careful examination as being on a difficult subject on which very little light has been thrown as yet. The present MS., being an uncommonly correct one, bids fair to be of considerable use in elucidating the subject of rhythm in Indian music.

This chapter begins : अथानयोर्वैष्णवावाप्रस्तारयोः
खंडप्रस्ताराख्यं तृतीयं परिच्छेदं विवक्षुरादौ प्रस्तारप्रसंगात्
संगीतविज्ञज्योतिर्विदभिमतौ स्वरांकप्रस्तारौ विवक्षुस्तावत्संगी-
तविदभिमतं प्रस्तारं वच्मोति प्रतिज्ञां पथ्यावक्रुद्धं दसा वर्णयति ।

छंदोज्ञानां मुदे यस्मात्प्रस्तारद्वितयं कृतं ।

मुदे संगीतविज्ञानां प्रस्तारमधुना ब्रुवे ॥ १ ॥

स्पष्टार्थं । अथ क्रमेण सप्तानां स्वराणां नामानुकीर्तनं कुर्वन्
मंगलादीनि मंगलमध्यानि ० निबध्नाति ।

भ्राजन्मंदारमालाकलितमुकुटयोत्पुल्लकीलालजाह्या

कूजलांचीकलापश्रुतिधरवरया मार्गतालादितालैः ।

भारत्या गीयमानः सरिगमपधनीत्यादिवीणास्वरैस्तैर्

दद्याद्देतुं दंतुं दस्तिभुवनभवनस्तंभभूतः सुखं नः ॥ २ ॥

The following authorities have been noticed :
Dikshita, fol. 55 ; *Piṅgalasūtra*, fol. 10b ; *Bha-
vānīmāhātmya* (of *Brahmavaivartapur.*), fol. 55a ;
Bharata, fol. 2b ; *Bhāmaha*, fol. 2a ; *Vṛttarat-
nākara*, fol. 10a, 12a ; *Saṃgītadarpaṇa*, fol. 12a ;
Saṃgītaratnākara, foll. 11b, 14a.

It ends : अथ ग्रंथसमाप्तिमिदं द्रव्याच्छंदसाह ।

प्रस्तारविस्तारविचित्रचित्रं प्रस्तारचिन्तामणिनामधेयं ।

दैवज्ञगोविन्दतनूद्भवो ऽयं चिन्तामणिग्रंथममुं व्यधत् ॥ २६ ॥

दैवज्ञो ज्योतिर्विद्यो गोविन्दस्तस्य तनूद्भवः ० इति शिवं ॥

अत्रोपपत्तिः सुगमा सुधीर्भिर्विज्ञास्यते ऽतो न मयोदितेयं ।
पेरंगितज्ञानफलं हि बुद्धेः प्रयोजनज्ञस्य न बालिज्ञस्य ॥ १ ॥
इदं सदुक्तं यदिवासदुक्तं मात्सर्यमत्सार्यं विचार्यमार्थैः ।
गृह्णाति दोषं पिप्पुनः सदुक्तौ रक्तं जलौकेव पयोधरे
[अपि ॥ २ ॥

श्रीगोविंदो जगत्सं जयति नृपतिभिः पूजितो ज्योतिषे ऽस्मिन्
साक्षादेवेति गर्गः प्रवरबुधजनो मन्यते यं समग्रः ।
यद्वाणीकामधेनोः सुतवचनसुधां सादरं साधु पीत्वा
साक्षाद्वाक्सां क्षणेन क्षिपति बुधजनः किंत्वहो साधु
[माध्वी ॥ ३ ॥

तज्जो व्याकरणाद्येवस्य तरणे किं मारुतिज्योतिष-
क्षीरोदन्वति चक्रपाणिश्च यः श्रुते सुखैकात्म्यदे ।
सद्युक्तिव्रजमंदराट्टिमपिताच्छंदस्सुदध्यं बुधेः
सौधास्वादमयं पृथक् समकरोत्प्रस्तारचिंतामणिं ॥ ४ ॥
ध्यात्वा गाणपतं पदाज्युगलं बुद्ध्या विचार्य स्फुटं
छंदःशास्त्रमनंतभेदसहितं श्रीपिंगलाद्योदितं ।
शाके द्वीधुतिथीमिमे शिवपुरे दैवज्ञचिंतामणिश्च
भार्यं तोषकरं सतां स निरसात्प्रस्तारचिंतामणेः ॥ ५ ॥
इति श्रीमन्नोविंदज्योतिर्विद्वरतनूजचिंतामणिज्योतिर्विद्वर-
चित्ते प्रस्तारचिंतामणिभाष्ये छंदप्रस्ताराख्यस्तृतीयः परिच्छेदः ॥ ०
संवत् १७५१ शके १६१६ ज्येष्ठशुद्ध २ बुधे लिखापितं प्रस्तार-
चिंतामणिभाष्यं [fol. 1a, ज्योतिर्विन्माकंडेयपुत्र-] आत्माराम-
ज्योतिर्विद्विः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

1104.

1238a. Foll. 12; size 10 $\frac{3}{4}$ in. by 4 $\frac{1}{2}$ in.;
fairly written, in Devanāgarī, c. 1700 A.D.; nine
lines in a page.

Chandomālā, an elementary treatise on San-
skrit prosody, by *Śāraṅgadhara* (*Śārṅgadhara*)
Agnihotrin. Not very correct.

It begins :

श्रीशारंगधरेणाग्निहोत्रिणा नन्दका[न]ने ।
मुखबोधाय बालानां छंदोमाला विरच्यते ॥ १ ॥
प्रकुतानुपयोगित्वान्नष्टोद्दिष्टाद्युपेक्षितं ।
तत्रादौ व्यवहारार्थं सम्यक् संज्ञा विधीयते ॥ २ ॥
संयुक्ताद्यां विसर्गो च दीर्घो ऽनुस्वारवान्गुरुः ।
लघुरेककलो वर्यः पादान्तस्यो विभाषया ॥ ३ ॥

गुरुद्विमात्रे चक्रः स्यादृजुर्लघुरुदीरितः ।
ताटंकहारकेयूरनूपुराख्या गुरोः स्मृता ॥ ४ ॥
मेनुकाहलदंडेतिशरसंज्ञा (!) लघोः स्मृता ।
मयरसतजभणगणा इत्यष्टसंज्ञकाः ॥ ५ ॥ ०
आदौ सर्वगुरुं कृत्वा प्राप्ते सर्वलघुर्भवेत् ।
प्रस्तार एव कथितः सर्वलघुस्तरावधि ॥ १२ ॥
अथ मात्रावृत्तं ॥ आद्यनृतीयपादे द्वादशमात्रा भवन्तीह ।
द्वितुयैयोः पंचदशगाहूवृत्तं विज्ञानीयात् ॥ १ ॥ यथा ।
किं कस्मै कथय कस्य मनःप्रत्ययो भविता ।
रमयति गोपवधूटीकुंजकुरीरे परब्रह्म ॥

The *gāthāprakaraṇam* ends fol. 8. Then fol-
low *dohā*, *śorāṭṭhā*, *catushpadiḥ*, etc. इति वर्यवृत्तं
समाप्तं fol. 11b.

It ends :

श्रीशारङ्गधरेणाग्निहोत्रिणा (!) रचितामिमां ।
छंदोमालां सदा कंठे धारयंतु सदा जनाः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1105.

2917. Foll. 54; size 16 $\frac{1}{4}$ in. by 2 $\frac{1}{2}$ in.;
modern Nepalese Devanāgarī.

Chandoratnākara, a similar treatise, by an
unknown author.

Each page contains one line of text, with
parallel Tibetan transliteration (in red ink) and
translation. The writing is of an almost lapi-
dary character and difficult to read.

The MS. begins: छन्दरत्नाकरकारिकस्य नाम विहरति
स्म । अग्रस्कन्दद्र (?) छन्दरत्नाकरनाम ओं नमो वागीश्वराय
जिनाय मुनिसुताय परमज्योतिरात्मने अन्ननिशि मित्राणाम-
नर्दो[न suppl.] कृते नमः पद्यं चतुष्पदी तच्च वृत्तजातिप्र-
भेदतो द्विविधं अक्षरसंख्यं वृत्तं मात्रासंख्यं भवति जातिः ॥
ह्रस्वः खरो लघु लङ्गुः पदान्तेषु बहुलं गुरु ग्वकुः पूर्वः खर-
रहितव्यञ्जनश्च दीर्घपुत्तौ चैव ०

Samavrittāni, fol. 22; *ardhasamavrittāni*, fol.
26; *vishamavrittāni*, fol. 35b; *āryājātayah*, fol.
41; *vaitālīyājātayah*, fol. 43; *mātrāsamakajā-
tayah*, fol. 46; *varṇavrittāni*, fol. 50b.

It ends: तत्परमाश्च परमं जरातो विद्यां प्रसादयन्तु ॥
कृतिरियं कलिकलसर्वज्ञरत्नाकरशान्तिपादानां ॥

[B. H. HODGSON.]

1106.

1415a. Foll. 49; size 12½ in. by 4½ in.; legibly written, in Devanāgarī, in the latter part of the 16th century; fourteen lines in a page.

Vṛittoktiratna, a metrical paraphrase of *Piṅgala's* rules of Sanskrit prosody, by *Nārāyaṇa Bhaṭṭa Tārā*; with a commentary (*Parīkṣhā*), by the same author, in which the verses of the treatise are throughout interpreted in a double sense. Incomplete.

It begins :

शिवो नत्वा तयोः पुत्रौ स्मृत्वा ध्यात्वा गुरुनपि ।
निजवृत्तौक्तिरत्नार्थपरीक्षां विदधे ऽधुना ॥ १ ॥

अन्तर्गता यत्र हलायुधीया

वृत्तिः समस्तां विवृतिं समस्तां ।

दृष्ट्वा विपश्चिन्नु कदापि कश्चिन्

मुदं नवोढामिव किं नवोढा ॥ २ ॥

अर्थं परीक्षा विवृणोति केवलं

बाहुल्यभीत्या न तु दोषभूषणे ।

विद्वज्जना रत्नजिघृक्षवः स्वयं

जानन्ति दोषानपि भूषणानि यत् ॥ ३ ॥

यदि रत्नपरीक्षायां प्रमादः को ऽपि मे भवेत् ।

न्यूनाधिकत्वमर्थस्य विद्वद्भिः क्षम्यतां तदा ॥ ४ ॥

इह खलु यशोर्षादिहेतुनात् ० शिष्यशिष्यार्थमुपनिबध्नाति ।

शिवाङ्घ्रिपद्मोत्पत्तपरामं

कुर्वे सरागं हृदयाङ्गरागं ।

यदङ्गसंगेन विभुद्वन्द्वः

स पिङ्गलो धीमुखमङ्गलो भूत् ॥ ५ ॥

शिवेति । ०

Adhyāya I. (17 ślokaḥ), ends fol. 7 : इति श्री-

मत्तारावशोद्भवनारायणकृतौ स्वीयवृत्तौक्तिरत्नविवृतौ
सूत्रार्थप्रकृतौ सभ्यार्थसंस्कृतौ परीक्षेति नामाकृतौ संज्ञा-
धिकारः प्रथमो ऽध्यायः ॥

II. (30 śl.), *mātrāchando'dhikāra*, fol. 14b.

III. (24 śl.), *laukikākṣharavṛittādhikāra*, fol. 20b.

*IV. (20 śl.), *viśhamavarṇavṛittārdhasama-varṇavṛittādhikāra*, fol. 25b.

V. (72 śl.), *samavṛittādhyaṃya*, fol. 41b.

VI. This chapter begins : अथानुक्तान्यपि छंदांसि
सामान्यसंज्ञया संगृह्णात्येकेन अत्रेति । अत्रानुक्तं गाथायुक्तं
१ अत्रेह शास्त्रे नामोद्देशेन यत्नोक्तं छंदः युक्तं महाक-
विभिः प्रयुक्तं तद्गाथासंज्ञं । अत्रानुक्तं गाथेति सूत्रं । तत्र
वृत्तगाथा ०

The last few pages are illustrated by diagrams.

Fol. 69b : इत्थं मर्कटी निष्पन्ना सा चैकविंशतिमात्रिका ०
at the bottom of which page the MS. breaks off:
तत्र कश्चिदैहिकमुखानुरागेण कला कौ.

[H. T. COLEBROOKE.]

1107.

1694a. Foll. 47; size 9 in. by 3½ in.; good old Devanāgarī writing (of the 16th or 15th century); seven lines in a page.

Prākṛita - Chandahśāstra, or *Prākṛita - Piṅgala*; a manual of Prākṛit metres ascribed to *Piṅgala*, and forming the second part of the *Chandahśāstra*,—for the first (or Sanskrit) part of which see under *Vedāṅga*, above, p. 153.

The present MS. calls the treatise *Piṅgala-vṛitti*; and this, according to Colebrooke (*Misc. Ess.*, 2nd ed., ii., p. 60), would indeed seem to be its real title, it being apparently a paraphrase of the original rules by *Piṅgala* (referred to in commentaries), by a writer patronized by *Ham-mīra*,* of *Śākambharī* (14th cent.), whose praises are sung in several of the stanzas.

It is composed in *prākṛit* stanzas illustrative of the several metres explained, and consists of two parts (*pariccheda*), treating of *mātrāvṛitta* and *varṇavṛitta* respectively.

It begins :

जो विविहमत्तसाअरपारं यत्तो विमलमइ हेलं । ०

* In the MS. of the *Piṅgalapraśāsa* (1694b) the name is spelled *Hamvira*.

Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 457-9; Weber, Cat. Berl., nos. 1353-4.

It ends : इति श्रीपिंगलवृत्तौ द्वितीयपरिच्छेदः ॥ संवत् १९२ (!) समये भागुनवदीपंचमी लिपितं अज्ञोद्धाकारेण्येन सीवपुरवासीनां मानसरोवरे नीकटगृहे ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1108.

584e. Foll. 24; size 11 in. by 4½ in.; legibly written, in Devanāgarī; 11 or 12 lines in a page; fol. 2 supplied by a more recent hand.

Prākṛita-Pīṅgalam.

Colophon : इति श्रीपिंगलकृतौ वर्णवृत्तपरिच्छेदः ॥

शाके खर्विधुवाणरात्रिपमिते मासे सहे शुक्लपक्षे
पक्षे पृथिमया युते भृगुदिने कर्षे च सिद्धेयुतौ ।
गोविंदः खलु नीलकंठतनयो द्वैवज्ञचूडामणी
रम्यं प्राकृतपिंगलं तमलिखन्मंदस्वधीवृद्धये ॥

This gives Śaka 1510 (A.D. 1588) for the date of the MS. [H. T. COLEBROOKE.]

1109.

235a. Foll. 25; size 12¼ in. by 4½ in.; careless Devanāgarī writing (A.D. 1799); ten lines in a page.

The same work. [H. T. COLEBROOKE.]

1110.

2169. Foll. 61; size 13 in. by 4¾ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; 9-13 lines in a page.

The same work, with a Sanskrit commentary, the *Pīṅgalasāravikāśinī*, by Ravi-Kara, son of Harihari, and grandson of Bhīmeśvara.

The commentary begins :

गौरीकल्पलताविभक्तवपुषं श्रीकंठकल्पद्रुमं
भक्तानामचिरादभीष्टफलदं नत्वा सतां प्रीतये ।

वेदे वृत्तमदीपयद् ग्रथितवान्यो वृत्तरत्नावलीं
श्रीमत्पिंगलनागराजरचनां व्याख्याति स श्रीपतिः ॥
तर्काभियोगरणकर्कशतामती चेत्
सूक्तिः कुतो अमधुरा मधुरा न मंत्रे ।
दृष्टं यतो ऽस्ति सुकुमारशिरीषपुष्पे
वृत्तं निसर्गकठिनं खलु चित्ततो ऽपि ॥ २ ॥
टीकास्ति पिंगलग्रंथे यद्यप्यन्ये पुरातिनी ।
विशेषं तदपि ज्ञान्वा धीराः पश्यत मत्कृतिं ॥ ३ ॥
इति पिंगलाचार्यकृते पिंगले मात्रावृत्तपरिच्छेदः प्रथमः ।
fol. 35.

It ends : इति सन्मिश्रश्रीरविकरकृतायां पिंगलसारवि-
काशिन्यां वर्णवृत्तं नाम द्वितीयः परिच्छेदः समाप्तः ॥

पिंगलसारविकाशिन्येषा केषां मनः सुधियां ।
न हरति रविकररचिता निचिता रुचितार्थसंभारैः ॥ १ ॥
आसीच्छ्रीशूलपाणिर्भुवि विविधगुणग्रामविश्रामभूमिम्
तत्पुत्रो भूमिदेवां वृजवनतरणिर्मिश्ररत्नाकरो ऽभूत् ।
तस्मादासीमभूमीवल्लयसुविदिता नंतकीर्तिप्रदानः
पुत्रः साक्षात्पुरारिगुणगणसहितो दोहविः पंडितो
[ऽभूत् ॥ २ ॥

यंडेशस्तस्य पुत्रो ऽभवदतिमहिनो मिश्रभीमेश्वरो ऽभूत्
तत्पुत्रः सूरिसंज्ञितगुणगणः सुप्रतिष्ठो ऽतिनिष्ठः ।
जातस्तस्मात्पवित्रो हरिहरसुकविः साधुसाधारणे यद्-
वित्तं नित्योपकारा हितमतिरुचितः श्रीरविस्तत्पुत्रो
तेनोपकाराय सतां विधाय [ऽस्ति ॥ ३ ॥

टीकामिमामत्यगुणेन संतः ।

सैषा मदीया मदनग्रहेण

[? संपाद] नीयेति कृतिः प्रसाद्या ॥ ४ ॥

सागरसुतविलोकनसादरनयनांचलस्तरलः (!) ।

मधुरसुधाकरसोदरसुंदरवदनो हरिर्जयति ॥ ५ ॥

Then follows a leaf containing an index of metres.

For another MS. of this commentary see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 457.

The title page contains the following description :
'*Pīṅgala*, a treatise on Prosody in the *Sarpabhasha* or dialect of Hell, with a commentary in *Saṅskṛitta* copied from a MS. in the library of the Palpa Raja at Gorakhpur, April 1814.'

[DR. F. BUCHANAN.]

1111.

1694b. Foll. 108; size 9 in. by 3½ in.; in-different Devanāgarī writing, of about 1650 A.D.; eight lines in a page.

[Prākṛita-] *Piṅgalaprakāśa*, another commentary on *Piṅgala's* work, by *Viśvanātha* (son of *Vidyānivāsa**).

The first leaf has been supplied by a modern hand, but a considerable portion of the original MS. (probably foll. 1-51) seems then to have been missing; foll. 2-108 having originally been paged 52-158. It now begins with the comment on verse 92 (लोहंगिणिहंसिणि °), viz.:

अन्ये भेदाः कथं भवन्तीत्यत्राह गुरु वडैत इति लघुहासगुरुवृद्धिभ्यां तत्र नाम ज्ञातव्यमित्यर्थः । नामान्याह । लोहर्हिनिहंसिणि °

According to a MS. described by Rāj. Mitra, Notices, vii., p. 221, the work begins: अथशब्दः शास्त्रकर्तुः पिङ्गलाचार्यस्य स्तुतिरूपं मङ्गलं निर्विघ्नग्रन्थपरिसमाप्तये ग्रन्थादौ करोति । विविधेति ।

Fol. 51: इति श्रीविश्वनाथभट्टाचार्यकृते पिङ्गलमतप्रकाशे प्रथमो मात्रावृत्तपरिच्छेदः ॥

It ends: इति समाप्तोऽयं पिङ्गलप्रकाशः ॥

कच्छदेशकुटीरान्तनितांतवासकौतुकी ।

लिखेत् रघुदेवो जितयत्नतः पिङ्गलोपरि ॥ °

अलेखीत् पिङ्गलं शास्त्रं - - inked over ।

महदंशप्रसूतस्य गोविंदो वैद्यवंशजः ॥

The former śloka was probably copied from the original MS. [H. T. COLEBROOKE.]

1112.

1713b. Foll. 28; size 9 in. by 3½ in.; small, indifferent Devanāgarī writing of c. 1750 A.D.; 13 or 14 lines in a page.

* Thus according to Rāj. Mitra, vii., p. 220. In the present MS. the father's name is not given.—Colebrooke, Misc. Ess. (2nd ed.), ii., p. 60, no. 4, makes the author's name by mistake *Viśvaratha*.

Vṛttamuktāvalītarāla, a commentary, by *Kavidhuraṃdhara Mallāri*, on some work on prosody, called *Vṛttamuktāvalī*, but different from *Durgādatta's* work of that name.

It begins:

आर्या यदीयभार्या वैतालीयं च यस्य चरितं तं ।

अभिवंद्य वृत्तमुक्तावल्यास्तरलं तनोति मल्लारिः ॥

सकलेति । अये नकुलवाग्वादिनि शुभगणाद्धा शुभैर्गणैः सारस्वतैः शुभानां वृद्धैर्वा आद्धा एतादृशीयं भवती न येन संश्रिता सती सकलेभ्यो लघुमपि वरं अपूर्वं लोकोत्तरं कवीनामिमं कवीश्वरं तन्वती सती सुखहेतुस्तोषकरी प्रभवति । अपि च व्याललोकस्य दुर्वादिभुजंगलोकस्यावसानं विरामं कलयती विरचयतीत्यर्थः । छंदसां वृत्तानां मध्ये यथा मालिनी साप्येतादृशी । तथा हि । सकललघुः सकला लघवो यस्मिन् । ईदृशो नो नगणे । सो मगच्छ तयोस्ताभ्यां वायुर्व ईदृग्यो नो नगणस्तं तन्वती येन येन यगणेन यगणेन संश्रिता संवद्धा प्रभवति । कीदृशी कवीनां सुखहेतुः । पुनः कीदृशी शुभगणाद्धा । न नमयगणानां शुभफलकत्वात् व्यालैरष्टभिर्लोकैः सप्तभिरवसानं यतिः कलयत्यंगीकरोति । अयमेव श्लोको मालिनीछंदस उदाहरणं ॥ १ ॥

युक्तोत्तरस्येति । युक्तमुत्तरं अक्षरं यस्य तस्याक्षरस्य लघोरपि शास्त्रेषु छंदः शास्त्रेषु गौरवं गुरुत्वं स्यात् । संयुक्ताद्यमिति तल्लक्षणात् । यथा युक्ते अन्यत्र युक्ते तस्यैव युक्तानि उत्तराणि प्रवचनानि यस्य शास्त्रेषु तस्य लघोरपि गौरवं महत्त्वं स्यादित्यर्थः ॥ २ ॥

संयोगविंशति । संयोगपूर्वत्वानधिकरणत्वे सति विंदुपूर्वत्वानधिकरणं ह्रस्वं लघुत्वार्थः । एतदन्यन्नमिति (!) । संयोगपूर्वत्वान्यंताभावविशिष्टविंदुपूर्वत्वान्यंताभावविशिष्टह्रस्वभिन्नमक्षरं गुर्वित्यर्थः । ° ॥ ३ ॥

The work is divided into eight chapters (*guccha*):—

I., without title, ends fol. 6b.

II., *vaitālīyavaktranirūpaṇa*, fol. 9.

III., *mātrāsamakādīnirūpaṇa*, fol. 11.

IV., *uktādīnirūpaṇa*, fol. 22.

V., *daṇḍakanirūpaṇa*, fol. 24b.

VI., *ardhasamavṛttanirūpaṇa*, fol. 25b.

VII., *vishamavṛttanirūpaṇa*, fol. 27.

VIII., *prastārādīnirūpaṇa*, fol. 28.

The comment on the last verse of the text runs as follows :

अथः कुर्यादित्यादिना । उडुपरिमितानित्याद्युत्कृतिखंडमेवैभि-
प्रायेणानुष्टुभि नवपरिमितान् चतुरक्षरजातौ शरपरिमितान्
इत्याद्यवगंतव्यं । तत्रानुष्टुप् जातौ खंडमेवैष्ये । अत्रानुष्टुप्
खंडमेवावेकः सर्वगुरुः एकगा अष्टौ । द्विगुरवो ष्टाविंशतिः ।
त्रिगुरवः षट्पंचाशत् । चतुर्गुरवः सप्ततिः । पंचगुरवः षट्पं-
चाशत् । षड्गुरवो ष्टाविंशतिः । सप्तगुरवो ष्टौ । सर्वलघुरेकः ।
एवं व्युत्क्रमेण सर्वलघुरेकः । एकला ष्टौ । द्विलघवो ष्टाविं-
शतिः । त्रिलघवः षट्पंचाशत् । चतुर्लघवः सप्ततिः । पंचलाः
षट्पंचाशत् । षल्लघुका अष्टाविंशतिः । सप्तलघुका अष्टौ ।
सर्वगुरुरेक इति । तिर्यक्कोष्ठगतैरैकैरेकद्व्यादिलग्नप्रमितिः स्यात् ।
एतेषामेक्यादेकीकृत्य गणनात् षट्पंचाशदधिकं शतद्वयं संख्यासु
ज्ञेया । एकयुक्तेरुद्दिष्टाः संख्यासु ज्ञाने ऽतिस्पष्टमेव । द्विगुणया
संख्यया एकरहितया अथवा । प्रस्ताराधिकरणं पीठं ज्ञातव्यं ।
तत्संख्याकांगुलिप्रमाणके पीठे तच्छंदःप्रस्तारो विधेय इत्यभिप्रायः ।
शेषं भाव्यादवगंतव्यं ॥ इति श्रीमत्कविधुरंधरमल्लारिविरचिते
वृत्तमुक्तावलीतरले प्रस्तारादिनिरूपणं नामाष्टमो गुहः ॥

It is this work to which Colebrooke refers in a note on the first leaf of the MS. of *Durgādatta's Vṛttamuktāvalī* (see next no.), to the effect that "a more ancient treatise under the same title was commented upon by *Mallāri*." MS. 689a contains another *Vṛttamuktāvalī*, but this is a Marāṭhī treatise on Marāṭhī prosody, composed, in Śaka 1683, by *Mādhava Nirañjana*; on which cf. Rāj. Mitra, Notices, iv., p. 50.

[H. T. COLEBROOKE.]

1113.

45a. Foll. 50; size 9¼ in. by 3¾ in.; legibly written, in Devanāgarī, in the latter part of last century; six lines in a page.

Vṛttamuktāvalī, descriptions of *Prākṛit* metres, by *Maithila Durgādatta*, who inscribed his work to his patron *Hindūpati*, a rājah of the Bundela tribe.

The introduction traces *Hindūpati's* origin through *Sabhāsīmha*, *Hṛdayasūha* and *Chatraśāla* up to *Campatī Rāya*; while his five sons

are called *Siraneta Sīmha*, *Aniruddha Sīmha*, *Dhaukala*, *Devī Sīmha* and *Sāmantā Sīmha*. *Hindūpati's* name is frequently interwoven with the *Sanskṛit* verses which the author composed in illustration of the *Prākṛit* metres. See Colebrooke, Misc. Ess. (2nd ed.), ii., 60.

The work begins :

कालिन्दीजलदन्दशूकवसतिस्कन्दाय वृन्दावने
यद्वृन्दाकरवृन्दमौलिविलसन्मन्दारमालाञ्चितम् ।
सद्यःस्पन्दनभञ्जनाय कलितस्पन्दादिनन्दात्मज-
श्रीगोविन्दपदारविन्दमखिलानन्दाय वन्दामहे ॥ १ ॥
प्रेमाद्रे च विचारचारुचरितं चन्द्रात्मनश्चक्षुषो
निद्रामुद्रितमन्धकक्षयकृतः शम्भोस्तदर्थं नुमः ।
गौरीगामिविकाशितार्थनयनप्रोद्धर्धितस्पधेया
यद्भालस्यविशालशशभृद्भ्राज्जात्समुच्चृम्भितम् ॥ २ ॥
सुधीमतिविकाशिनी जलदकोटिसंकाशिनी-
निशाचरविनाशिनी करुणया जगच्छासिनी ।
दिगम्बरविलासिनी सकलकालमुत्तासिनी
हिमालयसुवासिनी भवतु मन्मनोवासिनी ॥ ३ ॥
राजन्यवंशाञ्जनिदायधामा
भूपो भवच्चम्पतिरायनामा ।
तदात्मजो विश्वविशारिकीर्तिः
श्रीखण्डशालः सुविशालमूर्तिः ॥ ४ ॥
हृदयसाहनृपो ऽजनि तत्सुतः
सकलभूषणुणेन समन्वितः ।
समिति यो धनुषा सह सत्वरं
नमयति स्म परोक्षतकन्धरम् ॥ ५ ॥
विपक्षभूभृत्करिणः सभायां
सिंहोपमस्तस्य सुतः सभायाम् ।
अतः सभासिंह इति प्रसिद्धिं
जगाम गताखिलकार्येसिद्धिम् ॥ ६ ॥
वुन्देलाभिधवंशसिन्धुशशिनः श्रीमत्सभासिंहता
भूपाज्ञमजनेरनेकवसुधासामन्तचूडामणेः ।
श्रीहिन्दूपतिभूपते तव शुभं गौरीशैलाम्भजा
नित्यं निमैलपङ्कजाननमुदाकुर्वन्तु संवर्द्धितम् ॥ ७ ॥
ज्येष्ठः श्रीसिरनेतसिंह इह यः सिंहोपमः संगरे
भूभाखाननिरुद्धसिंह उदितः श्रीमांस्ततो धौकलः
देवीसिंहसहोदरेण सहितः सामन्तसिंहस्तथा
पञ्चैते तव बालका नृप चिरं सन्तु क्षमापालकाः ॥ ८ ॥

शरीरशोभाजितमीनकेतो
 विद्वज्जनानन्दकदम्बहेतो ।
 विज्ञप्तिरेषा मम दीनबन्धो
 निश्चयतां शीलसुधैकसिन्धो ॥ ९ ॥
 सुवर्णगुणयुक्तासौ वृत्तमुक्तावली मम ।
 हिन्दूपभूप सदये हृदये संनिवेश्यताम् ॥ १० ॥
 मात्राभिधानं नृपते कलेति
 विकासितं पिङ्गलपञ्चगेन ।
 एवं लकारो लघुनामधेयं ततो
 गकारो गुरुवर्णनाम् ॥ ११ ॥

Of the three sections (*prayāsa*) the first deals with generalities such as *prastūras*, etc.; the second with *mātrāvṛtta* (foll. 7a-15a); the third with *varnavṛtta*. The following is a list of the metres described in this work:—

II. *Gāthā, gīti, upagīti, gāthini, simhini, dohā, sorathā, dīpaka, ābhira, hākali, ghattā, pādākulaka, alilā, prajjhaṭikā, simhavilokita, rucirā, dvipadī, culiyā, rolā, kuṇḍaliyā, caupaiyā, chappaya, harigītikā, maraṭhā, padmāvatī, tribhaṅgī, madanaharā.*

III. *Śrī, strī, madhu, sūru, tūlī, priyā, śaśī, ramaṇa, pāncāla, mṛigendra, māndara, kamala, tīrṇā, ghārī, lagālikā, satī, sam-mohā, hārī, akṣharapaṇkti, yamaka, śeshā or vidyullekhā, tilakā, vijohā, śaśivadamā, somarājī, manthāna, sumālatī, damanaka, samānikā, savāsaka, karahāñci, śīrshā, madalekhā, madhumatī, vidyunmālā, mal-likā, pramānikā, tuṅgā, kamala, citrapadā, mānavaka, anusṭupśloka, maṇibandha, mahālakṣmī, sārāṅgī, pāyittū, kamalā, bimba, tomara, rūpāmālī, samyutā, campakamālā, sāravatī, amṛitagatī, sushamā, haṃsī, sundarī, mālātī, sumukhī, dodhaka, śālinī, damanaka, senikā, indrāvajrā, upen-dravajrā, upagīti, rathoddhatā, svāgatā, harinaplutā, vidyādhārā, vaṃśastha, indra-vaṃśā, upajātī, bhujāṅgaprayāta, sragvīṇī,*

toḍaka, sārāṅga, māuktikadāma, modakā, drutavilambita, pramitākṣharā, kusuma-vicitrā, taralanayani, pushpitāgrā, mūyā, praharṣiṇī, tūraka, prabhāvatī, vasantatila-ka, aparājitā, cakra, cāmara, mālīnī, amarāvatī, manahamṣa, śarabha, nīśipāla, narāca, cañcalā, nāla, prīthvī, harinī, śik-harinī, mandākrāntā, krīḍācandra, citra-lekhā, carvarī, sūrdūlavikrīḍita, candra, dhavala, śambhu, gītikā, śobhā, sragdharā, narendra, haṃsī, madirā, sundarikā, mālātī, cittapadā, mallikā, mādharikā, durnīlā, kirīṭa, tanvī, kamalā, bhujāṅgaviṣṭimbhita, mattamātāṅgalīlākara, anaṅgaśekhara, śā-lūra.

It ends:

पाणिन्यादिकृतप्रबन्धरचनादिव्याकृतिव्याकृति-
 व्याख्यासख्यतुलप्रसादकरणासंख्यातसौख्योदयः ।
 दुर्गादक्षसुधीर्विधाय रुचिरां श्रीवृत्तमुक्तावलीं
 श्रीहिन्दूपतिभूमिपालहृदये हर्षेण वित्यस्तवान् ॥ २६६ ॥
 इति श्रीमैथिलदुर्गादक्षविरचितायां वृत्तमुक्तावल्यां वर्षवृत्त-
 बोधको नाम तृतीयः प्रयासः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1114.

2157a. Foll. 19; size 10 in. by 5½ in.; good Devanāgarī writing of 1703 (? 1649) A.D.; 12 or 13 lines in a page.

Vṛttamauktika, a Samskr̥it treatise on Prākṛit metres, by Candrasekhara, son of Laksh-mīnātha Bhaṭṭa.

It is founded on the first part, or *mātrāvṛtta-pariccheda*, of Piṅgala's *Prākṛita-Chandaśāstra*. Not only are the descriptions of the different metres, in which one recognizes mostly a paraphrase of Piṅgala's rules, in Samskr̥it, but also the examples in illustration of the rules are in the same language. Nevertheless the author designates his work merely as a *vārttika* to Piṅgala's work.

It begins :

युष्मान्यातु चिरंतनं किमपि तत्सत्यं चिदेकात्मकं
प्रोतं यत्र चराचरात्मकमिदं वाक्चेतयोर्वैत्परं ।
यस्माद्विद्यमुदेति भाति च यतो यस्मिन्मुनर्लीयते
तद्विज्ञं श्रुतिशान्तिदातमनसामानंदकं दं महः ॥ १ ॥
अमुष्मिन्ने दवींकरकलितदुर्वोधविषमे
मतिश्छंदःशास्त्रे यदपि चरितुं नास्ति विपुला ।
तथाप्याराध्य श्रीपितृचरणसेवासुमतिना
तदीयाभिर्वाग्भिर्विरचितपथे गम्यत इह ॥ २ ॥
श्रीलक्ष्मीनाथभट्टस्य पितुर्नत्वा पदांबुजं ।
श्रीचंद्रशेखरकविस्तनुते वृत्तमौक्तिकं ॥ ३ ॥
श्रीमत्पिंगलनागोक्तछंदःशास्त्रमहोदधिः ।
पितृप्रसादादभवन्मम गोप्यदसन्निभः ॥ ४ ॥
अलसाः प्राकृते केचिद्वन्ति सुधियः क्वचित् ।
तत्संतोषाय भवतु वार्तिके वृत्तमौक्तिकं ॥ ५ ॥
यो नानाविधमात्राप्रस्तारतात्सागरं प्राप्य ।
गरुडमवचयदनुलः स हि नागः पिंगलो जयति ॥ ६ ॥
दीर्घः संयुक्तपरः पादांतो विसर्गैर्विन्दुयुतः ।
स गुरुर्वक्रो द्विकलो लघुरन्यः शुद्ध एककलः ॥ ७ ॥ यथा ॥
गौरीचरं भस्मविभूषितांगमिंदुप्रभाभासितभालदेशं ।
गंगातरंगावलिभासमानमूर्धनमानंदितमानमासि ॥ ८ ॥
रेफहकारव्यंजनसंयोगात्पूर्वसंस्थितस्य भवेत् ।
वैकल्पिकं लघुत्वं वर्णस्योदाहरंति विद्वांसः ॥ ९ ॥ यथा ॥
जयति प्रदीपितकामो मम मानसहृदनिमज्जनाव्रियं ।
यस्य गलगरलदंभान्मालिन्यं मे ज्ञतरस्थितं लग्नं ॥ १० ॥
यद्यपि दीर्घं वर्णं जिह्वा लघुः पठति भवति सो ऽपि लघुः ।
वर्णोस्त्वरितं पठितान् द्वित्रानेकं विजानीत (!) ॥ यथा ॥
अरेरे (l. अहह) कथय वाचं दूति तस्यातिचित्रां
मम सविधमुपेक्ष्यतेष कृष्णः कदा नु ।
इति वटु (l. बत) कथयंत्या राधिकायां तदानीम्
अतिडगडमगाहाहः केशवो ऽप्याविरासीत् ॥ १२ ॥ ०

The author's father, who appears as his instructor here, is alluded to as an author on prosody at fol. 5a, l. 9 :

कीर्तिः सिद्धिमीनिनी रामा

विम्वा च वासिता च मता ।

शोभा हरिणी चक्री कुररी

हंसी च सारसी च मता ॥ १०० ॥

इति भेदाभिदाः पित्रा रचितायामतिस्फुटं ।

उदाहरणमंजयं बोधैतासामुदाहृतिः ॥ १०१ ॥

The work is divided into six *prakaraṇa*, denominated after the principal metre occurring in each, viz.:

I. *Gāthā-prakaraṇa*, including the following metres :—*gāthā*, *vigāthā*, *gāhū*, *udgāthā*, *gāhinī*, *siṃhinī*, *skandhaka*.

II. *Shatpada-prakaraṇa*, fol. 6:—*dohā*, *rasikā*, *rolā*, *gandhānā* or *gandhānaka*, *cupaiyū*, *ghattā*, *ghattānanda*, *ullāla*, *shatpada*.

III. *Raddā-prakaraṇa*, fol. 9b:—*pajhaṭikā*(?), *aḍillā* (*arilā*), *pādākulaka*, *caubolā*, *radḍā*, *karabhī*, *nandā*, *mohinī*, *cārusenā*, *bhadra*, *rājasenā*, *tūlanīkinī*.

IV. *Padmāvatī-prakaraṇa*, fol. 10b:—*padmāvatī*, *kuṇḍalikā*, *gaganāṅgana*, *dvipadī*, *jhullānā* (?) *khañjā*, *śikhū*, *mālā*, *culiulū*, *soraṭhṭhā*, *hākali*, *madhubhāra*, *abhīra*, *daṇḍakalā*, *kūmakalā*, *rucirā*, *dīpaka*, *siṃhaviṇḍita*, *plavamgama*, *līlūvatī*, *harigīta*, *haragīta*, *manoharam*, *haragītam*, *trilhaṅgī*, *durmīlakā*, *hīra*, *janaharaṇa*, *madanagrīha*, *marahṭhṭhā*.

V. *Savayā-prakaraṇa*, fol. 16:—*savayā*, *madirā*, *mālatī*, *mallī*, *mallikā*, *mādhavī*, *māgadhi*.

VI. *Galitā-prakaraṇa*, fol. 17:—*galitaka*, *vigalitaka*, *saṃgalitaka* (two kinds), *sundara*-, *bhūṣhaṇa*-, *mukha*-, *vilambita*-, *sama*-(two kinds), *lambita*-(two kinds), *vikship-tikā*-, *lalitā*-, *vishamitā*-, *mālūgalitaka* and *udgalitaka*.

It ends : इति वृत्तमौक्तिके गलितप्रकरणं षष्ठं ॥

रंभसूर्याश्चसंख्यातं ७९ मात्राछंद इहोदितं ।

सप्तभेदवसुद्वंद्वशतद्वयं २८८मुदीरितं ॥ १ ॥

सोदाहरणमेतावदस्मिन्खंडे मयोदितं ।

प्रस्तारसंख्याया तेषां भाषणे पिंगलः क्षमः ॥ २ ॥

श्रीचंद्रशेखरकृते रुचिरतरे वृत्तमौक्तिके ऽमुष्मिन् ।

मातृकाः त्रयोविंशत्येकखंडे संपूर्णतामगमत् ॥ ३ ॥

इति वृत्तमौक्तिके प्रथमो मात्राखंडः ॥ ०

संवत्सप्तदशे वर्षे शते षष्ठाधिके (? षष्ठा ०) तथा ।

आषाढस्य सिते पक्षे दशमीभृगुवासरे ॥ १ ॥

इति वृत्तमौक्तिकं नाम छंदः संपूर्णं ॥

[GAIKAWAR.]

1115.

2089a. Foll. 5; size 9¼ in. by 4¼ in.; well written, in Devanāgarī; fifteen lines in a page.

The *Chandaḥkośa*, an exposition of the *Prākṛit* metres in *Prākṛit* stanzas, serving as examples of the particular metres explained.

It begins:—

अजोयणद्वियायं । सुरनरतिरयाणहरससंजगणी ।

सरससुरवन्नछंदासु । महत्पाजयोजिणवाणी ॥ १ ॥

The *somakrānta*-metre is thus explained in sl. 4:

नायायं ईमेण उक्तो सञ्चेहिं दीहेहिं जुक्तो ।

मं मं गं गं पादिज्जंतो एसो छंदो सोमक्रंतो ॥ ४ ॥

Then follow the *dodhaka*, *muttidāma*, *toṭaka*, *bahulasa*, *bhuyāṅgaprayāti*, *kūmiṇīmohana*, *mānūla*, *śaṭpadabandha*, *rāsūla*, *narādhasomakrānta*, *pancācūmara*, *ḍumilāha*, *ābhāṇaka*, *gītā*, *bijayaka*, *besara*, *dosadodhaka*, etc. The number of metres described is about 70.

The MS. ends: इति छंदकोस समाप्तः ॥ संवत् १६७३ वर्षे द्विती अश्विनशुद्धिसप्तम्यां सोमवासरे लिखतं जटूचुषि । ० ॥

[GAIKAWAR.]

1116.

1487. Foll. 18; folio; size 15¼ in. by 9¼ in.; European paper.

A portion of Colebrooke's manuscript materials on Indian prosody; chiefly consisting of the synoptical tables appended to his Essay on Sanskrit and Prākṛit Poetry.

[H. T. COLEBROOKE.]

IV. Music (Sāṃgita).

1117.

3000. Foll. 229; size 14¼ in. by 5¼ in.; fair, modern Devanāgarī writing, by different hands; nine lines in a page.

Sāṃgitaratnākara, a compendium of the musical science, in seven adhyāyas, by *Śārṅga-deva*, son of *Soḥala* (or *Soḍhala*), and grandson of *Bhāskara*, a Kāśmīrian.

The order in which the chapters follow each other is that proposed in the introduction to adhy. I., viz.:—

I. *Svaragatādhyāya*, foll. 37 (wrongly numbered 1-13, 17-40); on musical notes, beg.:

ब्रह्मग्रंथिजमारुतानुगतिना चित्तेन हृत्पंकजे

सूरीणामनुरंजकः श्रुतिपदं यो ऽयं स्वयं राजते ।

यस्माद्भागविभागवर्णरचनालंकारजातिक्रमो

वंदे नारदतनुमुद्गरजगद्गीतं मुदे शंकरं ॥ १ ॥

अस्ति स्वस्तिगृहं वंशः श्रीमत्काश्मीरसंभवः ।

शृण्वेषगणाज्जातः कीर्तिश्चालितदिङ्मुखः ॥ २ ॥

यज्जभिर्धर्मधीधुर्वैवेदसागरपारगैः ।

यो द्विजेद्वैरलं चक्रे ब्रह्मभिर्भूगैरिव ॥ ३ ॥

तत्राभूद् भास्करप्रख्यो भास्करस्तेजसां निधिः ।

अलं कर्तुं दक्षिणाशां यश्चक्रे दक्षिणायनं ॥ ४ ॥

तस्याभून्नयः प्रभूतविनयः श्रीसोढलः प्रौढधीर्

येन श्रीकरणप्रवृद्धविभवं भूवल्लभं भिल्लनं ।

आराध्याखिललोकशोकशमनी कीर्तिः समासादिता

जैत्रे जैत्रपदं न्यधाय महती श्रीसिंघणे श्रीरपि ॥ ५ ॥

एकः क्षावलये क्षितीश्वरमिलन्मीलीन्द्रनीलावलि

प्रोदं चङ्गुवि चित्रितांघ्रिनखरज्योतिर्नृपालाग्रणीः ।

श्रीमत्सिंघदेव एव विजयी यस्य प्रतापानलो

विश्वं व्याप्य निदंदहीति हृदयान्येव द्विषामुद्गरः ॥ ६ ॥

तं प्रसाद्य सुधीधुर्यो गुणिनां गुणरागिणां ।

गुणग्रामेण यो विश्वमुपकारैरतीतपत् ॥ ७ ॥

ददौ न किं न किं जज्ञौ न दधौ कां च संपदं ।

कं धर्मं विदधौ नैष न बभौ कैर्गुणैरयं ॥ ८ ॥

तस्माद्गुणधुपेर्जातः शाङ्गदेवः सुधाकरः ।

उपर्युपरि सर्वान्यः सदोदारस्करस्करः ॥ ९ ॥

T T

कृतगुरुपदसेवः प्राणिताशेषदेवः
 कलितसकलशास्त्रः पूजिताशेषपात्रः ।
 जगति विततकीर्तिर्मन्मयोदारमूर्तिः
 प्रचुर[तर]विवेकः शाङ्गदेवो ऽयमेकः ॥ १० ॥
 नानास्थानेषु संभ्रांता परिश्रान्ता सरस्वती ।
 सहवासिप्रिया शश्वदुपकारैरतीतृपत्* ॥ ११ ॥
 स विनोदैकरसिको ऽभ्यंग्य वैदग्ध्यभाजनं ।
 धनदानेन विप्राणामार्त्तः संहृत्य शास्वतीः ॥ १२ ॥
 जिज्ञासूनां च विद्याभिर्गैदाज्ञानां रसायनैः ।
 अधुनाखिललोकानां तापत्रयजिगीर्षया ॥ १३ ॥
 शाश्वताय च धर्मीय कीर्तौ निःश्रेयसाप्तये ।
 आविष्करोति संगीतरत्नाकरमुदारधीः ॥ १४ ॥
 सदाशिवः शिवाव्रज्जा भरतः कश्यपो मुनिः ।
 मतंगो यादृको दुर्गा शक्तिः शार्दूलकोहलौ ॥ १५ ॥
 विशाखिलो दंतिलश्च कंबलो ऽश्वतरस्तथा ।
 वायुर्विश्वावसू रंभाजुनो नारदातुंबुरु ॥ १६ ॥
 आंजनेयो मातृगुप्तो रावणो नंदिकेश्वरः ।
 ज्योतिर्गीणो देवराजः स्रजराजश्च कोहलः ॥ १७ ॥
 रुद्रसेनान्यभूपालो भोजो भूवज्रभस्तथा ।
 परमर्दो च सोमेशो जगदेकमहीपतिः ॥ १८ ॥
 व्याख्यातारो भारतीये लोल्लठोल्लटशंकुलाः ।
 भट्टाभिनवगुप्तश्च श्रीमत्कीर्तिधरो ऽपरः ॥ १९ ॥
 अन्ये च बहवः पूर्वे ये संगीतविशारदाः ।
 अगाधबोधमयेन तेषां मतपयोनिधिं ॥ २० ॥
 निमैथ्य श्रीशाङ्गदेवः सारोद्धारमिमं व्यधात् ।
 गीतं वाद्यं तथा नृत्तं त्रयं संगीतमुच्यते ॥ २१ ॥ ० ३१ ॥
 तत्र स्वरगताध्याये प्रथमे प्रतिपाद्यते ।
 शरीरं नादसंभूतिः स्थानानि श्रुतयस्तथा ॥ ३२ ॥ ०
 अथ रागविवेकाध्याये वक्ष्यामहे क्रमात् ।
 ग्रामरागांश्चोपरागान् रागान्भाषाविभाषिकाः ॥ ३६ ॥ ०
 अथ प्रकीर्णकाध्याये तृतीये कथयिष्यते ।
 वाग्गेयकारो गान्धर्वः स्वरादिगायनस्तथा ॥ ४० ॥ ०
 तद्दोषो गमकश्छाया आलम्बिर्वृद्धलक्षणं ।
 ततः प्रबंधाध्याये तु धातवोगानि जातयः ॥ ४२ ॥

* The MS. omits nos. 2-11, and counts 12 etc. from here.

तालाध्याये पंचमे तु मार्गीतालकलास्तथा ।
 पाता मार्गीश्च चत्वारस्तथा मार्गे कलाष्टकाः ॥ ४५ ॥ ०
 निःशंकं शाङ्गदेवेन तालानां प्रत्ययास्तथा ।
 षष्ठे ना(ना)विधं वाद्यमध्याये कथयिष्यते ॥ ५० ॥
 सप्तमे नर्तनं नानारसभावाः क्रमेण च। इति पदार्थसंग्रहः ।
 गीतं नादात्मकं वाद्यं नादव्यक्ता प्रशस्यते ॥ ५१ ॥ ०

II. *Rāgariviekādhyāya*, foll. 28; on musical modes or melodies, beg.:

श्रीविष्णुं कमलोद्भवं दैत्यादिभावं परं (!) ।
 नानामार्गैर्लयिकिंककगृहकतालनिरूपण-
 कृतमतां मोदयिमातन्महे (!) ॥ १ ॥
 Very corrupt.

III. *Prakīrṇakādhyāya*, foll. 11; on music in connection with the human voice, beg.:

अथ प्रकीर्णकं कर्णरसायनमनाकुलं ।
 देशीमार्गाश्रयं वक्ति शाङ्गदेवो विदो वरः ॥ १ ॥
 वाङ्मनुरुच्यते गेयं धातुरित्यभिधीयते ।
 वाचं गेयं च कुरुते यः स वाग्गेयकारकः ॥ २ ॥ ०

IV. *Prabandhādhyāya*, foll. 19; on musical compositions, beg.:

रंजकः स्वरसंदर्भो गीतमित्यभिधीयते ।
 गान्धर्वं गानमित्यस्य भेदद्वयमुदीरितं ॥ १ ॥
 अनादिसंप्रदायं यत्तंधर्वैः संप्रयुज्यते ।
 नियतं श्रेयसो हेतुस्तन्नाधर्वं जगुर्बुधाः ॥ २ ॥
 यन्नु वाग्गेयकारेण रचितं लक्षणाब्जितं ।
 देशीरागादि च प्रोक्तं तन्नाम जनरंजनं ॥ ३ ॥

V. *Tālādhyāya*, foll. 23; on musical time and measure, beg.:

नानामार्गैर्लैयो यत्र यतीनां स्यात्कलानिधौ ।
 तं दक्षिणं शिवं नौमि चित्रवृत्तिमयं भुवं ॥ १ ॥
 तालस्तलप्रतिष्ठायामिति धातोर्धनि स्मृतः ।
 गीतं नृत्तं तथा वाद्यं यतस्ताले प्रतिष्ठितं ॥ २ ॥
 कालो लघ्वादिमितया क्रियया संमिते मिति ।
 गीतादेर्विदधत्तालः स च द्वेधा बुधैः स्मृतः ॥ ३ ॥

† गीतं वाद्यं तथा नृत्तं MS. 2383.

VI. *Vādyādhyāya*, foll. 53; on instrumental music, beg.:

ततं येनावनडं च भुवनं निजमायया ।
आनन्दघनमध्येति तं ब्रह्मसुखिनं * हरं ॥ १ ॥
चित्रा वाचः प्रवर्तते धातुवृत्तिर्विचित्रिताः ।
यतस्तं नौमि विस्तारतस्त्वौ धातुगतं शिवं ॥ २ ॥
गीतं चतुर्विधाद्याद्याज्जायते चोपरज्यते ।
मीयते च ततो ऽस्माभिर्वीर्यमद्य निगद्यते ॥ ३ ॥

VII. *Nṛittādhyāya*, foll. 58; on dancing and acting, slightly incomplete at the end, beg.:

आंगिकं भुवनं यस्य वाचिकं सर्ववाङ्मयं ।
आहार्यं चंद्रतारादि तं नुमः सात्त्विकं शिवं ॥ १ ॥
शिवप्रसादसंप्राप्तनिःसीमज्ञानसंपदा ।
तन्यते शास्त्रदेवेन नर्तनं तापकर्तनं ॥ २ ॥

It ends:

स्वभावादभयौ तौ हि स्वामिनं च गुरुं प्रति ।
भयं विनयं बोधाय दर्शये नाम तात्त्विकं ॥ २५२ ॥

The colophon of the chapters runs thus: इति श्रीमदनवद्यविद्याविनोदश्रीकरणाधिपतिश्रीसोढल[adhy. 1, 5; सोढल adhy. 2, 3; 4; सोढल adhy. 6]देवनन्दन-निःशंकश्रीशास्त्रदेवविरचिते संगीतरत्नाकरे ०

See Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 471-474.

[?]

1118.

2383. Foll. 175; size 9½ in. by 5 in.; excellent, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Samgītaratnākara, an incomplete, but on the whole, more correct copy.

1. Foll. 35: *tālādhyāya*, first part as far as *mārgatālaprakaraṇa* (foll. 15a of A).
2. Foll. 12: *rāgavivekādhyaṃya*, fragment.
3. Foll. 15: *prakīrṇakādhyaṃya*.
4. Foll. 26: *prabandhādhyaṃya*.
5. Foll. 15: *tālādhyāya*, second part to the end.
6. Foll. 72: *vādyādhyāya*, as far as fol. 46a, 1. 7 of MS. A.

* ? सुखिनं suppl.; सुखिरं 2383.

The full colophon (as given in the preceding number) with the name of the author's father, occurs twice (viz. at the end of 4 and 5) where it is both times spelled *Soḍhala*. [R. JOHNSON.]

1119.

1503a. Foll. 82; size 11½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, by two recent hands; nine and eleven lines in a page respectively.

Samgītaratnākara. The *nṛittādhyāya*.

It ends:

गुणश्चित्रो रसानां स्यान्नाद्यो कुसुमगुणवत् ।
स्थायी तु सूत्रस्थानीयो रसो रसविदां मतः ॥ १६६९ ॥
सूरिश्रीशास्त्रदेवेन नाट्यवेदांबुधेरिदं ।
समस्तादुद्धृतं सारं धीरैरातृभिः सेव्यतां ॥ १६७० ॥

ग्रंथे मदीये यदि कश्चिदस्ति
गुणस्तत्तत्तस्य परिग्रहाय ।
नो ऽभ्यर्थये वः सुधियः परेषां
गुणो ऽगुरुरप्यद्रिसमो भवत्सु ॥ १६७१ ॥

सावद्यताया निरवद्यतासु
ग्रंथे नयान्न (?) ग्रथिते तथा किं ।
आराधने वः प्रवणा नतिर्मे
संतो गुणं करतुनीति शेते (!) ॥ १६७२ ॥
युक्तस्त्रीदे स्त्रेमे वस्तु किमत्रास्ति जगत्त्रये ।
किंतु मत्प्रमत्तः (!) संतः पुरस्कृत मे छतिं ॥ १६७३ ॥
यद्वा पुराणं पंथानं मुनीनामहमन्वगां ।
स्त्रिस्तिति च निसर्गेण समः स मार्गगामिनि ॥ १६७४ ॥
आराधयिष्यतः साधून् किं प्रज्ञाविभवेन मे ।
राममानंदयति स्म तिर्यैचो ऽपि कवीश्वराः ॥ १६७५ ॥
न विद्यादर्पतो ग्रंथप्रवृत्तिर्मेम विविद (!) ।
विद्वन्नान्यतायाय गंतुं यात्वेयमासितं (!) ॥ १६७६ ॥

इति श्रीमदनवद्यविद्याविनोदश्रीकरणाधिपतिश्रीसोढलदेवनन्दन-
नविशंकश्रीशास्त्रदेवविरचिते संगीतरत्नाकरे नृत्ताध्यायः संपूर्णः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1120.

2231. Foll. 73; 8vo.; size 8½ in. by 4½ in.; legibly written, in Devanāgarī; 20-25 lines in a page.

Samgītadarpaṇa, a manual of instrumental music, singing and dancing, in seven chapters, by *Dāmodara*, son of *Lakshmīdhara*.

It begins:

प्रणम्य शिरसा देवीं पितामहमहेश्वरौ ।
संगीतशास्त्रसंक्षेपः सारतोऽयं मयोच्यते ॥ १ ॥
भरतादिमतं सर्वमालोप्यतिप्रयत्नतः ।
श्रीमता हरिभट्टेन सज्जनानन्दहेतवे ॥ २ ॥
प्रचरद्द्रूपसंगीतसारोद्धारो विधीयते ।
गीतं वाद्यं नर्तनं च त्रयं संगीतमुच्यते ॥ ३ ॥
मार्गदेशोविभागेन संगीतं द्विविधं मतम् ।
द्रुहिणेन यदन्विष्टं प्रयुक्तं भरतेन च ॥ ४ ॥
महादेवस्य पुरतस्तन्मार्गीयं विमुक्तिदम् ।
तत्तद्देशस्थया रीत्या यस्याल्लोकानुरञ्जकं ॥ ५ ॥ ०

I. *svaragatādhyāya*, śloka 1-162.

II. *rāgavivēkādhyāya*, śl. 163-305, beg. fol. 8b:

यो यं ध्वनिविशेषस्तु स्वरवर्णविभूषितः ।
रंजको जनचिन्तानां स रागः कथितो बुधैः ॥

III. *prakīrṇakādhyāya*, śl. 63, beg. fol. 16b:

अथ गीतोपयोगितादात्म्यमकादयः ।
निरूप्यते मया सम्यक् लक्ष्यदृष्ट्या तु तत्ततः ॥

IV. *prabandhādhyāya*, śl. 188, beg. fol. 19b:

स्वररागादिकं सर्वं गीयते करणं यतः ।
निरूपितं प्रधानत्वादथ गीतं निरूप्यते ॥

V. *vādyādhyāya*, śl. 94, beg. fol. 29:

गीतं निरूपितं तच्च वाद्याधीनमतो मया ।
वाद्यं निरूप्यते गीतनृत्ययोरनुरंजकं ॥

VI. *tālādhyāya*, beg. fol. 34:

श्रीविष्णुं सुखदं दीप्तं गुरुं व्यापकरूपकं ।
सुवृत्तमक्षरं नत्वा वक्ष्ये तालस्य लक्षणं ॥

VII. *nṛītyādhyāya*, beg. fol. 58:

प्रणम्य सर्वदेवेशं शिवब्रह्मादिकं ततः ।
संगीतशास्त्रं वक्ष्यामि ब्रह्मणा यदुदाहृतं ॥
दामोदरेण विदुषा चतुरेण कलाविदा ।
संगीतदर्पणो नाम क्रियते कृतिनां मुदे ॥ ०

Dated: संवत् १८३० शाके १९०४ ॥

Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 476-479.

[R. JOHNSON.]

1121.

1709b. Foll. 55; 8vo.; size 9 in. by 6½ in.; fairly written, in Devanāgarī; seventeen lines in a page.

Samgītadarpaṇa. Adhyāyas I.—VI.

Dated: सम्वत् १८६४ मासोत्तमे मासे ज्येष्ठमासे कृष्णपक्षे गुरुवासरे समाप्तम् ॥ लिखितं मगनिरामब्राह्मणसारस्वतः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1122.

2410. Foll. 107; size 9 in. by 4 in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; eight lines in a page.

A portion of the *Samgītadarpaṇa* (viz., adhy. I. and beginning of II.), with a commentary in Bhāṣhā.

The latter begins: दोहा प्रथमं करतकरजोरिकै नमसकारसुभरूप ०

The *rāgādhyāya* begins on fol. 107a; but the MS. breaks off abruptly at the bottom of fol. 107b.

[R. JOHNSON.]

1123.

2399. Foll. 82; 4to; size 8½ in. by 7½ in.; plain, modern Devanāgarī writing; fifteen lines in a page.

The *rāgādhyāya* and *tālādhyāya* of the *Samgītadarpaṇa*, with the same commentary.

[R. JOHNSON.]

1124.

1486. Foll. 52; size 15½ in. by 4 in.; fairly good, modern Bengālī handwriting; six lines in a page.

Samgītadāmodara, a treatise on music and dancing, by *Śubhamkara*. Apparently an abstract of the preceding work.

It begins :

भावो हारानुभावौ गतिसमयदशास्यानदूतीविभावाः
 श्रीपुंसी नादगीतस्वरगमकगणा मूर्च्छना वर्गतालाः ।
 ग्रामो रागाङ्गितालश्रुतिसचिवकला वाद्यमात्राङ्गहारा
 नृत्यं निर्दोषगणो नतिनयनरसाः कृष्णलीलां वहन्तु ॥
 गङ्गा यत्पादसङ्गात् सरितुपरि परिक्रीडते जनङ्गहारी
 यस्यार्धाङ्गच्छादभः सृजति दिवि सदानुत्तमाङ्गे मलितं ।
 इन्दुयन्त्रेभवावं गत इति जगत्त्रिजिरोचितरङ्गः
 पद्मोत्सङ्गाङ्गरागं हरिममृतरुचस्तं तु धिन्वन्तु वाचः ॥
 जनयति सततमिदंमतीव मोदं रसं नाट्यलोचनयोः (!) ।
 सङ्गीतकलापृष्ठे दशरूपे नाट्यदर्पणयोः ॥
 सङ्गीतछूडामणिरालकोपसङ्गीतसर्वस्वनचौरगीषु ।
 वसन्ति सर्वे च गणाः प्रयुक्ता मुक्तावलीनारदसारदासु ॥
 यद्यच्च सारं भरतोदितेषु तत्तत्समाकृष्य रसाङ्गभावं ।
 शुभङ्करः संवृतमादरेण सङ्गीत[दामोदर]मातनोति ॥ ० ॥
 कार्यं न भावेन विना न भावेन विना रसः ।
 न भावेन विना नृत्यं न भावेन विना जगत् ॥
 अतो भावस्य प्रधानत्वात् रसहेतुत्वात् सूत्रनिबन्धत्वाच्च प्रथ-
 मतो भावमेवोदाहरामः ।
 कालिन्दीपुलिनाक्रीडे क्रीडन्तं सेवितं हरिं ।
 राधाद्याभीरनारीणां भावाः पञ्चाशदागताः ॥ ०
 अथ हाराः fol. 3b : अथ दूतः fol. 6 : अथ नायिकाः
 fol. 7 ; अथ मूर्च्छनाः fol. 10 ; अथ वर्गाः ० तालाः fol.
 10b ; अथ रागाः fol. 11b ; अथ नृत्यं fol. 23b ; भाषा-
 विभागः fol. 27 ; अथ नाट्योक्तयः fol. 29 ; अथ रसाः
 fol. 40b.

It ends :

ख्यातो यः कविचक्रवर्त्तिपदतो विद्याचलैरञ्जितः
 सौभद्रे यमिमं यमजुनयशाः सो ऽजी[ज]नत् श्रीधरः ।
 तस्य श्रीलशुभङ्करस्य भणितो सङ्गीतदामोदरे
 साभोगः स्तवकः प्रपञ्चितरसः श्रीमानयं पञ्चमः ॥
 इति श्रीशुभङ्करकृतं सङ्गीतदामोदरं समाप्तं ॥
 भू[? तृ] कोणाभिरसङ्ख्यौणीविमिते शकवत्सरे ।
 सङ्गीतदामोदरकं व्यलिखत् कोपि लेखकः ॥

This date (Śaka 1644-3) probably belonged to the MS. from which this was copied.

For another MS. of the same work see Rāj. Mitra, Notices, i., p. 219.

[H. T. COLEBROOKE.]

1125.

1516b. Foll. 20; size 9½ in. by 4½ in.; legibly written, in Devanāgarī; eight lines in a page.

Rāgamālā, a description of the various musical modes, composed—for *Jāṭavā* (? *Yāṭavā*) *Bhūpati*, in Śaka 1492 (A.D. 1570)—by *Kṣhemakarna Pāṭhaka*, son of *Maheśa Pāṭhaka*.

In this MS. the treatise has an introductory chapter, called '*rāgasūcana*,' which seems to be wanting in the Oxford MS. (Aufrecht, Cat., no. 481).

It begins :

मनुजदनुजदेवैर्वैदितं वामदेवं
 धृतशशधरमौलिं स्नेमकेशीः प्रणम्य ।
 अपहतपुरदैत्यं सुंदरां रागमालां
 रचयति सुखसिद्धौ जाटवाभूपतेर्ज्ञैः (? याटवा ०) ॥ १ ॥
 कैलासास्थितशंभुना निगदिता रागाः पुरा प्रत्युमां
 आनंदेन तु सर्वलोकपतिना ये ते निबद्धा मजा (l. मया) ।
 कृताभिः समजज्ञेभिस्तु तनजैः (l. ० यैः) सार्धं विचार्य
 तेषां स्थावरजंगमोद्भववैरुक्ताणि जन्मान्यपि ॥ २ ॥ [क्रमात्
 रागादीं भैरवाख्यस्तदनु निगदिता
 मालकौशिकितीजो (० यो)
 हिंदोलो दीपकः श्रीरपि
 चंद्रहबुधैरंबुदाख्यः क्रमेण ।
 एकैकस्याष्ट पुत्राः सुललित-
 नजनाः (० यनाः) पंचभायीः प्रसिद्धाः
 स्वे स्वे काले षडेते निजकु-
 लसहिताः संपदां वो दिशंतु ॥ ३ ॥
 श्रीरागस्य वधूर्वस्त्रे षडहं नव चालजान् ।
 विशेषात्सर्वरागेभ्यः पूर्वग्रंथानुसारतः ॥ ४ ॥

० १० ॥ इति रागसूचनं ॥ अथ रागस्वरूपवर्णनं ॥

वैकुण्ठब्रह्मभर्गामरसुरपतिभिः पूजितं पादपदं
 यस्याजी दैत्यवर्गान् प्रहरति परशुः संततं तीव्रधारः । ०

It ends :

ब्रह्मा येन विमोहितो मधुरिपुः शक्रः शिवावल्लभो
 गंधर्वासुरयक्षराक्षससुरा विद्याधराः किन्नराः ।
 सिद्धाः पंचजना विहंगमपशूंगा मृगा जातकास्
 चैलोक्यं निखिलं करोतु सततं रागः स वो मंगलं ॥ ११ ॥

प्राचीरेण सुमुद्रितं परिखया संवेष्टितं दुर्गलं
लोके सो ऽयमचीकरत्विजमुज्जैर्दुर्गं(!) हरीयाहलं ।
तस्याधो नगरी विभाति विपुला सोतस्विनीसंनिधौ
तत्राभूत्प्रबलः पुरा क्षितिभुजां शास्ता नृपः सूरवा ॥१२॥
तस्यामस्ति नरेन्द्रवंदितपदस्तस्यात्मजो वीरजीत्
[तत्]सूनुः खलु जाटवेन्द्रनृपतिः शूरो* दूढः संगरे ।
प्रायो हस्तिहिरण्यघोटकभुवो दातुर्द्विजैभ्यः क्षमः
कुर्वन् राज्यमरातिभोति(र)हितां पृथ्वीमिमां पालते ॥१३॥
तद्रूपस्य पुरोहितेन सुधिया श्रीक्षेमकरणेन वै
वंशोत्तमहेशपाठकमुतेनैषा नवीनाधुना ।
शाके बाहुनवाग्निचंद्रसहिते पक्षे समासीकृता
शुक्ले श्रावणमासि पक्षतिकुजे श्रीरागमाला शुभा ॥ १४ ॥
यावत्तिष्ठति रामरावणकथा यावद्रविश्वं द्रमाः
यावन्नेरुमहीपयोधयमुनागंगाधरो जाह्नवी ।
सर्वं व्याप्य समुद्रमुद्रितमहीचक्रं मनोरंजनी
[लो]के तावदियं हि तिष्ठतुतरां श्रीक्षेमकरणेदिता ॥१५॥
इति श्रीमहेशपाठकाल्मजश्रीक्षेमकरणेपाठकजाटवाभूपतिसु-
खार्थविरचिता रागमाला समाप्ता ॥ शुभमस्तु ॥ श्रीमदकवरराजे
संवत् १८६१ ज्येष्ठवदी ८ चारभृगुवासरे लीः शिवबालकब्राह्म-
णमिदं पुस्तकं समाप्तं ॥

The copyist's allusion to *Akbar* (1556-1605 A.D.) seems to have come either from the author's own MS., or from an early copy.

For another treatise of the same title, by *Jivarāja*, see Rāj. Mitra, Notices, vii., p. 261.

[H. T. COLEBROOKE.]

1126.

3089. Foll. 13; size 9 in. by 7½ in.; recent Devanāgarī writing; 22 lines in a page.

[*Tālaśāstra*], a treatise (? by *Kohalācārya*) on musical time and measure; wrongly marked as *Bharataśāstra-prārambha* in the heading of the pages; and apparently copied from the same South-Indian MS. as the next one. Both MSS. are very incorrect.

It begins (somewhat corrected):

कल्याणगुणसंपन्नं कर्णान्नायतलोचनम् ।

कौसल्यातनयं रामं कलये कमलापतिम् ॥

जाटवेलेन्द्रनृपतिः सूरः MS.

इह खलु सकलभरतमण्डितमण्डलाखण्डलसकलभरतप्रवर्तकं
शिखामणिः (० शे: MS.) कोहलाचार्यनामकः परमकारुणिकः
कश्चिद्विपश्चित् सकललोकोपकाराय तौर्यत्रिकोपकाराय तौर्य-
त्रिकं (!) तदाश्रयत्वेन प्रसिद्धं दशप्राणसमेतं तालस्वरूपं सप्रपञ्चं
प्रतिपाद्य तु कर्मणश्चिकीर्षितस्य निर्विघ्नपरिसमाप्तये सर्वेश्वर-
नमस्कारात्मकमङ्गलाचरणपूर्वकं चिकीर्षितं प्रतिजानीते विष्णु-
मिति ॥

विष्णुं लोकगुरुं प्रणम्य शिरसा धारमाससंदर्शकं [प्रदम् ।

कीर्तिप्रति(? प्राप्ति)करं जनस्य (? ल)लनाकालेन काम-
सेव्यत्सद्यतिभिर्दृतप्रतपदं स्यात्तलोकत्रयं (!)

तालानां कथयामि लक्षणमहं पूर्वोक्तशास्त्रक्रमात् ॥

तौर्यत्रिकनिधानं च तालं कालस्वरूपिणम् ।

दशप्राणसमुपेतं यो जानाति स तत्त्ववित् ॥ ग्रन्थान्तरे ।

शिवः शक्त्यात्मकं पुण्यं यज्ञस्य भुक्तिमुक्तिदम् ।

दशप्राणात्मकं तालं यो जानाति स सत्त्ववित् ॥

गीतं वाद्यं च नृत्तं च भाति ताले प्रतिष्ठितम् ।

तस्मात्तालस्वरूपं च ज्ञातव्यं तौर्यवेदिभिः ॥

गीतं वाद्यं च नृत्तं च तालहीनं न राजते ।

तालेनेव विना तन स्खलनं तेषु दृश्यते ॥

तौर्यत्रिकं तालहीनं चालयेत्पुरुषाधमः ।

स पापिनरकं घोरमाप्नु गच्छति सान्त्वयः ॥ ०

It ends :

पञ्चकोष्ठगतानङ्गान् संयोज्याच्च पुनः पुनः ।

लकाचलविरामे च सुतसैकं भवेदथ ॥

विरामप्रस्तारगुरुमेरुलक्षणम् ॥ Here follow 16 mne-
monic or vernacular combinations तत्कश्चिन्मिदं
धिमिन्नकम् etc.

Cf. Burnell, Tanjore MSS., pp. 60, 61 (*Arjun-
nabharata*). [A. BURNELL.]

1127.

3025. Foll. 142; folio; size 13½ in. by 8½ in.; thin European paper; written half-margin, in the Telugu character; 19 lines in a page.

The same treatise, with a Telugu commentary.

The text commented upon (beginning with इह खलु ०) is marked by red lines. [A. BURNELL.]

ADDITIONS AND CORRECTIONS.

- Page 192*a*, No. 726 (MS. 721*a*). Professor Aufrecht—to whom I feel under deep obligations for having kindly read the proofs of the present part, and made numerous suggestions—informs me that this treatise (*Kārakacakra*) is a chapter of the author's *Śabdārthasāraṃaṅjarī*.
- ... 198*b*, l. 10 (from foot), read, *Trilocanadāsa*.
- ... 238*b*, ll. 1 and 2. Professor Aufrecht does not doubt now that *Rāmaśarman*, the author, and *Rāmatarkavāgīśa*, the commentator, are one and the same person. This is, indeed, very probable.
- ... 247*b*, l. 16, read, *Mahtāb Rāy*.
- ... 304*a*, l. 21, read, A.D. 1714.

00050653

